

**შემთხვევის შესწავლის ტრანსდისციპლინური საველე
კურსის შემუშავება და განხორციელება**
**Developing and Implementing
a Transdisciplinary Field Case Study Course**

**სახელმძღვანელო უნივერსიტეტის ლექტორებისთვის
Manual for University Lecturers**

**მომზადებულია პროექტის – „ტრანსდისციპლინურობა
ტურიზმის მდგრადი განვითარებისათვის კავკასიის
რეგიონში | CaucaSusT“ – ფარგლებში**

2020

ქართული გამოცემის თარგმანი

თემურ გუგუშვილი
ნინო პავლიაშვილი
გვანცა სალუქვაძე
მერაბ ხოხობაძა

ქართული გამოცემის რედაქტორები

თათია მუავანაძე
იოსებ სალუქვაძე

მადლობა შეტანილი წვლილისათვის!

წინამდებარე სახელმძღვანელოს ქართული გამოცემის რედაქტორები მადლობას უხდიან ავტორებს, რომლებმაც შეადგინეს ინგლისურენოვანი სახელმძღვანელო, საიდანაც ითარგმნა წინამდებარე გამოცემა.

ასევე დიდი მადლობა უნივერსიტეტების სტუდენტებსა და ყველა იმ პირს, რომლებმაც CaucasusT პროექტის მსვლელობაში ხელი შეუწყვეს და წვლილი შეიტანეს პროექტის წარმატებით განხორციელებაში.

ინგლისური გამოცემის რედაქტორები:

ტამარა მიტროფანენკო
ანდრეა ზიტანოვა

ავტორები:

- თავი 1.** მდგრადი განვითარების არსი და მდგრადი განვითარების კონცეფცია – ლელა ხარტიშვილი, ანდრეა ზიტანოვა, ტიგრან კერიანი, ტამარა მიტროფანენკო
- თავი 2.** განათლება მდგრადი განვითარებისათვის და უმაღლესი საგანმანათლებლო ინსტიტუციების როლი საზოგადოებაში – ტიგრან კერიანი, ტამარა მიტროფანენკო
- თავი 3.** საზოგადოების მონაწილეობა – ლელა ხარტიშვილი, ნათია კეკენაძე
- თავი 4.** შემთხვევის შესწავლა: სწავლება, პრინციპები და მეთოდები – გვანცა სალუქვაძე, თემურ გუგუშვილი, ტიგრან კერიანი, მარია კატელიევა, ანდრეა ზიტანოვა, ტამარა მიტროფანენკო
- თავი 5.** შემთხვევის შესწავლის კურსის ინტეგრაცია უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების კურიკულუმში – ტამარა მიტროფანენკო, მარინე მატოსიანი, მერაბ ხოხობაია, აშოტ ხოეციანი
- თავი 6.** შემთხვევის შესწავლის ტრანსდისციპლინური კურსის განხორციელება – ტამარა მიტროფანენკო, მარინე მატოსიანი, მერაბ ხოხობაია, აშოტ ხოეციანი, ტიგრან კერიანი

კონტრიბუტორები

CaucaSusT პროექტის კოორდინატორები:

ბუნებრივი რესურსებისა და სიცოცხლის მეცნიერებათა უნივერსიტეტი (BOKU), ავსტრია: ტა-მარა მიტროფანენკო, ანდრეას მუჰარი

კრემსის გამოყენებით მეცნიერებათა უნივერსიტეტი, ავსტრია: მარია კატელიევა, კრისტიან მაურერი, ანდრეა ზიტანოვა

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი (თსუ), საქართველო: იოსებ სალუქვაძე, მერაბ ხოხობაია, თათია მუავანაძე, მარიანა უნაფქოშვილი

სომხეთის სახელმწიფო პედაგოგიური უნივერსიტეტი (სსპუ): აშოტ ხოეციანი, მარინე მატოსიანი

შემთხვევის შესწავლის ტრანსდისციპლინური კურსების მონაბილეები:

ავსტრია: ბუნებრივი რესურსებისა და სიცოცხლის მეცნიერებათა უნივერსიტეტის (BOKU)

ჯგუფი: ტამარა მიტროფანენკო, ანდრეას მუჰარი

კრემსის გამოყენებით მეცნიერებათა უნივერსიტეტის ჯგუფი: მარია კატელიევა, კრისტიან მაურერი

გარე ექსპერტი: კრისტიან ბაუმგარტნერი

საქართველო: ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჯგუფი: გვანცა სალუქვაძე, გიორგი მელაძე, თემურ გუგუშვილი, თეა (თათია) მუავანაძე, იოსებ სალუქვაძე, იოსებ ხელაშვილი, ლელა ხარტიშვილი, მარიანა უნაფქოშვილი, მერაბ ხოხობაია, ნინო პავლიაშვილი, ნოდარ ელიზბარაშვილი.

ტრანსდისციპლინური საველე კურსი წალვერში, საქართველო, 2018:

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტები (ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი, სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი, ზუსტ და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა ფაკულტეტი): აკაკი შონია, ანუკი ლომიძე, ბაკურ ჯინორია, გიორგი ტყემალაძე, გიორგი თოიძე, ელიზბარ სადრაძე, ვლადიმერ ჭეშია, ლაშა მუავია, ლევან ხასაია, მარიამ კოკილაშვილი, მარიამ ტყებუჩავა, რუსუდან ტაბატაძე, ტატიანა სიჭინავა, ქრისტინე ბაზაძე, ხატია გიორგაძე, ჯეინ გიორგობიანი,

სტეიპოლდერები: ადგილობრივი გიდები – ბარი არუთინიანი, თამარ ხოშტარია – წალვერის ტურიზმის ცენტრის ყოფილი ხელმძღვანელი; იზა მიქაძე – სასტუმრო „ნატვრის ხე“; ირმა მალრაძე – აგროფერმერი; ლევან თაბუნიძე – ადგილობრივი სამოქმედო ჯგუფი; ლონდა ფირიშვილი – ბორჯომის მუნიციპალიტეტი; მაკა ლონდაძე – ადგილობრივი სამოქმედო ჯგუფის ხელმძღვანელი; მიხეილ ლომიძე – MERCY CORPS ბორჯომი; მედეა დავლაშელიძე – MERCY CORPS – ბორჯომი; ნათია მუმლაძე – ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ადმინისტრაცია; ნატალია დესპოტაშვილი – არასამთავრობო ორგანიზაცია „მწვანე ველი“; ნიკოლოზ თვალაძე – საცხობი „გვირგვინა“; ქეთევან ბეროზაშვილი – ბორჯომის მუნიციპალიტეტი; ჯემალ ლონდაძე; ჯამბულ გელაშვილი – “TSAGHVERI LODGE”, სასტუმროს მფლობელი.

ტრანსდისციპლინური საველე კურსი სტეფანწმინდაში, საქართველო, 2019:

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტები (ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი, სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი, ზუსტ და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა ფაკულტეტი): ანა ცქვიტინიძე, არჩილ ხუსკივაძე, გიორგი კაპანაძე, გვანცა მელანიშვილი, დავით ნადირაძე, თამარ ოდილავაძე, თინათინ არჩვაძე, თემურაზ დვალიშვილი, თამარ გელაშვილი, ნინო არაჩემია, მარიამ დათიშვილი, ნანა დეისაძე, ივანე ხრიკული, მარიამ მკერვალიშვილი, მარიამ რევაზიშვილი, მერი კახელიშვილი, მარი წონკოლაური, მარიამ ხიზანიშვილი, ნატო თემელაშვილი, ნელი ქველაძე, ნინო სიხარულიძე, ხატია გელაშვილი, ხატია მესხია.

სტეიკოლდერები: ალექსანდრე ზაგაშვილი – სტეფანწმინდის მუნიციპალიტეტის ხელმძღვანელი. ელიზბარ ჯანუკაშვილი – სასტუმრო „სტანცია ყაზბეგი“ მეპატრონე; ზურაბ ჩხაიძე – ყაზბეგის მუნიციპალიტეტის ინფრასტრუქტურის სამსახური; თამუნა კობიძე – სასტუმრო „სტანცია ყაზბეგი“; კახი ჯანუკაშვილი – საოჯახო სასტუმროს მეპატრონე, ყაზბეგის მუნიციპალიტეტის სოფლის მეურნეობის სამსახური; მარინა ჩქარეული – ყაზბეგის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის უფროსი; ნათია საბაური – სილამაზის სალონი „ბარბერია“; ნინო გელაძე – ყაზბეგის მუნიციპალიტეტი; ოთარ წამალაიძე – სტეფანწმინდის ეროვნული პარკის დირექტორი; ქეთევან სუჯაშვილი – საოჯახო სასტუმროს მეპატრონე; შორენა სუჯაშვილი – სტეფანწმინდის ადგილობრივი განვითარების ჯგუფი.

ტრანსდისციპლინური საველე კურსი ამბროლაურში, საქართველო, 2020:

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტები (ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი, სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი, ზუსტ და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა ფაკულტეტი): ავთანდილ თაბაგარი, ანა მარგველანი, გიორგი დაქუზაშვილი, გვანცა მოსიძე, გვანცა სალუქვაძე, დათო ნადირაძე, დავით ბერაძე, თამარ ფედროვი, თამარ ფილაური, თამუნა ზატიკაშვილი, თამარ კოჭლამაზაშვილი, თემურ გუგუშვილი, ილია ლლონტი, ირინე ჯავახიშვილი, ლუკა შუბლაძე, მარიამ იოსავა, მარიამ სანდროშვილი, ნანა დეისაძე, სანდრო გოგოლაძე, ტატკა სიჭინავა და ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტები : გიგა გიგაური, ნინო ტიგიშვილი.

სტეიკოლდერები: თამარ დავითულიანი – ჰოსტელის „გარემო“ მენეჯერი; იოსებ გენაძე – „რაჭა-ლეჩებუმისა და ქვემო სვანეთის აგროტურიზმის განვითარების ასოციაცია“; ლამარა ბოჭორიშვილი – სათემო რადიოს „ამბროლაურის ხმა“ პროდიუსერი; ლერი გელოვანიშვილი – ააიპ ტურისტული ცენტრი; ლია გოგოლაძე – ამბროლაურის მუნიციპალიტეტის საკრებულო; მამუკა მეტონიძე – მიკრომენარმე; მარიკა ჯაფარიძე – ამბროლაურის მუნიციპალიტეტის საკრებულო; ნანა სანებლიძე – ამბროლაურის სასტუმრო „მეტეხერას“ მენეჯერი; ფიქრია ჭარბაძე – მიკრომენარმე; ქრისტინა მუსერიძე – AIC; ქრისტინა კობახიძე – ტურისტულ ივენთ კომპანია ჯეოტურისტის დამფუძნებელი და დირექტორი.

სომხეთი: სომხეთის სახელმწიფო პედაგოგიური უნივერსიტეტის ჯგუფი: აშოტ ხოეციანი, ვარ-ჟუდი ჰოვანისიანი, კრისტინე ტანაჯიანი, მარინე მატოსიანი, მარიეტა მურადიანი, მარიამ ეგი-ანი, ნარიკ უზუნიანი, სირინე შოგერიანი, სუსანა ხაჩატურიანი 1, სუსანა ხაჩატურიანი 2, ტიგ-რან ბაბაიანი, ტიგრან კერიანი.

გარე ექსპერტი: არმენ გევორგიანი

ტრანსდისციპლინური საველე კურსი, მელრაძორი, სომხეთი, 2018:

სომხეთის სახელმწიფო პედაგოგიური უნივერსიტეტის სტუდენტები (ბიოლოგია, ქიმია და გე-ოგრაფია): ამალია ტადევოსიანი, ანგინ მარგარიანი, არპინე პეტროსიანი, არმინე პილიპოსია-ნი, ედიკ ამირხანიანი, ელია ჰარუტიანიანი, ვარჟუდი ჰოვანისიანი, ზვარტ მანუკიანი, მარიამ ავეტისიანი, ოფელია ავეტისიანი, ლიანა ბალაბეკიანი, ლილიტ ღაზარიანი, ლილი მარგარიანი, მერინე ნიკოლოსიანი, ნარეკ საპაკიანი, ნარინე ტატოიანი, ოლგა მარგარიანი, სილვა ბოიახეი-ანი, ტამარა მნაცაკიანიანი, ტიგრან ენგიბარიანი; ქრისტინე მარგარიანი, შუშან აბოვიანი.

სტეიკოლდერები: ანა ჰოვანისიანი – ისტორიის მასწავლებელი, ვალოდია ჰოვანისიანი – მელრაძორის კულტურის სახლის ხელმძღვანელი; ვაჟე მანუკიანი – ადგილობრივი უმაღლესი სასწავლებლის სტუდენტი; ვარდან ეგიაზარიანი – ადვოკატი, მეწარმე; სარო ღარიბიანი – ტუ-რიზმის მენეჯერი, სოციალური მუშაკი.

ტრანსდისციპლინური საველე კურსი, დილიჯანი, 2019:

სომხეთის სახელმწიფო პედაგოგიური უნივერსიტეტის სტუდენტები (ბიოლოგია, ქიმია და გე-ოგრაფია, საგანმანათლებლო ფსიქოლოგია და სოციოლოგია, ისტორია და სამართალი): ანი ჰაროიანი, ანნა ბაბლოიანი, ანი ოპანიანი, ანაპიტ მადოიანი, ერანუპი მანუკიანი, ზვარტ მა-ნუკიანი, ირინა ტადოსიანი, კრისტინე მარგარიანი, ლაურა რაჩოიანი, ლარისა სარუხანიანი, ლილი მარგარიანი, ლიანა გალსტიანი, მარიამ გამბარიანი, ნარეკ საპაკიანი, ნარინე ტატინე, ნარინე ვარდანიანი, ნაზელიან აბრაჟამიანი, ოფელია ავეტისიანი, სირვარდ ბოიახიანი, სედა პეტროსიანი, ტატევ ენოკიანი, შუშანიკ აბოვიანი, ჰაიკუპი საფარიანი.

სტეიკოლდერები: ალბერტ ჰაროიანი – არასამთავრობო ორგანიაზაცია «ეკოპოლიტიკა» და «ორჟუსი» კოორდინატორი; ასტერ ჰოვსეპიანი – გეოგრაფიის მასწავლებელი, დილიჯანის უმაღლესი სკოლა; მარტინ ტოვმასიანი – “Dghyak” სასტუმროს მენეჯერი; ნარეკ ჰოვანისიანი – ეკოტურიზმის სპეციალისტი; რობერტ ბეგლარიანი – დილიჯანის ეროვნული პარკის დირექ-ტორის თანაშემწე.

- ❖ **შენიშვნა** – სახელმძღვანელოში არ არის ასახული 2020 წლის ამბროლაურში ჩატარებუ-ლი საველე კურსის მონაცემები, ვინაიდან წიგნი უკვე დასრულებული იყო.

**შემთხვევის შესწავლის ტრანსლიციალიზაციის
სავალი კურსის შემუშავება და განხორციელება
სახელმძღვანელო უნივერსიტეტის ლექტორებისთვის**

შინაარსი

მადლობა შეტანილი წვლილისათვის	4
ნახაზები და ცხრილები	9
შესავალი	11
პროექტი CaucaSusT	11
სახელმძღვანელოს მიზანი და მისი გამოყენება	12
თავი I. ძირითადი კონცეფციები და ცნებები	13
1. მდგრადობის ცნება და მდგრადი განვითარების კონცეფცია	15
მდგრადი განვითარების მიზნები.....	17
შემოთავაზებული სასწავლო სავარჯიშო: მგმ და აგმ	21
მდგრადი ტურიზმი, როგორც ახალი ტიპის ურთიერთობა საზოგადოებასა, ეკონომიკასა და გარემოს შორის.....	21
შემოთავაზებული სასწავლო სავარჯიშოები	28
2. განათლება მდგრადი განვითარებისათვის და უმაღლესი საგანმანათლებლო	31
ინსტიტუტების როლი საზოგადოებაში	31
უმაღლესი საგანმანათლებლო ინსტიტუტების როლი საზოგადოებაში	32
მეცნიერება ტრანსფორმაციისათვის	33
ძირითადი კომპენტენციები მდგრადი განვითარებისათვის	34
ტრანსდისციპლინურობა – მიდგომა, რომელიც საშუალებას აძლევს უნივერსიტეტს, შეასრულონ ძლიერი როლი საზოგადოებრივ ტრანსფორმაციაში.....	39
3. საზოგადოების მონაწილეობა	42
საზოგადოების მონაწილეობის ცნების განსაზღვრა	42
დამატებითი ინფორმაციისათვის: სოფლის განვითარების პრაქტიკებში	
მონაწილეობის მეთოდების ინტეგრაციის ისტორია	43
ინოვაციური მიდგომების გამოყენება მონაწილეობითი დაგეგმვის ხელშეწყობისთვის	49
თავი II. მეთოდები.....	53
4. შემთხვევის შესწავლა: სწავლება, პრინციპები და მეთოდები	55
შემთხვევის შესწავლის ტრანსდისციპლინური მიდგომა, როგორც სწავლებისა და კვლევის მეთოდის შემუშავება	56
ლიტერატურის მიმოხილვა და საკვლევი პრობლემის ფორმულირება	57
თვისებრივი და რაოდენობრივი კვლევები	60
თვისებრივი კვლევის მეთოდები	61
რაოდენობრივი კვლევის მეთოდები	69
შერეული მეთოდებით კვლევა	72
ინტერ- და ტრანსდისციპლინური მეთოდები.....	73
შემოთავაზებული სასწავლო სავარჯიშო: სცენარის შემუშავება საფეხმავლო ტურისთვის	84
თავი III. შემთხვევის შესწავლის ტრანსდისციპლინური კურსის განხორციელება	85
5. შემთხვევის შესწავლის კურსის ინტეგრაცია უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების კურიკულუმში	87
6. შემთხვევის შესწავლის ტრანსდისციპლინური კურსის განხორციელება.....	91
აბრევიატურები.....	110
დანართი 1. მოსამზადებელი კურსების მაგალითები	111
დანართი 2. სხვადასხვა აზრი ერთი მიზნის გარშემო. მასწავლებლის კომპეტენციები სწავლის პროცესში მდგრადობის მისაღწევად.....	118
დანართი 3. ტერმინების ლექსიკონი.....	126
ბიბლიოგრაფია.....	129

ნახაზები და ცხრილები

ნახაზები:

ნახაზი 1.1	მდგრადი განვითარების სამი სფერო, მდგრადი ტურიზმის განვითარების კონტექსტში....	16
ნახაზი 1.2	მდგრადი განვითარების მიზნები.....	17
ნახაზი 1.3	ვიზიტის მიზანი საქართველოში.....	27
ნახაზი 1.4	ტურიზმის მენეჯმენტის მოდელი.....	27
ნახაზი 1.5	დანიშნულების ადგილის მართვის ორგანიზაციების (დამო) მენეჯმენტის სტრუქტურა.....	28
ნახაზი 2.1	უნივერსიტეტების როლი: ახალი და ძველი.....	32
ნახაზი 2.2	მდგრადი განვითარების საკვანძო კომპეტენციები და ძირითადი აკადემიური კომპეტენცია.....	35
ნახაზი 2.3	ESD კომპეტენციების ოთხი კატეგორია პედაგოგებისთვის.	37
ნახაზი 2.4	მონო-, მულტი-, ინტერ- და ტრანსდისციპლინურობა მდგრად მეცნიერებებში	40
ნახაზი 2.5	ცოდნის სამი ტიპი.....	40
ნახაზი 2.6	ტრანსდისციპლინური კვლევითი პროექტების აღწერისა და ანალიზის ანალიტიკური ჩარჩო	41
ნახაზი 3.1	მონაზილეობის კიბე.....	45
ნახაზი 4.1	შემთხვევის ინტერდისციპლინარული და ტრანსდისციპლინური შესწავლის ძირითადი კომპონენტები	57
ნახაზი 4.2	საკვლევი კითხვის ფორმულირება - გადაწყვეტილების მიღების პროცესი.....	59
ნახაზი 4.3	ტურიზმის წარმომადგენლების სარეგისტრაციო ფორმის ნიმუში	66
ნახაზი 4.4	მონაცემთა ანალიზის საფეხურები.....	67
ნახაზი 4.5	ტრანსდისციპლინური კვლევითი პროექტი არის სისტემა, რომელიც აგებულია ერთობლივი კვლევითი პროცესის შედეგად	73
ნახაზი 4.6	შემთხვევის ტრანსდისციპლინური შესწავლის არეალში დასახლების სისტემის სტრუქტურა.....	74
ნახაზი 4.7	სისტემის ანალიზის საფეხურები.....	75
ნახაზი 4.8	SWOT ანალიზის მაგალითი	76
ნახაზი 4.9	ინდიკატორებზე ორიენტირებული შეფასების მაგალითი	76
ნახაზი 4.10	ტურიზმის სისტემის გრაფიკის მაგალითი	77
ნახაზი 4.11	ქსელის ანალიზის მატრიცისა და გრაფიკის მაგალითი.....	78
ნახაზი 4.12	ქსელის მაგალითი	79
ნახაზი 4.13	დაინტერესებული მხარეების კატეგორიზაცია ინტერესისა და გავლენის მიხედვით.....	79
ნახაზი 4.14	სცენარი, როგორც მომავალის პროექტირება.....	81
ნახაზი 4.15	სცენარების გამოყენების სფეროები	82
ნახაზი 4.16	სცენარის შემუშავებისა და შეფასების პროცესი.	82
ნახაზი 6.1	შემთხვევის შესწავლის ტრანსდისციპლინური კურსის სამი ფაზა.....	91
ნახაზი 6.2	CaucaSusT პროექტის პარტნიორების მიერ იდენტიფიცირებული ცოდნის კომპონენტების მაგალითი, რომელიც სტუდენტებს დასჭირდებათ შემთხვევის შესწავლის კურსის განხორციელებისას	100
ნახაზი 6.3	ჯგუფური მუშაობის შემოთავაზებული სტრუქტურა: სტუდენტები დაიყოფა თემატურ და სექტორთაშორის ჯგუფებად.....	104
ნახაზი 6.4	საველე სამუშაოების შემოთავაზებული სტრუქტურა.....	106

ცხრილები:

ცხრილი 1.1	მდგრადი განვითარების მიზნები (მგმ) და ათასწლეულის განვითარების მიზნები (აგმ)	19
ცხრილი 2.1	მდგრადი განვითარების ძირითადი კომპეტენციების აღწერა.....	33
ცხრილი 2.2	მასწავლებლის კომპეტენციები მდგრადი განვითარების სწავლებაში.....	37
ცხრილი 3.1	მონაცილეობითი მეთოდების შედარება: სსშ, სმშ და მსქ.....	43
ცხრილი 3.2	ცოდნის სამი განზომილება და ტიპი.....	47
ცხრილი 4.1	პრობლემის სტრუქტურირება ტრანსდისციპლინურ კვლევაში, ცოდნის სამ სახესთან მიმართებაში	60
ცხრილი 4.2	რაოდენობრივ და თვისებრივ კვლევის მეთოდებს შორის განსხვავებები	61
ცხრილი 4.3	სცენარის შემუშავების ძირითადი ფაზები, მეთოდები და სახელმძღვანელო კითხვები	83
ცხრილი 6.1	საჭიროების ანალიზის ელემენტები და სახელმძღვანელო კითხვები	95
ცხრილი 6.2	წინასწარი კვლევის კითხვების მაგალითები (ფოკუსირებულია მდგრად ტურიზმზე)	96

შესავალი

პროექტი CaucaSusT

პროექტი „ტრანსდისციპლინურობა ტურიზმის მდგრადი განვითარებისათვის კავკასიის რეგიონში (CaucaSusT)“ ერთობლივად განხორციელდა სომხეთის სახელმწიფო პედაგოგიური უნივერსიტეტის (სსპუ), ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის (თსუ), ბუნებრივი რესურსებისა და სიცოცხლის მეცნიერებათა უნივერსიტეტის (BOKU, ვენა, ავსტრია) და კრემსის გამოყენებით მეცნიერებათა უნივერსიტეტის (IMC Krems, ავსტრია) მიერ. აღნიშნული საგანმანათლებლო დაწესებულებები გაერთიანდნენ პარტნიორული თანამშრომლობის ფარგლებში, რომ შეესწავლათ, თუ როგორ შეიძლება უნივერსიტეტებმა გადაჭრან კავკასიის ქვეყნებში ტურიზმის მდგრადი განვითარების გამოწვევები აღგილობრივ მოსახლეობასთან და სხვა დაინტერესებულ მხარეებთან/ სტეიკოლდერებთან თანამშრომლობით.

მეცნიერების როლი, მდგრადი განვითარების სფეროში არსებულ გამოწვევებზე საპასუხოდ, და უნივერსიტეტების კავშირი პოლიტიკასა და პრაქტიკასთან უნდა გაძლიერდეს როგორც სომხეთში, ასევე საქართველოში. ამ კუთხით პროგრესი ნაწილობრივ დამოკიდებულია უნივერსიტეტების ინოვაციურ ქმედებებზე ინტერდისციპლინური და მონანილეობითი საქმიანობის მიმართულებით. CaucaSusT პროექტის პარტნიორებმა გადაწყვიტეს ფოკუსირება მოეხდინათ ტრანსდისციპლინური მიდგომების ინიცირებაზე სწავლებასა და კვლევაში სსპუ-ში და თსუ-ში.

უფრო ფართო მასშტაბით, CaucaSusT პროექტის პარტნიორები თანამშრომლობენ კავკასიის მთიანი რეგიონის სამეცნიერო ქსელთან (SNC-mt). თანამშრომლობა მოიცავს კავკასიის მთის ფორუმის კონფერენციებსა და საზაფხულო სკოლებში ახალგაზრდა მკვლევრების მონაწილეობას, იმ მიზნით, რომ მოხდეს პროექტის შედეგების და გამოცდილების გაზიარება კავკასიის რეგიონის სხვა უნივერსიტეტებისათვის. ასევე, მნიშვნელოვანია კონკრეტული უკუკავშირის მიღება CaucaSusT პროექტის ფარგლებში მიღებული შედეგების გამოყენების შესაძლებლობაზე კავკასიის სხვა ქვეყნების აკადემიურ პრაქტიკაში.

გარდა ამისა, პროექტი ფოკუსირებული იყო უშუალოდ უნივერსიტეტების პოტენციალის განვითარებაზე. ასევე, ის მიზნად ისახავდა ადგილობრივი თემების საჭიროებების გაანალიზებას, უნივერსიტეტებსა და ადგილობრივ მოსახლეობას შორის თანამშრომლობის პრაქტიკის დამკვიდრებით. ეს ორმხრივად სასარგებელო იყო როგორც ადგილობრივთათვის, ასევე უნივერსიტეტებისათვის, რაც განათლების სრულყოფასა და გაუმჯობესებულ კვლევის შედეგებში გამოიხატა.

პროექტის ძირითადი საქმიანობა მოიცავდა შემთხვევის შესწავლის ტრანსდისციპლინური კურსების განვითარებას და მის ინტეგრირებას სსპუ და თსუ კურიკულუმებში ასევე კურსების პილოტირებას საქართველოსა და სომხეთის რამდენიმე თემში. აღნიშნულმა კურსებმა ორივე უნივერსიტეტში შეკრიბა ლექტორები და სტუდენტები სხვადასხვა დეპარტამენტიდან, ასევე ადგილობრივი თემის აქტორები და ადმინისტრაციები, რომლებმაც ითანამშრომლეს ტურიზმის მდგრადი განვითარების ზოგიერთ გამოწვევაზე პასუხის გასაცემად. მონაწილეთა ენთუზიაზმა და მათი უმრავლესობის მხრიდან პოზიტიურმა უკუკავშირმა, სასწავლო პროგრამების გაუმჯობესებისათვის და (ზოგ შემთხვევაში) თვით ადგილობრივი თვითმმართველობებისთვისაც, დადებითი შედეგები მოიტანა. ამის გამო (მიუხედავად იმისა, რომ CaucaSusT პარტნიორებს მოუწიათ სირთულეების გადალახვა, თავიანთ კურიკულუმებში ახალი კურსების წარმატებით ინტეგრირების კუთხით) გვსურს გაგიზიაროთ ჩვენი გამოცდილება ამ კურსის განხორციელებასთან დაკავშირებით.¹

¹ მეტი ინფორმაციისათვის იხილეთ CaucaSusT პროექტის ვებ-გვერდი:
<http://caucasust.boku.ac.at> ან Keryan et al. 2020

სახელმძღვანელოს მიზანი და მისი გამოყენება

ამ სახელმძღვანელოს მიზანია უნივერსიტეტების დაინტერესებულ ლექტორებსა და აკადემიურ პერსონალს მისცეს შესაძლებლობა, განახორციელოს შემთხვევის შესწავლის ტრანსდისციპლინური საველე კურსი, რომელიც უკვე შემუშავებულია, აპრობირებულია და ინტეგრირებულია სსპუ და თსუ კურუკულუმებში.

სახელმძღვანელოს პირველ თავში მოკლედ არის განხილული ფუნდამენტური კონცეფციები, რომლებიც აუცილებელია ტრანსდისციპლინური მიდგომების საფუძვლიანად გაგებისათვის. სახელმძღვანელო მოიცავს მოსაზრებებს და მაგალითებს სასწავლო დავალებებისათვის, ასევე ლიტერატურულ წყაროებს და სარეკომენდაციო მასალებს, რომლებშიც დეტალურად არის გაანალიზებული აქ მოცემული კონცეფციები.

სახელმძღვანელოს მეორე თავში წარმოდგენილია კონკრეტული წინადადებები, თუ როგორ არის შესაძლებელი შემთხვევის შესწავლის აკადემიური კურსის განხორციელება. ამ წანილში მოცემულია თსუ და სსპუ ლექტორების რჩევები, რომლებმაც CaucaSusT პროექტის ფარგლებში პირველად განახორციელეს ასეთი ფორმატის სასწავლო კურსები.

მრავალი მაგალითი, რომელთაც ჩვენ გთავაზობთ სახელმძღვანელოში, არის დაკავშირებული ტურიზმთან. ეს განპირობებულია CaucaSusT პროექტის შინაარსით და იმ ფაქტით, რომ ტურიზმის მდგრადი განვითარება წარმოადგენს რეალურ კომპლექსურ გამოწვევას. ის განსაკუთრებით აქტუალურია მთიანი ადგილების, სასოფლო თემების გამოცოცხლებისათვის. ასევე, ადგილობრივი მოსახლეობის საარსებო პირობების გაუმჯობესებასა და კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის დაცვას შორის სათანადო ბალანსის მოძებნის თვალსაზრისით.

ამავე დროს, შემთხვევის შესწავლის ტრანსდისციპლინური კურსის ფორმატი შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სხვა საზოგადოებრივი გამოწვევების გადაჭრისათვის როგორც სასოფლო, ასევე ურბანული განვითარების კონტექსტში. ის შეიძლება დადებითად აისახოს ამ კურსის განმახორციელებელი ლექტორების, კურსში ჩართული სტუდენტებისა და მონაწილე თემების მოსახლეობის შესაძლებლობებსა და ინტერესებზე.

სახელმძღვანელოში, ინფორმაციის გამორჩევის მიზნით, ჩვენ ვიყენებთ * სიმბოლოს. ის ხაზს უსვამს განსაკუთრებით საგულისხმო ინფორმაციას. ჩვენი აზრით საინტერესო დამატებითი ინფორმაცია და წყაროები ინტეგრირებულია მცირე კვადრატებში; ისინი გვხვდება სახელმძღვანელოს სხვადასხვა ნაწილებში, რათა მკითხველს გაუადვილოს მასალის გაგება და აღქმა, ასეთია:²

- სასარგებლო ბმულები;
- დამატებითი ინფორმაცია;
- გამოცდილება CaucaSusT პროექტიდან;
- რეკომენდებული მასალები;
- სასწავლო დავალებები.

დანართებში შერჩევითად წარმოდგენილია იმ კურსების მაგალითები, რომლებიც ახლად შეიქმნა ან განახლდა სსპუ და თსუ მიერ და ინტეგრირებულია ამ უნივერსიტეტების კურიკულუმებში. ასევე დანართებში იხილავთ გამოყენებული საკვანძო ტერმინების ლექსიკონსაც.

² ამ სექციებში წარმოდგენილი ინფორმაცია ემყარება ჩვენი პროექტის გუნდის გამოცდილებას და ეფუძნება ჩვენს ექსპერტულ ცოდნას ამ მიმართულებით. CaucaSusT პროექტში ჩართული იყო ტურიზმის რამდენიმე ექსპერტი საქართველოდან და ავსტრიიდან; აქედან გამომდინარე, სახელმძღვანელოში ტურიზმთან დაკავშირებული მაგალითები წარმოდგენილია უფრო მეტად საქართველოდან, ვიდრე სომხეთიდან. ამასთან, ჩვენ ვეცადეთ დაგვეცვა ბალანსი ამ მიმართულებით და გავითვალისწინეთ როგორც ქართველი, ასევე, სომხეთი კოლეგების გამოცდილება კერძო შემთხვევების შესწავლის (Case Study) განხორციელების მიმართულებით.

თავი I.

ძირითადი კონცეპტიკი და ცნობები

1 გდგრადობის ცნება და გდგრადი განვითარების კონცეფცია

ჩვენი ეკონომიკა და ცხოვრების სტილი. მოსახლეობის სწრაფმა ზრდამ, ინდუსტრიალიზაციამ და ჭარბმა მოხმარებამ განვითარებულ ქვეყნებში, გლობალიზაციასთან ერთად, გამოიწვია სერიოზული ეკოლოგიური და სოციალური ზიანი, რამაც მიგვიყვანა მსოფლიო კრიზისამდე რიგ სფეროებში. დაბინძურებამ და კლიმატის ცვლილებამ, ბიომრავალფეროვნების და ნაყოფიერი ნიადაგების დაკარგვამ, მიწის დეგრადაციამ, ბუნებრივია, უარყოფითად იმოქმედა მსოფლიო მასშტაბით მრავალი ადამიანის საარსებო წყაროზე. ამავდროულად, სოციალური უთანასწორობა და უსამართლობა შენარჩუნებულია; შესაბამისად, გაზრდილია უთანასწორობის ინტერვალი განვითარებულ და განვითარებად ქვეყნებს შორის (UN, 2020).

სასარგებლო ბმულები:

იხილე ვებ-გვერდი www.un.org, სადაც ხელმისაწვდომია განახლებული პუბლიკაციები ეკოლოგიური კრიზისისა და სოციალური უთანასწორობის შესახებ.

უნდა აღინიშნოს, რომ შეშფოთება ასეთი განვითარების ნეგატიურ გავლენაზე გარემოსა და საზოგადოებაზე სულ უფრო მეტად გაისმის საერთაშორისო დონეზე, რაშიც დიდია აქტიური მოქალაქეების, არასამთავრობო ორგანიზაციების, მკვლევრების, მთავრობებისა და მთავრობათაშორისი ორგანიზაციების წვლილი. ამის პასუხად შემუშავდა მდგრადი განვითარების კონცეფცია და გარკვეული ზომები იქნა მიღებული ადამიანის საქმიანობის ყველა სექტორში მისი ინტეგრირების თვალსაზრისით.

სასარგებლო ბმულები:

მდგრადი განვითარების შესახებ შეგიძლიათ უფრო მეტი წაიკითხოთ შემდეგ პმულებზე:

www.iisd.org/topic/sustainable-development

www.sustainabledevelopment.un.org

მდგრადი განვითარების საერთაშორისო ინსტიტუტის მგმ ცოდნის ჰაბი:

<http://sdg.iisd.org/>

განმავლობაში გაგრძელების შეძლების ხარისხი/დონე". დღესდღეობით, საზოგადოდ მიღებულია "მდგრადი" საზოგადოების პარადიგმა, რომელშიც მოსახლეობის საჭიროებები (მაგ., ღირსეული საარსებო წყარო) ბალანსია ჩვენი პლანეტის, დედამიწის შეზღუდვებთან – გრძელვადიან პერიოდში ხელმისაწვდომი რესურსებისა და ჯანსაღი გარემოს შენარჩუნებასთან.

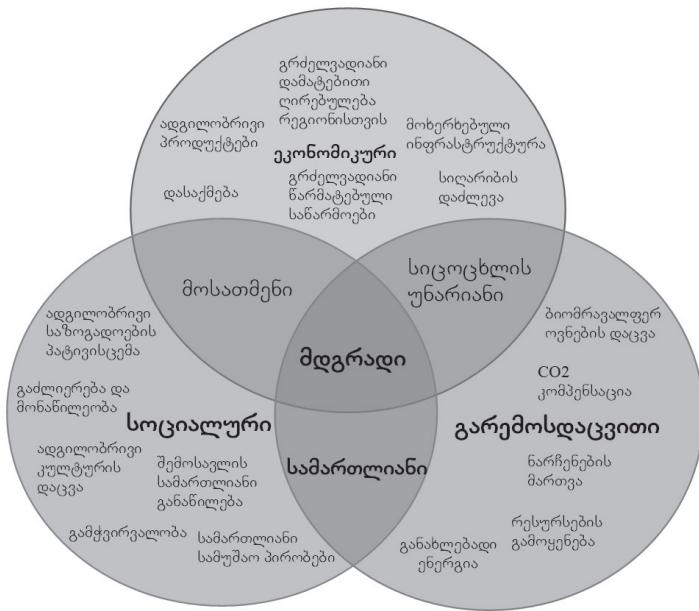
მდგრადობის ცნება მოიცავს უფრო მეტს, ვიდრე გარემოს დაცვაა, თუმცა ბევრი ადამიანისათვის ეს ტერმინი გარემოსთან ასოცირდება. მდგრადობის სამი ძირითადი საყრდენი მოიცავს ეკონომიკურ, გარემოსა და სოციალურ-კულტურულ ასპექტებს (იხ. ნახ. 1.1). ისინი, ჩვეულებრივ წარმოდგენილა, როგორც სამი წრე ან სვეტი (თუმცა წრეებით წარმოდგენა უფრო პოპულარული გახდა, რადგან ის იძლევა ამ სამ ასპექტს შორის მჭიდრო კავშირების დემონსტრირების საშუალებას).

მდგრადობა გულისხმობს წონასწორობას გარემოს, სოციალურ-კულტურულ და ეკონომიკურ განზომილებებს შორის, როგორც ეს ასახულია მრავალი საერთაშორისო ორგანიზაციის მიერ მიღებულ სახელმძღვანელო დოკუმენტებსა და პრინციპებში. ასეთია: გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია – გაერო (UN), გაეროს განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის ორგანიზაცია (UNESCO), გარემოსა და განვითარების მსოფლიო კომისია (WCED), გაეროს გარემოსდაცვითი პროგრამა (UNEP) და გაეროს მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაცია (UNWTO).

„მდგრადობის“ ცნება დღეს გლობალური განვითარების მნიშვნელოვან პარადიგმას წარმოადგენს. კემბრიჯის ლექსიკონის მიხედვით (2020), ის განმარტებულია, როგორც „გარკვეული დროის

ნახაზი 1.1 მდგრადი განვითარების სამი სფერო, მდგრადი ტურიზმის განვითარების კონტექსტში

წყარო: Purvis et al. (2019)

“მდგრადი განვითარების” პარადიგმა გამოიყენება გარემოს დაცვის ინტეგრაციისთვის ეკონომიკურ განვითარებაში; ის მიზნად ისახავს სილარიბის წინააღმდეგ ბრძოლას, ბუნებრივი რესურსების დაცვას, სოლიდარობის ხელშეწყობას და სარგებლის გაზიარებას.

მდგრადი განვითარების ერთ-ერთი ფართოდ გავრცელებული განმარტება ეკუთვნის გარემოსა და განვითარების მსოფლიო კომისიას (WCECD) და მოყვანილია ანგარიშში – „ჩვენი საერთო მომავალი“; ის ასევე ცნობილია, როგორც „ბრუნდტლენდის ანგარიში“, კომისიის თავმჯდომარის გრო ჰარლემ ბრუნდტლენდის სახელის მიხედვით. ანგარიშში ნათქვამია: „მდგრადობა და/ან მდგრადი განვითარება აწმყოში არსებული მოთხოვნილებების ისეთი დაკავშიროვილებაა, რომელიც არ ზღუდავს მომავალი თაობების შესაძლებლობას, რომ მათაც დაიკავყილონ საკუთარი საჭიროებები“ (WCED, 1987)

რეკომენდებული მასალები:

„ბრუნდტლენდის ანგარიშის მიმოხილვა და აღწერა შეგიძლიათ იხილოთ აქ:

Keeble, B.R., 1988. The Brundtland Report: “Our Common Future”. Medicine and War, 4(1), 17-25. <https://doi.org/10.1080/07488008808408783>

მდგრადი განვითარების კონცეფცია შეიძლება ჩაითვალოს თეორიულ და ფილოსოფიურ საფუძვლად

საზოგადოებასა და ბუნებას შორის ურთიერთობაში ჰარმონიის მისაღწევად. მისი განხორციელება მოითხოვს აზროვნების ღრმა ცვლილებას, ეკონომიკური და სოციალური სტრუქტურების მიმართ პარადიგმულ ცვლილებას, მოხმარებისა და წარმოების მოდელების საყოველთაო ცვლილებას (cf. Honey, 2008). ამავდროულად, ჩვენი საზოგადოების მდგრადობისკენ გარდაქმნა აუცილებელია, თუ გვინდა, რომ გავუმკლავდეთ ანთროპოცენის დიდ გამოწვევებს.

მეტი ინფორმაციისათვის:

ტერმინი ანთროპოცენი ხშირად გამოიყენება გეოლოგიური პერიოდის აღსანერად სამრეწველო რევოლუციის დასაწყისიდან დღემდე, ჩვენს პლანეტაზე ადამიანის მოქმედებით გამოწვეული შეუქცევადი ზიანის გამო.

ბოლო დროს დამკვიდრებული მედეგობის (resilience) კონცეფცია მზარდ ყურადღებას იმსახურებს, უფრო მდგრადი მომავლისაკენ ტრანსფორმაციაზე მსჯელობის კონტექსტში (Olsson et al., 2014). სიტყვას ლათინური ძირი აქვს – resilio, რაც ნიშნავს უკუცემას/აღდგენას (rebound). ის განისაზღვრება, როგორც ცვლილების შთანთქვის/შეთვისების და სამომავლო მოსალოდნელი საფრთხეების მიმართ ადაპტირებული მზადყოფნით დახვედრის უნარი (Darnhofer et al., 2010). ეს კონცეფცია უფრო მეტად გამოიყენება სოციალურ-ეკოლოგიური სისტემების, როგორც კომპლექსური წარმონაქმნის, აღწერისათვის, რომელიც მუდმივად თვითტრანსფორმირდება ცვლილებების ციკლის საშუალებით (Folke et al., 2010; Walker and Salt, 2012). ის ხშირად გამოიყენება, როგორც ტერმინ მდგრადობის სინონიმი ან გაგებულია, როგორც მისი ჩამნაცვლებელი კონცეფცია (Redman, 2014; Bocchini et al., 2013; Hassler and Kohler, 2014). ის გვთავაზობს პროცესზე ორიენტირებულ პერსპექტივას/ ხედვას (Ahern, 2011), რომელიც მიზნად ისახავს საშიშროებების განვითრებას და ადგილობრივ ლოკალურ სისტემებს საშუალებას აძლევს, რომ მოახდინონ შესაძლო ზიანის მინიმიზაცია მდგრადი მიზნების მისაღწევად (Tainter and Taylor, 2014; Ahern, 2011; Anderies et al., 2013). მედეგობა განსაკუთრებულად ეხმარება სისტემის ფუნქციონირებას კრიზისის ან რყევების დროს (Pooler and Cohen, 2010), მაშინ როცა, მისგან გასხვავებით, მდგრადობა ფოკუსირებულია იმ შესაძლებლობაზე, რომელიც ახდენს სისტემის დეგრადაციის პრევენციას და ხელს უწყობს სისტემის წონასწორობას (López-Ridaura et al., 2005; Opdyke and Javernick-Will, 2014).

მეტი ინფორმაციისათვის:

მსოფლიოს სხვადასხვა ნაწილში არსებობს მდგრადი განვითარების ალტერნატიული პარადიგმები; ისინი აქცენტირებას არ აკეთებენ „განვითარებაზე“, როგორც მიზანზე, და ზოგჯერ ეწინააღმდეგებიან მას. ასეთია, მაგალითად, ზრდის შემცირება – “degrowth” (Sekulova et al., 2013; Martínez-Alier et al., 2010). სხვა მაგალითები მოიცავს სამხრეთაფრიკელი ბუენ ვივირის (*Buen Vivir*) (Stoll-Kleemann and O’Riordan, 2017; Wals and Peters, 2017), ასევე აფრიკელი უბუნტუს (*Ubuntu*) და ინდოელი სვარაჯის (*Swaraj*) მოსაზრებებს.

სტოლ-კლემენი და ო’რიორდანი (Stoll-Kleemann & O’Riordan, 2017) იძლევიან მოკლე აღწერებს და გვთავაზობენ მათი მიდგომების ტესტირებას გაეროს ბიოსფერულ ნაკრძალებში (Mitrofanenko, 2018).

ნახაზი 1.2 მდგრადი განვითარების მიზნები

წყარო: გაერო (2020)

რომელიც ისწრაფვის ბალანსის დაცვისკენ ეკონომიკურ, სოციალურ და გარემოსდაცვით სფეროებს შორის (Schneidewind et al. 2016). დღის წესრიგი 2030-ის (მგმ) მნიშვნელოვანი მახასიათებელია ის, რომ ის საზოგადოებრივი ურთიერთებულების მიზნების მჭიდრო ურთიერთებულების: მაგალითად, სიღარიბის დაძლევა თან უნდა სდევდეს ჯანდაცვისა და განათლების სრულყოფის სტრატეგიებს, უთანასწორობის შემცირებას, ეკონომიკურ ზრდას; ამავდროულად, საჭიროა მუშაობა კლიმატის ცვლი-

მდგრადი განვითარების მიზნები

დღის წესრიგის 2030 მდგრადი განვითარებისათვის, რომელიც მიიღებულია 2015 წელს გაეროს ყველა წევრი ქვეყნის მიერ, გვისახავს მდგრადობისკენ სვლის საერთო გეგმას მშვიდობის, პლანეტისა და ხალხების კეთილდღეობის მისაღწევად. განსაზღვრულია მდგრადი განვითარების 17 საკვანძო მიზანი (მგმ) და მასთან დაკავშირებული 169 სამიზნე ინდიკატორი (იხ. ნახაზი 1.2), რაც ყველა ქვეყნისათვის – განვითარებული და განვითარებადი – გადაუდებელი მოქმედებისა და გლობალური პარტნიორობისკენ მოწოდებაა.

ფართო მასშტაბის მონაწილეობითი პროცესის შედეგად მიღებული (UN 2015, პარაგრაფი 52) დღის წესრიგი 2030 სიმბოლურად გამოხატავს ვალდებულებას “გლობალური საზოგადოების” სახელით,

ლების გამოწვევებთან, ოკეანებისა და ტყეების შენარჩუნების კუთხით.

მეტი ინფორმაციისათვის:

მდგრადი განვითარების 2030 დღის წესრიგის წარმატებული ადაპტაცია ემყარება საერთაშორისო ძალისხმევის ხუთ ათეულზე მეტ წელიწადს, რომ მომხდარიყო გარემოს და განვითარების ინტეგრირება. ამ ძალისხმევამ ძლიერი იმპულსი მიიღო 1972 წელს გაეროს კონფე-

რენციაზე „ადამიანის(ეული) გარემოს შესახებ“, რა-
მაც გამოიწვია გაეროს გარემოსდაცვითი პროგრამის
დამკიდებულია და ურთიერთდაკავშირებული არაერთი
კრიტიკული შეთანხმების მიღწევა საერთაშორისო (მა-
გალითად, კონვენცია ბიოლოგიური მრავალფეროვნე-
ბის შესახებ) და რეგიონულ (მაგალითად. ალპური და
კარპატების კონვენციები მთის რეგიონების დაცვისა
და მდგრადი განვითარების შესახებ) დონეებზე. ამ პრო-
ცესმა საფუძველი ჩაუყარა სოციალურ-ეკოლოგიური
სისტემების მმართველობის გადასინჯვას, ბუნების პო-
ზიციონირებას სოციალური და ეკონომიკური განვითა-
რების საფუძვლად და ადამიანისა და ბუნების ურთი-
ერთობის უმაღლეს პოლიტიკურ დონეზე აყვანას (Johnson,
2012; Engfeldt, 2009; Wapner, 2003 in Mitrofanenko,
2018).

მდგრადი განვითარების შესახებ ჩატარებული მნიშვნე-
ლოვანი საერთაშორისო კონფერენციები მოიცავს:

- გაეროს კონფერენციას ადამიანის(ეულ) გარე-
მოზე (UNCHE), სტოკოლმი, 1972.
- გაეროს კონფერენციას გარემოსა და განვითა-
რებაზე (UNCED ასევე მოიხსენიება როგორც
სტოკოლმი + 20), რიო-დე-ჟანეირო, ბრაზილია,
1992.
- მსოფლიო სამიტი მდგრადი განვითარების შესა-
ხებ (WSSD), იოპანესბურგი, სამხრეთ აფრიკა,
2002.

სასარგებლო ბმულები:

მგმ რესურსები მასწავლებლებისთვის: <http://www.teachmgms.org/resources.html>

პუბლიკაცია მგმ სწავლის მიზნების შესახებ შე-
გიძლიათ ჩამოტვირთოთ ამ ბმულიდან (რამდე-
ნიმე ენაზე): <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247444>

*იდეა: მგმ პოსტერი ან ინდივიდუალური მიზნე-
ბის ამონაბეჭდი შესაძლოა იყოს საკლასო ოთახის
მიმზიდველი დეკორაცია და სასწავლო მასალა:
<https://www.un.org/sustainabledevelopment/news/communications-material/>

განხორცილებულია გარკვეული გაანგარიშებები
მდგრადი განვითარების მიზნების იმპლემენტაციი-
სათვის, საჭირო ხარჯების შეფასების კუთხით, რის
შედეგადაც მიღებულია ძალიან დიდი რიცხვები.
როგორც აღნიშნულია გაეროს ვაჭრობისა და განვი-
თარების კონფერენციის მგმ ანგარიშში (UNCTAD),
“მდგრადი განვითარების მიზნების განხორციელე-
ბას შესაძლოა 5-7 ტრილიონი აშშ დოლარის წლი-
ური ინვესტიცია დასჭირდეს ” და განვითარებად

ქვეყნებს შეიძლება შეექმნას წლიური 2.5 ტრილიო-
ნი აშშ დოლარის გარღვევა (UNCTAD, 2014). ამ მი-
ზეზით, აუცილებელია და სტრატეგიულად მნიშვნე-
ლოვანია კერძო სექტორის ჩართულობა. საბედნიე-
როდ, ბოლო წლების განმავლობაში კერძო სექტო-
რის მონაწილეობა მდგრადი განვითარების მიზნე-
ბის განხორციელებაში იზრდება გარემოსდაცვითი
თემებისადმი საზოგადოების გაზრდილი ყურადღე-
ბის გამო (Fukuda-Parr, 2016, Pradhan, et al. 2017, Le Blanc, 2015).

მეტი ინფორმაციისათვის:

ზოგიერთი ბიზნესი, რომელთა ეკონომიკურმა
საქმიანობამ მნიშვნელოვანი უარყოფითი გავლე-
ნა მოახდინა საზოგადოებასა და გარემოზე, აღ-
მოჩნდა უარყოფითი საზოგადოებრივი აზრის წი-
ნაშე. ეს განაპირობა საზოგადოების ცნობიერების
ამაღლებამ მათი ოპერაციების შესახებ, გარემოზე
გავლენისა და ჯანდაცვის ხარჯების კუთხით, რის
შედეგადაც დაეცა მათი აქციების ღირებულება ან
მოგება. შესაბამისად, მოკლე დროში გამოიკვეთა
ტენდენცია, რომ კომპანიები თავიანთ კორპორა-
ტიულ პასუხისმგებლობას უკავშირებენ მდგრადი
განვითარების მიზნებს (KPMG, 2017). ეკოლოგიუ-
რი ძალისხმევის წარმოსაჩენად და კონკურენტული
უპირატესობის ასამაღლებლად ფირმებმა დაინტეს
მწვანე მარკეტინგის სტრატეგიების გამოყენება
(Szabo and Webster, 2020).

თუმცა, მზარდია იმ კომპანიების რაოდენობაც,
რომლებიც უგულებელყოფენ მდგრადი განვითარე-
ბის ძირითად პრინციპებს მათ მიმართ ზედაპირული
დამოკიდებულებით ან სრული იგნორირებით (Gatti
et al., 2019). ”გარემოსდაცვითი უპრინციპობის“ და
”მწვანე (ჩა)რეცხვის“ შემთხვევები გახდა შეშფო-
თების საგანი, რამაც წარმოშვა საზოგადოებრივი
უნდობლობა და ეთიკური ზიანი (Szabo and Webster,
2020). მაგალითად, ე.წ ”მწვანე (ჩა)რეცხვის“ შე-
დარებით ახალი სკანდალი მოხდა საავტომობილო
ინდუსტრიაში, როდესაც მსხვილი ავტომანარმოე-
ბელი „ფოლკსვაგენი“ ეჭვმიტანილ იქნა ემისიასთან
დაკავშირებულ საეჭვო აქტივობებში, მიუხედა-
ვად იმისა, რომ ის ახდენდა პროდუქტების მარკე-
ტინგს „სუფთა დიზელის“ მანქანების ეგიდით (Sia-
no and Vollero, 2017). სამწუხაროდ, ბოლო წლების
განმავლობაში მსგავსი ბრალდებების წინაშე აღ-
მოჩნდნენ სხვა მსხვილი საავტომობილო კომპანი-
ებიც. რამდენიმე არასამთავრობო ორგანიზაციამ,
როგორიცაა „გრინფილი“ (Greenpeace) და „ტერაჩო-
ისი“ (TerraChoice), საკუთარ თავზე აიღო ბაზრის
მონიტორინგი მწვანე (ჩა)რეცხვის“ შემთხვევების
აღკვეთის მიზნით (Gatti et al., 2019).

მდგრადობის პრინციპების დაცვა შეიძლება ძალიან მკაცრი იყოს, მაგრამ, მეორე მხრივ, მათ შეუძლიათ დიდი შესაძლებლობების შექმნა. მდგრადი განვითარების წარმატებულ პოლიტიკას შეუძლია ხელი შეუწყოს მდგრად ინოვაციებსა და ინვესტიციებს პერსპექტიულ ტექნოლოგიებში, ვინაიდან კომპანიები და სოციალური ინოვაციები ქმნიან სამუშაო ადგილებს. უფრო მეტიც, მათ შეუძლიათ თავიდან აიცილონ დაბინძურებასთან დაკავშირებული გრძელვადიანი ხარჯები, გარემოს დეგრადაცია და ამის შედეგად გამოწვეული საზოგადოებრივი პრობლემები, გააძლიერონ სოციალური კავშირები და დაგვარწმუნონ, რომ არ ხდება პლანეტის ეკოლოგიური ზღვრების გადაჭარბება (Die Bundesregierung, 2018, p. 2).

მეტი ინფორმაციისათვის:

ათასწლეულის განვითარების მიზნები (აგმ) წინ უსწრებდა მდგრადი განვითარების მიზნებს და წარმოადგენდა ჩრდილოეთ-სამხრეთის დახმარების დღის წესრიგს. ის ორიენტირებული იყო განვითარებად ქვეყნებზე (Harcourt 2005, 1 – ციტირებული S.Fukuda-Parr მიერ). ათასწლეულის განვითარების მიზნებისგან განსხვავებით, მდგრადი განვითარების მიზნები განსაზღვრავენ ნიშნულებს ყველასათვის (არა მხოლოდ განვითარებდი ქვეყნებისათვის) და მოიცავენ მდგრადობის გარემოსეულ, სოციალურ და ეკონომიკურ ასპექტებს, ხოლო ათასწლეულის განვითარების მიზნები ფოკუსირებული იყო სიღარიბის დაძლევაზე, რაც წარმოადგენდა განვითარების უფრო ვიწრო კონცეფციას.

მკვლევრები და პრაქტიკოსები მივიღნენ დასკვნამდე, რომ მუდმივი სიღარიბე და შიმშილი შეიძლება გამოწვეული იყოს ფაქტორების რთული ურთიერთქმედებით, პოლიტიკური სიძლიერის ნაკლებობით, განათლებასა და სრულფასოვან კვებაზე მიუწვდომლობით. მათზე მოქმედებს ფაქტორები, რომლებიც ახდენენ გლობალური ეკონომიკური მმართველობის ფორმირებას და წარმოშობენ უთანასწორობას როგორც ქვეყნებს შიგნით, ასევე ქვეყნებს შორის. ასეთია, მაგალითად, მწარმოებლების პასუხისმგებლობა გარემოს დაცვისა და უთანასწორობის მიმართ.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი განსხვავება მდგრადი განვითარების მიზნებსა (მგმ) და ათასწლეულის განვითარების მიზნებს (აგმ) შორის არის, თუ როგორ მოხდა მათი შემუშავება: დღის წესრიგი 2030 ფართო საკონსულტაციო პროცესის შედეგად შეიქმნა, რომელშიც მინანილებას იღებდა სახელმწიფო ინსტიტუციები, სამოქალაქო საზოგადოების ჯგუფები, მკვლევრები, ბიზნეს ჯგუფები და გაეროს სააგენტოები (Norton and Stuart, 2015); ამ პროცესისგან განსხვავებით, ათასწლეულის განვითარების მიზნები (აგმ) ინიციირებული იყო განვითარების მი-

ნისტრებისა და განვითარების სააგენტოების ხელმძღვანელების მიერ, რომლებიც ეძებდნენ დახმარების ახალ რაციონალურ გზას ცივი ომის შემდგომი გეოპოლიტიკისა და ნეოლიტური გლობალიზაციის კონტექსტში (Fukuda-Parr and Hulme, 2011). ათასწლეულის განვითარების მიზნების (აგმ) შემუშავების პროცესი არ მოიცავდა კონსულტაციებს საზოგადოებასათან და მასში არ იყო ინტეგრირებული ცოდნის სხვადასხვა წყარო; უფრო მეტიც, ის არ ითვალისწინებდა მდგრადობის კუთხით ეკონომიკურ, სოციალურ და გარემოსდაცვით სფეროების ინტერაქციას (UN Task Team on the Post 2015 Agenda 2012).

ცხრილი 1.1 გვიჩვენებს მდგრადი განვითარების (მგმ) და ათასწლეულის განვითარების მიზნებს (აგმ), რომლებიც განსხვავდება არა მხოლოდ ამოცანების და სამიზნეების რაოდენობით, არამედ მიზნებით, კონცეფციითა და პოლიტიკური პროცესით, რომელმაც განაპირობა მათი შექმნა (Fukuda-Parr, 2016).

ცხრილი 1.1. მგმ და აგმ			
	მგმ	vs	აგმ
მიზანი 1	სილარიბის ყველა ფორმის აღმოფხვრა	მიზანი 1	უკიდურესი სილარიბის და შიმშილის აღმოფხვრა
მიზანი 2	შიმშილის აღმოფხვრა, სასურსათო უსაფრთხოება და გაუმჯობესებული კვება, მდგრადი სოფლის მეურნეობის ხელშეწყობა	მიზანი 2	უნივერსალური საყოველთაო დაწყებითი განათლების მიღწევა
მიზანი 3	ჯანსაღი ცხოვრებისა და კეთილდღეობის უზრუნველყოფა ყველასათვის, ნებისმიერ ასაჟში	მიზანი 3	გენდერული თანასწორობის ხელშეწყობა და ქალების გაძლიერება
მიზანი 4	ხარისხიანი განათლება და უწყვეტი განათლების შესაძლებლობები ყველასათვის	მიზანი 4	ბავშვთა სიკვდილიანობის შემცირება
მიზანი 5	გენდერული თანასწორობა	მიზანი 5	დედების ჯანმრთელობის გაუმჯობესება
მიზანი 6	წყლისა და სანიტარული სისტემის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა და მდგრადი მართვა ყველასათვის	მიზანი 6	აივ / შიდსის, მალარიისა და სხვა დაავადებების წინააღმდეგ ბრძოლა
მიზანი 7	ყველასათვის ხელმისაწვდომი, საიმედო, მდგრადი და თანამედროვე ენერგიის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა	მიზანი 7	გარემოს მდგრადობის უზრუნველყოფა
მიზანი 8	ინკლუზიური და მდგრადი ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობა, სრული და პროდუქტიული დასაქმება, ღირსეული სამუშაო ყველასათვის	მიზანი 8	გლობალური თანამშრომლობის განვითარება
მიზანი 9	მდგრადი ინფრასტრუქტურის შექმნა, ინკლუზიური და მდგრადი ინდუსტრიალიზაციის ხელშეწყობა და ინოვაციების განვითარება		
მიზანი 10	ქვეყნებში და ქვეყნებს შორის უთანასწორობის შემცირება		
მიზანი 11	მდგრადი ქალაქები და დასახლებები		
მიზანი 12	მდგრადი მოხმარება და წარმოება		
მიზანი 13	გადაუდებელი ზომების მიღება კლიმატის ცვლილებასთან და მის გავლენასთან საბრძოლველად		
მიზანი 14	კონსერვაცია და მდგრადი გამოყენება ოკეანეების, ზღვების და საზღვაო რესურსების შენარჩუნება		
მიზანი 15	ხმელეთის ეკოსისტემების დაცვა, აღდგენა და მდგრადი გამოყენება, ტყეების მდგრადი მართვა, გაუდაბნოების წინააღმდეგ ბრძოლა, მიწის დეგრადაციისა და ბიომრავალფეროვნების დაკარგვის შეწერება		
მიზანი 16	მშვიდობიანი და ინკლუზიური საზოგადოებების მდგრადი განვითარების ხელშეწყობა, ყველასათვის სამართლიანობის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა, ეფექტური და გამჭვირვალე ინსტიტუციების შენება ყველა დონეზე		
მიზანი 17	განხორციელების საშუალებების გაძლიერება და მდგრადი განვითარებისათვის გლობალური პარტნიორობის აღორძინება		

წყარო მდგრადი განვითარების მიზნების ფონდი (2020)

შემოთავაზებული სასწავლო სავარჯიშო:

თემა: მდგრადობა

სავარჯიშოს სახელი: მგმ და აგმ შედარება

ინსტრუქცია: წაიკითხეთ მგმ და აგმ. გააანალიზეთ თქვენს ჯგუფთან ერთად, თუ რატომ შეიცვალა ათასწლეულის განვითარების მიზნები 8 მიზნიდან 17-მდე. გადახედეთ შექმნის პროცესს, რომ უკეთ გაეცნოთ, თუ რატომ აირჩიეს დაფიქსირებული თემები. იფიქრეთ მიზნების შინაარსზე და იძოვეთ განსხვავებები განხილულ თემებში. რა არის ძირითადი განსხვავებები და რა იქნებოდა საერთო მიზანი, ინდივიდუალური მიზნების შესრულების შემდეგ?

სწავლის შედეგები:

- მგმ და აგმ ფორმირების სიღრმისეულად ცოდნა, ასევე მათი შექმნის და მდგრადი განვითარებისა-კენ მიმართული ნაბიჯების გაგება.

თემა: მდგრადობა

სავარჯიშოს სახელი: მდგრადი ტურიზმის უკეთესი და უარესი სცენარები

ინსტრუქციები: სტუდენტები უნდა დავყოთ ჯგუფებად. თითოეულ ჯგუფს სამუშაოდ ექნება კონკრეტული ქვეყანა; შერჩეული ქვეყნის კონტექსტში უნდა გაანალიზდეს ტურიზმის მდგრადი განვითარების საუკეთესო და ყველაზე უარესი შემთხვევები. ის უნდა იყოს დაკავშირებული მდგრადი განვითარების მიმართულებებთან, რომელიც წინა დავალებაშია განხილული. უნდა შეფასდეს, თუ რა კეთდება დანიშნულების ადგილებში როგორც კარგად, ასევე ცუდად (შესაძლებელია წარმოდგენილი იყოს SWOT სახით). იმ ცოდნის გათვალისწინებით, რომელიც მიღებულია მდგრადი განვითარების ასპექტების დავალებიდან, ჯგუფებმა უნდა შეიმუშაონ რეკომენდაციები, თუ როგორ შეიძლება სიტუაციის გაუმჯობესება ცუდი მაგალითების შემთხვევაში და მოახდინონ ფოკუსირება, თუ რა პრაქტიკის გათვალისწინება შეიძლება წარმატებული მაგალითებიდან.

სწავლის შედეგები:

- პრაქტიკულ კონტექსტში აცნობიერებს მდგრადი მიმართულებების მნიშვნელობას;
- სთავაზობს კონკრეტულ გადაწყვეტებს ან ინსტრუმენტებს დანიშნულების ადგილის მდგრადობის გასაზრდელად;
- ხელს უწყობს კრიტიკულ აზროვნებას და კრეატიულობას;

მდგრადი ტურიზმი, როგორც ახალი ტიპის ურთიერთობა საზოგადოებასა, ეკონომიკასა და გარემოს შორის

ავტორების შენიშვნა:

შემდეგი თავი ეყრდნობა ჩვენ მიერ გაწეულ სამუშაოებს, რომელიც განხორციელდა COVID-19 პანდემიამდე პერიოდში და რამაც, სხვა ფაქტორებთან ერთად, სერიოზული გავლენა მოახდინა ტურიზმის ინდუსტრიაზე. სახელმძღვანელოს შემუშავების ფინალურ ეტაპზე, COVID-19-მა უპრეცედენტო გლობალური კრიზისი გამოიწვია. მთავრობები, მსოფლიო მასშტაბით, იძულებული გახდნენ, განეხორციელებინათ პოლიტიკა, რომელიც მოიცავდა მნიშვნელოვან შეზღუდვებს მოგზაურობის აკრძალვის/შემცირების, საზოგადოების იზოლაციისა და კარანტინის სახით, ასევე ბიზნესთან დაკავშირებულ სხვადასხვა რეგულაციას. აღნიშნული შეზღუდვები განხორციელდა ვირუსის სწრაფად გავრცელების თავიდან არიდების მიზნით (Gretzel et al, 2020). შესაბამისად, ტურიზმისა და მოგზაურობის ინდუსტრიამ განიცადა საკმაოდ მძიმე დარტყმა. ავიაკომპანიების, კრუზიზების და სტუმარმასპინძლობის აქტივობები შემცირდა მინიმუმადე, რამაც გამოიწვია ტურიზმთან დაკავშირებული ბიზნესსუბიექტების გაკოტრება (Vinod, 2020). ტურიზმის ინდუსტრიის განვითარების მიმართულებები კვლავ ბუნდოვანი რჩება, COVID-19 შესახებ ცოდნის ნაკლებობის გამო (Gretzel et. al, 2020).

მიუხედავად ამისა, საერთაშორისო მოგზაურობის კუთხით არსებულმა გამოწვევებმა შესაძლოა ხელი შეუწყოს და გააძლიეროს შიდა ტურისტული აქტივობები CaucaSusT პროექტის მინაწილების (სომხეთი, ავსტრია და საქართველო). ფაქტობრივად, COVID-19-ის მიერ შექმნილი გამოწვევები და მათი გავლენა შემთხვევის შესწავლის თემებზე, ასევე შიდა ტურიზმის განვითარების ხელშეწყობის პოტენციალი, იქნება ჩვენი პარტნიორების მიერ ჩატარებული შემთხვევის შესწავლის კურსის ძირითადი ფოკუსი.

ტურიზმს შეუძლია მდგრადი განვითარებისათვის დღის წესრიგი 2030-ის განხორციელებაში მნიშვნელოვანი როლის შესრულება – მასზეა დამოკიდებული მრავალი ადამიანის საარსებო წყარო, განსაკუთრებით მოწყვლად და ნაკლებად განვითარებულ ქვეყნებში. უფრო მეტიც, მრავალ ქვეყანაში ბიომრავალფეროვნების დაცვა დიდილად ეყრდნობა ტურიზმის სექტორს, რაც ბუნების დაცვასთან დაკავშირებული შემოსავლის წარმოქმნას უწყობს ხელს. ტურიზმი აღიარებულია, როგორც პლატფორმა, რომელიც აერთიანებს სხვადასხვა კულტურის ხალხს, შესაბამისად, ის ხელს შეუწყობს ურთიერთგაგებას, გლობალურ თანამშრომლობას, სოლიდარობას და ნდობას. განვითარების ახალი მიდგომები, მათ შორის, რომლებიც შემოთავაზებულია მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციის (UNWTO) მიერ, ხელს უწყობს ტურიზმში ჩართულ ყველა დაინტერესებულ მხარეს, რომ შეისწავლონ, თუ როგორ შეამცირონ ამ სექტორის უარყოფითი გავლენა გარემოსა და კლიმატურ ცვლილებებზე.

ტურიზმის სექტორის ”ახალი“ პარადიგმები ითვალისწინებს მდგრადი განვითარების პრინციპებს, ტურიზმის ინიციატივების გრძელვადიანი მდგრადობის მისაღწევად და საზოგადოებასა და ბუნებას შორის უკეთესი პარმონის უზრუნველსაყოფად. ეს პარადიგმები ეხება არა მხოლოდ ეკონომიკურ ზრდას (მაგ. რეგიონული ეკონომიკის გაძლიერება, გრძელვადიანი ინვესტიციების დაგეგმვა), არამედ გარემოს ასპექტებსაც (მაგ. ენერგოეფექტურობა და განახლებადი ენერგიის გამოყენება, ნეგატიური ზემოქმედების შემცირება ბუნებრივ რესურსებზე, როგორიცაა ლანდშაფტი, ჰაერი, წყალი, ნიადაგი) და სოციალურ სოლიდარობას (მაგ. ჯანმრთელობა, ცხოვრების ხარისხი, განათლება, მონაწილეობა, ადამიანის უფლებები, კულტურული ღირებულებები). გარდა ამისა, მათი მიზანია სასურველი ბალანსის მიღწევა ამ სამ განზომილებას შორის.

მოგზაურობისა და ტურიზმის მსოფლიო საბჭოს (WTTC) მონაცემებით, ყოველი მეათე სამუშაო ადგილი ტურიზმის ნაწილია, ასევე, ინვესტიციების ოთხი პროცენტი და მთლიანი მსოფლიო ექსპორტის ხუთი პროცენტი პირდაპირ კავშირშია ტურიზმთან (WTTC, 2018). გაეროს ტურიზმის მსოფლიო ორგანიზაციის პროგნოზებით, ზრდის ტემპი მომავალშიც შენარჩუნდება და 2030 წელს საერთაშორისო ჩამოსვლები მიაღწევს 1.8 მილიარდს (UNWTO, 2017).

*ტურიზმის ინდუსტრიის შორსმიმავალი ზემოქმედება ეფუძნება იმ ფაქტს, რომ ეს სექტორი დიდ გავლენას ახდენს ბევრ ადგილობრივ მცხოვრებზე, რომლებიც ამ დარგიდან იღებენ

სარგებელს, თუმცა არ არსებობს გარანტია, რომ ამან ტურიზმი მდგრად ბიზნესად აქციოს.

ისეთი ასპექტების გათვალისწინებით, როგორიცაა ტურისტული ობიექტებისა და არეალების ჭარბი დატვირთვა, მასობრივი და ტრადიციული ტურიზმის უპირატესი გავრცელება, ძალიან მნიშვნელოვანი ხდება ტურიზმის ალტერნატიული ფორმების დანერგვა, ვიზიტორების მენეჯმენტი და მონიტორინგი. მდგრადი განვითარების კონცეფციის გასაღებს შეზღუდვები წარმოადგენენ. ტურიზმის მხრივ, შეზღუდვები, როგორც წესი, გამოხატული იქნება ვიზიტორთა რაოდენობაში. დანიშნულების ადგილს შეუძლია გაუძლოს მხოლოდ გარკვეული რაოდენობის დატვირთვას და ტურისტების სასრულ რაოდენობას; სხვა შემთხვევაში ტურიზმის ზემოქმედება მიიღებს ნაკლებად სასურველ ფორმას (Butler, R., 1999: 16). ამ დრომდე მკვლევრებმა ვერ დაადგინეს ტურისტების ოპტიმალური რაოდენობა, რომლებიც შეიძლება განთავსდნენ გარკვეულ არეალში, ყოველგვარი უარყოფითი ეფექტის გარეშე. უმეტეს შემთხვევაში, მკაფიო ზღვარის დადგენა რთულია და დამოკიდებულია ცვლადების საკმაოდ ფართო სპექტრზე, როგორიცაა: ლოკაციის სპეციფიკური მახასიათებლები, ტურისტული ინფრასტრუქტურისა და აქტივობების მახასიათებლები და ა.შ. არ არის განსაზღვრული ტურისტებისა და ვიზიტორების კუმულაციური და გრძელვადიანი გავლენა გარემოსა და ადგილობრივ საზოგადოებებზე/თემებზე, რაც ინვეს არაინფორმირებულობასა და გაურკვევლობას დროის გარკვეულ პერიოდებში.

ტრადიციული ტურიზმისაგან გნისხვავებით, მდგრადი ტურიზმი შედარებით ახალი სფეროა. მასობრივი ტურიზმისგან განსხვავებით, შეიქმნა რიგი ახალი/ალტერნატიული ინტერპრეტაციებისა, რამაც ხელი შეუწყო ერთი შეხედვით ეკოლოგიურად უფრო სუფთა ტურიზმის ფორმების დანერგვას. თემატიკის სირთულის გამო, ტურიზმის ალტერნატიული ფორმების ყოვლისმომცველი და საყოველთაოდ მიღებული ტერმინოლოგია ჯერ კიდევ არ არის დაზუსტებული; მდგრადი ტურიზმი მიღებულია, როგორც ერთგვარი ქუდი ტურიზმის სხვადასხვა სახეობისათვის, როგორიცაა, სოფლის, ეკო- და აგროტურიზმი, ბუნებაზე დაფუძნებული, ურბანული ან, თუნდაც, თვით მასობრივი ტურიზმი, რამდენადაც ოპერატორები და სტეიკოლდერები იცავენ მდგრადობის ინსტრუქციებს/გაიდლაინებს.

“რბილი” ან “მწვანე” ტურიზმი, რაც პირველად გაულერდა 1977 წელს გერმანელი მენარმის ფრედ ბაუმგარტნერის მიერ – ისინი გახდნენ მდგრადი

ტურიზმის წინამორბედები. მდგრადი ტურიზმი, როგორც ტერმინი, 1980-იანი წლების ბოლოს ჩამოყალიბდა, მისი სერიოზულად განხილვა კი 1990-იანი წლების შუა პერიოდში დაიწყო და მიღებულ იქნა ისეთი საერთაშორისო და სამთავრობოთაშორისი ორგანიზაციების მიერ, როგორიცაა UNEP and UNWTO.

მდგრადი ტურიზმის კონცეფციის მკაფიოდ აღსაქმელად რამდენიმე დეფინიციის სინთეზი მოხდა; ერთ-ერთი კარგად ცნობილი UNEP და UNWTO მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციის დეფინიციაა (2019):

“ტურიზმი, რომელიც სრულად ითვალისწინებს მიმდინარე და მომავალ ეკონომიკურ, სოციალურ და გარემოზე გავლენას, ვიზიტორთა, ინდუსტრიის, გარემოსა და მასპინძელი თემების საჭიროებების გათვალისწინებით”.

სხვა სიტყვებით, მდგრადი ტურიზმი ხელს უწყობს არსებული რესურსების გრძელვადიან მართვას ისე, რომ შესაძლებელი გახდეს მასპინძელი თემების სოციალური და ეკონომიკური საჭიროებების დაკმაყოფილება, კულტურული ინტეგრირების ხელშეწყობა, ბიომრავალფეროვნებისა და არსებითი ეკოლოგიური პროცესების შენარჩუნება (Barlet S., Collombon J.M., 2004). ასეთი ტიპის პროდუქტი უნდა ფუნქციონირებდეს ადგილობრივ კულტურასთან, გარემოსთან და თემთან ჰარმონიაში.

ტურიზმის ალტერნატიული ფორმები დაკავშირებულია მრავალი ახალი საქმიანობისა და ბიზნეს მოდელის შემუშავებასთან, რაც ამცირებს რესურსების გადაჭარბებულ მოხმარებას. ამ კონტექსტში მნიშვნელოვანია ადგილობრივი (სოფლის) ეკონომიკის დივერსიფიკაცია და თემის კეთილდღეობის გაუმჯობესება. სხვადასხვა კვლევამ აჩვენა, რომ თემზე ორიენტირებულმა ინიციატივებმა შეიძლება ხელი შეუწყოს გრძელვადიან განვითარებას და რომ სოფლის ტურიზმის პროექტების წარმატება დამოკიდებულია ადგილობრივ შესაძლებლობებზე, ცოდნასა და უნარებზე. ეს საზოგადოებას საშუალებას აძლევს, მონანილეობა მიიღოს გადაწყვეტილების მიღებისა და მართვის პროცესებში (Sidali et al., 2015; Idziak et al., 2015). თემზე ორიენტირებული აქტივობების სრულფასოვანი ჩართვა ტურიზმში მდგრადი განვითარების მთავარი ასპექტია. ის განაპირობებს საზოგადოების მონაწილეობას ტურისტული საქმიანობის განხორციელებისა და გადაწყვეტილების მიღების პროცესებში და ხელს უწყობს ადგილობრივი საზოგადოების სოციალურ სწავლებას და მის გაძლიერებას (Giampiccoli and Mtapuri, 2017).

ზოგიერთი ქვეყნისგან განსხვავებით, ტურიზმის ალტერნატიული ფორმების ფართოდ გავრცელების და პოპულარობის მიუხედავად, ტურიზმის ახალი ფორმები შედარებით ცოტა ხნის წინ გამოჩნდა სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებში, რომლებიც კვლავ განიცდიან დეცენტრალიზაციის გამოწვევებს და იმყოფებიან სოფლის განვითარების მდგრადი კონცეფციების, ასევე რეგიონული პარტნიორობის გაძლიერების გზების ძიებაში. ასოცირების ხელშეკრულება ევროკავშირსა და საქართველოს შორის (2014), ასევე ევროკავშირსა და სომხეთს შორის ყოვლისმომცველი და გალრმავებული პარტნიორობის შეთანხმება (2017) ითვალისწინებს, სხვა საკითხებთან ერთად, თემზე დაფუძნებული ტურიზმის მხარდაჭერას.” (ასოციაციის შეთანხმება, 2014: 116). ხელშეკრულებაში ხაზგასმულია ადგილობრივი თემების ჩართულობის მნიშვნელობა ტურიზმის დაგეგმვისა და განხორციელების პროცესში, რაც ასევე მოიცავს თანასწორობას გადაწყვეტილების მიღებისას (Khartishvili et al. 2019). ამასთან, არსებობს გარკვეული გამოწვევები ცოდნის თვალსაზრისით, იმასთან დაკავშირებით, თუ რას ნიშნავს სოფლის, ეკო-, აგრო- ბუნებაზე და თემზე დაფუძნებული ტურიზმის კონცეფციები, სამხრეთ კავკასიის ქვეყნების კონტექსტში. შემდეგ ქვეთავში აღნერილია ალტერნატიული ტურიზმის რამდენიმე ფორმა.

ალტერნატიული და მდგრადი ტურიზმის ფორმები

ეკოლოგიური ტურიზმი (ეკოტურიზმი. ხშირად მოხსენიებენ როგორც მწვანე, პასუხისმგებლიან, ასევე ბუნებაზე დაფუძნებულ ტურიზმს).

ეკოტურიზმმა პოპულარობა მოიპოვა 1990-იან წლებში ჩრდილოეთ ამერიკაში, რადგან გაიზარდა ინტერესი ველური ბუნების მიმართ და პასუხისმგებლიანი მოგზაურობისადმი, რამაც გააუმჯობესა ადგილობრივი მოსახლეობის საცხოვრებელი პირობები და ხელი შეუწყოს გარემოს დაცვასა და შენარჩუნებას. ზოგიერთ ქვეყანაში, მაგალითად, მადაგასკარში, კოსტა-რიკასა და კენიაში, ტურიზმის ეს ფორმა არის უცხოური ვალუტის გენერირების ძირითადი წყარო (Juganaru et al., 2008: 799).

ეკოტურიზმი არის მწვანე ტურიზმის სახეობა, რომელიც ეხმარება ე.წ. „მყიფე რეგიონების“ გარემოსა და ადგილობრივი თემების კონსერვაციას (The International Ecotourism Society, 2018). ის ერთგვარად წარმოადგენს ნაკლები ზემოქმედების მქონე აქტივობას და ხშირად განიხილება სტანდარტული კო-

მერციული მასობრივი ტურიზმის მცირებასშთაბიან აღტერნატივად (Balmford et al., 2009). ეკოტურიზმი განმარტებულია შემდეგი სახით:

“პასუხისმგებლიანი მოგზაურობა ბუნებრივ გარემოში, რაც ხელს უწყობს გარემოს დაცვას და ადგილობრივი მოსახლეობის კეთილდღეობას. მისი ძირითადი კომპონენტებია გარემოსდაცვითი ცნობიერება ინტერპრეტაციის გზით, ეკოსისტემის შენარჩუნება, ადგილობრივი მცხოვრებლების ინტერესების დაცვა” (The International Ecotourism Society, 2018).

ეკოტურიზმი ხალხსა და საზოგადოებაზე ორიენტირებული და რესურსებზე დაფუძნებული მახასიათებლებით დაკავშირებულია აგრო— და თემზე დაფუძნებულ ტურიზმთან და ერთ-ერთი საკვანძო გადაწყვეტაა მდგრადი განვითარების თვალსაზრისით.

მეტი ინფორმაციისათვის:

საქართველოს კონტექსტში, ეკოტურიზმის დეფინიცია და ხედვა შემუშავებულია ექსპერტთა ჯგუფის მიერ, რომლებმაც გააანალიზეს საქართველოს ეკოტურისტული ბაზრის პოტენციალი (Khartishvili and Baumgartner, 2020)*. ეს დოკუმენტი გამოყენებული იქნება, როგორც ეკოტურიზმის განვითარების სტრატეგიის და 2020-2030 წლების სამოქმედო გეგმის მომზადების საფუძველი, საქართველოს ტურიზმის ეროვნული სტრატეგიის 2030 შესაბამისად, ასევე დაცული ტერიტორიებისა და ეროვნული სატყეო სააგენტოების ეკოტურიზმის განვითარების ხედვისა და სტრატეგიების შესამუშავებლად.

ეკოტურიზმის განმარტება საქართველოსთვის

ეკოტურიზმი არის სოციალურად და ეკოლოგიურად პასუხისმგებლიანი მოგზაურობის პაკეტი – არამოტორიზებული აქტივობები და სერვისები, რომლებიც გვთავაზობენ ბუნების და კულტურულ გამოცდილებასა და ინტერპრეტაციას და სათანადოდაა ორგანიზებული გარემოზე ნაკლები ზეგავლენის მიზნით. ის ხელს უწყობს მოგზაურების მიერ ბუნების შემეცნებას, ასევე, განსაზღვრავს და აღვივებს ადგილობრივი რეზიდენტების მიერ საკუთარი ბუნებრივი და კულტურული ღირებულებების პატივისცემას. ამრიგად, ის ხელს უწყობს ბუნების შენარჩუნებას, ეკოსისტემის სერვისების მდგრად გამოყენებას, გააჩნია დამატებული ღირებულებების რეგიონისათვის და ხელს უწყობს ცხოვრების მაღალი ხარისხის დამკვიდრებას ადგილობრივი მოსახლეობისთვის.

ეკოტურიზმის ხედვა საქართველოსთვის 2030 წლისათვის საქართველო გახდება ოთხი სეზონის ეკოტურისტული დანიშნულების წამყვანი ადგილი კავკასიის რეგიონში, რასაც განაპირობებს მდიდარი კულტურა და ბუნება, ასევე მაღალი ხარისხის სერვისები.

ეკოტურიზმი საქართველოში უზრუნველყოფს ავთენტიკურ გამოცდილებებს ტურისტებისათვის, მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვს ქვეყნის ტურიზმიდან მიღებულ შემოსავლებში და მოაქვს სარგებელი ადგილობრივი თემებისათვის. ამავე დროს, ის ინარჩუნებს თავის რესურსებს და ზრდის ცნობიერებას გარემოსდაცვითი კუთხით ტურისტებსა და ადგილობრივ მოსახლეობაში.

* ეკოტურიზმის საქართველოს ბაზრის პოტენციური ანალიზი განხორციელდა კერძო სექტორის განვითარების, ტექნიკური პროფესიული განათლებისა და ტრენინგის სამხრეთ კავკასიის პროგრამის ფარგლებში, GIZ (German Corporation for International Cooperation GmbH) მხარდაჭერით.

სოფლის ტურიზმი

პრაქტიკაში „სოფლის ტურიზმის“ უამრავი განმარტება არსებობს. განმარტებების უმეტესობაში სოფლის ტურიზმი განიხილება, როგორც საკმაოდ ფართო ქოლგა-კონცეფცია. ის, სოფელში განთავსების ან ფერმაში/შინამეურნეობაში ყოფნის საფუძველზე/პირობებში, ითვალისწინებს ბევრი სხვადასხვა სახის ტურისტულ საქმიანობას. მისი განხორციელების ადგილი შეიძლება იყოს სოფლებიც ან პატარა ქალაქებიც, სადაც სოფლის მეურნეობა სულაც არ არის მნიშვნელოვანი ფაქტორი. სოფლის ტურიზმი ემყარება ადგილობრივ რესურსებს, როგორიცაა ტრადიციული გარემო და კულტურული მეკვიდრეობა (მატერიალური და არამატერიალური).

ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაცია – OECD (1994) სოფლის ტურიზმს აღნიერს შემდეგი სახით: “ტურიზმი, რომელიც სოფლად ხორციელდება”. ეს შედარებით ზოგადი დეფინიციაა, მაგრამ შემდეგ დაკონკრეტებულია, რომ სოფლის ტურიზმი რთული და მრავალმხრივი საქმიანობაა: „ის არ არის მხოლოდ ფერმაზე/მეურნეობაზე დაფუძნებული ტურიზმი. ის მოიცავს ფერმაში ყოფნაზე დამყარებულ არდადეგებს და ასევე გულისხმობის განსაკუთრებულ ინტერესს ბუნებაში დასვენებასა და ეკოტურიზმზე, სეირნობაზე, კლდეზე ცოცვასა და საცხენოსნო დასვენებაზე, თავგადასავლებზე, სპორტსა და გამაჯანსალებელ ტურიზმზე, ნადირობასა და თევზაობაზე, საგანმანათლებლო მოგზაურობაზე, ხელოვნებასა

და კულტურულ ტურიზმზე, გარკვეულ არეალებში კი მოიცავს ეთნიკურ ტურიზმსაც“ (OECD, 1994: 9).

აგროტურიზმი

აგროტურიზმი არის სოფლის ტურიზმის ერთ-ერთი ფორმა. ეს არის „კომერციული საწარმო, რომელიც მოქმედებს ფერმაში/შინამეურნეობაში და ითვალისწინებს დასვენების მიზნით ტურისტების ვიზიტებს სასოფლო არეალებში ან/და ეკოლოგიურად სუფთა ადგილებში გართობის ორგანიზებას (Sznajder et al., 2009: 3). ის, უმეტეს შემთხვევაში, მკაფიოდ უკავშირდება ფერმებსა და სოფლის მეურნეობის ღონისძიებებს. ის შეიძლება მოიცავდეს აგრეთვე სოფლის მეურნეობის მუზეუმებს, რეგიონული პროდუქტების გამოფენებს და (ფერმერთა) ბაზრებს/ბაზრობებს.

მეტი ინფორმაციისათვის:

დღესდღეობით არსებობს რეგიონული, ეროვნული და საერთაშორისო ასოციაციების საკმაოდ ფართო სპექტრი სოფლის ტურიზმისა და აგროტურიზმის მიმართულებით. ისინი ძირითადად მოქმედებენ, როგორც არაკომერციული ორგანიზაციები, რომელებიც ეხმარებიან მათ წევრებს მარკეტინგში, ლობირებაში, ქსელების განვითარებასა და ტრენინგში (Embacher, 2014, Khartishvili et al., 2019). მასპინძელი შინამეურნეობების პირველი ეროვნული ქსელი ევროპაში, რომელიც ექსკლუზიურად არ იყო ფოკუსირებული სოფლის ტურიზმზე, დაარსდა საფრანგეთში 1955 წელს (Fédération Nationale des Gîtes de France) (Chiran et al., 2016). ავსტრიაში, სა-დაც მეურნეობებში დასვენების ხანგრძლივი ტრადიცია არსებობს, ინდივიდუალურმა ინიციატივებმა პროვინციულ დონეზე 1991 წელს შექმნეს მძლავრი ეროვნული ასოციაცია – Urlaub am Bauernhof (Farmholidays Austria). ამჟამად ეს ასოციაცია აერთიანებს 9,900 ფერმას/მეურნეობას (ავსტრიის ფერმების 8%), წარმოადგენს ტურისტული საწარმოების 20%-ს და ფლობს ყველა ტურისტული საწარმო ადგილების დაახლოებით 13% -ს ავსტრიაში (Novelli et al., 2006).

ბის 20%-ს და ფლობს ყველა ტურისტული საწარმო ადგილების დაახლოებით 13% -ს ავსტრიაში (Novelli et al., 2006).

Gites de france

Urlaub AM Bauernhof
in Austria

Red Rooster in South
tyrol, Italy

რეგიონულ დონეზე სოფლის ტურიზმის ასოციაციის წარმატებული მაგალითი შეგიძლიათ იხილოთ სამხრეთ ტიროლში, იტალია. იქ ბრენდის და ხარისხის ნიშანი “Roter Hahn” (წითელი მამალი) შეიქმნა სამხრეთ ტიროლში ფერმაში დასასვენებლად ლობის შესაქმნელად და იმ მიზნით, რომ ფერმერებისათვის შეეთავაზებინა მათი მეურნეობის საქმიანობის მდგრადი ფინანსური კონცეფციები. ასოციაცია დღეს 1,665 ფერმას აერთიანებს (სამხრეთ ტიროლის ყველა მეურნეობის დაახლოებით 60%) და ქმნის მთლიანი ღამისთვეების 8.3%-ს სამხრეთ ტიროლში (Idziak et al., 2015).

European Federation of Farm and Village Tourism

European Centre of Eco and Agro Tourism

Gospodarstwa GoScinne
Polish Federation of Rural Tourism

სოფლის ტურიზმის ევროპული ფედერაცია (EuroGites) დაფუძნდა 1990 წელს და წარმოადგენს 31 პროფესიულ ორგანიზაციას ევროპის 28 ქვეყნიდან. ორგანიზაციის დაარსების მიზანი იყო სოფლის ტურიზმის აღვოკატირება ევროკავშირის დონეზე. ეკოლოგიური და სოფლის ტურიზმის ევროპული ცენტრი (ECEAT) დაარსდა 1992 წელს. ის ფოკუსირებულია ორგანულ ფერმებში დასვენებაზე.

სოლიდარობა და პასუხისმგებლიანი ტურიზმი

როგორც განმარტებულია საერთაშორისო ფორუმის მიერ (მარსელი, საფრანგეთი 2003), სოლიდარული ტურიზმი არის სოციალური მოძრაობა, რომ ტურისტული დანიშნულების ადგილებში ტურიზმი გაკონტროლდეს ადგილობრივი თემის სასარგებლოდ. როცა ყველა დაინტერესებული მხარე მოქმედებს პასუხისმგებლობით, სოლიდარული ტურიზმი ხელს უწყობს დიალოგს და ქმნის ურთიერთდახმარების შესაძლებლობებს ტურისტებსა და მასპინძელებს შორის. მომხმარებლის პერსპექტივით, პასუხისმგებელ მოგზაურებს მდგრადი ტურიზმის კუთხით უფრო ფართო მიზნები აქვთ, ვიდრე უბრალოდ დანიშნულების ადგილის მონაცემებაა. პასუ-

ხისმგებლიანი ტურისტების ქცევა კომპლექსური, დინამიკური და მრავალმხრივია (Stanford, 2008). ისინი ეძებენ დასვენებისათვის ტურისტული დანიშნულების ადგილებს, რომლებიც სთავაზობს მეტ ინტერაქციას ადგილობრივ თემთან, ვიდრე ხელოვნური „მოგზაურობის სამყაროა“. ისინი მონოდებული არიან, იყვნენ პასუხისმგებლიან ინტერაქციაში ადგილობრივებთან და გარემოსთან და მდგრადობის უზრუნველყოფით განახორციელონ აქტივობები. ხშირ შემთხვევებში ისინი მიმართავენ ნაკლებად მოხმარებლურ ცხოვრების წესებს (Miller, 2003). ამ ტიპის მომხმარებლების საშემსყიდველო გადაწყვეტილებებს გარკვეული ეთიკური საფუძველი აქვს და ემყარება ალტრუისტულ მოტივაციებს.

თემზე დაფუძნებული ტურიზმი – უფრო განვითარების მიდგომა, ვიდრე ტურიზმის ფორმა

თემზე დაფუძნებული ტურიზმის მიდგომა, რომელიც ფართოდ გავრცელდა 1970-იანი წლებიდან (Novelli et al., 2017), გლობალურ სამხრეთში სოფლისა და ტურიზმის განვითარების სტრატეგიების განუყოფელი ნაწილი გახდა (Lane and Kastenholz, 2015). ტურიზმის სხვა ალტერნატივულ ფორმებთან შედარებით, როგორიცაა სოფლის, ეკო-, აგრო- ან ბუნების ტურიზმი, თემზე დაფუძნებული ტურიზმი არ ნარმოადგენს ტურიზმის ტიპს. ასეთი ტურისტული პრაქტიკა მიზნად ისახავს ბუნების შენარჩუნებას და თემებში საარსებო წყაროების გაუმჯობესებას, გადაწყვეტილების მიღების პროცესის მეშვეობით. ის განიხილება, როგორც ძლიერი თემების განვითარების ინსტრუმენტი, რომლებიც ხელს უწყობენ სოციალურ ერთიანობას და თანამონაწილეობით მმართველობას ლოკალურ დონეზე.

თემზე დაფუძნებული ტურიზმი, ტურიზმის განვითარებისადმი მისი მიდგომით, არის ერთგვარი პასუხი ზემოდან წამოსულ (top-down) დაგეგმვაზე (Novelli et al., 2017). თემზე დაფუძნებული ტურიზმი განიხილება, როგორც პროცესი, რომელიც ხელს უწყობს ადგილობრივი საზოგადოების გაძლიერებას – წევრების ჩართულობას, თვითდაჯერებულობას და სოციალურ სწავლებას (Goodwin and Santilli, 2009). ტურიზმის ლიტერატურაში თემზე დაფუძნებული ტურიზმის ყველაზე პოპულარული აღნერას გვთავაზობს საარინი (Saarinn): „[ტურიზმი] მფლობელობაშია და მართულია თემის მიერ, თემისთვის, ხოლო სტუმრებს საშუალებას აძლევს, გაზარდონ თავიანთი ინფორმირებულობა და გაეცნონ საზოგადოებას და ადგილობრივი ცხოვრების წესებს“ (Suansri, 2003).

თემზე დაფუძნებული ტურიზმი სამხრეთ კავკასიაში არის საზოგადოების განვითარების პრაქტიკა არაურბანული ადგილებისა და მთის სოფლებისთვის. ეს არის ერთობლივი ძალისხმევა ადამიანთა ჯგუფისა, რომლებიც ცხოვრობენ გარკვეულ გეოგრაფიულ არეალში, სადაც ადგილობრივი კულტურა, გარემო და სტუმართმოყვარეობა წარმოადგენს მთავარ უპირატესობას. თემზე დაფუძნებული ტურიზმი ფოკუსირებულია ადგილობრივი მოსახლეობის სარგებელზე, შესაძლებლობების განვითარებასა და გაძლიერებაზე. ის უნდა წარმოადგენდეს ტურისტული საქმიანობის საკვანძო კომპონენტებს მთავარი რეგიონებისათვის.

მეტი ინფორმაციისათვის:

ტურიზმი საქართველოში – ბუნებაზე ორიენტირებული ტურიზმის უპირატესი გავრცელება

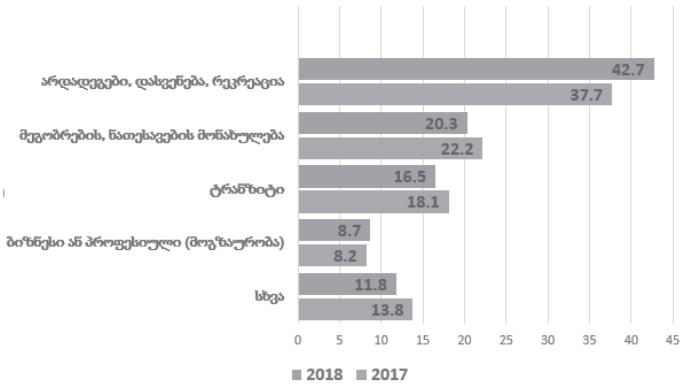
ბოლო ათწლეულების განმავლობაში, საქართველოში ტურიზმი გახდა ერთ-ერთი წამყვანი ინდუსტრია შემოსავლის მიღებისა და ქვეყნის სავაჭრო დეფიციტის კომპენსაციის მხრივ. ის გახდა სამთავრობო ორგანიზაციების ფართო სპექტრის ზრუნვის საგანი და მათი სტრატეგიული დოკუმენტების განუყოფელი ნაწილი, როგორც სასოფლო რეგიონების გაჯანსაღებისა და დოვერსიფიკაციის პოტენციალის მატარებელი. ტურიზმის მნიშვნელობა განსაკუთრებით დიდია მთავარი რეგიონებისათვის, სადაც უმაღლესობა, ინფრასტრუქტურის ნაკლებობა და მასშტაბური მიგრაცია მთავარ გამოწვევად რჩება.

3.7 მილიონი მოსახლების ქვეყანაში მიიღო 5 მილიონამდე მოგზაური 2018 და 2019 წელს (GNTA, 2019), და ქვეყანაში საერთაშორისო ტურიზმის ზრდა სწრაფია; ბოლო 10 წლის განმავლობაში საერთაშორისო ვიზიტების რაოდენობა თითქმის 3-ჯერ გაიზარდა (Municipal Development Fund of Georgia and GNTA, 2018).

ბუნებაზე ორიენტირებული ტურისტული აქტივობის თვალსაზრისით, საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციის 2018 წლის კვლევის მიხედვით (GNTA), მიზნობრივი კუთხით, მთლიანი ტურისტული აქტივობების 42.7% ბუნებაზე იყო ორიენტირებული (ნახაზი 1.3). უნდა აღინიშნოს, რომ ამ სეგმენტში მაღალი პროცენტული მაჩვენებელი აქვთ ადამიანთა ჯუფებს, რომელთა მთავარი მოტივაცია არის დასვენება სანაპიროზე ან ზამთრის კურორტებზე (Ministry of Economy and Sustainable Development and GNTA, 2015). ეს ტენდენცია გარკვეულწილად შესაბამისობაშია ბოლო ათწლეულების განავლობაში მასშტაბით დაფიქსირებულ ტურისტების მოტივაციებთან, რომლის მიხედვითაც ტუ-

რისტების დიდ ნაწილს აინტერესებსა სუფთა გარემო, ეროვნული პარკები და ა.შ.

ნახაზი 1.3 მოგზაურობის ძირითადი მიზნები
საქართველოში 2017 და 2018 წელს

Source: GNTA, (2018, 2019)

ლეგენდა (ზევიდან ქვევით): არდადეგები, დასვენება, რეკრეაცია; მეცნიერების, ნათესავების მონაცემება; ტრანზიტი; ბიზნესი ან პროფესიული (მოგზაურობა); სხვ.

სოფლის, ეკოლოგიური და აგროტურიზმის პოტენციალის გამოყენება ძალზე მნიშვნელოვანია ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისათვის და საქართველოს მოსახლეობის ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესების ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი წინაპირობაა (მათ შორის ურბანულ ადგილებში მცხოვრები მოსახლეობისათვის). ამავე დროს, ტურიზმი საფრთხეს უქმნის ადგილობრივ სოფლებს და დაცულ ტერიტორიებს რამდენიმე შესაძლო უარყოფითი ეფექტის გამო. ამრიგად, ეს მოითხოვს ყოვლისმომცველ, სისტემურ აზროვნებასა და სისტემური განვითარების მიდგომას, რომელიც თანაბრად ფოკუსირდება სხვადასხვა ქვესისტემაზე, მდგრადი განვითარების სამი ძირითადი სვე-

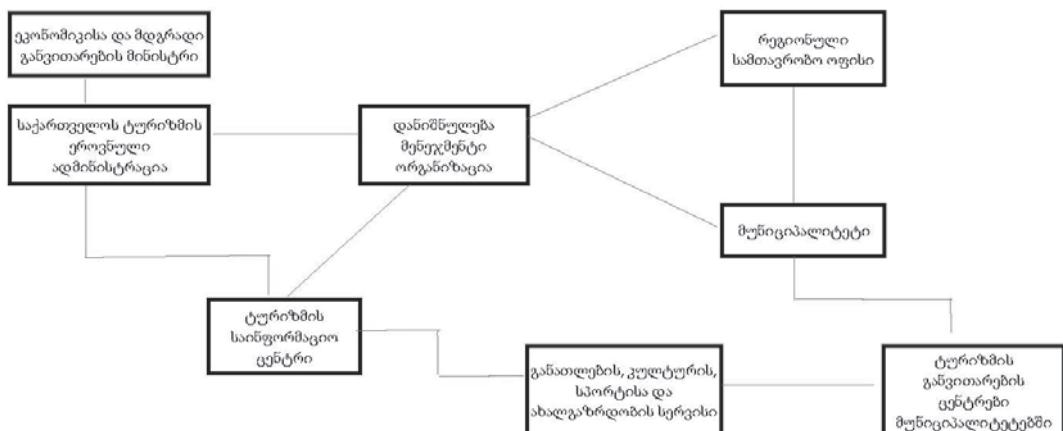
ტის – გარემოსდაცვითი, სოციალურ-კულტურული და ეკონომიკური საკითხების – გათვალისწინებით.

ტურიზმის მენეჯმენტის სტრუქტურა ცენტრალურ, რეგიონულ და ადგილობრივ დონეზე – საქართველოს მაგალითი*

ტურიზმის სექტორს ეროვნულ დონეზე მართავს საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია (სტეა). დანიშნულების ადგილი მართვის (დამო) ოთხი ორგანიზაცია და 17 ტურიზმის საინფორმაციო ცენტრი მართავენ ტურიზმის რეგიონულ და ადგილობრივ დონეებზე. დანიშნულების ადგილის მართვის ორგანიზაციის დამფინანსებელი წევრები არიან ადგილობრივი მუნიციპალიტეტები (გარდა მესტიაში დაფუძნებული ახალი დამო სუბიექტისა, რომელიც შედგება როგორც საჯარო, ასევე კერძო სექტორის ნარმომადგენლებისგან), მაგრამ მრჩეველთა საბჭო შედგება ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციის, ადგილობრივი მთავრობის, კერძო ბიზნესისა და არასამთავრობო ორგანიზაციების ნარმომადგენლებისგან.

ნახაზი 1.4 გვიჩვენებს ქვეყანაში ტურიზმის მართვის ზოგად მოდელს, სადაც დანიშნულების ადგილის მართვის ორგანიზაციას აქვთ ცენტრალური პოზიცია ტურიზმის მენეჯმენტის სისტემის დაცენტრალიზაციის კუთხით, ასევე, საქართველოს ტურისტული დანიშნულების ადგილების პოზიციონირებისა და მარკეტინგის თვალსაზრისით. დამო ემსახურება მრავალმხრივ დიალოგს, რათა ტურიზმის პროვაიდერებმა, სხვა შესაბამისი ინდუსტრიის ნარმომადგენლებმა, მთავრობამ და საზოგადოების ლიდერებმა ერთად დაგეგმონ ტურიზმის სამომავლო განვითარება იმისათვის, რომ ეფექტიანად მოხდეს როგორც ტურისტული დანიშნულების ადგილის მართვა, ასევე ინვესტიციების მოზიდვა და სამუშაო ადგილების შექმნა.

ნახაზი 1.4 . ტურიზმის მენეჯმენტის მოდელი

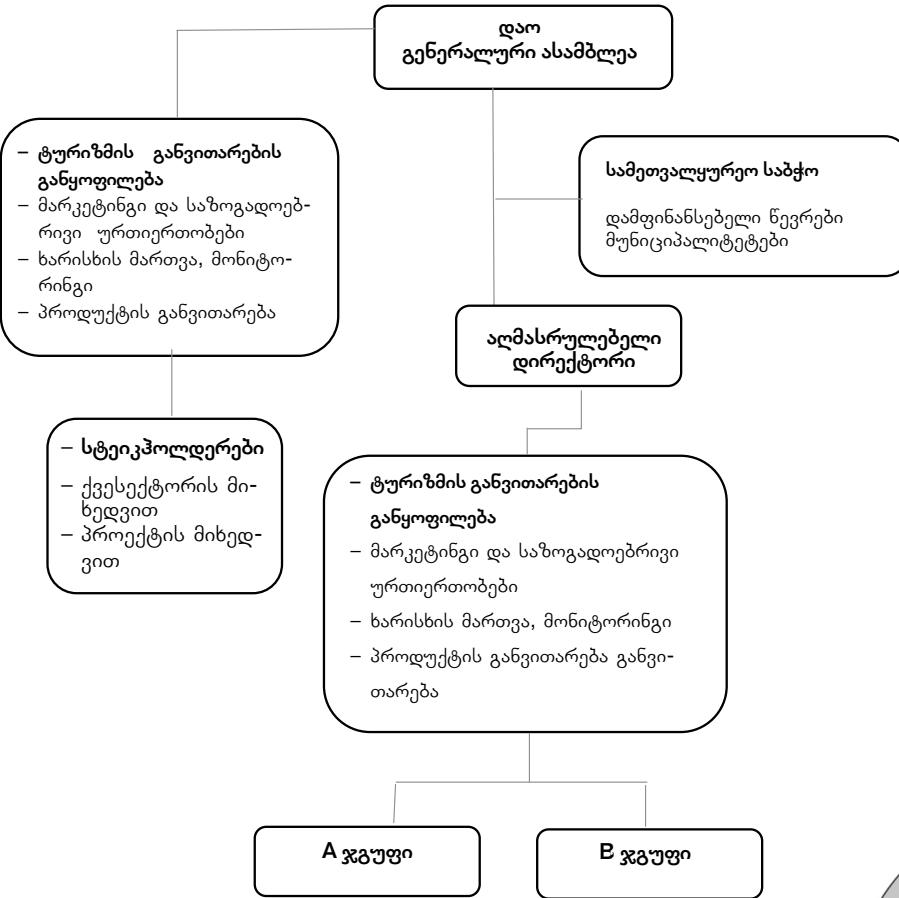
* აღნიშვნები: 1. ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო; 2. სტეა; 3. დამო; 4. რეგიონული მმართველობის ოფისი; 5. მუნიციპალიტეტები; ტურიზმის საინფორმაციო ცენტრი; 6. განათლების, კულტურის, სპორტის, ტურიზმისა და ახალგაზრდის სერვისი; 7. მუნიციპალიტეტების ტურისტული განვითარების ცენტრები.

ნუარო ლ. ხარტიშვილი

ამჟამად საქართველოში დაარსებულია ოთხი დამო, მათ შორისაა იმერეთისა და სამეგრელო-ზემო სვანეთის რეგიონებში. მათი მიზნები და ამოცანები კანონმდებლობის შესაბამისად არის განსაზღვრული:

1. რეგიონებში განვითარონ უნიკალური ტურისტული პროდუქტები და მომსახურებები, მდგრადი განვითარების პრინციპების საფუძველზე.
2. რეგიონებში ტურიზმის ხელშეწყობა სხვადასხვა ღონისძიების ორგანიზებით და მხარდაჭერით, მჭიდრო თანამშრომლობით და საჯარო და კერძო სექტორების ჩართულობით.
3. მხარი დაუჭირონ რეგიონების პოპულარიზაციას როგორც საქართველოში, ასევე მის ფარგლებს

ნახაზი 1.5 დანიშნულების ადგილის მართვის (DMO) ორგანიზაციის სტრუქტურა

შემოთავაზებული სასწავლო სავარჯიშოები:

თემა: მდგრადობა

სავარჯიშოს დასახელება: მდგრადი ტურიზმის განვითარების მიმართულებები

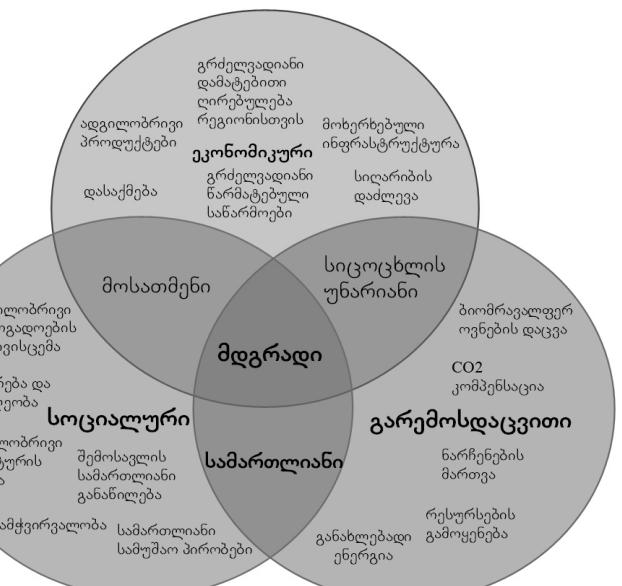
ინსტრუქციები: დაყავით სტუდენტები მცირე კვეთებად და მიეცით საშუალება, მოიფიქრონ მდგრადი ტურიზმის განვითარების სხვადასხვა განზომილების მაგალითები. კვეთებს შეუძლიათ შეადარონ პასუხები და დაამატონ ზემოთ აღნიშნულს. მათ უნდა გაითვალისწინონ ამ სწავლების დროს მდგრადობის სამი ასპექტი. აქ მოცემულია პასუხის რამდენიმე მაგალითი:

გარეთ.

4. ტურიზმის სტრატეგიის შემუშავება და განხორციელება, მდგრადი განვითარების პრინციპებისა და ტურიზმის განვითარების ეროვნული სტრატეგიის შესაბამისად.
5. რეგიონებში ბიზნესის ხარისხის გაუმჯობესების განვითარების პროცესში წვლილის შეტანა.
6. რეგიონებში ვიზიტების ხანგრძლივობის და ვიზიტორთა დანახარჯის გაზრდა (მეტი სერვისის შეთავაზების საშუალებით).

* აღნიშნული ქვეთავის ინფორმაცია ეფუძნება შემდეგ წყაროს: Khartishvili and Baumgartner (2020).

წყარო: Georgian Ecotourism Association's tourism market baseline study for the project GRETA (Green Economy: Sustainable Mountain Tourism and Organic Agriculture), funded by the Austrian Development Agency and Swedish International Development Cooperation Agency. პროექტი ხელს უწყობს ბენეფიციარების შემოსავლის ზრდისათვის ახალი შესაძლებლობების შექმნას მთის ტურიზმისა და ორგანული სოფლის მეურნეობის სექტორებში და ქართული მცირე და საშუალო საწარმოების პროფესიონალიზაციისა და ხარისხის ამაღლებას.

გარემოს განზომილება: ხელუხლებელი ბუნებრივი ადგილები და ლანდშაფტები, ასევე, კომპანიებში გარემოსდაცვითი მენეჯმენტი.

- ენერგიის მიწოდება (განახლებადი ენერგიის წყაროები) და ენერგოეფექტურობა
- წყალი და ნარჩენები
- ოთახის დასუფთავება
- გარემოსდაცვითი მენეჯმენტის სისტემები
- ეკოსერტიფიცირება, ISO 9001, 14001
- მობილობა – გადაადგილება დანიშნულების ადგილამდე და მის ფარგლებში
- აქტივობები (მაგ., გადაადგილება მაღალი გამავლობის გარეშე)

ეკონომიკური განზომილება: ტურიზმი უნდა იყოს ჩართული მდგრად, რეგიონული სპეციფიკის მქონე ქსელურ ეკონომიკაში.

- რეგიონული პროდუქტები
- რეგიონული მომსახურება – ხელნაკეთობები, ავეჯი
- დასაქმებული პერსონალი რეგიონიდან

კულტურული განზომილება: დასასვენებელი რეგიონები ხასიათდება თვითიდენტიფიკაციის კულტურული დინამიკით.

- შთამბეჭდავი არქიტექტურა
- ავთენტიკური კულტურის ხელმისაწვდომობა
- ყალბი ან დადგმული კულტურული ატრაქციების თავიდან აცილება
- ადგილობრივი კულტურისა და ტრადიციების პატივისცემა
- ”დისნეიფიკაციის” თავიდან აცილება, კულტურის ტრივიალიზაცია და დამუნჯება

სოციალური განზომილება: ტურიზმში ხარისხი იქმნება ინფორმირებული მონაწილეობით, დამაკმაყოფილებელი სამუშაო პირობებით, ხელმისაწვდო-

მობითა და სპეციალური საჭიროების მქონე პირთა კმაყოფილებით.

- ყველა დაინტერესებული მხარის / მოსახლეობის მონაწილეობა გადაწყვეტილების მიღების პროცესში
- კონტაქტები და გაცვლა ტურისტებსა და მოსახლეობას შორის სოციალური შესაძლებლობების ფარგლებში
- სპეციალური საჭიროების მქონე ვიზიტორებისათვის სერვისებისა და ადგილების ხელმისაწვდომობა
- სპეციალური საჭიროების მქონე პირთა (პერსონალის) ჩართვა
- კარგი სამუშაო პირობები
- გენდერული თანასწორობა

პოლიტიკური განზომილება: ყველა დონეზე გატარებული პოლიტიკა და ტურიზმის განვითარებაში მონაწილე ძალები იზიარებენ პასუხისმგებლობას დანიშნულების ადგილის განვითარების მიზნით.

- მდგრადი ტურიზმის სტრატეგიები და კანონები
- სუბსიდიები და გადასახადები
- ქმედითი პოლიტიკის მიქსი: სოფლის მეურნეობა, სივრცითი დაგეგმვა, ტრანსპორტი, განათლება, ფინანსები
- საერთაშორისო თანამშრომლობა

სწავლის შედეგები:

- მდგრადი განვითარების შემადგენელი კომპონენტების გაცნობიერება
- მდგრადი ტურიზმის განვითარების მიზნით გადაწყვეტილებების ან ინსტრუმენტების შემუშავება
- სამომავლო განვითარებისათვის ცოდნის სოლიდური ბაზის ჩამოყალიბება
- მდგრადი განვითარების თითოეული განზომილების მნიშვნელობის გაცნობიერება

თემა: ტურიზმის განვითარება

სავარჯიშოს დასახელება: ტურიზმის განვითარების გამოწვევები და შესაძლებლობები თქვენს ქვეყანაში

ინსტრუქციები: დაყავით სტუდენტები 4-5-კაციან ჯგუფებად მათი კონკრეტული ინტერესის გათვალისწინებით. ჯგუფები უნდა იყვნენ აღჭურვილი ნოუთბუქით / კომპიუტერით (ინტერნეტით), ფლიპჩარტით, მარკერებით და სხვა დიდაქტიკური მასალებით, რაც სასარგებლო იქნება შედეგების პრეზენტაციისათვის.

აღწერილობა: საქართველოს მაგალითის გამოყენებით შეეცადეთ წარმოადგინოთ / გაანალიზოთ ტურიზმის ამჟამინდელი მდგომარეობა და თქვენი ქვეყნის განვითარების პერსპექტივები.

ქვემოთ მოცემულია რამდენიმე პირობითი თემა და სახელმძღვანელო შეკითხვები. შეიძლება მათი იმპროვიზაცია ქვეყნის სპეციფიკისა და სწავლების ფორმატის გათვალისწინებით (სემინარი, სააუდიტორიო მეცანიერება, საველე სამუშაო და ა.შ.).

მეთოდოლოგია/უნარები: სტუდენტები უნდა იცოდეს მინიმუმ ორი მეთოდი ქვემოთ ჩამოთვლილიდან: რესურსების ანალიზი და რუკების შედეგენა; SWOT და ფაქტორების ანალიზი (სავარჯიშო მიზნად ისახავს აგრეთვე აღნიშნული მეთოდების სწავლებას).

სამუშაო ჯგუფების ძირითადი თემებისა და საორიენტაციო კითხვების მაგალითები:

1. ძირითადი ტურისტული ჯგუფები
 - რა არის თქვენი ქვეყნის მთავარი მიმზიდველობა?
 - რა მიზნით სტუმრობენ თქვენს ქვეყანას?
 - რომელი ქვეყნებიდან სტუმრობენ თქვენს ქვეყანას?
 - რა პერიოდით ჩერდებიან და რა არის ის ძირითადი აქტივობები, რომელსაც ტურისტები ახორციელებს თქვენს ქვეყანაში?
2. ტურიზმის პოზიტიური და ნეგატიური გავლენა
 - რა დადებითი გავლენა აქვს ტურიზმს (მაგ. ეკონომიკური, სოციალური და ა.შ.)?

- რა უარყოფითი გავლენა აქვს ტურიზმს (მაგალითად, გარემო, კულტურული და ა.შ.)?
- შეეცადეთ გააკეთოთ შედარებითი ანალიზი

3. ტურიზმის ინდუსტრიის ორგანიზაცია/მოდელი

- ვინ არიან ძირითადი აქტორები?
- მართვის როგორი სისტემა არსებობს (ან როგორ ფუნქციონირებს / მუშაობს ტურიზმის მენეჯმენტის სისტემა)?
- როგორია მოქალაქეთა მონაწილეობა ტურიზმის დაგეგმვასა და მენეჯმენტში (ეროვნულ და ადგილობრივ დონეზე)?
- რა არის ძირითადი ხარვეზები ინტეგრაციული მართვის პროცესში?

4. რისი გაკეთება ან შეცვლა შეგიძლიათ უკეთესობისკენ?

- რა სახის ცვლილებებია საჭირო ეროვნულ დონეზე?
- რა სახის ცვლილებებია საჭირო ადგილობრივ დონეზე?
- როგორ შეიძლება მონაწილეობითი მიდგომა ეფექტიანად იყოს დაკავშირებული ტურიზმის მმართველობასთან და მენეჯმენტთან?

სწავლის შედეგები:

- მსოფლიო ტურიზმის რუკაზე თქვენი ქვეყნის ადგილის / როლის განსაზღვრა: ვინ და რატომ სტუმრობს თქვენს ქვეყანას?
- თქვენს ქვეყანაში ტურიზმის დადებითი და უარყოფითი გავლენის იდენტიფიკაცია
- ტურიზმის მართვის გამოწვევებისა და შესაძლებლობების შესწავლა;
- ტურიზმის მდგრადი განვითარებისათვის საჭირო გადაწყვეტილებების შემუშავება;
- მეთოდების შესწავლა ან გაუმჯობესება, როგორიცაა: რესურსების ანალიზი და რუკების შედეგენა, დაინტერესებული მხარეების შერჩევა, SWOT და ფაქტორების ანალიზი.

2 განათლება მდგრადი განვითარების მიმართულების სამიზნების საგანვითარებლო ინსტიტუტის როლი საზოგადოების

საზოგადოების ტრანსფორმაცია მდგრადი განვითარების მიმართულებით მოითხოვს საკმაოდ ფართო მასშტაბის ცვლილებებს ინდივიდუალურ დონეზეა აღიარებული, როგორც დღის წესრიგი 21-ის ნაწილი; ის მიღებულია გაეროს გარემოსა და განვითარების კონფერენციაზე (UNCED) 1992 წელს (UN 1992);

პარადიგმა „განათლება მდგრადი განვითარებისათვის (ESD)“ მიზნად ისახავს განათლების ტრანსფორმაციას ისე, რომ ხალხმა დღესაც და მომავალშიც შეძლოს თავისი საჭიროებების დაკმაყოფილება ეკონომიკური, სოციალური, კულტურული და გარემოსთან დაკავშირებული საკითხების ჰარმონიზაციით, მდგრადი განვითარების პოზიციებიდან (UNESCO 2019). განათლება მდგრადი განვითარებისათვის ეხება ტრანსფორმაციას როგორც ინდივიდუალურ, ისე საზოგადოებრივ დონეზე, რათა ხელი შეუწყოს ერთიან საზოგადოებრივ გადასვლას მდგრადი საარსებო წყაროებისკენ. ამავე დროს, ის მიზნად ისახავს გლობალური მდგრადი განვითარების დღის წესრიგსა და მისი ინფორმაციული რესურსების დაკავშირებას საგანმანათლებლო პრაქტიკის გაუმჯობესებასთან, როგორც ფორმალურ, ასევე არაფორმალურ განათლებასთან დაკავშირებით (Kioupi and Voulvouli, 2019, Barth, 2016).

„განათლება მდგრადი განვითარებისათვის (ESD)“ ძირითადი მახასიათებლებია:

- ჰოლისტიკური მიდგომა, რომელიც ითვალისწინებს ინტეგრაციულ აზროვნებას და პრაქტიკას;

- ცვლილების გათვალისწინება, რომელიც დასახავს ალტიერნატიულ მომავალს, ისნავლის წარსულიდან და შთააგონებს მონაწილეობას აწმყოში;
- ტრანსფორმაციის მიღწევა, რომელიც ემსახურება ხალხის წარმოების არსებული მოდელების შეცვლას და ისეთი სისტემის ჩამოყალიბებას, რომელიც ხელს შეუწყობს წარმოების პროცესს (UNECE, 2012:13).

იუნესკო არის გაეროს წამყვანი სააგენტო, რომელსაც ევალება „განათლება მდგრადი განვითარებისათვის (ESD)“ შემუშავება და განხორციელება. ის გვთავაზობს მრავალ სხვადასხვა რესურსს ინტეგრაციის ხელშესაწყობად ეროვნულ და საერთაშორისო დონეზე. 2019 წელს იუნესკოს გენერალური კონფერენციის მე-40 სესიაზე მიღებულ იქნა ახალი გლობალური ჩარჩო „განათლება მდგრადი განვითარებისათვის: მგმ მისაღწევად“ ან „ESD 2030 წლისათვის“, როგორც ESD გლობალური სამოქმედო პროგრამის შემდგომი გაგრძელება, რომელიც 2015-დან 2019 წლამდე მიმდინარეობდა. ის მიზნად ისახავდა ESD შემუშავებას, მასშტაბირებას და მდგრადი განვითარების მიმართულებით პროგრესის დაჩქარებას (UNESCO, 2019b).

გაეროს ევროპის ეკონომიკურმა კომისიამ (UNECE) 2003 წელს წამოიწყო ESD ინიციატივა და შეიმუშავა რეგიონალური სტრატეგია ESD სფეროში იმ მიზნით, რომ მოეხდინა წევრი ქვეყნების მხარდაჭერა და წახალისება მისი განათლების სისტემაში ინტეგრირების თვალსაზრისით.

წინადადებები:

- ✓ დაუკავშირდით იუნესკოს ეროვნულ ან რეგიონულ ოფისს, რომ ნახოთ, თუ რომელი ხელმისაწვდომი რესურსი აქვთ მათ ESD-სთან დაკავშირებით.
- ✓ გაეცანით ვინ არიან თქვენი ქვეყნის წარმომადგენლები გაეროს ევროპის ეკონომიკურ კომისიაში (UNECE) და დაუკავშირდით მათ, რომ გაეცნოთ უახლეს მოვლენებს.
- ✓ გაეცანით, მდგრადი განვითარების მიზანს 4.7, განათლების შესახებ, რომელიც ეხება ESD და მასთან დაკავშირებულ მიდგომებს, როგორიცაა გლობალური სამოქალაქო განათლება.

სასარგებლო პრინციპები:

იორკის უნივერსიტეტი, იუნესკოს კათედრა „განათლების რეორიენტაცია მდგრადობისკენ“ გთავაზობთ ESD-სთან დაკავშირებული ისტორიის მიმოხილვას ამ პრინციპებზე:

<https://unescochair.info.yorku.ca/history-of-esd/>

იუნესკოს გვერდები ESD და გლობალური მოქალაქეობის შესახებ:

<https://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development>

<https://en.unesco.org/themes/gced>

ESD 2030 წლის ჩარჩოს შესახებ გაეროს ოფიციალურ ენებზე შეგიძლიათ იხილოთ აქ: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000370215.locale=en>

უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების როლი* საზოგადოებაში

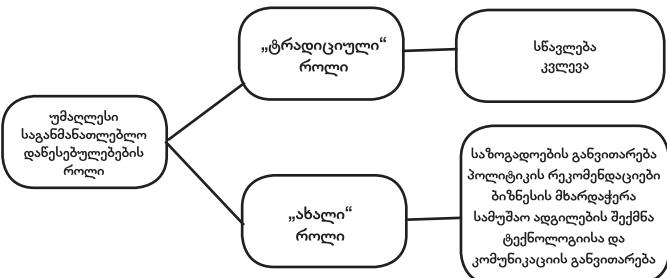
“რაც რკინიგზამ გააკეთა გასული საუკუნის მეორე ნახევარში და ავტომობილებმა – ამ საუკუნის პირველ ნახევარში, შეიძლება იგივე გააკეთოს ცოდნის ინდუსტრიამ ამ საუკუნის მეორე ნახევარში”(Kerr, 2001).

* ჩვენ უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებს განვიხილავთ, როგორც ზოგად ტერმინს, რომელიც მოიცავს სხვადასხვა ტიპის აკადემიურ ინსტიტუტებს, როგორიცაა, უნივერსიტეტები, კოლეჯები და ა.შ. (თუმცა ზოგიერთ ქვეყანაში, მაგ., სომხეთში, კოლეჯი კლასიფიცირებულია, როგორც პროფესიული საგანმანათლებლო დაწესებულება, და უმაღლესი სასწავლებლები მოიცავენ მხოლოდ უნივერსიტეტებსა და მეცნიერებათა აკადემიის ინსტიტუტებს). ჩვენ ვიყენებთ სიტყვას უნივერსიტეტს, როგორც უმაღლესი საგანმანათლებლო ინსტიტუტის სინონიმს; შესაბამისად, ტერმინი „უნივერსიტეტი“ ნიშნავს უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების ფართო სპექტრს და არ შემოიფარგლება საგანმანათლებლო დაწესებულებების მხოლოდ ერთი ტიპით.

უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების, როგორიცაა უნივერსიტეტები, ტრადიციული როლი არის სამეცნიერო ცოდნის შექმნა და მიწოდება სოციალური განვითარების პროცესების მხარდასაჭრად. ამასთან, გასული წლების განმავლობაში, მრავალმა უმაღლესმა საგანმანათლებლო დაწესებულებამ მოახდინა თავისი როლის გადაფასება და

ტრანსფორმაცია. თავიანთ “ტრადიციულ” ფუნქციებთან ერთად, როგორიცაა სწავლება და კვლევა, უნივერსიტეტები სულ უფრო მეტად მონაწილეობები სოციალურ, ეკონომიკურ, უსლტურულ და საზოგადოების განვითარების საქმიანობებში. დღეს უნივერსიტეტებს აქვთ გავლენა ეკონომიკურ ზრდაზე, მთავრობის დაფინანსებასა და შრომის ბაზარზე. ზოგიერთ რეგიონში უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებები არიან მსხვილი დამსაქმებლები (Brenzitz and Feldman, 2012). ნახაზი 2.1 გვიჩვენებს უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების ძველ და ახალ როლს.

ნახაზი 2.1 უნივერსიტეტების როლი: ძველი და ახალი

წყარო: Adapted from Breznitz and Feldman (2012), Etzkowitz and Leydesdorff (2000), Peer and Stoeglehner (2013).

სამეცნიერო ლიტერატურაში შეიძლება მოიძებნოს მრავალი განმარტება და სხვადასხვა ტერმინი უნივერსიტეტის როლთან დაკავშირებით, მათ შორის: სამმაგი სპირალის უნივერსიტეტი (Etzkowitz and Leydesdorff 2000), სამეცნიერო უნივერსიტეტი (Clark 2001), ჩართული უნივერსიტეტი (Breznitz and Feldman 2012) და ა.შ.

უნივერსიტეტის სოციალური პასუხისმგებლობა წარმოადგენს ზოგად ტერმინს, რომელიც აღნიშვნას იმას, რომ უნივერსიტეტები ხელს უწყობენ საზოგადოების განვითარებას სწავლებისა და კვლევითი საქმიანობის სამუშალებით (Larrán Jorge and Andrades Peña 2017). უნივერსიტეტის სოციალური პასუხისმგებლობის კონცეფცია წარმოიშვა ლათინურ ამერიკაში და მნიშვნელოვანი პარადიგმა გახდა მსოფლიოს მრავალი უნივერსიტეტისთვის. დღეისათვის ის სხვადასხვა გზით არის ინტეგრირებული უნივერსიტეტების პოლიტიკასა და პრაქტიკაში.

მეტი ინფორმაციისათვის:

მანჩესტერის უნივერსიტეტი კარგი მაგალითია უნივერსიტეტის სოციალური პასუხისმგებლობის ინტეგრირების თვალსაზრისით. სოციალური პასუხისმგებლობა, ხარისხიან კვლევასა და განათლებასთან ერთად, უნივერსიტეტის სამი ძირითადი სტრატეგიული მიზნიდან ერთ-ერთია (The Univer-

city of Manchester's strategic plan 2020). სტრატეგია მოიცავს შემდეგ ასპექტებს:

1. ეფექტური კვლევების განხორციელება: პასუხი 21-ე საუკუნის გამოწვევებზე;
2. სოციალურად პასუხისმგებლიანი კურსდამთავრებულები: სტუდენტებს და კურსდამთავრებულებს შეუძლიათ გააცნობიერონ პრობლემები, რომლებიც ეხება თანასწორობასა და მრავალფეროვნებას, მდგრადობას, ეთიკასა და სოციალურ სამართლიანობას;
3. საზოგადოების ჩართულობა: საქმიანობის ორგანიზება საზოგადოების სასარგებლოდ;
4. პასუხსიმგებლიანი პროცესები: ეფექტურიანობის დაბალნებას სოციალური და გარემოსდაცვითი სარგებლის შექმნის შესაძლებლობებთან;
5. გარემოს მდგრადობა: კვლევითი და სასწავლო აქტივობების ნარმართვა გარემოს მდგრადობის უზრუნველყოფის მიზნით.

მეცნიერება ტრანსფორმაციისთვის

მდგრადობის გამოწვევების, ასევე იმ კითხვების საპასუხოდ, თუ რა გავლენას ახდენს ძალაუფლების სფეროს ურთიერთობები ცოდნის წარმოებაზე, ბევრი უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება თავის როლად მიიჩნევს ინოვაციებისა და ცოდნის შექმნის ცენტრის ფუნქციის განხორციელებას. აღმოცენდა „მდგრადობის მეცნიერებათა“ ახალი დარგი (Mochizuki and Yarime, 2015; Abson et al., 2017), რომელიც იყენებს კვლევისა და სწავლების ტრანსდისციპლინურ მეთოდებს (ტრანსდისციპლინური მიდგომები განხილულია მეორე თავში). ის მიზნად ისახავს არა მხოლოდ კონკრეტული დისციპლინების საზღვრების გადალახვას, არამედ აკადემიური ექსპერტიზის მიღმა აქტიურ თანამშრომლობას პრაქტიკოს ექსპერტებთან, პოლიტიკის შემქმნელებთან და ფართო საზოგადოებასთან (Lang et al., 2012; Pohl et al., 2017).

მეცნიერების როლი განიხილება, როგორც ტრანსფორმაციული პროცესების აქტიური ფასი-ლიტატორი და ხელშემწყობი (Schneidewind et al., 2016). უფრო მჭიდრო თანამშრომლობა მეცნიერებას, ფართო საზოგადოებას, არააკადემიურ ექსპერტებსა და პოლიტიკის შემქმნელებს შორის მხოლოდ სოციალურად ჯანსაღი ცოდნის მიღებას არ

ემსახურება; მას შეუძლია ხელი შეუწყოს ამ ცოდნის ინტეგრაციას პრაქტიკული თვალსაზრისითაც. მისი გამოყენება შესაძლებელია გადაწყვეტილებების მიღების სფეროშიც. ის ასევე მხარს უჭერს კვლევისა და სწავლების ტრანსფორმაციული პოტენციალის ამაღლებას (Pohl et al., 2010; Enengel et al., 2012; Lang et al., 2012; Peer and Stoeglehner, 2013).

უნივერსიტეტები პოზიციონირებულია, როგორც საკვანძო აქტორები სოციალური ტრანსფორმაციის თვალსაზრისით, მდგრადი განვითარების კონტექსტში (Larrán Jorge and Andrade Peña, 2017). უფრო მეტიც, ისინი ხასიათდებან სულ უფრო ძლიერი ჩართულობით რეალურ ცხოვრებასა და არსებული გამოწვევების მოგვარებაში, კომპლექსური სისტემური მიდგომების გამოყენებით. ამასთან ერთად, მონაწილეობითი მიდგომების გატარებით კვლევასა და სწავლებაში (აღნერილია სახელმძღვანელოში), უნივერსიტეტები ხელს უწყობენ “ინდივიდუებისა და ადგილობრივი თემების გაძლიერებას, კვლევის პროცესში მათი უშუალო მონაწილეობით” (Buffel et al., 2017; Rieckmann, 2012).

უნივერსიტეტების საზოგადოებრივი როლის განმტკიცების ერთ-ერთი გზა უმაღლესი განათლების სასწავლო პროგრამებში, სწავლებასა და კვლევით აქტივობებში საზოგადოებრივი საკითხების შეტანაა (Larrán Jorge and Andrade Peña, 2017; Tascone et al., 2018). ეს პროცესი უნიკალურია თითოეული უნივერსიტეტისთვის, რაც დამოკიდებულია ქვეყნის საერთო გარემოსა და სოციალურ-ეკონომიკურ პროცესებზე. სტეფენსისა და სხვა ავტორების (Stephens, 2008) მიერ ხაზგასმულია უმაღლესი განათლების, როგორც ”ცვლილებების აგენტის“, პოტენციალი. ამ მიმართულებით შემდეგი თემები უნდა იქნეს გათვალისწინებული:

- რეგიონის მდგრადობის გამოწვევები;
- დაფინანსების სტრუქტურა და დამოუკიდებლობა;
- ინსტიტუციური ორგანიზაცია;
- დემოკრატიული პროცესების მასშტაბები;
- საზოგადოებასთან კომუნიკაცია და ურთიერთქმედება.

ძირითადი კომპეტენციები მდგრადი განვითარებისათვის

იმისათვის, რომ მასწავლებლებმა, სტუდენტებმა და კურსდამთავრებულებმა ხელი შეუწყონ მდგრადი განვითარების გამოწვევების მოგვარებას, უმაღლესმა საგანმანათლებლო დაწესებულებებმა უნდა გაითვალისწინონ, რომელი კონკრეტული კომპეტენციებია კრიტიკულად მნიშვნელოვანი ამ მიზნის მისაღწევად.

ტერმინი „კომპეტენციები“ ასოცირდება უნარ-ჩვევებთან, შესაძლებლობებთან, კვალიფიკაციასთან და ა.შ. ჩვენ გთავაზობთ შემდეგ ყოვლისმომცველ განმარტებას, რომელიც შედგენილია პრუნდიერსისა და სხვების მიერ:

„[ეს არის] სპეციფიკური და ურთიერთდაკავშირებული ინდივიდუალური დისპოზიციის კლასტერი, რომელიც მოიცავს ცოდნას, მოტივებს და დამოკიდებულებებს და აერთიანებს კოგნიტურ, ეფექტურ, ნებაყოფლობით და სამოტივაციო ელემენტებს. კომპეტენცია ხელს უწყობს თვითორგანიზებულ მოქმედებას, ის ნინაპირობაა სხვადასხვა კომპლექსურ სიტუაციაში ნარმატებული შედეგის მიღწევისათვის. მიუხედავად იმისა, რომ კომპეტენციები შეიძლება იყოს სპეციფიკური, ძირითადი კომპეტენციები უნდა იყოს გამოყენებული სხვადასხვა კონტექსტში“ (Brundiers et al., 2020: 5).

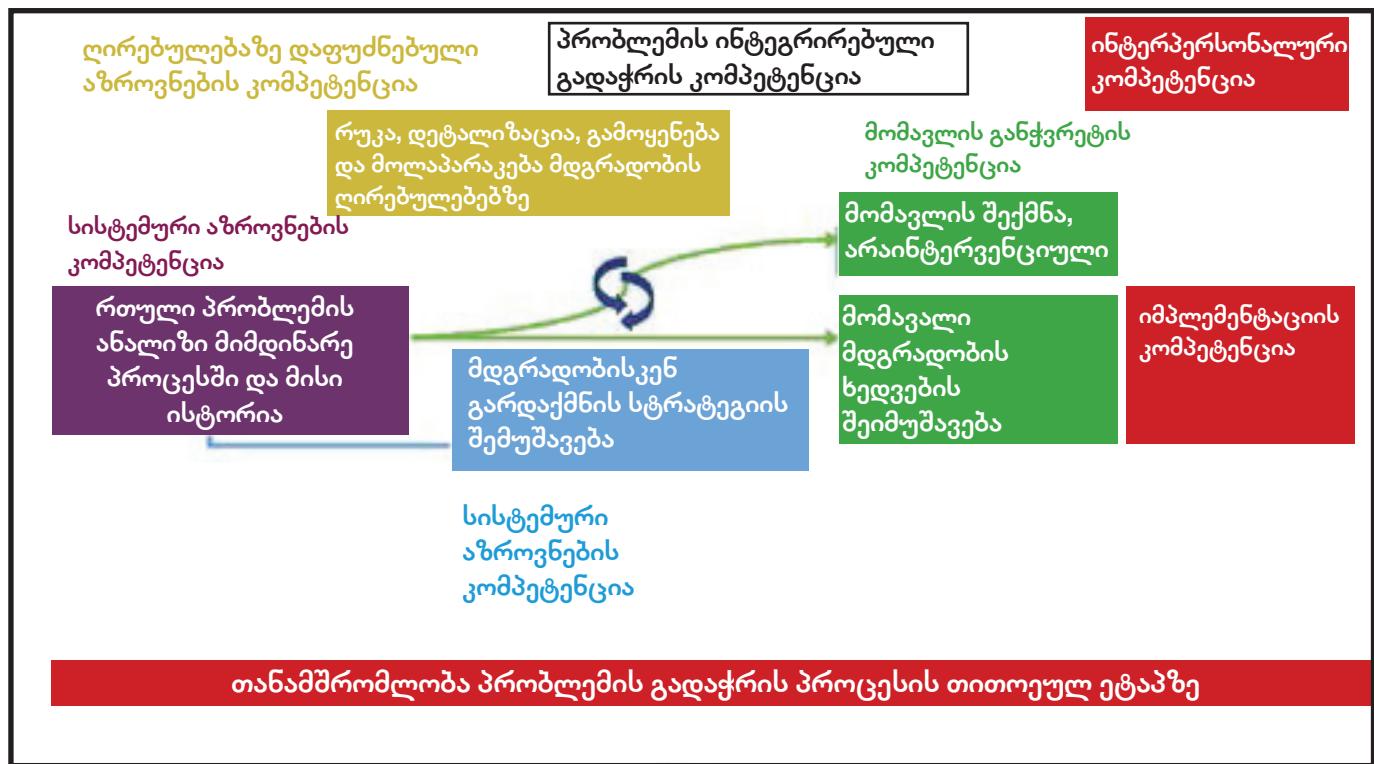
ცხრილი 2.1 მდგრადი განვითარების ძირითადი კომპეტენციების აღწერა

კომპეტენცია	აღწერა
სისტემური აზროვნების კომპეტენცია	„შეუძლია კოლექტიურად გააანალიზოს კომპლექსური სისტემები სხვადასხვა მიმართულებით (საზოგადოება, გარემო, ეკონომიკა) და მასშტაბით (ლოკალურიდან გლობალურისკენ), კასკადური ეფექტების, ინერციის, უკუკავშირის და სხვა სისტემური მახასიათებლების გათვალისწინებით...“ (Wiek et al., 2011: 207)
მომავლის განჭვრეტის კომპეტენცია	მდგრადობის საკითხებთან და მდგრადობის პრობლემების გადაჭრის ჩარჩოებთან დაკავშირებული მომავლის მრავალფეროვანი „სურათების“ [ან სცენარების] კოლექტიური ანალიზის, შეფასებისა და შემუშავების შესაძლებლობა“ (Wiek et al., 2011: 208-209)
ლირებულებაზე დაფუძნებული (ან ნორმატიული) კომპეტენცია	„მდგრადობის ლირებულებების, პრინციპების, მიზნებისა და ამოცანების ერთობლივი როკების/სქემების განსაზღვრის, გამოყენების, შეჯერებისა და მოლაპარაკებების შესაძლებლობა“ (Wiek et al., 2011: 209)
სტრატეგიული აზროვნების (ან ქმედებაზე ორიენტირებული) კომპეტენცია	„კოლექტიური დიზაინის და იმპლემენტაციის, გარდაქმნის და ტრანსფორმაციული მართვის სტრატეგიების შესაძლებლობა მდგრადი განვითარებისათვის“ (Wiek et al., 2011: 210)
კოლაბორაციის (ან ინტერპერსონალური) კომპეტენცია	„მოტივაციის შესაძლებლობა, კოლაბორაციული და თანამონაწილეობითი მდგრადი კვლევის ფასილიტაცია და პრობლემის გადაჭრის უნარი“ (Wiek et al., 2011: 211)

ინტეგრირებული პრობლემების გადაჭრის კომპეტენცია	<p>შეუძლია:</p> <ul style="list-style-type: none"> “შეარჩიოს და გამოიყენოს სხვადასხვა პრობლემის გადაჭრის ჩარჩო, კომპლექსური მდგრადი განვითარების პრობლემების მოგვარების მიზნით და შეუძლია განავითაროს გამოსავალის ეფექტიანი ვარიანტები (Wiek et al., 2016: 251), “განასხვავებს და უკავშირებს სხვადასხვა დისციპლინებს და პროფესიულ საზოგადოებებს” (Brundiers et al., 2020); არსებითი გამოყენება და ინტეგრირება მდგრადობის სხვა კომპეტენციებში” მდგრადობის პრობლემების გადასაჭრელად და მდგრადი განვითარებისთვის” (Wiek et al., 2016: 243)
განხორციელების (ან მოქმედების) კომპეტენცია	<p>“მდგრადობის შესახებ ინფორმირებული ხედვის დაგეგმილი გადაწყვეტის განხორციელების კოლექტიური შესაძლებლობა, რეალიზაციის პროცესის მონიტორინგი და შეფასება, არსებული გამოწვევების მოგვარება, იმის გაცნობიერება, რომ მდგრადობის პრობლემის გადაჭრა არის გრძელვადიანი, განმეორებითი პროცესი დაგეგმვას, რეალიზაციასა და შეფასებას შორის” (Brundiers et al., 2020, p.9)</p>
ინტერპერსონალური (ან თვითშეგნების) კომპეტენცია	<p>“საკუთარი როლის შეფასება ადგილობრივ და გლობალურ საზოგადოებაში; მოახდინოს საკუთარი თავის განუწყვეტლივი შეფასება და შემდგომი მოტივირება, გაუმკლავდეს გრძნობებსა და სურვილებს” (UNESCO, 2017, Brundiers et al.–ში, 2020)</p>

წყარო: ადაპტირებულია Brundiers et al.–დან (2020: 4).

ნახაზი 2.2 მდგრადი განვითარების საკვანძო კომპეტენციები და ძირითადი აკადემიური კომპეტენცია

 ინტერპერსონალური კომპეტენცია
 ძირითადი აკადემიური კომპეტენცია
 (კრიტიკული აზროვნება, კომუნიკაცია, პლურალისტური აზროვნება, კვლევა, მონაცემების მართვა,)

წყარო: იღუსტრაცია Brundiers et al. (2020) –ის საფუძველზე.

რეკომენდებული მასალები:

მდგრადი განვითარების ძირითადი კომპეტენციების ჩარჩოებისა და სწავლის შედეგების შესახებ დამატებითი ინფორმაციის მისაღებად გირჩევთ შემდეგ ნაშრომებს:

Wiek, A., Withycombe, L., Redman, C.L., 2011. Key competencies in sustainability: a reference framework for academic program development. *Sustainability Science* 6 (2), pp. 203–218. <https://doi.org/10.1007/s11625-011-0132-6>

- მდგრადობის ძირითადი კომპეტენციების ორიგინალური ჩარჩოს მითითება.

Wiek, A., Barth, M., Michelsen, G., Rieckmann, M., Thomas, et al., 2016. Operationalising competencies in higher education for sustainable development. *Handbook of Higher Education for Sustainable Development*; I., Eds, pp. 241-260

- Propose learning objectives for each of the key competences in the original reference framework, for three different levels: Novice, Intermediate and Advanced levels.

Brundtiers, K. et al., 2020. Key competencies in sustainability in higher education—toward an agreed-upon reference framework. *Sustainability Science*.

<https://doi.org/10.1007/s11625-020-00838-2>

- წარმოადგინეთ მდგრადი განვითარების ძირითადი კომპეტენციების განახლებული ჩარჩო, განმარტეთ ძირითადი დებულებები მდგრადი განვითარების კომპეტენციებზე და შესთავაზეთ შესაბამისი სასწავლო მიზნები.

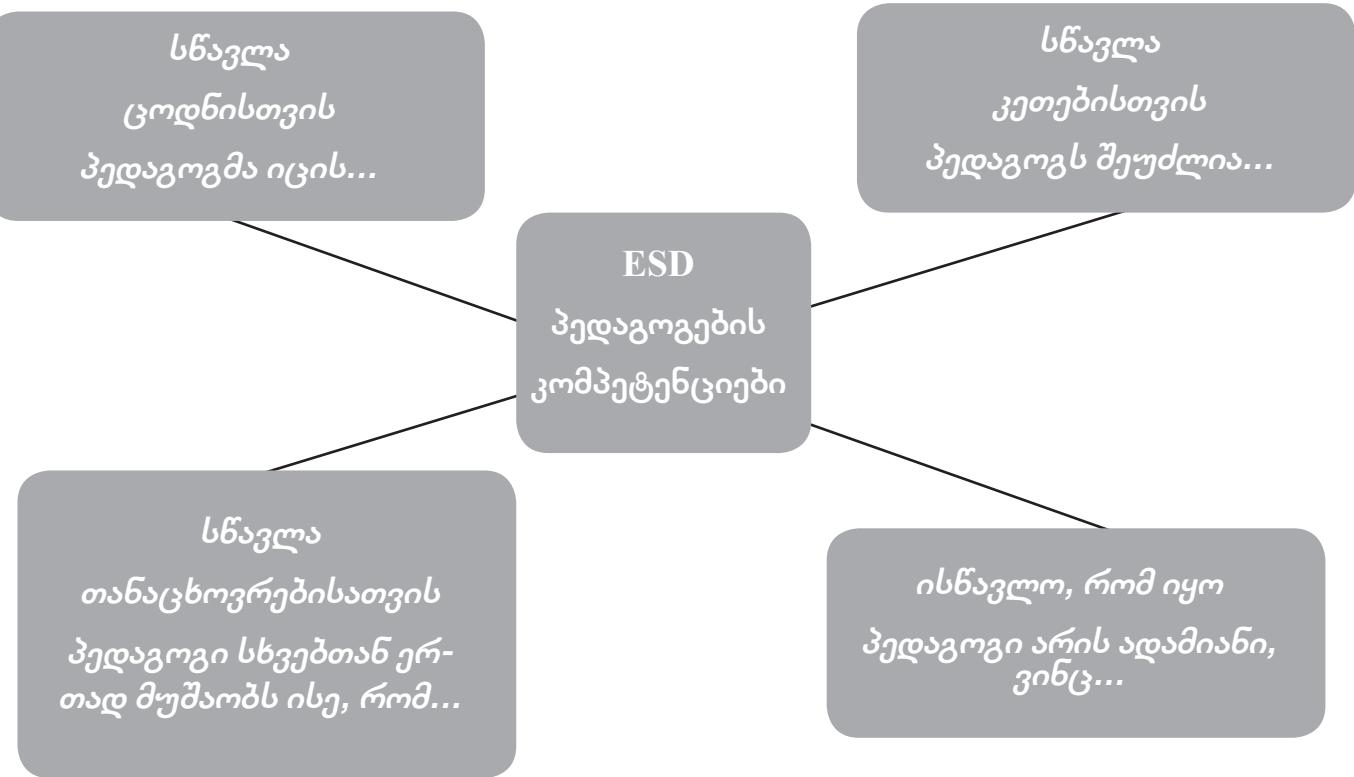
ზემოთ განხილული კომპეტენციები გათვალისწინებულია, როგორც საკვანძო ვექტორი, რომელიც ფოკუსირებულია იმ ცოდნის ხელშეწყობაზე, რომელიც უნდა იცოდეს სტუდენტებმა მდგრადობის გაგების და ამ მიმართულებით ტრანსფორმაციის საჭიროების თვალსაზრისით. გარდა ამისა, მნიშვნელოვანია, ყურადღება გამახვილდეს იმ უნარებსა და ცოდნაზე, რომელიც უნდა ჰქონდეს პედაგოგს შესაბამისი აქტივობების განხორციელებისათვის.

გაეროს ევროპის ეკონომიკურმა კომისიამ (UNECE) შეიმუშავა ESD კომპეტენციები, რომელიც დაფუძნებულია, ერთი მხრივ, იუნესკოს (UNESCO) და, მეორე მხრივ, ევროკავშირის მიერ შემუშავებულ ESD კომპეტენციებზე, რომლებიც ითვალისწინებს „სწავლა მთელი სიცოცხლის განმავლობაში“ პრინციპებს. მოცემული ჩარჩო ემყარება ოთხ კატეგორიას, რომელიც აღნიშვნილია ქვემოთ მოცემულ ნახაზზე 2.3:

- სწავლა ცოდნისთვის დაკავშირებულია იმ გამოწვევების გაგებასთან, რომლებიც დგას საზოგადოების წინაშე როგორც ლოკალურ, ასევე გლობალურ დონეზე. გარდა ამისა, უნდა განისაზღვროს პედაგოგის (პედაგოგის/კომპეტენციურია) და მოსწავლეების როლი. სწავლა კუთებისთვის დაკავშირებულია პრაქტიკული უნარების და სამოქმედო კომპეტენციების განვითარებასთან, მდგრადი განვითარების კონტექსტში (პედაგოგის შეუძლია..)
- სწავლა თანაცხოვრებისთვის ხელს უწყობს პარტნიორობის განვითარებას და ურთიერთდამოკიდებულების, პლურალიზმის, ურთიერთგაგებისა და მშვიდობის დაფასებას (პედაგოგი სხვებთან ერთად მუშაობს ისე, რომ...)
- სწავლა უნარებისთვის, რომელიც ორიენტირებულია პიროვნული ატრიბუტების განვითარებასა და უფრო დიდი ავტონომიით მოქმედების შესაძლებლობაზე, განსჯაზე და პირად პასუხისმგებლობაზე მდგრად განვითარებასთან დაკავშირებით (პედაგოგი არის ადამიანი, ვინც)

თითოეულ კატეგორიაში კომპეტენციები შემოთავაზებულია ESD არსებითი მახასიათებლების გათვალისწინებით (როგორც აღნიშვნილია ამ თავის დასაწყისში), რომელიც მჭიდროდ არის დაკავშირებული მდგრადობის კომპეტენციებთან, რომელიც ზემოთ არის განხილული:

- პოლისტიკური მიდგომა ... (სისტემური აზროვნება);
- ცვლილების გათვალისწინება, რომელიც შეისწავლის ალტერნატიულ მახასიათებლებს (აზროვნება მომავლის კონტექსტში);
- ტრანსფორმაციის მიღწევა (სტრატეგიული აზროვნება/მოქმედებაზე ორიენტირება).

ნყარო: ავტორების შედგენილი ნახაზი UNECE (2012, გვ. 14-15) საფუძველზე.

საერთაშორისო ექსპერტების ჯგუფი მუშაობდა ESD კომპეტენციების ინტეგრაციაზე სწავლების პრაქტიკასა და პოლიტიკაში. აღნიშნულმა ჯგუფმა წარმოადგინა კომპეტენციების კონდენსირებული/შემოკლებული ვარიანტი (ცხრილი 2.2) და შეიმუ-

შავა სწავლის შედეგები სტუდენტებისათვის, ასევე განსაზღვრა პედაგოგებისათვის საჭირო კომპეტენციები (Vare et al., 2018, RSP, 2019). (სრული ცხრილი იხილეთ დანართში 2).

ჰარმონიზაციური აზროვნება	ცვლილებების გათვალისწინება (Envisioning Change)	ტრანსფორმაციის მიღწევა (Achieving Transformation)
ინტეგრაცია:		
სისტემები (Systems) პედაგოგი ეხმარება მოსწავლეებს, განავითარონ სამყაროს, როგორც ურთიერთდაკავშირებული მთლიანობის, გაგება, მოძებნონ კავშირები ჩვენს სოციალურ და ბუნებრივ გარემოში და გაითვალისწინონ ქმედებების შედეგები.	მომავალი (Future) პედაგოგი ეხმარება მოსწავლეებს მომავლის აღტერნატიული შესაძლებლობების შესწავლასა და გამოიყენებაში, იმის გათვალისწინებით, თუ როგორ შეიძლება ქცევის შეცვლა.	მონაწილეობა (Participation) პედაგოგი ეხმარება მოსწავლეებს, ხელი შეუწყონ ცვლილებებს, რაც მხარს დაუჭერს მდგრად განვითარებას.
ჩართულობა:		
ყურადღება (Attentiveness) პედაგოგი ეხმარება მოსწავლეებს, გააცნობიერონ ჩვენი საზოგადოების ფუნდამენტურად არამდგრადი ასპექტები, რაც წარმოადგენს გზას, რომ გაიზარდოს მათი ცნობიერება გადაუდებელი ცვლილებების განხორციელების კუთხით.	ემპათია (Empathy) პედაგოგი ეხმარება მოსწავლეებს, განავითარონ საკუთარი თვითშეგნება და მათი ცოდნა სხვების შესახებ.	ჩართულობა (Engagement) პედაგოგი ეხმარება მოსწავლეებს, იმუშაონ გულისხმიერად და ინკლუზიურად სხვებთან, ასევე იცოდნენ თავიანთი პირადი რჩმენისა და ღირებულებების შესახებ.
პრაქტიკა:		
ტრანსდისციპლინურობა (Transdisciplinarity) პედაგოგი ეხმარება მოსწავლეებს, იმოქმედონ ერთობლივად მათი დისციპლინის, როლის, პერსპექტივებისა და ღირებულებების მიღმა.	კრეატიულობა (Creativeness) პედაგოგი ხელს უწყობს მისი მოსწავლეების შემოქმედებითობასა და მოქნილობას.	მოქმედება (Action) პედაგოგი ეხმარება მოსწავლეებს, იმოქმედონ პროაქტიური და გააზრებული გზით.
რეფლექსია:		
კრიტიკულობა (Criticality) პედაგოგი ეხმარება მსმენელებს, კრიტიკულად შეაფასონ მტკიცებების, წყაროების, მოდელების და თეორიების შესაბამისობა და სანდონობა.	პასუხისმგებლობა (Responsibility) პედაგოგი ეხმარება მოსწავლეებს, იმოქმედონ გამჭვირვალედ და აიღონ პირადი პასუხისმგებლობა თავიანთი საქმის მიმართ.	სიმტკიცე/გამბედამობა (Decisiveness) პედაგოგი ეხმარება მოსწავლეებს, იმოქმედონ ფრთხილად და დროულად, გაურკვევლობის პირობებშიც კი.

ნუარო: პროექტი: *A Rounder Sense of Purpose: Educational Competences for Sustainable Development. RSP 2019.* წარმოდგენილია ავტორების თანხმობით.

სასარგებლო ბმულები:

ჩამოტკირთეთ UNECE 2012 წლის პუბლიკაცია, რომელიც შეიცავს გრაფიკას ESD ყველა კომპეტენციაზე https://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/esd/ESD_Publications/Competences_Publication.pdf

დამატებითი ინფორმაცია და რესურსები ESD კომპეტენციების შესახებ პედაგოგებისთვის ხელმისაწვდომია პროექტის გვერდზე: A Rounder Sense of Purpose <https://aroundersenseofpurpose.eu/framework/themodel/>

ტრანსდისციპლინურობა – მიღებობა, რომელიც საშუალებას აძლევს უნივერსიტეტებს, შეასრულონ ძლიერი როლი საზოგადოებრივ ტრანსფორმაციაში

როგორც წინა თავებში განვიხილეთ, მდგრადი განვითარების რთული გამოწვევების მოგვარება მოითხოვს კომპეტენციების გარკვეულ კომპლექსს, რომელიც სცილდება ნებისმიერ ერთ დისციპლინას და მოითხოვს ცოდნის სხვადასხვა ტიპს აკადემიური სფეროების მიღმა. ტრანსდისციპლინური კვლევა და სწავლება სასწავლო დაწესებულებებს სთავაზობს ინსტრუმენტებს ძირითადი კომპეტენციების განვითარებისათვის, რომელიც გვეხმარება სოციალურად რელევანტური ცოდნის შექმნაში არააკადემიური ექსპერტებისა და აქტორების ჩართულობით.

ტრანსდისციპლინურობის კონცეფცია წარმოიშვა მე-20 საუკუნეში აკადემიური წრეების საზოგადოებრივი როლის განმტკიცების მიზნით (Hirsch et al., 2008), რამაც მკვლევრებს საშუალება მისცა, უფრო სისტემურად გამკლავებოდნენ საზოგადოებრივ პრობლემებს აკადემიის გარეთ მყოფ ადამიანებთან მჭიდრო თანამშრომლობის გზით (Klein et al., 2001, Max-Neef, 2005). თანამედროვე პირობებში ტრანსდისციპლინური მიღებობა განიხილება, როგორც მნიშვნელოვანი გზა გაეროს მდგრადი განვითარების მიზნების განხორციელებისათვის (Gratzer et al., 2019). ტრანსდისციპლინურობის თეორიული

და კონცეპტუალური ასპექტები ინტეგრირებულია საგანმანათლებლო და კვლევითი ინსტიტუტების სხვადასხვა საქმიანობაში, განსაკუთრებით მდგრადობის, სოციალურ და გარემოს დაცვის მეცნიერებებში (Lang et al., 2012; Enengel et al., 2012; Steelman et al., 2015; Merck and Beermann, 2015; Gibbs, 2017).

ტრანსდისციპლინურობის მთავარი მახასიათებლები მოიცავს:

- პრობლემების სირთულის გააზრებას
- სამყაროს მრავალფეროვნებისა და პრობლემების მეცნიერული აღქმის გათვალისწინებას
- აბსტრაქტული და კონკრეტული შემთხვევების ცოდნის დაკავშირებას
- ცოდნისა და პრაქტიკის სინთეზს, რაც ხელს უწყობს იმის ახსნას, თუ რა არის საყოველთაო სიკეთე (Pohl and Hirsch, 2007).

ცოდნის კონცეპტუალიზაცია ფოკუსირებულია სისტემურ აზროვნებაზე და კონცენტრირებულია სოციალურად რელევანტურ გამოწვევებზე. კვლევის პროცესი მოიცავს სამეცნიერო და პრაქტიკული ცოდნის ინტეგრირებას, რომელიც იწყება არსებული პრობლემების/გამოწვევების ერთობლივი (აკადემიური და არააკადემიური აქტორების მიერ) იდენტიფიკაციით, რომელიც განასხვავებს მას მულტი- და ინტერდისციპლინური მიღებობას განვითარებისათვის (სქემა 2.6 გვიჩვენებს ძირითად განსხვავებებს კვლევის ტიპებსა და მახასიათებლებს შორის). ამ შემთხვევაში ტრანსდისციპლინური კვლევის პროცესი მოიცავს შემდეგ ფაზებს:

1. პრობლემების იდენტიფიკაცია და სტრუქტურირება;
2. პრობლემების ანალიზი;
3. შედეგების განხორციელება (Pohl and Hirsch, 2007).

ტრანსდისციპლინური კვლევა და სწავლება გულისხმობს დიალოგზე დაფუძნებული სპეციალური მეთოდების გამოყენებას, რომლებიც ჯერ კიდევ ვითარდება, ასევე მიღებული შედეგების გათვალისწინებით გადაწყვეტის გზების ტესტირებას, თუ რამდენად ფუნქციონალურია ის პრაქტიკაში გამოყენებისას. უფრო მეტიც, ის გულისხმობს მოქნილობას, რომელიც ანალიზის შედეგების საფუძველზე პრობლემის იდენტიფიკაციისა და შედეგების რეალიზაციისკენ მიმავალი გზების გადახედვის საშუალებას იძლევა.

სასარგებლო ბმული:

<http://www.transdisciplinarity.ch>

კონცეფცია	კვლევის ტიპი	მახასიათებლები/გამოწვევები
მონოდისციპლინურობა 	ერთი დისციპლინა მუშაობს კონკრეტულ საკითხზე	მეთოდების შეზღუდული ნაკრები, საკუთარი პერსპექტივის გარეთ ასპექტების გამორიცხვა
მულტიდისციპლინურობა 	მრავალი დისციპლინა მუშაობს ერთმანეთის გვერდით იდენტურ თემაზე	თითოეული დისციპლინა იყენებს საკუთარ მეთოდს, შედეგიც მრავალფეროვანია, მაგრამ არსებობს ფინანსური შედეგების სინთეზის კუთით შეზღუდვები
ინტერდისციპლინურობა 	მრავალი დისციპლინა მუშაობს ერთად; ერთობლივი პრობლემის განსაზღვრა და პროექტის დიზაინი; „მეცნიერება საზოგადოებისათვის“ ერთად	დისციპლინური მეთოდების გაფართოება, ახალი მეთოდების ერთობლივი შემუშავება და სინთეზი
ტრანსდისციპლინურობა 	თანამშრომლობა აკადემიურ საზღვრებს მიმდევა სამეცნიერო და პრაქტიკული ცოდნის ინტეგრაცია „მეცნიერება საზოგადოებასთან ერთად“	სტეიქოლდერების და არააკადემიური აქტორების ინტეგრაცია, დიალოგზე დაფუძნებული მეთოდები, ერთობლივი სინთეზი

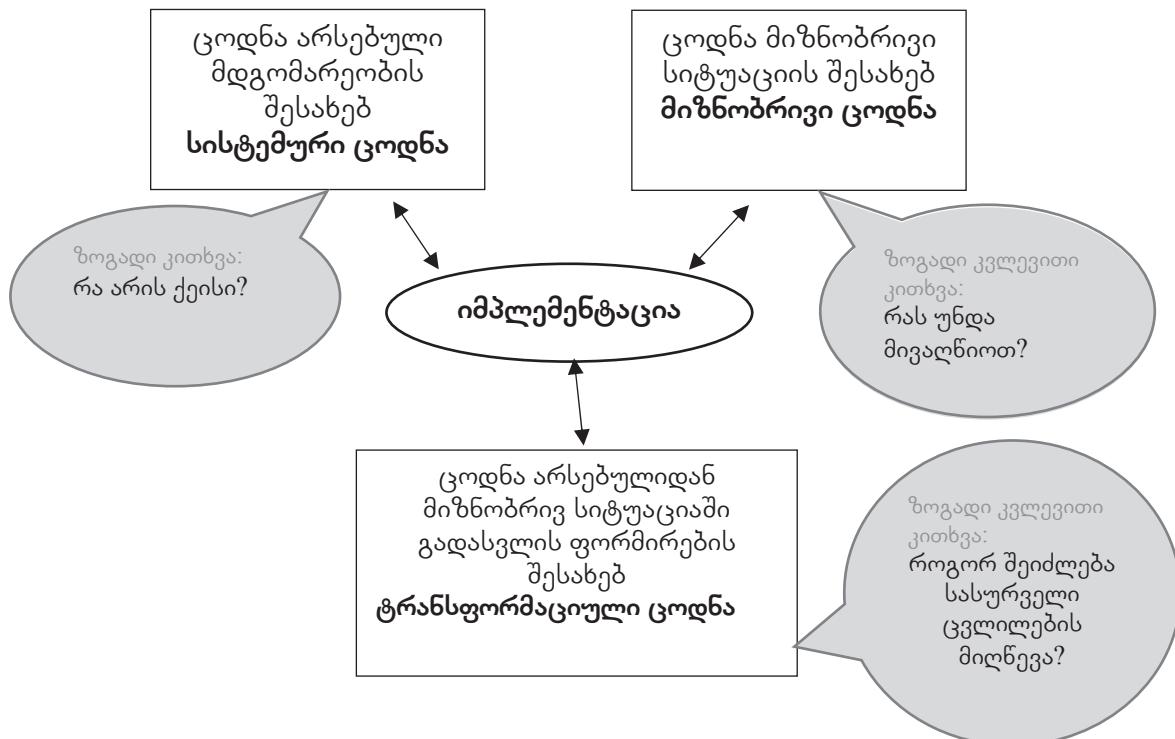
ტრანსდისციპლინური მიდგომა ეფუძნება ცოდნის კლასიფიკაციას სამი ურთიერთდაკავშირებული ცოდნის მიხედვით (ნახაზი 2.5):

- სისტემური ცოდნა (კითხვები სამყაროში არსებული პრობლემის გენეზის, შემდგომი განვითარების და ინტერპრეტაციის შესახებ).
- მიზნობრივი ცოდნა (კითხვები, რომლებიც დაკავშირებულია ცვლილებების საჭიროე-

ბის დადგენასა და ახსნასთან, სასურველი მიზნების და უკეთესი პრაქტიკის მიღწევასთან).

- ტრანსფორმაციული ცოდნა (კითხვები ტექნიკური, სოციალური, სამართლებრივი, კულტურული და მოქმედების სხვა შესაძლო საშუალებების შესახებ, რომლებიც მიზნად ისახავს არსებული პრაქტიკის გარდაქმნას).

ნახაზი 2.5 ცოდნის სამი ტიპი

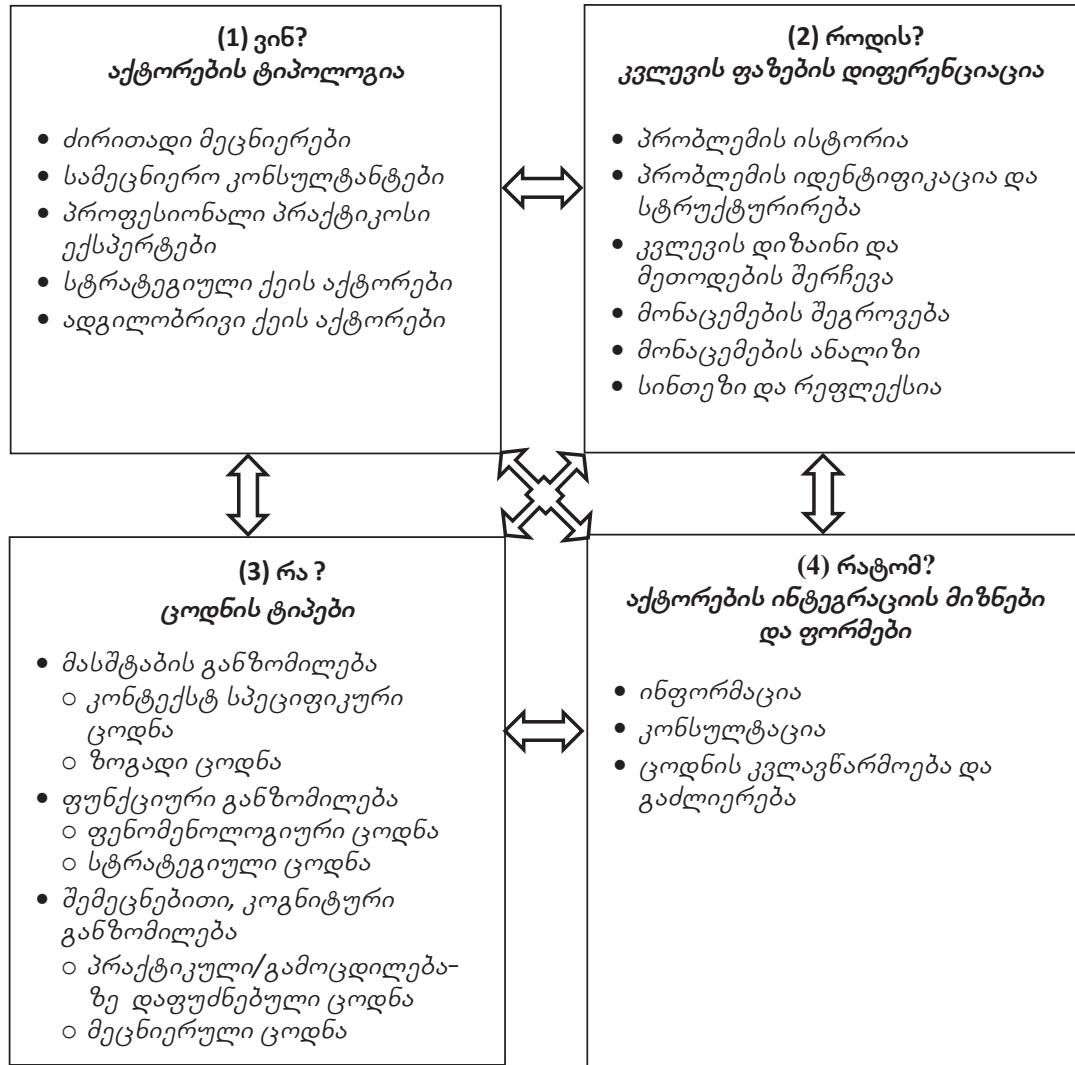

წყარო: შედგენილია ავტორების მიერ ProClim/CASS (1997)-ის საფუძველზე

ქვემოთ მოცემული სქემა 2.6 აღნერს ტრანს-დისციპლინური კვლევითი პროცესის ანალიტიკურ ჩარჩოს. ის შედგება შემდეგი ელემენტებისაგან: (1) აქტორების ტიპოლოგია, (2) კვლევის ფაზების დი-

ფერენციაცია, (3) აქტორების ინტეგრაციის მიზნები და ფორმები, (4) ცოდნის ტიპები (Engen et al., 2012).

ნახაზი 2.6 ტრანსდისციპლინური კვლევითი პროცესის აღნერისა და ანალიზის ანალიტიკური ჩარჩო

წყარო: Muhar and Parker (2018)

ტრანსდისციპლინური მიდგომის გამოყენება სწავლებისას უნდა მოიცავდეს შემდეგ მნიშვნელოვან ასპექტებს:

1. სხვადასხვა დარგის სპეციალისტების (სტუდენტებისა და პედაგოგების) გაერთიანება პრობლემის სხვადასხვა მახასიათებლების შესახებ ექსპერტიზის მისაღებად;
2. თანამშრომლობის დამყარება სხვადასხვა არააკადემიურ დაინტერესებულ მხარესთან, პრაქტიკულ და კონკრეტულ შემთხვევებთან დაკავშირებულ ექსპერტებთან, როგორიცაა

ადგილობრივი საზოგადოება, გადაწყვეტილების მიმღები პირები და პრაქტიკოსი სპეციალისტები; წარმატებული შედეგის მისაღწევად პროექტის შემუშავების საწყის ეტაპზე მნიშვნელოვანია არააკადემიური აქტორების ჩართვა (Muhar et al., 2006).

3. სათანადო მეთოდოლოგიის შემუშავება და გამოყენება, ზემოთ აღნიშნული აქტორების ცოდნის ინტეგრირება, არსებული გამოწვევების და მათი შესაძლო გადაჭრის გზების დასადგენად (Bergmann et al. 2012: 23).

3 საზოგადოების მონაწილეობის ცნების განსაზღვრა

მდგრადობის ცნებაში გაერთიანებულმა განვითარების პარადიგმებმა ჩამოაყალიბა პრინციპები, რომლებიც მხარს უჭერენ და ხელს უწყობენ რეგიონული და ინტერესებული მხარეების სოციალურ პარტნიორობასა და თანამშრომლობას, რაც ქმნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პოლიტიკაში რეგიონული და ქვემოდან წამოსული (bottom-up) მონაწილეობის (ჩართულობის) როლის გაზრდის შესაძლებლობებს. ეს გავლენა მნიშვნელოვანია განვითარებადი მსოფლიოსთვის, სადაც ცენტრალიზებული გადაწყვეტილებების მიღება, ტრანსსასაზღვრო და სექტორული კოორდინაციის ნაკლებობა, ასევე სამოქალაქო საზოგადოების სისუსტე პოლიტიკურ და ადმინისტრაციულ ტრადიციებშია ფესვგადგმული. არ არსებობს საზოგადოების მზაობა და გამოცდილება, რომ “გავლენა მოახდინონ თავიანთ ცხოვრებასა და მომავალზე” (UN, 2012). აღნიშნული პარადიგმების შესაბამისად, ბევრმა ქვეყანამ შეიმუშავა პოლიტიკის დოკუმენტები, რომლებიც ხელს უწყობენ მოქალაქეების მონაწილეობას მდგრადი გადაწყვეტილების ძიებასა და საზოგადოებასა და ბუნებას შორის უკეთესი ბალანსის მიღწევას (Honey, 2008);

მონაწილეობა განისაზღვრება, როგორც “განხილვის პროცესი, რომლის საშუალებითაც დაინტერესებული მოქალაქეები, სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციები და მთავრობის წარმომადგენლები მონაწილეობენ პოლიტიკის შემუშავებებაში, მანამ, სანამ გადაწყვეტილების მიღება მოხდება” (EIPP,

2009; Popescu, 2013). ადგილობრივი განვითარების კონტექსტში, ის აღიარებულია, როგორც ქვევიდან წამოსული და ადგილობრივ კონტექსტზე მორგებული გადაწყვეტების შემუშავებისათვის ხელშემწყბბი მიდგომის მნიშვნელოვანი პრაქტიკა (UN, 1992), რაც უზრუნველყოფს დივერსიფიცირებული ადგილობრივი აქტორების ინტეგრაციას (ფართო მონაწილეობას) და ასევე შეთანხმების მიღწევას. მეცნიერები ხაზს უსვამენ საზოგადოების მონაწილეობის მნიშვნელობას, როგორც ერთ-ერთ ფუნდამენტურ საშუალებას, მთავრობის რეორიენტაციისათვის მდგრადი განვითარების მიმართულებით (Saladin and van Dyke, 1998).

დამატებითი ინფორმაციისთვის:

საზოგადოების მონაწილეობა ადგილობრივ დონეზე გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში გულისხმობს მოქალაქეთა ან მცხოვრებლების მონაწილეობას, საზოგადოების ჩართვას და ა.შ.; საზოგადოების მონაწილეობა წარმოადგენს სხვადასხვა წარმომადგენლის თანამშრომლობის სამუშაო პროცესს საზოგადოების სასარგებლოდ; საზოგადოებაში იგულისხმება “ადამიანთა ჯგუფი, რომლებსაც აერთიანებთ საერთო გეოგრაფიული არეალი და ერთმანეთთან არიან დაკავშირებული საერთო კულტურით, ღირებულებებით, რასით/ეთნიკური კუთვნილებით ან სოციალური სტატუსით.

სხვადასხვა წარმომადგენლის მონაწილეობასა და თანამშრომლობას შეიძლება ჰქონდეს განსხვავებული მიზნები, როგორიც არის მთავრობასა და მოქალაქეებს შორის ძალაუფლების გადანაწილება, მიღებული გადაწყვეტილებების ხარისხისა და ლეგიტიმურობის გაზრდა, დაპირისპირებულ მხარეებს შორის კონფლიქტის შემსუბუქება, ცოდნის შექმნა, სოციალური სწავლება (Stauffacher et al., 2008; Beierle and Cayford, 2002) და სხვადასხვა დონეზე (ადგილობრივ, რეგიონულ, ეროვნულ და საერთაშორისო) შესაბამისი წარმომადგენლების ჩართვით, პრობლემის გადაჭრისადმი განსხვავებული მიდგომების მოძიება. ასეთი მიდგომით ხელმძღვანელობა დემოკრატიული საზოგადოების ერთ-ერთ ძირითად პრინციპს წარმოადგენს. ინიციატივების ჩამოყალიბებაში ადგილობრივი დაინტერესებული მხარეების მონაწილეობა აღიარებულია, როგორც ქვევიდან წამოსული და ადგილობრივ კონტექსტზე მორგებული გადაწყვეტების შემუშავებისათვის ხელშემწყბბი მიღების მნიშვნელოვანი პრაქტიკა (UN, 1992), რაც უზრუნველყოფს დივერსიფიცირებული ადგილობრივი აქტორების ინტეგრაციას (ფართო მონაწილეობას) და ასევე შეთანხმების მიღწევას. მეცნიერები ხაზს უსვამენ საზოგადოების მონაწილეობის მნიშვნელობას, როგორც ერთ-ერთ ფუნდამენტურ საშუალებას, მთავრობის რეორიენტაციისათვის მდგრადი განვითარების მიმართულებით (Saladin and van Dyke, 1998).

ბი მიდგომის მნიშვნელოვანი პრაქტიკა (UN, 1992). მისი პოზიტიური მნიშვნელობა ასახულია პოლიტიკის დოკუმენტებში (მაგ. UN, 2015), კვლევით ჰუბლიკაციებში (მაგ., Berkes, 2009) და პრაქტიკულ სახელმძღვანელო ჩარჩო დოკუმენტებში (მაგ., Geilfus, 2008). ამასთან, მონაწილეობის საკითხი გადაიქცა ადგილობრივი ხელისუფლებების ერთ-ერთ მთავარ შესასრულებელ ამოცანად, რომლის მიზანია ადგილობრივ და რეგიონულ დონეზე სანდო და მომავალზე ორიენტირებული თანამშრომლობის დამყარება. მონაწილეობითი მიდგომების კუთხით ყურადღების გამახვილებამ და, მით უფრო, გამოყენებამ ხელი შეუწყო ინტერაქტიული პრაქტიკების განვითარებას (Moulaert, 2013; Schauppenleher-Kloyber, 2017).

სასარგებლო ბმულები:

მოცემულია მონაწილეობითი მიდგომის გამოყენების სხვადასხვა მეთოდი:

<https://www.participatorymethods.org/page/about-participatory-methods>

დამატებითი ინფორმაციისთვის:

სოფლის განვითარების პრაქტიკების მონაწილეობის მეთოდების ინტეგრაციის ისტორია
მონაწილეობის მეთოდები წარმოადგენს განვითარების პრაქტიკის დამკვიდრებულ ნაწილს, რომელიც 1970-იან წლებში მეინსტრიმული (ზემოდან წამოსული და ხაზოვანი) მიდგომების ალტერნატივად ჩამოყალიბდა. რობერტ ჩემპბერსი, ბრიტანული აკადემიის წევრი და განვითარების პრაქტიკოსი, იყო ერთ-ერთ ინიციატორი, რომ მომზადარიყო მონაწილეობითი მეთოდების საერთაშორისო განვითარების პრაქტიკის სფეროში ინტეგრირება. ის ამტკიცებდა, რომ განვითარების პრობლემის იდენტიფიცირების, მისი გადაჭრის გზების ფორმულირებისა და პროექტების, რომლებიც მიზნად ისახავენ არსებული მდგომარეობის გამოსწორებას, განხორციელების პროცესში აუცილებლად უნდა მოხდეს ღარიბი ფენის წარმომადგენლების აზრის გათვალისწინება. მან შეიმუშავა სოფლის მონაწილეობითი შეფასების მიდგომა (Participatory Rural Appraisal – PRA), სადაც განსაკუთრებული ყურადღება არის გამახვილებული ფასილიტაციაზე, გაძლიერებაზე, ქცევის შეცვლაზე, ადგილობრივ ცოდნასა და ქმედების მდგრადობაზე (Chambers, 1994a).

განვითარებულ ქვეყნებში 1980 წლამდე განხორციელებულ სოფლის განვითარების პროექტებში უმეტესად გარე ექსპერტები (ხშირად უცხოელები) მონაწილეობდნენ. მათ სოფლად მუშაობის დროებითი

გამოცდილება ჰქონდათ და ძირითადად იყენებდნენ თავიანთ ექსპერტულ ცოდნას, ხოლო ადგილობრივ მოსახლეობას არაკომპეტენტურად თვლიდნენ. აღნიშნული პრაქტიკა ცნობილია, როგორც სოფლის სწრაფი შეფასება (Rural Rapid Assessment/Appraisal) და მისი გამოყენება ხდებოდა სოფლის მეურნეობის განვითარებასთან დაკავშირებული ინიციატივების დროს, აგრეთვე თემზე დაფუძნებული საქმიანობის შემთხვევაში, როგორიცაა თემზე დაფუძნებული ბუნების მართვა, სათემო ტურიზმი და ა.შ.

მსგავს პროექტებში, პრობლემების იდენტიფიცირებაში ან გადაწყვეტილების მიღებაში არ ხდებოდა ადგილობრივი მცხოვრებლების მონაწილეობა. კონკრეტული ღონისძიებების დაგეგმვა და განხორციელება ადგილობრივ თემის გვერდის ავლით ხდებოდა (Chambers 2002b). გარე მონაწილეები (ექსპერტები) მცირედობში ეცნობოდნენ ადგილობრივი მოსახლეობის რეალობასა და გამოწვევებს, რის შემდეგაც ირგებდნენ “მასწავლებლის” როლს და არიგებდნენ მოსახლეობას, თუ როგორ უნდა განვითარებულიყვნენ. ეს ტენდენცია ნანილობრივ შეინიშნება დღესაც და, ხშირ შემთხვევაში, მის გამომწვევ მიზეზს საზოგადოების განვითარების გარკვეული პრაქტიკების არაეფექტურობა წარმოადგენს.

1980-იანი წლებიდან მიდგომები თანდათანობით შეიცვალა და ძველი პარადიგმა ახალმა ჩაანაცვლა: ადგილობრივი მოსახლეობა ფლობს ყოვლისმომცველ ცოდნას თავის თემსა და გარემოცვასთან დაკავშირებით. სწორედ ადგილობრივი და კონკრეტულ შემთხვევაზე მორგებული ცოდნის საფუძველზე ისინი თავად გეგმავენ, წყვეტენ, გამოყოფენ პრიორიტეტებს და ამ პროცესში მხოლოდ მხარდაჭერა სჭირდებათ “გარეშე პირებისაგან” (Chambers. 1994b). აღნიშნულ პრაქტიკას ეწოდა სოფლის მონაწილეობითი შეფასება, რაც მოიცავს რეფლექსიას, სწავლებას და ძალაუფლების გადანაწილების გააზრებას და აქვს ისეთივე მნიშვნელობა, რაც კვლევაში აქვს მონაწილეობით სწავლასა და ქმედებას (participatory learning and action – PLA). მონაწილეობითი სწავლებისა და ქმედების მიდგომისას ექსპერტებს მხოლოდ კატალიზატორისა და ფასილიტატორის როლი ენიჭებათ; ისინი ეხმარებიან დაინტერესებულ მხარეებს, რათა მათ განხორციელონ საკუთარი შეფასება და ანალიზი, შეიმუშაონ სამოქმედო გეგმა, აილონ შედეგებზე პასუხისმგებლობა, გააზიარონ თავიანთი ადგილობრივი ცოდნა და ა.შ. (Chambers, 2002b, 2011; Cornwall, 2002a).

ცხრილი 3.1 ცხრილი ასახავს ზემოთ აღნერილი მონაწილეობითი მეთოდების შედარებას და აჩვენებს მათ გამოწვევებსა და შესაძლებლობებს.

კხრილი 3.1 მონაწილეობითი მეთოდების შედარება: სსშ, სმშ და მსქ

	სოფლის სწრაფი შეფასება (სსშ) 1970-იანი წლებიდან, ინფორმაციის მოპოვება	სოფლის მონაწილეობითი შეფასება (სმშ) 1990-იანი წლებიდან, მონაწილეობითი რეზლუქცია და ქმედება (Cornwall, 2002b)	მონაწილეობით სწავლება და ქმედება (მსქ) 1990-იანი წლების შუიდან, ბევრად მეტი, ვიდრე სწავლება
ექსპერტული აღნიშვნების როლი და ფუნქცია	მასწავლებელი, ცოდნის გადამცემი. მონაცემთა შეგროვება და ანალიზი; ექსპერტული ადგილობრივებისგან ინფორმაციას მოიპოვებენ ადგილობრივი პირობების შესახებ.	კატალიზატორი და ფასილიტატორი. მისცენ 'სხვებს' უფლება, რომ მოახდინონ თვითშეფასება, ანალიზი, მოქმედების დაგეგმვა და იყვნენ პასუხისმგებელი შედეგებზე. პროცესში „სხვების“ ჩართვა (სოფლელები ან ქალაქელები, ქალები, კაცები ან მოხუცები, ან რომელიმე ორგანიზაციის, ჯგუფის წევრები...), მათი, ვინც არის მარგინალიზებული, დაუცველი და ხმის არმქონე.	კატალიზატორი და ფასილიტატორი. ასწავლონ მკვლევრებს, გაუზიარონ თავიანთი ცოდნა (Chambers, 1994a). მისცენ 'სხვებს' უფლება, რომ შეისწავლონ, გააანალიზონ, ისწავლონ, დაგეგმონ, იმოქმედონ, მონიტორინგი გაუწიონ და შეფასდნენ ინსადერების (ადგილობრივების) მიერ (Chambers, 2002a)
უპირატესობები	ერთჯერადი ღონისძიება-შეგროვების რენტაბელური და სწრაფი პროცესი. პირდაპირი კონტაქტი, პირისპირ მუშაობა, ზოგჯერ ველზეც.	არის პროცესი და არა ერთჯერადი ღონისძიება. მოქნილი, ინტერაქტიული და ინოვაციური მიდგომა (Pretty, 2006). არაიერარქიული და თანამშრომლობითი პრაქტიკა. შედარება გაზირმვის მაგივრად. ფოკუსირებულია ჩართულობის ხარისხზე (Terry and Khatri, 2009); სწავლობს ადგილობრივებისაგან, ადგილობრივებთან ერთად და ადგილზე. აკვირდება ადამიანურ და სოციალურ ქცევას, განსაზღვრავს ძირითადი სურათის მიღმა არსებულ ფუნდამენტურ პრობლემას.	შესაძლებლობის მიცემა ნაკლებად პრივილეგირებული საზოგადოებისათვის, რომ შეიძინონ თავდაჯერებულობა, უნარ-ჩვევები და გადადგან პოლიტიკური ნაბიჯები. კომპლექსური პრობლემის შემადგენელი კომპონენტების ნაწილ-ნაწილ განხილვა, ანალიზი, ინტერპრეტაციის საფუძველზე ვითარების პროგნოზირება. კონტექსტის შესაბამისი სპეციფიკური კვლევა, რომელიც წინ უძლივის ადგილობრივ ცოდნას.
ნაკლებანებები, რასებები	შეიძლება მიკერძოებული იყოს კვლევის პრიორიტეტების დადგენაში. ადგილობრივი მოსახლეობა არ მონაწილეობს ანალიზისა და დაგეგმვის პროცესში (Cornwall and Guijt, 2004). ნარმოდგენილია მოქნილი, უფროსი ასაკის და ძალაუფლების მქონე ხალხით, ძირითადად მამრობითი სქესისა.	შეგროვებული მონაცემები დიდი რაოდენობისაა და საჭიროებს ზუსტ დამუშავებასა და ანალიზს. ბევრი რამ არის დამოკიდებული ექსპერტის, როგორც პროცესების ხელშემწყობის, ქცევაზე, მის პიროვნულ ორიენტაციასა და არჩევანზე. მოითხოვს შესაძლებლობებსა და ინფორმირებულობას ადგილობრივ დონეზე.	პროცესი შრომატევადია. ბევრი რამ არის დამოკიდებული ექსპერტის ფასილიტაციის უნარებსა და იმაზე, თუ როგორ ნარმართავს ის პროცესს. დასმული კითხვები ნეიტრალური უნდა იყოს. მოითხოვს შესაძლებლობებსა და ინფორმირებულობას ადგილობრივ დონეზე.
გამოყენებული მეთოდები	მეთოდები ვერბალურია, გარეშე პირები უფრო აქტიურები არიან ადგილობრივებთან შედარებით. გამოიყენება: მეორადი წყაროები, ნახევრად სტრუქტურირებული ინტერვიუები, დაკვირვება, ნაკვეთების/მიდამოს დათვალიერება და ა.შ.	უფრო მეტად წერილობითი, ზეპირი, ვიზუალური ფორმები ადგილობრივებთან ერთად; კვლევის უფრო აქტიური ფორმები: ჯგუფური მუშაობა, კოლექტიური კვლევა. გამოიყენება: მეორადი წყაროების ადგილობრივი ანალიზი, მონაწილეობითი კარტირება, დიაგრამების შექმნა, სხვადასხვა სახის მასალების/წყაროების გამოყენება, სეზონური კალენდარი და ა.შ., ნაკვეთებში/მიდამოში სიარული, შეფასებისა და რანჯირებისმატრიცები, ვენის დიაგრამა. აეროფოტოსურათები ადგილების იდენტიფიცირებისათვის, ცოდნის გაზიარება, სატელიტური სურათები და გეოგრაფიული ინფორმაციული სისტემები.	მეთოდები ინტერაქტიული, საგანმანათლებლო და შემეცნებითი საშუალებაა, რაც ხელს უწყობს სოციალურ სწავლებას, სმშ-ს მსგავსად. გამოიყენება: კავშირის დიაგრამები, პრეზენტაციების გაზიარება და ანალიზი, განსხვავებების შედარება, როლური თამაშები, თეატრალური და მონაწილეობითი ვიდეოები, ჩამონათვალი და ქულებით შეფასება.

ნეარო: შედგენილია ლ.ხარტიშვილის მიერ.

მონაწილეების ჩართულობის ფორმები და ფონები

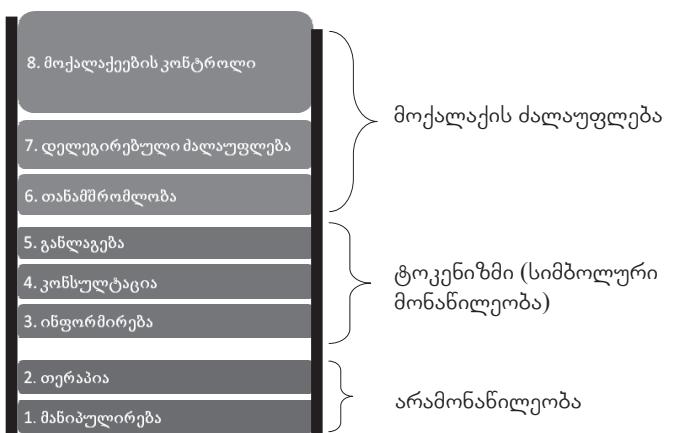
საზოგადოების მონაწილეობის თეორიის საკვანძო ნაწილია სხვადასხვა დაინტერესებულ მხარეს შორის ძალაუფლების გადანაწილება, მაგალითად, მთავრობაში, დაწესებულებებში, ადგილობრივ თემებსა და მოქალაქეებში, თუმცა ყველა მონაწილეობითი მიდგომა არ გულისხმობს (თითოეული მონაწილის) გაძლიერებას. შეიძლება განვიხილოთ მონაწილეობის სხვადასხვა ხარისხი, რომელიც ხვდება დიაპაზონში მუნიციულაციური მონაწილეობიდან მოქალაქის ძალაუფლებამდე (Schauppenlehner-Kloyber, 2017).

შერი არნშტეინის (1969) მიერ შემოთავაზებული მოქალაქეების მონაწილეობის კიბე ქმნის ჩართულობის კონცეპტუალიზაციისა და მისი პრაქტიკაში განხორციელების საფუძველს (Schauppenlehner-Kloyber, 2017; Collins and Ison, 2009; López-Ridaura et al. 2005). არნშტეინი მონაწილეობის რვა დონის აღნერით, რომელსაც ხშირად „არნშტეინის კიბეს“ უწოდებენ, მიმოიხილავს, თუ რა დონემდე მიჰყავს მონაწილეობის სხვადასხვა ხარისხს მოქალაქეების ძალაუფლება. მისი მოსაზრებით, ჩართულობა მათი ძალაუფლების მოპოვებისათვის უპირობოდ აუცილებელია, რადგან ძალაუფლების გადანაწილება საშუალებას აძლევს პასიურ, პოლიტიკური და ეკონომიკური პროცესების მიღმა დარჩენილ მოქალაქეებს, რომ ჩაერთონ პროცესებში.

ნებისმიერი კონცეპტუალური მოდელის მსგავსად, „არნშტეინის კიბე“ არის გამარტივებული ილუსტრაცია იმისათვის, რომ წარმოადგინოს მონაწილეობის სხვადასხვა დონეს შორის არსებული მნიშვნელოვანი განსხვავებები და მიანიშნებს იმაზე, რომ სასურველია ბევრად მაღალი დონის მონაწილეობის უზრუნველყოფა (Aarts and Leeuwis, 2010; Wilcox, 1994).

ნახ. 3.1-ზე კიბის თითოეულ რგოლში მოცემულია მონაწილეობის რვა სხვადასხვა ტიპი, რომლებიც განსაზღვრავენ მოქალაქეების ძალაუფლების ხარისხს.

ნახაზი 3.1 მონაწილეობის კიბე და მისი საფეხურები

წყარო: Arnstein, 1969-ის მიხედვით.

1. მანიპულირება – მაგალითად, ადამიანების გადანაწილება კომიტეტებში ან საკონსულტაციო საბჭოებში, მათი მხრიდან მხარდაჭერის უზრუნველყოფის მიზნით.
2. თერაპია – ვარაუდობენ, რომ უძლურება ფსიქიური/მენტალური დაავადებების იდენტურია. ორივე, მანიპულირება და თერაპია აღნერს მონაწილეობის არქონის დონეს, რაც ჩანაცვლებულია ნამდვილი/ჭეშმარიტი მონაწილეობის რამენაირი შემცვლელი ფორმით.
3. ინფორმირება – მნიშვნელოვანია მოქალაქეების ინფორმირება მათი უფლებების შესახებ, მაგრამ ამან შესაძლოა გააღრმაოს მათზე ცალმხრივი ინფორმაციის ნაკადების გავლენა.
4. კონსულტაცია – ანალოგიურად, მოქალაქეების მოსაზრებების გაუძლერების უზრუნველყოფა შეიძლება იყოს ლეგიტიმური ნაბიჯი მონაწილეობის ხელშეწყობისაკენ, მაგრამ ეს არ იძლევა გარანტიას, რომ მოქალაქეების ყველა გულისტკივილი იქნება გათვალისწინებული.
5. განლაგება – მაგალითად, ღარიბი მოსახლეობის საჯარო ორგანოების დაფაზე განთავსება.
6. თანამშრომლობა – კიბის ამ საფეხურზე ძალაუფლება გადანაწილებულია მოქალაქეებსა და ძალაუფლების აგენტებს შორის მოლაპარაკების გზით.
7. დელეგირებული ძალაუფლება – როდესაც მოქალაქეების მოთხოვნები და საჭიროებები აისახება კონკრეტული გეგმის ან პროგრამის შესახებ გადაწყვეტილების მიმღები უფლებამოსილი წარმომადგენლის საქმიანობაში.
8. მოქალაქეების კონტროლი – მოქალაქეები აკონტროლებენ სიტუაციას, რომელშიც ადამიანები მოითხოვენ გარკვეული სახის ძალაუფლების მინიჭებას, რაც ხდება იმის გარანტია, რომ მონაწილეები შეძლებენ პროგრამის მართვას.

დამატებითი ინფორმაციისთვის:

დღესდღეობით არსებობს მოქალაქეების მონაწილეობის კიბის მსგავსი სხვა მოდელები, რომლებიც ნაწილობრივ არნშტეინის კიბის საფუძველზე არის შექმნილი. ქვემოთ მოყვანილი მაგალითი აჩვენებს აქტორების კვლევით პროექტში ფორმალური მონაწილეობის სამ დონეს.

სამეცნიერო პროექტში მოქალაქეთა ჩართულობის დონეები (Breuer, 2009)

1. ინფორმაცია. ხდება აქტორების ინფორმირება კვლევის პროექტის შესახებ, მაგ., საჯარო შეხვედრაზე ან წერილობითი მოხსენების საშუალებით. მათი ინფორმაციით უზრუნველყოფის მიზანია ფართო საზოგადოებაში ისეთი გეგმის ან კვლევითი გადაწყვეტილებების და შედეგების გავრცელება, რომლის შესახებ უკვე არსებობენ ინფორმირებული პირები. აღნიშნულ მიდგომას, თავის მხრივ, აქვთ მხოლოდ მცირე შესაძლებლობა, რომ გავლენა მოახდინოს კვლევის გადაწყვეტილებებზე, მიზნებზე ან შედეგზე.
2. კონსულტაცია. აქტორები, კვლევითი წინადაღების დოკუმენტში შენიშვნების შეტანის მეშვეობით, ხელს უწყობენ იდეებისა და შეთავაზებების ჩამოყალიბებას. აქტორების კონსულტირების ძირითადი მიზანი არის, რომ მოხდეს მათი ცოდნისა და დამოკიდებულების ნარმოჩენა კვლევით წინადაღებებთან, კვლევით გეგმებთან, გადაწყვეტილებებთან ან საკვლევ კითხვებთან დაკავშირებით, რათა ეს ყოველივე გათვალისწინებული იყოს კვლევის შედეგებში.
3. ცოდნის თანაწარმოება და გაძლიერება. აქტორები ერთვებიან კვლევითი პროექტის შემუშავებაში, განხორციელებასა და წარმართვაში. ეს ხშირად წინავას მიზანმიმართულ და პასუხისმგებლივ ან მონაწილეობას, სადაც მათ, მონაწილეობითი სოციალური კვლევის ან სამოქმედო კვლევის პრინციპების შესაბამისად, უფლება აქვთ პროექტის პარტნიორები იყვნენ (Breuer, 2009). აღნიშნულ ინტერაქციას ძირითადად ახასიათებს დისკუსია, ღია დებატები და სხვადასხვა აქტორს შორის გადაწყვეტილების მიღების მსგავსი პროცესში.

კიბის მსგავსი, ერთგანზომილებიანი მოდელების ხარვეზი გადაწყვეტილების მიღებაში მონაწილეობა უფლებამოსილების შესაფასებლად არის ის, რომ ისინი არ ითვალისწინებენ მონაწილეობის პროცესების მრავალფეროვნებას და მათ მიზნებს (Tritter and McCallum, 2006) და გამორიცხავენ ტრანსფორმაციასა და დინამიკურ ურთიერთობას მოქალაქეებსა და გადაწყვეტილების მიმღებ პირებს შორის (Kotus and Sowada, 2017). ისინი ვერ ახერხებენ სრული რეალობის ასახვას, რაც იერარქიული და ცენტრალიზებული მართვის ტრადიციული პერსპექტივიდან, ანუ “ზემოდან წამოსული” გადაწყვეტილებების მიღებიდან კოლაბორაციულ თანამშრომლობით მმართველობაზე (ინტერაქციული პოლიტიკისა და გადაწყვეტილებების მიღება) გადასვლას უკავშირდება (Felt et al., 2015).

სინამდვილეში, მონაწილეობა არ შეიძლება იყოს წრფივი პროცესი, რადგან ბევრი რამ დამოკიდებულია გარემოებებზე, მათ შორის მონაწილის მზადყოფნასა და სურვილზე, რომ მოარგოს თავისი აღქმა და მზაობა სწავლის პროცესს (Collins and Ison, 2009). უფრო მეტიც, ძალაუფლების გადანაწილებაზე ფოკუსირებამ, რაც დამახასიათებელია ერთგანზომილებიანი მოდელებისათვის, შესაძლებელია გამორიცხოს ნაყოფიერი თანამშრომლობის, მნიშვნელოვანი სასწავლო პროცესების წარმართვის, გამოცდილებისა და ცოდნის გაზიარების შესაძლებლობები (Newig, 2007) – ინტერაქციული პრაქტიკა, რომელიც აქცენტს აკეთებს ორმხრივ პროცესებზე კომპლექსური პრობლემების გადაჭრისთვის (Stuart, 2020). საზოგადოების მონაწილეობის საერთაშორისო ასოციაციამ შეიმუშავა საზოგადოების მონაწილეობის ან საზოგადოების ჩართულობის სპექტრი, რაც ხელს უწყობს როლების გარკვევას დაგეგმვისა და გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. ორგანიზაცია ხაზს უსვამს, რომ მონაწილეობის ისეთი დონეები, როგორიცაა ინფორმირება, კონსულტაცია, ჩართვა, თანამშრომლობა და გაძლიერება, ნაბიჯებად ვერ იქნა აღიარებული, რადგან თითოეულ დონეს აქვს თავისი მიზნები და მათი მიზანშეწონილობა დამოკიდებულია კონტექსტზე.

მონაწილეობა, როგორც საგანმანათლებლო ინსტრუმენტი: ცნობიერების ამაღლება და სოციალური სწავლების პროცესი

„ჩვენს პრობლემებს ვერ მოვაგვარებთ იმავე აზროვნებით, რაც მათი შექმნისას გამოვიყენეთ“.

ალტერტ აინტერინი

სრულფასოვანი მონაწილეობა დაკავშირებულია გაძლიერების კონცეფციასთან, რომელიც ბოლო დროს სულ უფრო ხშირად გვხვდება დაგევმვაში, მათ შორის ტურიზმის სფეროში, თუმცა მოქალაქეთა ჭარბი ძალაუფლება ყოველთვის არ არის სასურველი (Fung, 2003), მაგალითად, იმ გარემოებებში, როდესაც საკითხის შესახებ გადაწყვეტილება გავლენას ახდენს ფართო საზოგადოებაზე ან როდესაც მონაწილეობა მიზნად ისახავს სოციალურ სწავლებას და არა მხოლოდ მოქალაქეების ძალაუფლებით აღჭურვას (მაგ. კლიმატის ცვლილება) (Collins and Ison, 2009).

სოციალური სწავლება აღიარებულია, როგორც მდგრადი განვითარების საკვანძო პროცესი, რადგან ის ხელს უწყობს ფსიქიკური მოდელისა და ქცევის გადახედვასა და შეცვლას (Senge, 2010), აგრეთვე ეხმარება ადამიანს ახალ გარემოებებთან გამკლავებაში (Lozano and Arenas, 2007; Peer and Stoeglehner, 2013). უფრო მეტიც, სოციალური სწავლება შემოთავაზებულია, როგორც მონაწილეობის უმაღლესი დონე (Collins and Ison, 2009).

სოციალური სწავლება ხდება აქტორთა ჯგუფებში სოციალური ინტერაქციის საშუალებით. ეს ხორციელდება კოლექტიური ჩართულობისა და იდეების გაცვლის გზით (Albert et al., 2002). მონაწილეთა სურვილი, მოარგონ თავიანთი აღქმა და მზაობა სასწავლო პროცესს, ამ მიზნების მიღწევის ფუნდამენტური პირობაა.

მონაწილეობა, როგორც კვლევითი პროცესის ნაწილი: სხვადასხვა მონაწილის თანამშრომლობა, ცოდნის შექმნა.

მონაწილეობითი მიღვომის გამოყენება კვლევაში შესაძლებელს ხდის კომპლექსურ საზოგადოებრივ პრობლემებთან მიახლოებას სხვადასხვა აკადემიური და არააკადემიური წარმომადგენლის გაერთიანებით, ცოდნის შექმნით და შესაბამისი გამოწვევების გადასაჭრელად ერთობლივი სამოქმედო გეგმის შემუშავებით (Enengel et al., 2012). ეს მიღვომა მიზნად ისახავს სხვადასხვა წარმომადგენლის მონაწილეობას, მათ შორის იმათ ჩართულობას, ვისაც პირდაპირ ეხება კვლევის მიერ დასახული საკითხების გადაჭრა და/ან შეუძლია საჭირო ცოდნის გაზიარებით წვლილის შეტანა კვლევის პროცესში. ეს ყოველივე მკვლევრებს აძლევს საშუალებას, რომ უკეთ გაიაზრონ პრობლემა, აღიქვან მისი კომპლექსური ბუნება და შეიმუშაონ სოციალურად რელევანტური გადაწყვეტები. მონაწილეობითი კვლევა ქმნის სივრცეს, რომელშიც შესაძლებელია პრაქტიკოსების, მკვლევრებისა და სხვა აქტორების გაერთიანება და აქტიური თანამშრომლობა. მრავალფეროვანი პრაქტიკული და სამეცნიერო გამოცდილების წარმომადგენლებს აქვთ განსხვავებული ინტერესები, ცოდნა და, შესაბამისად, სხვადასხვა როლს ასრულებენ კვლევის პროცესში. აქტორების ფართო სპექტრი უზრუნველყოფს შესაძლებლობებსა და სწავლების ისეთ ეფექტს, რაც მიღებული სოციალური კომპეტენცია და სხვადასხვა ჯგუფთან ინტერაქციით (მათ შორის, აკადემიის შეინით და მის გარეთაც) იძლევა ისეთ ცოდნას, რომელიც სცილდება კვლევითი პროექტის ტრადიციულ ფორმატს.

დაინტერესებული მხარეები (აქტორები) პროექტში შეიძლება განვასხვაოთ სხვადასხვა გზით, მაგალითად:

- 1) აკადემიის წარმომადგენელი და თემის კონკრეტულ ასპექტებზე ორიენტირებული;
- 2) აქტორები, რომლებიც ორიენტირებულნი არიან კონკრეტულ როლებზე, როგორც ამას რიტერი გვთავაზობს (Ritter et al., 2010):
 1. ძირითადი მეცნიერები – კვლევითი პროექტის მთავარი სამეცნიერო შემსრულებლები (სადოეტორო/სამაგისტრო ნაშრომში მონაწილე სტუდენტი და ხელმძღვანელი);
 2. სამეცნიერო კონსულტანტები – ძირითადი ჯგუფის მხარდამჭერები პროექტის კონკრეტულ ეტაპებზე (ე.ო. გარე აკადემიური პერსონალი, სპეციფიკური ცოდნის უზრუნველყოფისათვის). ისინი გვთავაზობენ გამოცდილებას, რომელიც არ არის საკმარისად წარმოდგენილი გუნდის ძირითადი წევრების მიერ;

3. პროფესიული პრაქტიკის ექსპერტები – პრაქტიკოსები, რომლებიც მუშაობენ არა-სამთავრობო ორგანიზაციებსა და საჯარო სამსახურებში. ისინი ხშირად ძალიან კარგად იცნობენ შესასწავლი საკითხების პრაქტიკულ და პოლიტიკურ ასპექტებს, მაგრამ შესაძლოა არ იცნობდნენ კონკრეტული შემთხვევის ადგილობრივ კონტექსტს;
4. შესასწავლი შემთხვევის სტრატეგიული აქტორები – საკითხის შესწავლის დონეზე ჩართული პრაქტიკოსები, კონკრეტული ფორმალური ან არაფორმალური პასუხისმგებლობით (მაგ. ადგილობრივი პოლიტიკოსები, სტეიკპოლდერთა ჯგუფების ლიდერები), ან პროფესიული კომპეტენციის მქონე პირები (მაგ. რეგიონული მენეჯერები). ზოგიერთი მათგანი შესაძლოა მონაწილეობდეს კვლევითი პროექტის ორგანიზებაში, განვითარებასა და დაფინანსებაში;

ცხრილი 3.2 ცოდნის სამი მიმართულება და ტიპი.

ცოდნის მასშტაბი	<p>კონტექსტის სპეციფიკური ცოდნა – ესება ინდივიდუალური შემთხვევის კონკრეტულ გარემოებას. ლანდშაფტის განვითარების პროექტებში ეს, ჩვეულებრივ, ნიშნავს სივრცეში ლოკალიზებულ ცოდნას. ეს ცოდნა შეიძლება იყოს ძალიან დეტალური როგორც სივრცითი თვალსაზრისით, ასევე დროითი გადაწყვეტების მიღების კუთხით; მას, როგორც წესი, გააჩნია კონტექსტისათვის დამახასიათებელი პირობებისა და ადგილობრივი მოვლენების წვდომა, რომლებიც არი უნიკალური, მაგრამ შეუძლებელია მათი განზოგადება.</p> <p>განზოგადებული ცოდნა – საყოველთაოდ მიღებული, სისტემურად გამოხატული, კონტექსტის სპეციფიკური პირობებისა და შეზღუდვებისაგან თავისუფალი ცოდნაა, თუმცა მისი გამოყენება ადგილობრივ კონტექსტში ხშირად მოითხოვს ინტერპრეტაციასა და ადაპტაციას. ზოგჯერ ეს შეიძლება ეწინააღმდეგებოდეს ადგილობრივ ან სპეციფიკურ ცოდნას კონტექსტის შესახებ.</p>
ფუნქციური მიმართულებები	<p>ფენომენოლოგიური ცოდნა – ესება ადგილობრივი სოციალური და ეკოლოგიური ფენომენების აღნერასა და განხილვას. ის ხშირად ყურადღებას ამახვილებს გასაანალიზებელი სისტემის კონკრეტული ელემენტების გაგებასა და ახსნაზე.</p> <p>სტრატეგიული ცოდნა – ფოკუსირება ხდება სისტემის ელემენტების კავშირებსა და ურთიერთდამოკიდებულებაზე. ის ხშირად განიხილავს ორგანიზაციულ, ფუნქციურ და კომუნიკაციურ საკითხებს სისტემის შეცვლისათვის და აუცილებელია კვლევის პროცესის სტრუქტურირებისათვის (მაგ., რეგიონული მენეჯერების ცოდნა ძირითადი მოთამაშების შესახებ).</p>
ეპისტემური (კოგნიტური) მიმართულებები	<p>ექსპერიმენტული ცოდნა – მიღებული ცხოვრებისეული გამოცდილება ან ტრადიციული ცოდნა, ხშირ შემთხვევაში რჩება გამოუთქმელი და არ არის მკაფიო, ამიტომ, როგორც წესი, არ არის ფორმალიზებული ან სისტემატიზებული.</p> <p>სამეცნიერო ცოდნა – ემყარება ემპირიულ მტკიცებულებებს ან მეცნიერულად აღიარებულ თეორიებს; ის არის სისტემური, ფორმალიზებული და მკაფიო.</p>

წყარო: Enengel et al., 2012

5. შესასწავლი შემთხვევის ადგილობრივი აქტორები – სხვა ყველა აქტორი, რომლებიც საკვლევი შემთხვევის დონეზე არიან ჩართული პროცესებში. ისინი შეიძლება იყვნენ აქტორები საქმის სპეციფიკური თემატური ცოდნის გარეშე, მაგალითად, მდგრადიბასთან დაკავშირებული პრობლემით დაზარალებული მცხოვრებლები ან, ზოგჯერ, კონკრეტული ცოდნის მქონე აქტორები, მაგალითად, ფერმერები ან კონსერვაციის ადგილობრივი ჯგუფების წევრები.

სხვადასხვა აქტორების მიერ კვლევის სხვადასხვა ეტაპზე წვლილის შეტანა ცოდნის კუთხით

ცალკეული აქტორების წვლილის გაანალიზებისას, შეიძლება სასარგებლო იყოს ცოდნის შემდეგი მიმართულებები და ტიპები (ცხრილი 3.2).

აქტორების ინტეგრაცია კვლევის ფაზებში დამოკიდებულია მათ როლსა და კომპეტენციებზე (Enengel et al., 2012). მაგალითად, პროფესიული პრაქტიკის ექსპერტებს უმთავრესი როლი აქვთ პროექტის ადრეულ ეტაპებზე, პრობლემის სტრუქტურიზაციისა და შემთხვევის შესწავლის სფეროების შერჩევისას. შემთხვევის სტრატეგიული აქტორები არიან „მეკარები“ ადგილობრივი აქტორებისათვის, ხოლო ამ უკანასკნელებს ძირითადად წვლილი შეაქვთ კონტექსტის სპეციფიური, ფენომენოლოგიური და გამოცდილებით მიღებული ცოდნის გაზიარების კუთხით.

კვლევის ადრეულ ეტაპზე შესაბამისი აქტორების ჩართულობა ქმნის სხვადასხვა მონაწილეს შორის თანამშრომლობის საფუძველს (Edelenbos et al., 2011). ზოგიერთ შემთხვევაში, მკვლევრები პროცესს იწყებენ მოსამზადებელი ეტაპიდან, რაც მათ საშუალებას აძლევს, გაეცნონ პრობლემის წარმომავლობას, გააცნობიერონ ქცევა და ურთიერთობა გარკვეულ აქტორებს შორის (Enengel et al., 2012).

ინოვაციური მიდგომების გამოყენება მონაწილეობითი დაგეგმვის ხელშეწყობისთვის

მონაწილეობითი კვლევა და დაგეგმვა შემუშავებულია, რათა თანამშრომლობით მოხდეს პრობლემების გადაჭრა და ამ პრობლემებით დაინტერესებული პირების აქტიური მონაწილეობა (Hubert and Bonnemaire, 2000). ეს არის ტრანსდისციპლინურობის ძირითადი კომპონენტი, რომელიც შეიცავს სხვადასხვა დარგისა და აქტორის გამართიანებელ პროცესებს, რაც იძლევა ცოდნისა და პრაქტიკის განვითარების საშუალებას და ეს, თავის მხრივ, საყველთაო სიკეთედ აღიქმება (Pohl and Hadorn, 2007).

მონაწილეობითი დაგეგმვის მიდგომას სჭირდება მხარდაჭერი გარემოს არსებობა, რომელიც დაკავშირებულია პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, კულტურულ თუ სოციალურ პირობებთან. უპირველეს ყოვლისა, მნიშვნელოვანია „პოლიტიკური ნება“ მონაწილეობითი დაგეგმვის გასაძლიერებლად არა მხოლოდ კანონით, არამედ პრაქტიკაში გამოყენებითაც. ამ შემთხვევაში, მონაწილეობის პროცესის დაგეგმვის ძირითადი ელემენტებია მონიტორინგი და შეფასება. ფინანსურ რესურსებს ასევე გადამწყვეტი როლი აქვს წარმატებული მონაწილეობითი დაგეგმვისა და პროექტების განსახორციელებლად. კონტექსტი მნიშვნელოვანია განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ვკამათობთ კულტურულ ან სოციალურ მდგომარეობაზე, რომელიც განსხვავებულია ყველა საზოგადოებაში. ამიტომ მნიშვნელოვანია სხვა-

დასხვა შესაბამისი მეთოდისა და ინსტრუმენტის გამოყენება, რათა უზრუნველყოფილი იყოს არა მხოლოდ მონაწილეობის დონე, არამედ ინფორმაციისა და კომუნიკაციის ხარისხიც.

კარგი, აქტიური და მასშტაბური მონაწილეობის მისაღწევად მნიშვნელოვანია მონაწილეობითი პროცესის შემუშავება. ახალი მეთოდები, ქალაქის თემატიკაზე შექმნილი სამაგიდო თამაშები, კომპიუტერზე დაფუძნებული პროგრამები მიზნად ისახავს საზოგადოების მონაწილეობის გაუმჯობესებასა და საპროექტო აქტივობებში მოქალაქეთა ჩართულობას. სამაგიდო და რუკებზე დაფუძნებული თამაშები მონაწილეობითი დაგეგმვის ძალიან გავრცელებული ტექნიკაა, ისინი საზოგადოებას შესაძლებლობას აძლევენ, შეიმუშაონ საერთო ხედვა მათი ქალაქის ან რაიონის შესახებ და ჩამოაყალიბონ მათი საცხოვრებელი არეალის განვითარების გეგმა. მათ შეუძლიათ შეარჩიონ ძირითადი პრობლემური საკითხები, რუკაზე მუშაობით ან თამაშის ფორმატში განიხილონ მნიშვნელოვანი თემები.

ერთი ქალაქის თამაში: „რუსთავი – მოდით, ვითამაშოთ ქალაქობანა“

ამ ნაწილში წარმოდგენილია ქალაქ რუსთავში, საქართველოს ერთ-ერთ უდიდეს ქალაქში, მონაწილეობითი დაგეგმვისათვის გამოყენებული ინოვაციური მიდგომა. საქალაქო თამაში „რუსთავი“ შეიქმნა მუნიციპალური პრობლემების მოგვარების პროცესში ახალგაზრდების ჩართულობის ხელშეწყობისათვის. ქალაქ რუსთავის სამაგიდო თამაში ჩატარდა 2019 წელს რუსთავის მერიის, მუნიციპალური ინოვაციური ჰაბის, პოლონური ორგანიზაციის „Pracownia Miejska“ და UNDP-ის მიერ.

ქალაქის რუკა, ვირტუალური ქაღალდის ფული, კამათელი, თავსატეხები – ეს ინსტრუმენტები წარმოადგენს ქალაქ რუსთავის მონაწილეობითი დაგეგმვის მეთოდების ძირითად ნაწილს. ქალაქ რუსთავის თამაში არის საინტერესო საშუალება იმისათვის, რომ მოხდეს ქალაქში არსებული პრობლემების იდენტიფიცირება და ამ პროცესში ჩართონ ადამიანების სხვადასხვა ჯგუფები, განსაკუთრებით ახალგაზრდები.

უამრავი თამაშია შექმნილი სხვადასხვა ვარიაციით, თუმცა საერთო მიზნით, რათა მოხდეს პრობლემის იდენტიფიცირება და ყველაზე ეფექტური და ინოვაციური გადაწყვეტების მიღება. თამაშის მონაწილეები იყვნენ მოსწავლეები და სტუდენტები. თითო მაგიდასთან ოთხი გუნდი სხდება, ერთმანეთს ეჯიბრებიან და ყოველ ეტაპზე ქულებს აგროვებენ, გამოიმუშავებენ ვირტუალურ ფულს. მონაწილეები

ქალაქის რუკაზე ნიშნავენ პრობლემურ არეალებსა და საკითხებს. ახალგაზრდები აქტიურად არიან ჩართულები თამაშის ყველა ეტაპზე და ამ პროცესში ამყარებენ კომუნიკაციას ხელისუფლების წარმომადგენლებთან. თამაშის ერთ–ერთ რაუნდში მონაწილეებს სთხოვენ, წარმოადგინონ თავიანთი გადაწყვეტები ქალაქის კონკრეტულ არეალში იდენტიფიცირებული პრობლემის გადაჭრასთან დაკავშირებით. მათი ხელმისაწვდომი ბიუჯეტი წინა რაუნდში მიღებული ვირტუალური თანხებისგან შედგება. ამის შემდგომ, შესაბამისმა ჯგუფმა უნდა შეისწავლოს წარმოდგენილ პრობლემის გადაჭრის გზები, რომლებიც უნდა შეაჯამონ და შეაფასონ ექსპერტებმა და მკვლევრებმა.

თამაშის დროს მონაწილეებმა დაადგინეს ქალაქში არსებული სამი ძირითადი პრობლემა. მათ გამოკვეთებს: ნარჩენების მართვა, ჰაერის დაბინძურება და წყლის დაბინძურება. მათი თქმით, რუსთავის მერიამ უნდა დაიწყოს ნარჩენების დახარისხება და ასევე ხაზი გაესვა ნარჩენების გადამამუშავებელი დანადგარებისა და მცენარეების მნიშვნელობას. მონაწილეებმა წარმოადგინეს რეკომენდაციები ნარჩენების მართვის ინოვაციური პრაქტიკის შესახებ, რაც ეხება ქალაქის მცხოვრებლების წახალისებას, რათა დაიწყონ ნარჩენების სპეციალურ, გადამამუშავებელ ყუთებში დახარისხება. მნიშვნელოვან პრობლემად გამოიკვეთა წყლის დაბინძურების მაღალი ხარისხი, რომელიც, მონაწილეთა იდეების თანახმად, უნდა მოგვარდეს ფილტრებისა და გამნენდი მექანიზმების დაყენებით. საბოლოოდ, მონაწილეთა, განსაკუთრებით სკოლის ასაკის ბავშვების, მიერ იდენტიფიცირებული ძირითადი საკითხი აღმოჩნდა გარემოსდაცვითი პრობლემების შესახებ ცნობიერების ამაღლების საჭიროება (Król, 2019).

სურათის წყარო: UNDP საქართველო, ურბანული სამუშაო შეხვედრა რუსთავში.

„რუსთავის ინოვაციების ჰაბის“ მისიას წარმოადგენს ურბანული განვითარების, სივრცითი დაგეგმვისა და საზოგადოების ჩართულობის საკითხებში ყველაზე ეფექტური გადაწყვეტების შერჩევა და განხორცი-

ელება. მათმა ინიციატივამ, რომ შექმნილიყო ქალაქის თამაში სახელწოდებით „რუსთავი“, განსაზღვრა პრიორიტეტული მიმართულებები და უზრუნველყო ქალაქის განვითარებასთან დაკავშირებული საკითხების შესახებ მოსალოდნელი სცენარების წარმოდგენა და აღნიშნულის ირგვლივ შემდგომი საჯარო განხილვების ინიციირება. სამაგიდო თამაშის ფორმატი საშუალებას აძლევს ადგილობრივ მუნიციპალიტეტს, უზრუნველყოს საზოგადოების მონაწილეობა და მოისმინოს მათი აზრი მათთვის ყველა საინტერესო საკითხთან დაკავშირებით. აღსანიშნავია, რომ, გარდა ახალგაზრდა მონაწილეებისა, ამ თამაშში ჩართულები იყვნენ სხვა დაინტერესებული მხარეებიც, მაგალითად, არასამთავრობო ორგანიზაციები, ექსპერტები, სამეცნიერო და კერძო ინსტიტუტების წარმომადგენლები.

გარდა ქალაქის მოწყობასთან დაკავშირებული თამაშისა, არსებობს სხვა ინოვაციური მეთოდებიც, რომლებიც ხელს უწყობენ მონაწილეობით დაგეგმვას: ონლაინ დისკუსია, რუკაზე დაფუძნებული ონლაინ დისკუსია, ვირტუალური სამუშაო შეხვედრები და ა.შ. ხელისუფლებისათვის ახალ გამოწვევას წარმოადგენს ახალი ტექნოლოგიური საშუალებების გამოყენების შესწავლა. თამაშებს აქვთ ძალა, რომ მოქალაქეები ჩართონ მონაწილეობით დაგეგმვაშიგართობის ფორმატში, რაც გულისხმობს ახალი ტექნოლოგიების გაცნობასა და გამოყენებას (Krek, 2008). ხელმისაწვდომია მრავალი სხვადასხვა სახის თამაში, რაც ადგილობრივი ხელისუფლების წარმომადგენლებს აძლევს შესაძლებლობას აირჩიონ, მათი ხედვით, მოსახლეობისათვის შესაფერისი თამაშის ტიპი. ამ შემთხვევებში აუცილებელია, მათი მხრიდან მოხდეს სამიზნე მოსახლეობის ციფრული წიგნიერების, ინტერნეტიზაციის დონის, სოციალური და ეკონომიკური პირობების გათვალისწინება. მონაწილეობით დაგეგმვას აგრეთვე შეუძლია ხელი შეუწყოს ახალი უნარებისა და ტექნოლოგიური ინსტრუმენტების გამოყენების ჩვევების განვითარებას მოქალაქეებში.

ზოგიერთ შემთხვევაში საჭიროა ადაპტირებული მიდგომები, რათა ანგარიში გაუწიონ ადგილობრივ დასახლებასა და მოსახლეობას. ხელისუფლების ან ორგანიზაციების წარმომადგენლებმა უნდა გაითვალისწინონ მოსახლეობისა და მონაწილეების სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა, მათი ტრადიციები, ცხოვრებისეული ისტორია და პრობლემები. მხოლოდ ამის შემდეგ უნდა გადაწყვიტონ, თუ რომელი მონაწილეობითი მეთოდი იქნება ამ დასახლების მცხოვრებლებისათვის შესაფერისი, ან საჭიროა თუ არა ინოვაციური მიდგომების გამოყენება ახალი იდეების ჩამოყალიბებისათვის.

The Making Sense მიღომა – პლაზა დელ სოლის გახმაურებული გამოცდილება (ბარსელონა)

პლაზა დელ სოლი (მოედანი და უპანი ბარსელონაში) მნიშვნელოვნად დააზარალა ხმაურით დაბინძურებამ. ადგილობრივი საზოგადოება შეთანხმდა, რომ პლაზა ძირითადად ღამის ცხოვრების დანიშნულების ადგილად განიხილებოდა ახალგაზრდებისათვის, მთელი ქვეყნის მასშტაბით. 2017 წლის მაისში შეგროვებული მონაცემები ცხადყოფს, რომ შუალამის დადგომამდე ხმაურის დონე (70 დბ) მოედანზე ძალიან მაღალი იყო.

The Making Sense მიღომა გამოყენებულ იქნა ამ პრობლემიდან გამოსავლის კოლექტიური ძიებისას. ეს მიღომა არის ერთობლივი ტრანსდისციპლინური პროცესის შედეგი, რომელიც მიზნად ისახავს საზოგადოებრივი ქსელების დაკავშირებასა და გარემოსდაცვით საკითხებზე ცნობიერების ამაღლების კოლექტიური მეთოდების შექმნას (Coulson et al., 2018). ძირითად მონაწილეებს წარმოადგენენ: საზოგადოების წარმომადგენელი ორგანიზაციონურები, რომლებიც არიან პროექტის ინიციატორები; პროექტის გუნდი, რომელიც წარმართავს პროცესს და აქვს ფასილიტატორის როლი; საზოგადოების წევრები, რომლებიც არიან ადგილობრივი მცხოვრებლები, გარე ექსპერტები, მონაცემთა ვიზუალიზაციის მცოდნენი; მთავრობის წარმომადგენლები (Coulson et al., 2018).

დაგეგმვის პროცესში ჩართული იყო საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფი, მათ შორის ადგილობრივი მცხოვრებლები, არქიტექტორები, ქალაქებების მონაცემთა დაცვისათვის სტარტაპერები, ინჟინერები, მონაცემთა ნაკადების სპეციალისტები (Domestic Data Streamers) – მონაცემთა დიზაინის სტუდია, რომელიც პროექტს დაეხმარა მონაცემებით, რის საფუძველზეც მათ შექმნეს ბარსელონის სურათი, ასევე მეზობლად მცხოვრებთა ჯგუფი გრაციის დასახლებიდან, რომელსაც ბოლო წლებში ისეთივე პრობლემა ჰქონდა.

პროექტის მონაწილემ, პროფესიით მფრინავმა, ყურადღება გაამახვილა ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის (WHO) რეკომენდაციებზე დასახლებულ არეალში ხმაურის დონის შესახებ. თხუთმეტზე მეტი სამუშაო შეხვედრა და სემინარი ჩატარდა იმის გასააზრებლად, თუ როგორ მიმდინარეობს მოქალაქეების მონაწილეობა. ამ აქტივობების გამო ბევრი ადამიანი დაინტერესდა სახლში ხმაურის სენსორის დაყენებით. მონაწილეებმა შექმნეს გაზომვის სტრატეგიები, რომლებიც გულისხმობდა მონაცემთა შეგროვებას დღეში 24 საათის მანძილზე, ექვსი კვირის განმავლობაში. ამის შედეგად მათ შეძლეს დადგინათ, თუ რომელი დღეები და საათები იყო ყველაზე ხმაურიანი თითოეული კვირის განმავლობაში. ხმაურის

პრობლემის უფრო მკაფიო სურათის მისაღებად მონაწილეებმა გამოიყენებს მათი სენსორების მონაცემები, დაადგინეს ხმაურის სხვა მარგენებლები და თავიანთი დაკვირვებების შესახებ ჩანაწერები გააკეთეს ბუკლეტებში. მათ ასევე განივითარეს ცოდნა საჯაროდ ხელმისაწვდომ ტექნოლოგიებზე.

მონაწილეები თანამშრომლობის რეჟიმში ქმნიან გადაწყვეტებს, რათა პოზიტიური ცვლილებები შეიტანონ თავიანთ საცხოვრებელ პირობებში. ისინი ყოველთვიურად აგრძელებენ შეხვედრებს ჰაბში, რათა გააგრძელონ თავიანთი აქტივობები ხმაურის დაბინძურების წინააღმდეგ. ქალაქის საბჭომ, მონაწილეთა რეკომენდაციებიდან გამომდინარე, დაიწყო ამ არეალში განახლების სამუშაოების ჩატარება – ყვავილების საშუალებით დიდი გამწვანებული ზღუდის დაყენება, რათა მუქთაზორებმა თავი დაანებონ მოედნის ზოგიერთ უბანში თავშეყრას (Coulson et al., 2018).

წყარო: პრობლემების რუკაზე დატანა, პლაზა დელ სოლი (Making Sense)

პლაზა დელ სოლის გახმაურებული შემთხვევა, რომელიც ზემოთ არის აღნერილი, წარმოადგენს მონაწილეობითი დაგეგმვის ეტაპების საინტერესო მაგალითს, რაც მოიცავს: მდგომარეობის მიმოხილვას, საზოგადოების ჩამოყალიბებას, დაგეგმვას, ზონდირებას, ინფორმირებულობას, მოქმედებას, რეფლექსიასა და მემკვიდრეობითობას (Coulson et al., 2018).

პირველი ეტაპია (I) მოქმედების სფეროს განსაზღვრა, როდესაც ძირითადი მონაწილეების მიერ ხდება მნიშვნელოვანი საკითხების იდენტიფიკაცია, რუკაზე დატანა და განხილვა. პლაზა დელ სოლის მოსახლეობამ შეისწავლა მოედნის ისტორია ქრონომეტრაჟის გამოყენებით, რომელშიც მოცემულია მოგონებები, ანეკდოტები, სურათები და სხვადასხვა სახის რუკები და მონაცემები. მათ განიხილეს არსებული ვითარება და გამოავლინეს პრობლემა – ხმაური.

(II) შემდეგი ეტაპია საზოგადოების (ჯგუფის) მშენებლობა. როდესაც მონაწილეებმა გაიზიარეს პროექტის მიზნები, შეთანხმდნენ, რომ ისინი უნდა იყვნენ კონცენტრირებული ხმაურის დონის საკითხის მოგვარებაზე სამუშაო არეალში, რადგან ის ჯანმოს რეკომენდაციას (ანუ დასაშვებ ნორმას) აქარბებდა. ასევე მათ დაიწყეს იმის შესწავლა, თუ როგორ შეიძლება საჯაროდ ხელმისაწვდომმა ტექნოლოგიამ და მონაცემებმა ხელი შეუწყოს გარემოსდაცვითი პრობლემების მოგვარებას.

(III) დაგეგმვა მესამე ეტაპია, როდესაც მონაწილეები ერთობლივად წყვეტენ პროექტის მიზნებს და სწავლობენ პროტოკოლების გამოყენებას მონაცემთა შეგროვებისთვის. პლაზა დელ სოლის მცხოვრებლებმა დააინსტალირეს 25 ჭკვიანი სენსორი მოქალაქეების საკუთარ სახლებსა და ტერასებზე. მათ ასევე შექმნეს გასაზომი სტრატეგიები და ოფიციალური პროცედურები.

(IV) მიგნებების ეტაპი არის პროცესი, როდესაც მონაწილეები აგროვებენ მონაცემებს და თავიანთ წიგნაკში აფიქსირებენ სხვადასხვა ჩანაწერს. როგორც ზემოთ აღინიშნა, მოსახლეობამ დაადგინა/გაზომა ხმაურის მაჩვენებლები.

(V) ცნობიერება – როდესაც მონაწილეები უზიარებენ სხვებს თავიანთ დაკვირვებებს. მათ შეძლეს მონაცემთა შეგროვება და შეგროვებული ინფორმაციის გააზრება.

(VI) ქმედება – არის ის, როდესაც მონაწილეები (რომლებიც აქამდე არასდროს შეხვედრიან ერთმანეთს) მუშაობენ ხელისუფლების წარმომადგენლებთან ერთად და ახდენენ რეკომენდაციების ფორმულირებას.

(VII) რეაგირების ეტაპია, როდესაც მონაწილეები მსჯელობენ მიმდინარე პროცესზე და განიხილავენ, თუ რამ იმუშავა კარგად და რა შეიძლება გაუმჯობესდეს. ეს ეტაპი შეიძლება დაუკავშირდეს შემდეგ ეტაპს.

(VIII) მემკვიდრეობითობაა, როდესაც დასრულებული პროექტის მონაწილეები კვლავ ხვდებიან ერთმანეთს და ერთობლივად მუშაობენ სხვა პრობლემებზე. მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ პლაზა დელ სოლში მონაწილეობითი დაგეგმვის მიდგომის დასრულების შემდეგ მონაწილეები (არა მარტო იქ მცხოვრები, არამედ სხვა ძირითადი აქტორებიც) აგრძელებდნენ შეხვედრებს ყოველთვე, რათა გაეგრძელებინათ მუშაობა ხმაურით დაბინძურების წინააღმდეგ (Coulson et al., 2018).

სასარგებლო ბმულები:

ელექტრონული წყაროები „რუსთავის“ თამაშის შესახებ

ვიდეონყარო: city game of Rustavi

<https://www.participatorymethods.org/page/about-participatory-methods>

პლაზა დელ სოლის პროექტი Making Sense (ფოტო და ვიდეომასალები)

თავი II.

მათოდები

“თუ მეტყვი, დამავიწყდება;
თუ მაჩვენებ, დავიმახსოვრებ;
თუ ჩამრთავ, გავიგებ”.
ჩინური ანდაზა

შემთხვევის შესრულების მეთოდის გამოყენებას სწავლების პროცესში დიდი ხნის ისტორია აქვს, რადგან ერთ-ერთ უნიკალურ ინსტრუმენტად ითვლება თეორიულ და პრაქტიკულ ცოდნას შორის არსებული ღრეჩოს ამოსავსებად. კერძო შემთხვევების შესრულება მნიშვნელოვანია, ვინაიდან მისი გამოყენებით სტუდენტები ზოგად საკითხებსა და თეორიულ ცოდნას უკავშირებენ ერთმანეთს. გარდა ამისა, დანერი, ტრენჩერი და პეტერსონი (Daneris, Trencher and Peterson, 2015) ამტკიცებენ, რომ სტუდენტებზე ორიენტირებული კერძო შემთხვევების შესრულება მნიშვნელოვან როლს ასრულებს კვლევაში ჩართული ადგილობრივი თემების პრობლემების მოგვარებაში.

შემთხვევის შესრულების, როგორც კვლევის მეთოდის, გამოყენება, წარმოდგენილია შემდეგ განმარტებაში:

“შემთხვევის შესრულება არის ემპირიული მეთოდი, რომელიც სიღრმისეულად და არსებული რეალობის გათვალისწინებით იკვლევს თანამედროვე ფენომენს (“მაგალითს”), განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც საზღვრები ფენომენსა და კონტექსტს შორის შეიძლება არ იყოს აშკარა.” (Campbell et al., 2018).

მიუხედავად იმისა, რომ შემთხვევის შესრულა რთული საკითხების გამოკვლევითა და გააზრებით ხასიათდება (Zainal, 2007), მისი, როგორც ფორმალური მეთოდის, განხილვა კვლევის მეთოდების შესახებ ადრე გამოცემულ სახელმძღვანელოებში ვერ მოხდა (Campbell et al., 2018), თუმცა, 1989 წლიდან მოყოლებული, გაიზარდა ინტერესი შემთხვევის, როგორც კვლევის მეთოდის შესრულისადმი. მისი როლი კვლევებში ბევრად გაიზარდა და უფრო თვალსაჩინო გახდა თემზე დაფუძნებული პრობლემების მოგვარებისას, მათ შორის სიღრმის სფეროში (Johnson, 2006).

დღესდღეობით, შემთხვევის შესრულება აღიარებული და აპრობირებული მეთოდია თვისებრივი კვლევის ჩატარებისას (მაგ., Creswell & Poth, 2017) და ასევე ხშირად ხდება მისი გამოყენება რაოდენობრივ კვლევაშიც. მკვლევრების შეშფოთებამ, რაც განპირობებულია რაოდენობრივი მეთოდების შეზღუდვებით და სტატისტიკური შედეგების მიღმა მათი გამოყენების გაფართოებისკენ მისწრაფებითაც, როგორც აღმოჩნდა, ხელი შეუწყო შემთხვევის შესრულების მეთოდის გამოყენებას. როგორც რაოდენობრივი, ისე თვისებრივი მონაცემების ფლობა შესაძლებელს ხდის შესასწავლი ფენომენის შესახებ სრულყოფილი გაგების ჩამოყალიბებას (Tellis, 1997).

“შემთხვევა” შეიძლება იყოს ინდივიდი, ჯგუფი, საზოგადოება, ობიექტი, ეპიზოდი, მოვლენა, მოსახლეობის ქვეჯგუფი, ქალაქი ან დაბა და ა.შ. იმისათვის, რომ კვლევის პროცესს შემთხვევის შესრულა ეწოდოს, აუცილებელია განვიხილოთ “სამიზნე” საზოგადოება, როგორც ერთიანი სუბიექტი. შერჩეული მაგალითი ხდება იმ ასპექტის საფუძვლიანი, სიღრმისეული და ჰოლისტიკური შესრულის ფუნდამენტი, რომლის შესრულაც სურთ მკვლევრებს. ბუმისი თანახმად, ”შემთხვევის შესრულის კვალიფიცირებისათვის საჭიროა, რომ არსებობდეს შემოსაზღვრული სისტემა, დამოუკიდებელი ერთეული. შემთხვევის შესრულა უნდა ეხებოდეს კონკრეტულ საგანს/ერთეულს, რომელიც არის ძალაზ წარმომადგენლობითი (სახასიათო) ან უკიდურესად არატიპური” (1997).

გრინელის (Grinnell, 1981) მიხედვით, შემთხვევის შესრულება “ხასიათდება მონაცემთა შეგროვებისა და ანალიზის ძალიან მოქნილი და ღია ტექნიკით”. მისი დიზაინი ემყარება ვარაუდს, რომ შესრულილ მაგალითს შეუძლია სამიზნე ჯგუფისათვის იმ მოვლენებისა და სიტუაციების შესახებ სიღრმისეული ინფორმაციის გაცნობა, რომლისგანაც აღნიშნულის შესრულის საჭიროება წარმოიშვა. ბარნსის (Burns, 1997) თანახმად, „შემთხვევის შესრულისას ყურადღება გამახვილებულია თავად შემთხვევაზე (და მის სირთულეზე) და არა სხვადასხვა არსებულ

¹ ტერმინი „შემთხვევის შესრულება“ ამ ნაშრომში გამოიყენება, როგორც ქართული შესატყვისი ინგლისური ტერმინისა “Case-study”. ქართულენოვან ლიტერატურაში ეს ტერმინი უკვე გამოიყენება (მაგ., იხ. წულაძე ლ., 2008), თუმცა ზოგჯერ იმავე ინგლისური ტერმინის აღსანიშნავ იხმარება „კონკრეტული (ან კერძო) შემთხვევის შესრულება“, „შემთხვევის ანალიზი“ ან „(კერძო) მაგალითის შესრულება“ და სხვ. (ქართულენოვანი სახელმძღვანელოს რედაქტორების კომენტარი).

შემთხვევაზე”. შესაბამისად, შემთხვევის შერჩევისას ხშირად გამოიყენება მიზანმიმართული განსჯის ან ინფორმაციაზე ორიენტირებული შერჩევის მეთოდები (იხილეთ ქვემოთ მოცემული აღნერილობები).

შემთხვევის შესწავლის მეთოდი გამოიყენება სილრმისეული ცოდნის მოსაპოვებლად, მაგრამ მის მიზანს მხოლოდ მონაცემთა შეგროვებისა და ანალიზის საფუძველზე თეორიული ხედვების შექმნა კი არ წარმოადგენს, არამედ უფრო ფართო გაგების შემუშავება, ვიდრე ეს შერჩეული შემთხვევის შესწავლისთვის გამოიყენება (Hardy, 2005). შემთხვევის შესწავლის შედეგები იძენენ „რეპლიკაციის ლოგიკას“ (Walter, 2009), რაც ნიშნავს, რომ დასკვნების გამოყენება შესაძლებელია სხვა მსგავსი შემთხვევების დროსაც.

შემთხვევის შესწავლის ტრანსდისციპლინური მიდგომა, როგორც სწავლებისა და კვლევის მეთოდის შემუშავება

შემთხვევის შესწავლის დიზაინი “არის ლოგიკური გეგმა “აქედან” “იქით” გადასასვლელად, სადაც “აქ” შეიძლება განისაზღვროს, როგორც კვლევის კითხვები, რომელთა გადაჭრაც უნდა მოხდეს, და “იქ” წარმოადგენს ამ კითხვებზე დასკვნების გარკვეულ ნაკრებს” (Campbell et al., 2018, p. 60). შემთხვევის შესწავლისას ყველაზე მნიშვნელოვანია კვლევის დიზაინისა და სტრუქტურის შემდეგი ხუთი კომპონენტი (Campbell et al., 2018):

- საკვლევი შემთხვევის შესწავლის კითხვები;
- საკვლევი შემთხვევის შესწავლის შემოთავაზებები;
- სხვა მაგალითები;
- ლოგიკა, რომელიც მონაცემებს უკავშირებს შემოთავაზებებს;
- დასკვნების ინტერპრეტაციის კრიტერიუმები.

ისევე, როგორც ზოგადად, კვლევის დიზაინში შემთხვევის შესწავლის ობიექტები და აგრეთვე მათი ხასიათი და სტრუქტურა განსხვავდება კვლევის კითხვების ტიპებიდან გამომდინარე (Albert et al., 2009), ისინი შემდეგი სახისაა:

- **საკვლევი** – შემთხვევის შერჩევა ემყარება თეორიულ მოსაზრებებს;
- **აღნერითი** – შერჩეულმა მაგალითმა უნდა

უზრუნველყოს მაქსიმალური ინფორმაციის მოწოდება კონკრეტული სოციალური ფენომენის სპეციფიკური მახასიათებლებისა და თვისებების შესახებ;

- **განმარტებითი** – შერჩეულმა მაგალითმა მაქსიმალურად უნდა გამოიყენოს ჰიპოთეზების ან თეორიების შემუშავების შესაძლებლობები, რომლებიც ახსნიან განსახილველ სოციალურ ფენომენს.

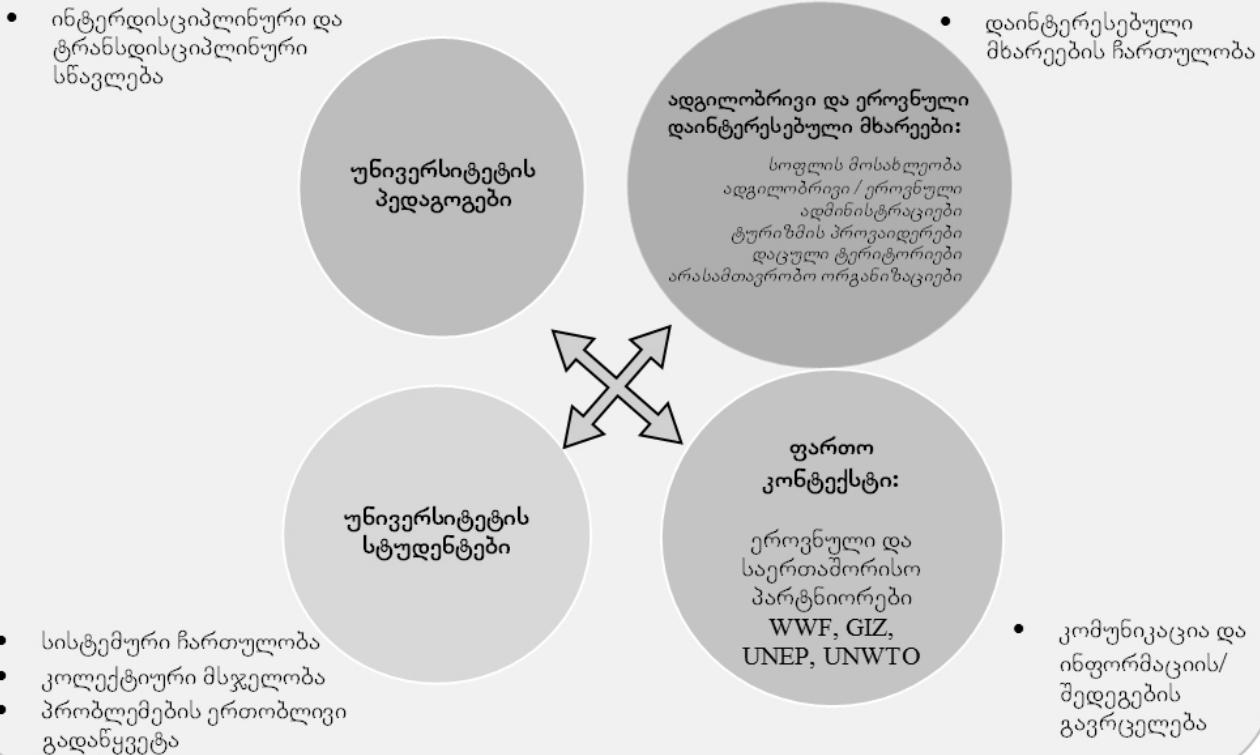
შემთხვევის შესწავლის ტიპისა და საკვლევი კითხვების დადგენის შემდეგ შეიძლება შეირჩეს მაგალითი (ან შემთხვევები), როგორც კვლევის კონკრეტული საგანი. შემთხვევის შერჩევის კრიტერიუმები განსხვავდება მკვლევრის კერძო ინტერესებიდან გამომდინარე და მოიცავს დიაპაზონს კონკრეტული შემთხვევის შესწავლიდან თეორიული მოსაზრებების ჩამოყალიბებამდე. ერთი შემთხვევის კვლევაზე მიმართული დიზაინი შეისწავლის სოციალური ფენომენის ერთ ერთეულს, ხოლო მრავალპროფილიანი დიზაინი ადარებს ორ ან მეტ მაგალითს (Albert et al., 2009: 61). მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ შერჩეული შემთხვევების/მაგალითების კომპლექსურობა დამოკიდებულია აკადემიური სწავლების საფეხურზე (ბაკალავრიატი, მაგისტრატურა), თუმცა თითოეული საფეხურისათვის შეიძლება შემოთავაზებულ იქნეს შემთხვევის შესწავლის ზოგადი პროცედურა (Albert et al., 2009: 77):

- შემთხვევის და მასზე არსებული სპეციფიკური ინფორმაციის პრეზენტაცია;
- კვლევის მიზანი და ამოცანები;
- კვლევის მეთოდოლოგიის ფორმულირება (მონაცემთა შეგროვება და ანალიზის მეთოდები);
- გადაწყვეტილების მიღებისა და არგუმენტირების პროცესი;
- ჯგუფური დისკუსია კვლევის შედეგებისა და ანგარიშგების შესახებ.

ნახაზი 4.1 კერძო შემთხვევის შესწავლის ინტერდისციპლინური და ტრანსდისციპლინური მიდგომის ძირითადი კომპონენტები.

CaucasusT-ის პროექტის გამოცდილება:

ნახაზი 4.1 ასახავს შემთხვევის შესწავლის კურსის ძირითად ასპექტებსა და მონაწილეებს, როგორც ეს განხორციელდა სომხეთსა და საქართველოში CaucasusT პროექტის დროს.

ნუარო: CaucasusT პროექტის გუნდის მიერ შექმნილი ილუსტრაცია

ქვემოთ მოცემულია და აღნერილია როგორც შემთხვევის შესწავლის სხვადასხვა კომპონენტი, აგრეთვე მე მისი შესაძლო მეთოდების ნაწილი, მათ შორის:

- ლიტერატურის მიმოხილვა;
- კვლევის კითხვების ფორმულირება;
- თვისებრივი კვლევის მეთოდები (შერჩევა, მონაცემთა შეგროვება, მონაცემთა ანალიზი, თვისებრივი კვლევის შედეგების ვიზუალიზაციის ფორმები);
- რაოდენობრივი კვლევის მეთოდები (შერჩევა, მონაცემთა შეგროვება, მონაცემთა ანალიზი, რაოდენობრივი კვლევის შედეგების ვიზუალიზაციის ფორმები);
- ინტერ- და ტრანსდისციპლინური მეთოდები.

ლიტერატურის მიმოხილვა და საკვლევი პრობლემის ფორმულირება

ლიტერატურის მიმოხილვა წარმოადგენს კვლევის პროცესის ძირითად ნაწილს, რომელიც მკვლევრისათვის შესაბამის სფეროში მიმდინარე ტენდენციების შესახებ ინფორმაციის მიღებას უზრუნველყოფს. მისი ხელშეწყობით ხდება იდეების ჩამოყალიბება და კვლევის თეორიული ჩარჩოს შემუშავება. აგრეთვე, მასზე დაფუძნებით ხდება კვლევისათვის შესაფერისი დიზაინისა და სათანადო მეთოდების შერჩევა. კვლევის შემდგომ ეტაპებზე, ლიტერატურის მიმოხილვის მეშვეობით, არსებული ცოდნის კონტექსტში ხორციელდება კვლევის მიგნებების გადამოწმება და შეჯერება. ლიტერატურის მიმოხილვა ხელს უწყობს საკვლევი საკითხის გააზრებას, კვლევის ფოკუსისა და საკვლევი კითხვების შესახებ დაწვრილებითი ინფორმაციის მიღებას. ლიტერატურის მიმოხილვა მიზნად ისახავს არსებული

ცოდნის იდენტიფიცირებას, კონკრეტულად, არის თუ არა ან რა მასშტაბით არის კვლევა ჩატარებული შერჩეულ თემაზე.

ლიტერატურის მიმოხილვის პროცესზე რამდენი-მე ფაქტორი ახდენს გავლენას, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს მიკერძოებული დასკვნების მიღება იმ შემთხვევაში, თუ წყაროები სწორად არ შეირჩა და ანალიზი სწორად არ ჩატარდა. უფრო მეტიც, ლი-ტერატურის მიმოხილვისადმი არასტრუქტურირე-ბული და არასისტემური მიდგომა ბევრად უფრო შრომატევადია. ლიტერატურის მიკერძოებული მი-მოხილვის თავიდან ასაცილებლად პეტიქრიუმ და რობერტსმა (Petticrew and Roberts, 2006) წარმო-ადგინეს სახელმძღვანელო მითითებები, რომლებიც სხვადასხვა ეტაპისგან შედგება, დაწყებული მიმო-ხილვის საკითხის განსაზღვრით და დამთავრებული იმით, თუ როგორ უნდა მოხდეს სხვადასხვა კვლე-ვის შედეგების სინთეზი.

ლიტერატურის მონაცემთა ბაზების გამოყენება

ლიტერატურის მიმოხილვის ძირითადი ნაწილი მოიცავს მასალების მოძიებასა და შეგროვებას ელექტრონული ბაზების სამუალებით. მონაცემთა ელექტრონული ბაზების უმეტესობა, როგორიცაა Google Scholar, Science Direct, Scopus, Web of Science, გვთავაზობს საბაზისო ან ნინასწარი ძიების პარამეტრებს. შესაბამისი ლიტერატურის მოსაძი-ებლად, კვლევის კითხვების საფუძველზე, უნდა გა-ნისაზღვროს საკვანძო სიტყვები და ფრაზები (მაგ. “ტურიზმი”, “მთის განვითარება”, “სოფელი”). სა-ძიებო საკვანძო სიტყვების კომბინირება შესაძლე-ბელია ლოგიკური ოპერატორების AND, OR და NOT გამოყენებით. ერთიანი მონაცემთა ბაზა არ მოიცავს ყველა არსებულ აკადემიურ პუბლიკაცი-ას, შესაბამისად, საჭიროა სხვადასხვა პლატფორმის კომბინაციით საძიებო სტრატეგიის დასახვა. ასევე გასათვალისწინებელია, რომ ყველა კვლევის მიგნე-ბა და დასკვნა ვერ ხვდება ინდექსირებულ ურნა-ლებში, რის გამოც სხვა წყაროების, მაგალითად, “ნაცრისფერი ლიტერატურის” უგულებელყოფა არ უნდა მოხდეს. უფრო კონკრეტულად, „ნაცრისფე-რი ლიტერატურა“ მოიცავს “მთავრობის, აკადე-მიის, ბიზნესისა და ინდუსტრიის კველა დონეზე წარმოებულ ინფორმაციას ელექტრონულ და ბეჭდ-ვით ფორმატში, რომელსაც არ აკონტროლებს კო-მერციული გამომცემლობა”, ე.ი. სადაც პუბლიკა-ციის გამოქვეყნება არ არის მნარმოებელი ორგანოს ძირითადი საქმიანობა” (Gokhale, 1998).

სასარგებლო პმულები:

<https://scholar.google.com/>

Google Scholar – ის დამატებითი ძიების ტუტორიალი შე-გიძლიათ იხილოთ აქ: <https://www.youtube.com/watch?v=C7Y5T8in6bA>

<https://www.sciencedirect.com/search>

Science Direct – ის დამატებითი ძიების ტუტორიალი შე-გიძლიათ იხილოთ აქ:

<https://www.youtube.com/watch?v=nyEFtclLR5g>

გამოყენებული ლიტერატურული წყაროების მართვის პროგრამა (მაგ. Mendeley, Zotero, Citavi) უზრუნველყ-ოფს სხვადასხვა წყაროდან სტატიების თავმოყრი-სათვის ეფექტიანი ინსტრუმენტების გამოყენებას. ეს ტექნიკები ხელს უწყობს ლიტერატურის მიმოხილვის დასრულებასა და სხვადასხვა კვლევის მიგნებების სინთეზს შემდეგი ნაბიჯების მეშვეობით:

1. კვლევების ლოგიკურ კატეგორიებად აღწე-რის ორგანიზება;
2. შედეგების ანალიზი თითოეულ კატეგორიაში;
3. პროგრამის ყველა შემადგენელი კვლევის შე-დეგების სინთეზი.

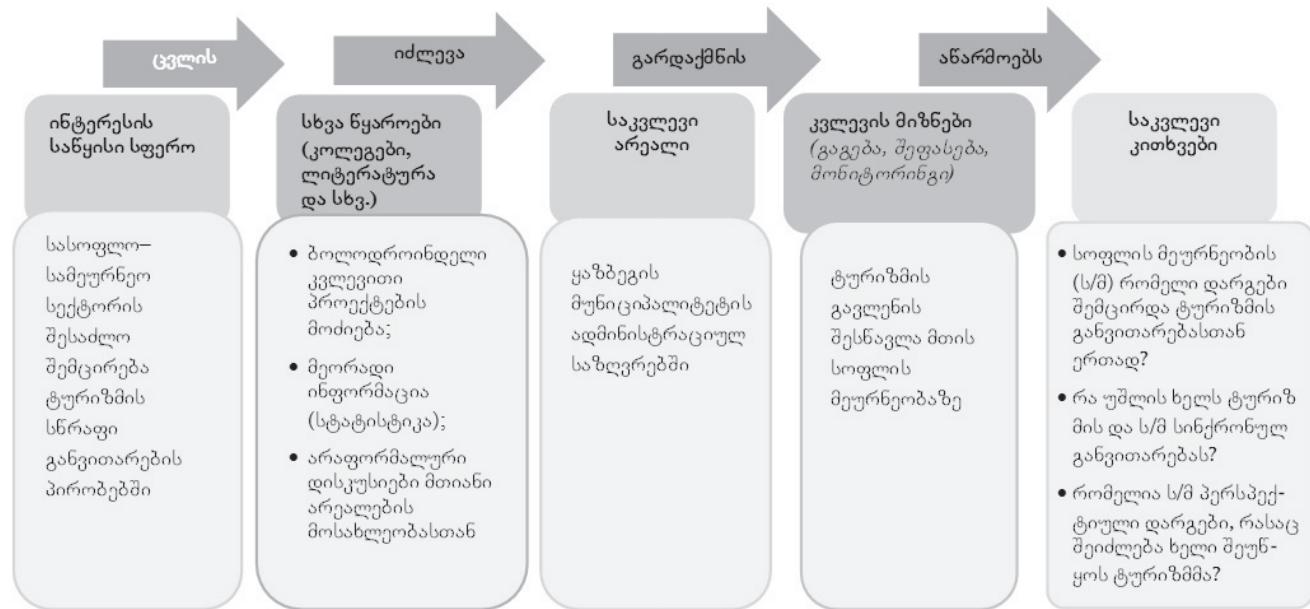
ლიტერატურის სილრმისეული მიმოხილვა საშუ-ალებას აძლევს მკვლევრებს, მიაღწიონ ცოდნის იმ დონეს, რაც გამოიწვევს კვლევის თეორიული/კონცეპტუალური ჩარჩოს ჩამოყალიბებას. ამის შემ-დგომ, თეორიის ან მოდელის საფუძველზე, შეიძლე-ბა შეიქმნას კვლევის კითხვების ჩამონათვალი, რო-მელსაც მოჰყვება შესასწავლი შემთხვევის შერჩევა (როგორც ინდივიდუალური, ისე მრავალმაგალითი-ანი კვლევა) (Albert et al., 2009: 120).

კვლევის კითხვების ფორმულირება

თვისებრივ კვლევაში კითხვების ფორმულირება მკვეთრად განსხვავდება რაოდენობრივი მიდგო-მისაგან. თვისებრივი კვლევის მიზანია, შესასწავლ ფენომენთან დაკავშირებით გამოავლინოს სილრმი-სეული გაგება, რათა დარჩეს მოქნილი და ღია ახა-ლი იდეებისთვის, ასახოს კვლევის საკითხის შე-საბამისობა და გამორიცხოს ასპექტები, რომელ-ბიც აღარ ითვლება აქტუალურად. კვლევის კითხ-ვა ყოველთვის უნდა იყოს “კვლევის დიზაინის წარმართველი და არა პირიქით” (Hass, 2004: 4).

კვლევის პროცესის დაწყებამდე მკვლევარი კარგად უნდა გაეცნოს შესწავლის ზუსტ საკითხებს. სა-მეცნიერო კითხვების ფორმულირება არის პირვე-ლი უმნიშვნელოვანესი ნაბიჯი ნებისმიერი კვლე-ვისთვის, რადგან ისინი გზამკვლევ როლს ასრუ-ლებენ ინფორმაციის შეგროვებისთვის. საკვლევი კითხვა ასახავს შესწავლის ზუსტ სფეროს, აგრეთვე კონკრეტული ინტერესის სპეციფიკურ ასპექტებს (Lewis and Munn, 1987).

ნახაზი 4.2 საკვლევი კითხვის ფორმულირება – გადაწყვეტილების მიღების პროცესი

წყარო: ავტორების პირადი მაგალითი და ილუსტრაცია, Lewis and Munn, 1987: 17-ის საფუძველზე

კუმარის (Kumar, 2014) თანახმად, კვლევის კითხვების შერჩევისას უნდა მოხდეს შემდეგი ასპექტების გათვალისწინება: (I) ინტერესი, (II) მასშტაბი, (III) ცნებების (ინდიკატორების) განსაზღვრა, (IV) ცოდნის დონე, (V) შესაბამისობა, (VI) მონაცემთა ხელმისაწვდომობა, (VII) ეთიკური საკითხები. უფრო მეტიც, კვლევის კითხვების ფორმულირება უნდა განხორციელდეს საზოგადოების იმ ნარმობადგენლების აქტიური მონაწილეობით, რომლებსაც ეხებათ შესასწავლი საკითხი/ფენომენი. ადგილობრივ დაინტერესებულ მხარეებთან მჭიდრო თანამშრომლობა არის საფუძველი კონკრეტული საზოგადოებრივი ფენომენის შესახებ დამასასიათებელი, საზოგადოებრივად მნიშვნელოვანი და რელევანტური კვლევის კითხვების დასადგენად (Albert et al., 2009: 120). კონკრეტულ საკვლევ თემასთან დაკავშირებული ნებისმიერი საკითხი ან ვარაუდი, რომელიც მიზნად ისახავს სამეცნიერო კუთხით შესწავლას, შეიძლება საფუძვლად დაეფის კვლევის კითხვების ჩამოყალიბებას, თუმცა გასათვალისწინებელია, რომ ზოგიერთი საკითხი ზედმეტად კომპლექსურია იმისათვის, რომ პასუხი გაეცეს კვლევის ფარგლებში მოცემული დროის ან არსებული რესურსების გათვალისწინებით.

კვლევის კითხვის თითოეული სახე შეესაბამება ცოდნის სხვადასხვა ფორმას, როგორიცაა სისტემური, მიზნობრივი და ტრანსფორმაციული ცოდნა. ტრანსდისციპლინურ კვლევაში კითხვებიდან, რომლებიც უკავშირდება აღნიშნული სამი სახის

ცოდნას, რომელიმეს შესაძლებელია პასუხი გაეცეს მხოლოდ ცოდნის დანარჩენ ორ სახესთან დაკავშირებული დაშვებების გათვალისწინებით. აქედან გამომდინარე, სამივე მათგანი ურთიერთდამოკიდებულია.

ცხრილი 4.1 აჯამებს კვლევის კითხვებს ცოდნის თითოეული ფორმისთვის და გვთავაზობს კითხვებს, რომლებიც ეხმარება ტრანსდისციპლინური კვლევის პოზიციონირებას ცოდნის ურთიერთდამოკიდებულ ფორმებში/სახეებში.

ცხრილი 4.1 პრობლემის სტრუქტურირება ტრანსდისციპლინურ კვლევაში ცოდნის სამ სახესთან დაკავშირებით

	კვლევის კითხვები	კითხვები პოზიციონირებისთვის
სისტემური ცოდნა	კითხვები პრობლემის გენეზისისა და მისი შესაძლო განვითარების შესახებ და პრობლემის ცხოვრებისეული ინტერპრეტაციების შესახებ	რა ტიპის ცვლილებებს, სასურველ მიზნებსა და უკეთეს პრაქტიკას არ ეხება საკვლევი კითხვა? რომელ ტექნიკურ, სოციალურ, კულტურულ, იურიდიულ და სხვა შესაძლო ქმედებებზე არის მიმართული საკვლევი კითხვა?
მიზნობრივი ცოდნა	შეკითხვები ცვლილებების საჭიროების, სასურველი მიზნებისა და უკეთესი პრაქტიკის განსაზღვრისა და ახსნისათვის	გენეზისისა და პრობლემების შესაძლო განვითარების, აგრეთვე ცხოვრებისეული ინტერპრეტაციების რომელ გაგებას ეხება კვლევის საკითხი?
ტრანსფორმაციული ცოდნა	შეკითხვები ტექნიკური, სოციალური, კულტურული, იურიდიული და სხვა შესაძლო ქმედებების შესახებ, არსებული პრაქტიკის ტრანსფორმაციისა და სასურველი პრაქტიკის დანერგვისათვის	გენეზისისა და შესაძლო პრობლემების განვითარების, აგრეთვე ცხოვრებისეული ინტერპრეტაციების რომელ გაგებას ეხება კვლევის საკითხი? ცვლილებების, სასურველი მიზნებისა და უკეთესი პრაქტიკის რომელ საჭიროებებს ეხება კვლევის საკითხი?

წყარო: Pohl and Hirsch Hadorn, 2007.

სისტემური ცოდნის კონტექსტში, ცხრილი 4.1 უნდა წაიკითხოთ შემდეგნაირად: ტრანსდისციპლინური კვლევა სისტემური ცოდნის შესახებ ეხება კითხვებს პრობლემის ნარმოშობისა და შესაძლო განვითარების შესახებ, ასევე ინტერპრეტაციის პრობლემისა და მისი გამომწვევი მიზეზების შესახებ. სისტემური ცოდნის შესაქმნელად, რომელიც ურთიერთკავშირშია მიზნობრივ და ტრანსფორმაციულ ცოდნასთან, მკვლევარმა პასუხი უნდა გასცეს ორ კითხვას: რა სახის ცვლილების საჭიროებას, რა სასურველი მიზნების მიღწევასა და უკეთეს პრაქტიკას ეხება კვლევის კითხვები (სამიზნე ცოდნა)? ქმედების რომელ ტექნიკურ, სოციალურ, კულტურულ, იურიდიულ და სხვა შესაძლო საშუალებებს ეხება კვლევის კითხვები (ტრანსფორმაციული ცოდნა)? (Pohl and Hirsch, 2007: 40).

კვლევის პრობლემისა და საკვლევი კითხვების გამოვლენის შემდეგომი ეტაპი გულისხმობს მონაცემთა შეგროვებას, რაც, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, შეიძლება მოიცავდეს როგორც თვისებრივ, ისე რაოდენობრივ მეთოდებს.

თვისებრივი და რაოდენობრივი კვლევები

რაოდენობრივი კვლევა ცდილობს, განავითაროს უნივერსალური განმარტებითი კანონები სოციალურ ქცევაში სტატისტიკური გაზომვის გზით, რაც სტატიკურ რეალობად უნდა ჩაითვალოს. ამის საპირისპიროდ, თვისებრივი კვლევა არ ეხება რიცხვით რეპრეზენტაციას, არამედ ფენომენის სიღრმისეული და საინტერპრეტაციო ინფორმაციის მიღებას, შესასწავლი ფენომენის ფარგლებში არსებული პრობლემის გასაანალიზებლად (Yilmaz, 2013). რომელიმე ამ მეთოდის გამოყენების უპირატესობა განისაზღვრება კვლევის მიზნით და, პირველ რიგში, დამოკიდებულია კვლევის კითხვებზე.

ცხრილი 4.2: ასახავს ძირითად განსხვავებებს რაოდენობრივი და თვისებრივი კვლევის მეთოდებს შორის.

ცხრილი 4.2 რაოდენობრივი და თვისებრივი კვლევის შეთოდებს შორის განსხვავებები

მიმართულებები	რაოდენობრივი კვლევა	თვისებრივი კვლევა
ფოკუსირება ხდება პრობლემის კონტექსტის გაგებაზე	უფრო ნაკლებად	უფრო მეტად
ჯგუფური შესწავლის მიმართულებები	უფრო ნაკლებად	უფრო მეტად
მკვლევრის სიახლოვე შესასწავლ პრობლე-მასთან	უფრო ნაკლებად	უფრო მეტად
შესასწავლი საკითხის კვლევის დროითი ჩარჩო	დაუყოვნებლივი	უფრო ხანგრძლივი დიაპაზონი
მკვლევრის მოსაზრება	გარე	შიდა
თეორიული ჩარჩო და ჰიპოთეზები	კარგად სტრუქტურირებული	ნაკლებად სტრუქტურირებული
მოქნილობა და მიგნებების ანალიზი	უფრო მცირე	უფრო მეტი

წყარო: Queirós et al., 2017.

თვისებრივი კვლევის შეთოდები

შემთხვევის შესწავლის ტრანსდისციპლინური თვისებრივი კვლევის მეთოდები უნდა ემყარებოდეს სხვადასხვა აკადემიური და არააკადემიური დაინტერესებული მხარის ჩართვას, მოიცავდეს ღია დისკუსიას, განხილვას და ცოდნის ინტეგრაციის სხვადასხვა მიღებობის გამოყენებას შესასწავლი საკითხის შესახებ სილრმისეული ინფორმაციის მოპოვებისა და მისი სრულყოფილად გააზრების მიზნით.

შერჩევა

შერჩევის მეთოდები იძლევა მოსახლეობის ფართო ფენიდან შერჩეული შემთხვევების (ან რესპონდენტების) შესწავლის შესაძლებლობას. უვე ფლიკი (Flick, 2014) გვთავაზობს ინტერვიუერების შერჩევის ტექნიკებსა და პრინციპებს კვლევის მიზნის შესაბამისად.

მიზნობრივი შერჩევა

მიზნობრივი შერჩევის ძირითადი შესაძლებლობა მდგომარეობს ინფორმაციით დატვირთული შემთხვევებიდან სილრმისეული ინფორმაციის მოპოვებების, მკვლევრის კითხვისა და მის მიერ საჭიროდ ჩათვლილი საკითხების შესახებ გამოკვლევის ჩატარების გზით. როდესაც მკვლევარი ცდილობს რეალური პრობლემების გადაჭრას, ლოგიკურია ინფორმაციით მდიდარი შემთხვევების მოძიება, საიდანაც მან შეიძლება გაიგოს ყველაზე მე-

ტი შესასწავლ საკითხთან მიმართებაში. წარმომადგენლობითობას მნიშვნელობა არ აქვს შემთხვევების მიზნობრივ შერჩევაში (Flick, 2014).

პეტონზე (Patton 2002) დაყრდნობით, ფლიკი სტრატეგიის შემუშავებისა და მიზნობრივი შერჩევის მიზნით გამოყოფს შემდეგ პრინციპებს:

- ექსტრემალური ან დევიანტური შემთხვევების ინტეგრირება;
- განსაკუთრებით ტიპური (დამახასიათებელი, ხშირად განმეორებადი) შემთხვევების შერჩევა;
- დროისა და რესურსების შეზღუდულობის გამო კვლევის შერჩევა შეიძლება იყოს მცირე, მაგრამ მოიცავდეს მაგალითთა მაქსიმალურ ვარიაციას; ეს უზრუნველყოფს ამ სფეროში მრავალფეროვნებისა და განსხვავებების დიაპაზონის გამოვლენას;
- შემთხვევების შერჩევა ხდება იმ ინტენსივობის შესაბამისად, რაც განაპირობებს (ან საგარაუდოდ უზრუნველყოფს) კვლევისათვის საინტერესო თვისებების, პროცესების, გამოცდილებებისა და სხვა მახასიათებლების მოცვას.
- შემდგომი სტრატეგია მიზნად ისახავს კრიტიკული განწყობების (მოსაზრებებისა და არგუმენტების) ამსახველი შემთხვევების შერჩევას (მაგალითად, დარგის ექსპერტების ან შესასწავლი საკითხით დაინტერესებული სტეიკჰოლდერების მოსაზრებები).

- სენსიტიური მაგალითების შერჩევა კვლევის დასკვნების სათანადო დამაჯერებლობით წარსადგენად;
- დაპოლოს, ეს პრინციპი გამოდგება მაშინ, როდესაც გვაქვს დროისა და ხალხის შეზღუდული რესურსი. ამ დროს გამოიყენება მოხერხებულობის კრიტერიუმი, რომელიც გულისხმობს იმ შემთხვევების შერჩევას, რომლებიც მარტივად არის ხელმისაწვდომი.

შეფასებითი შერჩევა

შერჩევა არის სტრატეგია, რომელშიც ხდება კონკრეტული გარემოებების, ადამიანების ან მოვლენების გამიზნული შერჩევა მნიშვნელოვანი ინფორმაციის მოპოვების უზრუნველსაყოფად, რომლის მიღება სხვა შემთხვევაში შეუძლებელია (Maxwell, 1996). ამ ტიპის შერჩევაში სუბიექტი არჩეულია კონკრეტული მიზნის გათვალისწინებით. შეფასებითი შერჩევა მოიცავს ისეთ შემთხვევებს, რომლებიც, სავარაუდოდ, წარმოადგენს კვლევისათვის აუცილებელ და სხვაზე შესაფერის მასალას.

შემთხვევის შესწავლისათვის შეფასებითი შერჩევის გამოყენება სასარგებლოა შემდეგ სამ სიტუაციაში:

- რომ შეირჩეს უნიკალური შემთხვევები, რომლებიც განსაკუთრებით ინფორმაციულია;
- რომ შეირჩეს მოსახლეობის რთულად დასაკავშირებელი, სპეციფიკური წევრები;
- რომ მოხდეს ცალკეული ტიპის შემთხვევების იდენტიფიცირება შემდგომი სიღრმისეული შესწავლისათვის.

ინფორმაციაზე ორიენტირებული შერჩევა

ინფორმაციაზე ორიენტირებული შერჩევა ძირითადად გამოიყენება შერჩევის მცირე მოცულობის შემთხვევაში ცალკეული შემთხვევებიდან ინფორმაციით სარგებლობის მაქსიმალურად გაზრდისათვის (Flyvbjerg, 2011). უიდოვსონის (Widdowson, 2011) სტატიის – “შემთხვევის შესწავლის კვლევის მეთოდოლოგია” – საფუძველზე, ინფორმაციაზე ორიენტირებული შერჩევა მოითხოვს ყურადღების გამახვილებას შერჩეული შემთხვევების მნიშვნელობაზე. შერჩევა ხდება შემთხვევის შინაარსის მიმართ გარკვეული მოლოდინის საფუძველზე. ეს შეიძლება იყოს სარისკო შემთხვევები, რომლებმაც შეიძლება გამოავლინონ ან შემოგვთავაზონ გარკვეული დასკვნები ან კრიტიკული შემთხვევები, რომლებიც იქნება სამაგალითო ან ”ტიპური” შემთხვევები, რომელთაგან შეიძლება განზოგადება მოხდეს ლოგიკური დედუქციის საფუძველზე.

დამატებითი ინფორმაციისათვის:

შერჩევის დამატებითი მეთოდები მოიცავს: სტრატეგიულ შერჩევას, თეორიულ შერჩევას, შემთხვევით მიზანმიმართულ შერჩევას, სტრატეგიულ შერჩევით მიზანმიმართულ შერჩევას, შერჩეულ შერჩევას, შერჩევას „თოვლის გუნდის“ პრინციპით და ა.შ.

რეკომენდებული მასალები:

- Miles, M. B. and Huberman, A. M., 1994. *Qualitative Data Analysis: A Sourcebook of New Methods* (2nd ed.)
 Kvale, S., 2007. *Doing Interviews. Series: Qualitative Research Kit*. Los Angeles: SAGE. From the Qualitative Research Kit by Flick (2007), available online: <http://93.174.95.29/>

შერჩევის სტრუქტურა

შერჩევის სტრუქტურის განსაზღვრა ხდება წინასწარ. კვლევის ტექნიკის შერჩევის ძირითადი პრინციპია შერჩევის კრიტერიუმები (მაგ. ადგილობრივი საოჯახო სასტუმროების წარმომადგენლები) და შერჩევის მიმართულებები, რაც განსაზღვრავს შერჩევის მთელ პროცესს. შერჩევის სტრუქტურა შეიძლება შეიცვალოს და გადაკეთდეს შემთხვევის შესწავლის პროცესში.

შერჩევის ზომა

შერჩევის ზომის განსაზღვრას ეხება შემდეგი კითხვა: „რამდენი ინტერვიუ არის საკმარისი კონკრეტული თემის შესასწავლად?“ თვისებრივ კვლევაში მონაცემთა შეგროვების დროს შერჩევის ზომის/მოცულობის დასადგენად ერთ-ერთი გავრცელებული მიდგომაა სატურაციის (გაჯერების) მეთოდოლოგიური პრინციპი. ამ მიდგომის თანახმად, მკვლევარს შეუძლია, კვლევის დროს უკვე შეგროვებული მონაცემების საფუძველზე მიიღოს გადაწყვეტილება შემდგომი მონაცემების შეგროვების ”შეჩერების წერტილზე“ (Saunders et al., 2018).

რეკომენდებული მასალები:

- Uwe Flick, 2014. An Introduction to Qualitative Research, გვ. 464-502;
 ლია წულაძე, 2008. რაოდენობრივი კვლევის მეთოდები სოციალურ მეცნიერებებში. თბილისი, გვ. 42-43;
 Tadevosyan G. 2006. Qualitative social research: Theory methodology: method (educational manual). Yerevan

მონაცემთა შეგროვება

თვისებრივი მიღობა გვთავაზობს მონაცემთა შეგროვების მრავალ მეთოდს, დაწყებული ინტერვიუებიდან, ჯგუფური დისკუსიებით დასრულებული. ქვემოთ მოკლედ არის აღნერილი ყველაზე ხშირად გამოყენებული მეთოდები და მათთან დაკავშირებული დამატებითი საკითხავი მასალა.

* მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ მკვლევარმა უნდა დაიკვას რამდენიმე ძირითადი პრიციპი (მაგ. რესპონდენტის ინფორმირებული თანხმობა, მონაცემის კონფიდენციალურობა, მონაცემთა სიზუსტე და შენახვა) აკადემიური ეთიკის ფარგლებში მონაცემთა შეგროვების პროცესის განხორციელების უზრუნველსაყოფად. ვინაიდან ეთიკის საკითხები განსხვავდება უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების მიხედვით, გაიარეთ კონსულტაცია უნივერსიტეტთან, რათა გაეცნოთ პროცედურებს, რომლებიც დადგენილია მონაცემთა შეგროვებისათვის, მათ შორის ინტერვიუს სადისკუსიო გეგმის შესაქმნელად.

ნახევრადსტრუქტურირებული ინტერვიუ

მიუხედავად იმისა, რომ ნახევრადსტრუქტურირებული ინტერვიუს პროცესი წინასწარ განსაზღვრული თემების გარშემო სავარაუდო კითხვებზე საუბრით მიმდინარეობს, რესპონდენტებს ყოველთვის აქვთ შესაძლებლობა, გააცნონ მკვლევარს საკუთარი შეხედულებები და იმსჯელონ დამატებით საკითხებზე. ნახევრადსტრუქტურირებული ინტერვიუს სადისკუსიო გეგმა მოიცავს ძირითადად ღია კითხვებს, დანარჩენი კითხვები სპონტანურად ჩნდება საუბრის დროს, რომელიც თავისუფალ ფორმატში წარიმართება (Flick, 2014), თუმცა, რამდენად დამოკიდებულია მკვლევარი სადისკუსიო გეგმაში წინასწარ განერილი კითხვების მიმდევრობაზე, დამოკიდებულია კონკრეტულ საკვლევ საკითხზე (Kvale, 2007).

რეკომენდებული მასალები:

Kvale, S., 2007. *Doing Interviews. Series: Qualitative Research Kit*. Los Angeles: SAGE. Qualitative Research Kit by Flick (2007)-დან, ხელმისაწვდომია: <http://93.174.95.29/main/94C33BD-BF8B181D80A4CF5C1AC93D9E4>.

სილრმისეული ინტერვიუ

სილრმისეული ინტერვიუს მეთოდი არის საუბარი, რომელიც მიზნად ისახავს შესასწავლ საკითხთან დაკავშირებით სილრმისეული ინფორმაციის მოპოვებას. გრეგ გესტმა, ემილი ნამეიმ და მერლინ მიტჩელმა (Guest, G., Namey, E. E. and Mitchell, M. L., 2013) განასხვავეს სილრმისეული ინტერვიუს ოთხი ძირითადი მახასიათებელი:

- **გამოიყენეთ ღია კითხვები – სილრმისეული ინტერვიუს კითხვები არის გამორჩეულად ღია ტიპის. ნებისმიერი წინასწარ განერილი შეკითხვა სადისკუსიო გეგმაში შექმნილია იმისათვის, რომ საუბარი მიიყვანოს შესასწავლ საკითხამდე და აგებულია ისე, რომ მაქსიმალურად შეუწყოს ხელი რესპონდენტისაგან დისკურსიული, დეტალური და ღრმა შინაარსის ინფორმაციის მიღებას;**
- **გამოიყენეთ ინდუქციური მცდელობა სილრმისეული ინფორმაციის მისაღებად – სილრმისეული ინტერვიუების ყველაზე განმსაზღვრელი მახასიათებელია ინდუქციური გამოკვლევა – დასვით კითხვები, რომლებიც ემყარება რესპონდენტის პასუხებს/თხრობას და ამავდროულად უკავშირდება კვლევის მიზნებს;**
- **შეუქმნით სასაუბრო გარემო – გამოცდილი ინტერვიუერი ატარებს საკმაოდ ინტერაქტიულ და ინფორმატიულ სილრმისეული ინტერვიუს, რაც გარე დამკავირვებლებს უქმნის ამ ტექნიკის სიმარტივის წარმოდგენას, რომელიც სინამდვილეში საკმაოდ რთულად შესასრულებელია.**
- **ჩატარეთ ერთი-ერთზე – ინდუქციური საცდელი კითხვები წარმოადგენს სილრმისეული ინტერვიუს საფუძველს და მოითხოვს, რომ ინტერვიუერმა დინამიური ფორმით ჩამოაყალიბოს კითხვები, გაითვალისწინოს როგორც ინტერვიუს მიზნები, ასევე მონაწილის წინაპასუხების შინაარსი.**

სილრმისეული ინტერვიუს სადისკუსიო გეგმა

გვთავაზობს გარკვეულ წინასწარ სტრუქტურას კვლევის კითხვის საფუძველზე, თუმცა ის ტოვებს თავისუფალ სივრცეს ღია დისკუსიისათვის, რათა რესპონდენტისაგან მივიღოთ სიღრმისეული ინფორმაცია საკვლევ საკითხთან დაკავშირებით.

რეკომენდებული მასალები:

Kvale, S., 2007. *Doing Interviews. Series: Qualitative Research Kit*. Los Angeles: SAGE. Qualitative Research Kit by Flick (2007) – დან, ხელმისაწვდომია: <http://93.174.95.29/main/94C33BDB-F8B181D80A4CF5C1AC93D9E4>.

ნარატიული ინტერვიუ

ნარატიული ინტერვიუ, სიღრმისეულ და ნახევრადსტრუქტურირებულ ინტერვიუსთან შედარებით, არის ნაკლებად სტრუქტურირებული. ინტერვიუერი განსაზღვრავს საკითხს და პერიოდს, რომელსაც თხრობა უნდა ეხებოდეს. გარდა ამისა, ინტერვიუს პროცესში რესპონდენტი არის დომინანტური პერსონა, ანუ თხრობა მას მიჰყავს. ზოგადად, ამბავი ეხება რესპონდენტთა მთელ ცხოვრებას ან კონკრეტულ გამოცდილებას. ინტერვიუერმა თავი უნდა შეიკავოს ისეთი ჩარევებისაგან, რამაც შესაძლოა რესპონდენტს ხელი შეუშალოს ან შეაფერხოს აზრის ჩამოყალიბებაში (Flick, 2014).

რეკომენდებული მასალები:

Kvale, S., 2007. *Doing Interviews. Series: Qualitative Research Kit*. Los Angeles: SAGE. Qualitative Research Kit by Flick (2007) – დან, ხელმისაწვდომია: <http://93.174.95.29/main/94C33BDB-F8B181D80A4CF5C1AC93D9E4>.

ფოკუს ჯგუფები

ფოკუს ჯგუფები, რომლის წარმართვასაც მკვლევრები უზრუნველყოფენ, ძირითადად ხუთი-დან თორმეტამდე ადამიანისაგან შედგება. ჯგუფის შემადგენლობა და დისკუსიის წარმართვის დინამიკა ერთ-ერთი უმთავრესი ნაწილია მონაცემთა შეგროვებისათვის. ფოკუს ჯგუფის დისკუსია იყენებს ადამიანებს შორის საუბრის არსებით ელემენტებს (გამოცდილების, მოსაზრებების, აღქმისა და რეაქციების გაზიარება), რათა ჯგუფმა შეძლოს კვლევის ამოცანების გადაჭრა (Greg Guest et al., 2013).

ფოკუს ჯგუფები, როგორც თვისებრივი მეთოდი, ხშირად გამოიყენება პაზრის შესწავლის მიზნით, მრავალი უპირატესობის გამო; ის აღიქმება, როგორც უფრო ადვილად გასაანალიზებელი, უფრო სწრაფი, იაფი და უფრო ფართო ინფორმაციის მომცემი სიღრმისეულ ინტერვიუებთან შედარებით, რადგან რესპონდენტები ჯგუფურად მონაწილეობენ კვლევაში (Bergin and Strokes, 2006). მეორე მხრივ, ჯგუფის ზოგიერთ წევრს შეუძლია იგრძნოს სოციალური ზენტრალური და დაეთანხმოს სხვების მოსაზრებებს, მიუხედავად იმისა, რომ შესაძლოა სინამდვილეში არ ეთანხმებოდეს. შესაბამისად, შესაძლოა არსებობდეს კონსენსუსი, რომელსაც არავინ ეწინააღმდეგება, თუმცა არც არავინ ეთანხმება სრულად. ფასილიტატორის როლი განსხვავდება ფოკუს ჯგუფის ტიპებიდან გამომდინარე, რომელიც შეიძლება იყოს დისკუსია ან ინტერვიუ. ფოკუს ჯგუფში დისკუსიის დროს მოდერატორი დისკუსიის ბუნებრივად წარმართვის საშუალებას უნდა იძლეოდეს; მონაწილეებს შეუძლიათ დაუსვან ერთმანეთს კითხვები, შეთანხმდნენ, არ დაეთანხმონ ერთმანეთს ან დაარწმუნონ ერთმანეთი. ფასილიტატორი ერევა დისკუსიაში, რათა დააბრუნოს დიალოგი შესაწავლი საკითხის გარშემო. მოდერატორს შეუძლია ჩაუღრმავდეს ჯგუფის წევრების მხრიდან გაკეთებულ განცხადებებს, რათა მიიღოს უფრო სიღრმისეული ინფორმაცია საკვლევ თემასთან დაკავშირებით, რის დროსაც უნდა შეინარჩუნოს მეგობრული და ღია ატმოსფერო (Bobby, 2005).

ფოკუს ჯგუფის ინტერვიუში მოდერატორის როლი არის ჯგუფის წევრების ინტერაქციის უფრო მკაცრი კონტროლი. დისკუსია ძირითადად წარმართება მოდერატორსა და მიმართულ რესპონდენტს შორის, ვიდრე ჯგუფის სხვა წევრებთან (Bobby, 2005). ეს ჯგუფის წევრებს უფრო მეტ სივრცეს აძლევს ინდივიდუალური მოსაზრებების გამოსახატავად.

რეკომენდებული მასალები:

Angrosino, M., 2007. Doing Ethnographic and Observational Research. Series: Qualitative Research Kit. Los Angeles: SAGE. ხელმისაწვდომია: <http://93.174.95.29/main/94C33BDBF8B-181D80A4CF5C1AC93D9E4>

მონაწილეობითი კარტირება/რუკების შედგენა

რუკაზე მონაცემების დატანა გულისხმობს კარტოგრაფიულ მასალებზე მუშაობას, რომლებიც შექმნილია ან შედგენილია შემთხვევის შესწავლის დროს საზოგადოების წევრების ან სხვა დაინტერესებული მხარეების მიერ მკვლევრების ხელშეწყობით. ეს არის პროცესი, რომლის დროსაც ინფორმაცია წარმოდგენილია სივრცითი ფორმით. ადგილობრივ მოსახლეობას, რომელიც საკვლევი ტერიტორიის მკვიდრია, შეუძლია სწრაფად გადაიტანოს გონიერაში არსებული გამოსახულებები და აღქმა, აგრეთვე ცოდნა მათი გარემომცველი რეალობის შესახებ წინასწარ დაბეჭდილ რუკაზე. ფასილიტატორს შეუძლია მონაწილეებს მისცეს საშუალება, ცოდნისა და იდეების ინტეგრირება მოახდინონ შესასწავლი ტერიტორიის რუკაზე (კვლევის კითხვების გათვალისწინებით; რუკა შეიძლება ფოკუსირებული იყოს ცალკეული ქუჩების ან რაიონის დონეზე, მოიცავდეს მთელ დასახლებას/სოფელს ან, თუნდაც, ახდენდეს კვლევის ფართო არეალის ვიზუალიზაციას ეროვნულ, რეგიონულ ან საერთაშორისო კონტექსტში). ამ პროცესში მკვლევარი რუკის ენის საშუალებით ფასილიტაციას უნდეს არაფორმალურ დისკუსიას, შემთხვევის შესწავლის მიზნებიდან გამომდინარე (Narayanasamy, 2009).

CaucasusT შემთხვევის შესწავლა ყაზბეგის მუნიციპალიტეტში, სოფელ ხურცისში.

რეკომენდებული მასალები:

Barbour, R., 2008. Doing Focus Groups. Series: Qualitative Research Kit. London: Sage Publications.

ჩართული დაკვირვება

ამ მეთოდის ძირითადი მახასიათებლები მკვლევარს საშუალებას აძლევს, ძალიან ღრმად შეაღწიოს შესასწავლ სფეროში. რეალურ ცხოვრებაში ასეთი ჩართულობა მკვლევრებს საშუალებას აძლევს, საზოგადოების წარმომადგენლების გადმოსახედიდან დააკვირდნენ საკვლევ იბიექტებს, თუმცა მკვლევრის მონაწილეობა გავლენას ახდენს იმაზე, რასაც ის აღიქვამს (Flick, 2014).

სასარგებლო ბმულები:

მონაწილეობითი დაკვირვების პროცესში მობილური აპლიკაციები (MAXapp, ATLAS. Ti Mobile) დაგეხმარებათ ველზე შეგროვებული მონაცემების, მათ შორის ჩანაწერების, ფოტოების, ვიდეოების, ინტერვიუებისა და სხვა ტიპის ინფორმაციის ეფექტურად მართვაში. მობილური აპლიკაციების დამატებითი უპირატესობაა მათი ფუნქცია, რომლის მეშვეობითაც მოპოვებული მონაცემების გადატანა პირდაპირ არის შესაძლებელი თვისებრივი მონაცემების ანალიზის კომპიუტერულ პროგრამებში (Computer-Assisted Qualitative Data Analysis Software).

MAXapp-ის გადმოსაწერი ბმული: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.atlasti.atlastimobile>
Link to Ti Mobile-ის გადმოსაწერი ბმული: https://play.google.com/store/apps/details?id=de.maxqda.maxapp&hl=en_US

სტრუქტურირებული კითხვარი თვისებრივი მონაცემების მხარდასაჭერად

ინტერვიუებთან და ფოკუს ჯგუფებთან ერთად, მკვლევარს შეუძლია შეაგროვოს რაოდენობრივი ინფორმაცია სქესის, ასაკის, განათლებისა და კვლევასთან დაკავშირებულ სხვა საკითხებზე (მაგ. სარეგისტრაციო ფორმის საშუალებით, იხილეთ ცხრილი 4.3). ეს მიდგომა გამოიყენება საჭირო დამატებითი რაოდენობრივი ინფორმაციის შესაგროვებლად, რაც კიდევ უფრო შეავსებს მიღებულ თვისებრივ მონაცემებს. მიღებული რაოდენობრივი მონაცემები შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მონაცემთა ანალიზისა და შედარებითი ანალიზის დროს, რათა მოხდეს პოტენციური ნიმუშის მიგნება მოსახლეობის სხვადასხვა ჯგუფის ინტერვიუების საფუძველზე (შერეული მეთოდი).

ნახაზი 4.3 ტურიზმის წარმომადგენლების სარეგისტრაციო ფორმის ნიმუში

1. რესპონდენტის სახელი

2. სქესი

1. მამრობითი

2. მდედრობითი

3. ასაკი

4. განათლების დონე

1. საშუალო განათლება

2. ბაკალავრის ხარისხი

3. მაგისტრის ხარისხი

4. დოქტორის ხარისხი

5. რესპონდენტის წარმომავლობა

6. ეკონომიკური დარგი

7. ეკონომიკური საქმიანობის სახე

1. სასტუმრო (4*-5*)

2. სასტუმრო

3. სასტუმროს ტიპის დაწესებულება/საოჯახო ტიპის სასტუმრო

4. კაფე/რესტორანი

5. სხვა

8. ეკონომიკური საქმიანობის დაწყების თარიღი

9. მისი პოზიცია ეკონომიკურ საქმიანობაში

10. აღნიშნულ ეკონომიკურ საქმიანობაში ჩართული ადამიანების დაახლოებითი რაოდენობა (ასეთის არსებობის მაგალითში)

11. ბიზნესის ხელმძღვანელი

1. ადგილობრივი (მუდმივი მოსახლე საკულევ დასახლებაში)

2. ადგილობრივი (სეზონური მოსახლე)

3. ქართველი (არაადგილობრივი) (სეზონური)

4. უცხოელი

5. სხვა

12. აღნიშნული ბიზნესის მდებარეობა (მუნიციპალიტეტი/სოფელი) და ფაქტობრივი მისამართი

წყარო: რეგისტრაციის ფორმა შემუშავდა ერთობლივი ინტერდისციპლინური კვლევითი პროექტის “ტურიზმისა და მოსახლეობის მიერ განხორციელებული ეკონომიკური აქტივობების ურთიერთკავშირი: მთაბინი რეგიონების მდგრადობის ფორმირება” ფარგლებში, რომელიც განხორციელდა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და გისენის უნივერსიტეტის მიერ 2017-2020 წლებში და დაფინანსებულია შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მიერ.

მონაცემთა ჩანერა და ტრანსკრიფცია/ გაშინაარსება

აუცილებელია, რომ მოხდეს თითოეული ინტერვიუსა და ფოკუს ჯგუფის დისკუსიის ჩანერა უკეთესი დოკუმენტაციისთვის. ამისათვის შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს სხვადასხვა მეთოდი (მაგ., აუდიო, ვიდეო ან ტექსტური ჩანერა), რაც დამოკიდებულია ხელსაწყოებსა და მონაწილეთა თანხმობაზე. ამის შემდეგ შეგროვებული ინფორმაციის გაშინაარსება (ტრანსკრიფცია) იქნება შესაძლებელი. რეკომენდებულია, რომ მოხდეს ჩანაწერისა და ტრანსკრიფციის შედარება, რათა დარწმუნდეთ, რომ ინტერვიუს პარტნიორების / შემთხვევების ყველა საიდენტიფიკაციო ინფორმაციაა დაფიქსირებული (დამატებითი ინფორმაციისთვის იხილეთ Udo Kuckartz, 2014), ასევე გააშინაარსეთ იმდენი ტექსტი და ზუსტად ის სეგმენტები, რასაც მოითხოვს კვლევის კითხვები.

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ 2018 წლის მაისიდან ძალაში შევიდა მონაცემთა დაცვის ზოგადი რეგულაცია (GDPR) და შეიცვალა ორგანიზაციის მიერ ევროკავშირის კერძო მოქალაქეების პერსონალური მონაცემების მართვის მეთოდი (Sirur et al., 2018). მოქალაქეებმა მოიპოვეს ახალი უფლებები და ორგანიზაციებისათვის მნიშვნელოვანია. დაიცვან GDPR რეგულაციები, რათა თავიდან აიცილონ ჯარიმები. აქედან გამომდინარე, აუცილებელია წერილობითი თანხმობის ან სხვა საჭირო დოკუმენტის მიღება რესპონდენტებისაგან მათი პირადი მონაცემების დამუშავების მიზნით. ოფიციალური იურიდიული ტექსტის შესახებ დამატებითი ინფორმაციისთვის მიჰყევით ამ ბმულს: <https://gdpr-info.eu/>

რეკომენდებული მასალები

Flick, U., 2014. An introduction to qualitative research. Sage publications. pp. 574-962;

Guest, G., Namey, E. E. and Mitchell, M. L., 2013. Collecting Qualitative Data: A Field Manual for Applied Research. pp. 331-610 [online] ხელმისაწვდომია:

<https://methods.sagepub.com/book/collecting-qualitative-data>

თინათინ ზურაბიშვილი, 2016. თვისებრივი მეთოდები სოციალურ კვლევაში, გვ. 16-36.

Kyureghyan, E.A., 2006. Applied Sociology. Yerevan.

Tadevosyan, G., 2006. Qualitative social research: Theory methodology: method (educational manual). Yerevan

მონაცემთა ანალიზი

თვისებრივი მონაცემების ანალიზი უმეტესად შემდეგ სამ საფეხურს მოიცავს (ნახაზი 4.4):

ნახაზი 4.4 მონაცემთა ანალიზის საფეხურები

აუდიო, ვიდეო ფაილების გაშინაარსება (ტრანსკრიპცია)

მონაცემების კოდირება (ტექსტი, ფოტოები, ვიდეოები)

მომიებული კოდირებული სეგმენტების ანალიზი

ნყარო: ავტორების შექმნილი ნახაზი

უდიო კუკარცი თავის წიგნში “თვისებრივი ტექსტის ანალიზი” აღწერს ტექსტის ანალიზის სამ მეთოდს, თვისებრივი მონაცემების ანალიზის კომპიუტერული პროგრამის გამოყენებით (Kuckartz, 2014):

- თვისებრივი ტექსტის თემატური ანალიზი;
- თვისებრივი ტექსტის შეფასებითი ანალიზი;
- ტიპოლოგიის ამგები/დამდგენი ტექსტის ანალიზი.

თვისებრივი კონტენტ ანალიზი

კონტენტ ანალიზი, როგორც სოციალური მეცნიერების ერთ-ერთი მეთოდი, მიმართულია ადამიანების კომუნიკაციის გასაანალიზებლად; მათ შორისაა მედიასაშუალებები, პოლიტიკის დოკუმენტები, წერილები და ვიდეო, განსაკუთრებით, სუბტიტრები.

პრაქტიკულად, მეთოდოლოგია მოიცავს ტექსტური ინფორმაციის მცირე სეგმენტებად (პარაგრაფები, ნინადადებები, ფრაზები ან ცალკეული სიტყვები) დაშლის პროცესს, რომლებიც შემდეგ ჯგუფდება საერთო მნიშვნელობის – კოდების მიხედვით (Baxter, 2009).

ფილიპ მეირინგი (Mayring, 2000) თვისებრივი მონაცემების ანალიზის კომპიუტერული პროგრამების (CAQDAS) გამოყენების საშუალებით იძლევა დეტალურ ინფორმაციას თვისებრივი კონტენტ ანალიზის, პრინციპებისა და პროცედურების შესახებ. თვისებრივი კონტენტ ანალიზის ერთ-ერთი მთავარი პრინციპი უკავშირდება იმას, რომ მკვლევრის მიერ შექმნილი კატეგორიები ძირითად საფუძველს წარმოადგენს მონაცემთა ანალიზისათვის. ტექსტის ინტერპრეტაციის ასპექტები საკვლევი კითხვების შესაბამისად არის დაყოფილი კატეგორიებად, რომელთა შემუშავებაც ფრთხილად უნდა მოხდეს და გადაისინჯოს ანალიზის პროცესში.

თვისებრივი მონაცემების ანალიზის ყველაზე გავრცელებული კომპიუტერული პროგრამებია:

- MAXQDA;
- ATLAS.ti;
- NVivo.

გამოცდილება *CaucaSusT* პროექტიდან:

გაფრთხილება: თვისებრივი მონაცემების ანალიზის განხორციელება ზემოთ აღნიშნული მეთოდური პროცედურების დაცვით ისეთ მოკლე ვადაში, როგორიც შემთხვევის შესწავლის ვადები (ორი კვირა) იყო, საქმაოდ რთულია. თუმცა თვისებრივი მონაცემების შემთხვევის შესწავლაში ინტეგრირების საუკეთესო გზაა თითოეული ინტერვიუს შეჯამებების შექმნა საველე სამუშაოების დასრულების შემდეგ. აღნიშნული გამოწვევის დასაძლევად საუკეთესო გზა არის, რომ განხორციელდეს სტუდენტებისათვის ლექტორების მიერ სასწავლო ტრენინგები მონაცემთა ანალიზის თვისებრივ მეთოდებსა და პროგრამული უზრუნველყოფის გამოყენებაზე, რაც ხელს შეუწყობს მათ მომზადებას შემდგომი ანალიზისათვის.

რეკომენდებული მასალები

Kuckartz, U., 2014. Qualitative Text Analysis: A Guide to Methods, Practice and Using Software. Sage. pp. 69-120;

Mayring, P., 2000. Qualitative Content Analysis. Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research, 1(2). ხელმისაწვდომია: <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1089>

სასარგებლო ბმულები:

ბმულებიდან შეგიძლიათ ჩამოტვირთოთ კონტენტ ანალიზის რამდენიმე სახელმძღვანელო:

<https://www.maxqda.com/download/manuals/MAX2020-Online-Manual-Complete-EN.pdf>

http://downloads.atlasti.com/docs/manual/atlasti_v8_manual_en.pdf

<http://download.qsrinternational.com/Document/NVivo11/11.3.0/en-US/NVivo11-Getting-Started-Guide-Pro-edition.pdf>

შედეგების ვიზუალიზაცია

არსებობს სხვადასხვა, ტრადიციული და ინოვაციური გზები, რომელთა საშუალებითაც ხდება მონაცემთა თვისებრივი ანალიზის შედეგების სამეცნიერო და არამეცნიერო აუდიტორიასთან წარდგენა:

- გრაფიკი;
- ცხრილი;
- აღქმითი რუკები;
- რესპონდენტების ნარატივები/ამონარიდები;
- საკვანძო სიტყვების, კოდების ნაკრები;
- ფოტოები;
- ვიდეოები;
- ხელოვნების სხვადასხვა ფორმა (ნახატი, თეატრალური წარმოდგენა).

რაოდენობრივი კვლევის მეთოდები

რაოდენობრივი კვლევის მეთოდების გამოყენებას ტრანსდისციპლინური მიდგომით შემთხვევის შესწავლისას შეუძლია უზრუნველყოს ისეთი უპირატესობები, როგორიცაა გენერალიზებადი/განზოგადებადი მონაცემების მოპოვება, შესასწავლი თემის მასშტაბის შეფასებისა და ფართო გეოგრაფიული არეალის დაფარვა.

შერჩევა

რაოდენობრივი კვლევისას გამოყენება ალბათური შერჩევის მეთოდები, რაც იძლევა კვლევის შედეგების განზოგადების საშუალებას. სტატისტიკური განზოგადება გულისხმობს მკვლევრის მიერ ალბათობის თეორიის გამოყენებას იმის შესაფასებლად, თუ რამდენადაა შესაძლებელი, შედარებით მცირე შერჩეულ ჯგუფში გამოვლენილი მახასიათებლები განზოგადდეს უფრო დიდ ჯგუფზე – მთელ მოსახლეობაზე (De Vaus, 2002).

მარტივი შემთხვევითი შერჩევა (მშშ)

მშშ-ს განხორციელების 5 საფეხურია (De Vaus, 2002):

საფეხურები	მარტივი შემთხვევითი შერჩევა (მშშ)
1.	შერჩევის სრული საფუძვლის მომზადება;
2.	თითოეული შემთხვევისათვის უნიკალური რიცხვის მინიჭება, დაწყებული ერთით;
3.	შერჩევის საჭირო ზომის განსაზღვრა;
4.	შემთხვევითი რიცხვების ცხრილი-დან შერჩევის ზომისათვის რიცხვების ამორჩევა;
5.	შემთხვევითად ამორჩეული რიცხვების შესაბამისად ობიექტების/ შემთხვევების ამორჩევა.

სისტემატური შერჩევა

სისტემატური შერჩევის განხორციელების საფეხურები (De Vaus, 2002):

საფეხურები	სისტემატური შერჩევა
1.	შერჩევის ჩარჩოს შექმნა;
2.	მოსახლეობის რაოდენობის განსაზღვრა (მაგ. 100);
3.	შერჩევის საჭირო ზომის განსაზღვრა (მაგ. 20);
4.	შერჩევის ნილის გამოთვლა, მოსახლეობის რაოდენობის გაყოფით შერჩევის საჭირო ზომაზე ($100 \div 20 = 5$);
5.	საწყისი წერტილის არჩევა 1-დან 5-ის ფარგლებში (ან რამდენიცაა შერჩევის ნილი), რიცხვის შემთხვევითი შერჩევით (მაგ. 3);
6.	შერჩეული რიცხვი ცხადდება ათვლის წერტილად (ამ შემთხვევაში 3);
7.	შერჩევის ნილის გათვალისწინებით ყოველი მე-η მაგალითის შერჩევა. ამ მაგალითში, როცა შერჩევის ნილი არის 5, უნდა შეირჩეს ყოველი მე-5 შემთხვევა და შედგეს 20-შემთხვევიანი შერჩევა.

სტრატიფიცირებული შერჩევა

სტრატიფიცირებული შერჩევა მშშ-ის მოდიფიცირებული ვარიანტია. ის გამოიყენება მეტი რეპრეზენტატულობისა და, შესაბამისად, უფრო ზუსტი შერჩევის მისაღწევად, თუმცა შერჩევის სიზუსტის გაუმჯობესება ხდება გართულებული პროცედურების ხარჯზე. მთლიანობაში, სტრატიფიცირებულ შერჩევას აქვთ მსგავსი შეზღუდვები, როგორიც მშშ-ს. მაგალითად, შერჩევის რეპრეზენტატულობის მისაღწევად, მაგალითში სხვადასხვა ჯგუფის პროპორცია უნდა შეესაბამებოდეს პროპორციას მოსახლეობაში.

მრავალსაფეხურიანი კლასტერული შერჩევა

კლასტერული შერჩევა საჭიროებს რამდენიმე სხვადასხვა შერჩევის შექმნას (აქედანაა მისი სახელიც) და ეს კეთდება ისეთი ფორმით/გზით, რაც ამცირებს გამოკითხვის ჩატარების საბოლოო ხარჯებს.

შერჩევის აუცილებელი პროცედურები მოიცავს შემდეგ ნაბიჯებს (მაგ. ქალაქის მოსახლეობის შერჩევა, რომლისთვისაც არ განისაზღვრა შერჩევის საფუძველი) (De Vaus, 2002):

საფეხურები	მრავალსაფეხურიანი კლასტერული შერჩევა
1.	ქალაქის დაყოფა არეალებად/უბნებად (მაგ. საარჩევნო უბნები, საყოველთაო აღწერის ოლქები);
2.	მარტივი შემთხვევითი შერჩევის გამოყენებით კლასტერების შერჩევა;
3.	შერჩეული კლასტერების დაყოფა უფრო მცირე ტერიტორიებად (მაგ. ბლოკებად);
4.	მეორე ეტაპზე შერჩეულ კლასტერებში ბლოკების შერჩევა, მშშ გამოყენებით;
5.	თითოეული შერჩეული ბლოკისთვის შინამეურნეობების მისამართების ჩამონათვლის მომზადება;
6.	შერჩეულ ბლოკებში მშშ-ს გამოყენებით მისამართების შერჩევა;
7.	თითოეულ შერჩეულ შინამეურნეობაში თითო წევრის შერჩევა, რომელიც მიიღებს მონაწილეობას გამოკითხვაში.

რეკომენდული მასალები

De Vaus, D., 2014. Surveys in Social Research. Sydney, Vic.: Allen & Unwin.

სოციოლოგიურ მონაცემთა ანალიზი (2006), ნინო ფურგლიშვილი, გვ. 13-21.

რაოდენობრივი კვლევის მეთოდები სოციალურ მეცნიერებებში (2008), ლია წულაძე, გვ. 45-52.

Tadevosyan, G., 2006. Qualitative social research: Theory methodology: method (educational manual). Yerevan. [online] ხელმისაწვდომია: http://lib.ystu.am/close_books/262135.pdf

Kyureghyan, E. A., 2006. Applied Sociology (educational manual). Yerevan, [online] ხელმისაწვდომია: [http://ijevanlib.ystu.am/wp-content/uploads/2018/01/կիրառական-սოցიოლოგია.pdf](http://ijevanlib.ystu.am/wp-content/uploads/2018/01/կիրառական-սոցիոლոգիա.pdf)

მონაცემთა შეგროვება

რაოდენობრივი მონაცემთა შეგროვების მეთოდები მოითხოვენ სტრუქტურირებულ მონაცემებს, მიღებულს სხვადასხვა გზით, მათ შორის პირის ადგილზე მონახულებით, რესპონდენტის ტელეფონზე დარეკვით, კითხვარის ბმულის სოციალურ ქსელში გაგზავნით ან განთავსებით.

პირისპირ გამოკითხვა

პირისპირ გამოკითხვის ჩატარებისათვის დამახასიათებელია ინტერვიუერის შეხვედრა რესპონდენტთან. ინტერვიუერი კითხულობს კითხვებს და აფიქსირებს რესპონდენტის პასუხებს. ეს შეიძლება გაკეთდეს როგორც „ქალალდისა და ფანქრის“ ინტერვიუს ფორმატში (PAPI), ასევე კომპიუტერზე დაფუძნებული პირადი ინტერვიუს (CAPI) სახით (Schröder, 2016).

მონაცემთა შეგროვების ელექტრონული საშუალებები განსაკუთრებით ეფექტურიანია შემთხვევის მოყლევადიანი შესწავლისთვის, დროის დაზოგვის მიზნით. ამ შემთხვევაში ხდება ქაღალდზე დაფიქსირებული ინფორმაციის მონაცემთა ბაზაში გადატანა.

სასარგებლო ბმულები:

მობილური აპლიკაციის მონაცემთა შეგროვების ღიად ხელმისაწვდომი ინსტრუმენტი:

- KoBoToolbox: <https://www.kobotoobox.org/>;
- Open Data Kit: <https://opendatakit.org/>;
- Google form (not available): <https://www.google.com/forms/about/>.

სატელეფონო ინტერვიუ

სატელეფონო ინტერვიუები გულისხმობს შერჩეულ რესპონდენტებთან სატელეფონო კონტაქტის დამყარებას და კითხვების დასმას ტელეფონის მეშვეობით. სატელეფონო ინტერვიუს მეთოდები საშუალებას აძლევს ინტერვიუერებს, შევიდნენ კონტაქტში რესპონდენტებთან, მაგრამ მათი ანონიმურობა შეინარჩუნონ. ამ მეთოდის გამოყენებით საკმაოდ მარტივია იმ რესპონდენტებთან დაკონტაქტება, რომლებიც არ იმყოფებიან სახლში და, აგრეთვე, სატელეფონო ინტერვიუების ჩატარება გაცილებით იაფია, ვიდრე პირისპირი

ინტერვიუების ჩატარება, რადგან ინტერვიუერის გადადგილებასთან არ არის დაკავშირებული (De Vaus, 2002).

ინტერნეტ გამოკითხვა, ვებ – გვერდები

ვებ-გვერდებს აქვს კითხვარების შესაქმნელად საჭირო დინამიური, ინტერაქტიული ფუნქციები და, ასევე, შთამბეჭდავი ვიზუალური საშუალებები, რომლებიც ხელმისაწვდომია ინტერნეტში. ეს გულისხმობს კითხვარის ვებ-სერვერზე განთავსებას და რესპონდენტების შესაბამის ვებ-გვერდზე შესვლას კითხვარის შევსების მიზნით (De Vaus, 2002).

სივრცითი მონაცემები

საველე სამუშაოების პროცესში მკვლევარებს დამატებით შეუძლიათ შეაგროვონ სივრცითი მონაცემები, როგორიცაა რესპონდენტების ადგილმდებარეობა ან სხვადასხვა ტურისტული ობიექტი, ინფრასტრუქტურა, ბუნებრივი რესურსების განლაგება, პოტენციური ხედვის წერტილები, რომლებიც შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ტურისტული მიზნებისთვის. ამ მიმართულებით რამდენიმე საშუალებაა ხელმისაწვდომი მობილური აპლიკაციის სახით, რომელიც ქვემოთაა ჩამოთვლილი:

სასარგებლო ბმულები:

- OSMTracker: https://play.google.com/store/apps/details?id=net.osmtracker&hl=en_US
- KoBoToolbox (იხილეთ ზემოთ);
- Open Data Kit (იხილეთ ზემოთ).

რეკომენდებული მასალები

De Vaus, D., 2014. Surveys in Social Research. Sydney, Vic.: Allen & Unwin. pp. 158 – 187

რაოდენობრივი კვლევის მეთოდები სოციალურ მეცნიერებებში (2008), ლია წულაძე, გვ. 14-20.

Tadevosyan, G., 2006. Qualitative social research: Theory methodology: method (educational manual). Yerevan. http://lib.yusu.am/close_books/262135.pdf

მონაცემთა ანალიზი

აღწერითი სტატისტიკა
აღწერითი სტატისტიკა აჯამებს შერჩევაში მოხვედრილი შემთხვევების პასუხებს.

დავიდ დე ვუ (De Vaus, 2002) განასხვავებს აღწერითი ანალიზის ჩატარებისა და გამოსახვის სამ გზას: ტაბულარულს, გრაფიკულსა და სტატისტიკურს.

- **ტაბულარული:** ტაბულარული ანალიზი მოიცავს მონაცემების ანალიზის შედეგების ცხრილებში წარმოდგენას. ეს შეიძლება განხორციელდეს სიხშირული, ჯვარედინი ან სხვა ტიპის მარტივი ცხრილის ფორმატში;
- **გრაფიკული:** ხშირ შემთხვევაში, ცხრილში მოცემული ინფორმაცია შეიძლება წარმოდგენილი იყოს გრაფიკის სახით. ანალიზის გასაადვილებლად გრაფიკები შეიძლება უფრო მარტივად იყოს გამოსახული ტენდენციის ამსახველი მონაცემები, ვიდრე ცხრილში;
- **სტატისტიკური:** სტატისტიკა მოიცავს შეჯამებულ ინფორმაციას. აღწერითი სტატისტიკა ხშირად ერთობისა და ალბათობის მაჩვენებელი, სხვადასხვა კოეფიციენტი და ინდექსი და ა.შ.) და არ შეიცავს იმდენ ინფორმაციას, რამდენსაც ცხრილი ან გრაფიკი, მაგრამ მას შეუძლია წარმოადგინოს შემთხვევების ნაკრების მარტივად გასაგები გამოსახულება.

ახსნითი სტატისტიკა

როგორც წესი, ჩვენ არ ვართ დაინტერესებული მხოლოდ იმით, რომ, უბრალოდ, აღვწეროთ შერჩევაში მოხვედრილი ადამიანების დამოკიდებულება და მახასიათებლები. ამის ნაცვლად, ჩვენ გვინდა, რომ შერჩევის შედეგები განვაზოგადოთ უფრო ფართო მოსახლეობაზე. დასკვნითი სტატისტიკის ფუნქციაა, წარმოადგინოს მოსაზრება იმის შესახებ, თუ შერჩევაში აღწერილი ნიმუშები რამდენად შეიძლება იქნეს გამოყენებული მთელი იმ თემის/საზოგადოების დასახასიათებლად, საიდანაც არის ეს ნიმუშები აღებული. როდესაც გვაქვს შერჩევა, რომელიც მიიღება ალბათური შერჩევის მეთოდით, შეგვიძლია გამოვიყენოთ მისგან გამომდინარე/ინფერენციული სტატისტიკა (De Vaus, 2014).

ერთგანზომილებიანი ანალიზი

ერთგანზომილებიანი ანალიზის ძირითადი ნაწილი აღნერს ცვლადების განაწილებას. ვინაიდან ყველა ცვლადს აქვს ორი ან მეტი კატეგორია ან მნიშვნელობა, ჩვენ შეგვიძლია გავარკვიოთ, თუ როგორ ნაწილდება შემთხვევები ამ კატეგორიებში. გასათვალისწინებლია ასეთი განაწილების არაერთი ასპექტი (De Vaus, 2002).

- **მარტივი აღნერა:** რამდენი ადამიანი ეკუთვნის კონკრეტულ კატეგორიას? რომელ კატეგორიას მიეკუთვნება ბევრი შემთხვევა და რომელს – ცოტა?
- **ტიპურობა / ცენტრალური ტენდენცია:** მიეკუთვნებიან თუ არა შემთხვევები კონკრეტულ კატეგორიებს? რომელია ის ტიპური კატეგორია, რომელსაც შემთხვევები მიეკუთვნებიან?
- **ვარიაცია:** შემთხვევები კონცენტრირებული არიან ერთ-ორ კატეგორიაში თუ ისინი მეტნაკლებად თანაბრად ნაწილდებიან კატეგორიებს შორის? რამდენად ერთგვაროვანია (ჰომოგენურია) ან არაერთგვაროვანია (ჰეტეროგენულია) შერჩევა?
- **სიმეტრია/გადახრა:** იმ ცვლადებისთვის, სადაც კატეგორიები რანჟირებულია დაბლიდან მაღლა, შემთხვევების დაჯგუფება დაბალ ნაწილში ხდება თუ მაღლში? თუ ისინი ცვლადის შუაში იყრიან თავს?

შეგროვებული მონაცემების გასაანალიზებლად ხელმისაწვდომია მონაცემთა ანალიზის სხვადასხვა პროგრამა, როგორიცაა SPSS (სტატისტიკური პაკეტი სოციალურ მეცნიერებათათვის), ექსელი (Excel) ან R.

რეკომენდებული მასალები

De Vaus, D., 2014. Surveys in Social Research. Sydney, Vic.: Allen & Unwin. pp. 264 – 316

სოციოლოგიურ მონაცემთა ანალიზი (2006), ნინო დურგლიშვილი, გვ. 60-84

რაოდენობრივი კვლევის მეთოდები სოციალურ მეცნიერებებში (2008), ლია წულაძე, გვ. 53-63

რაოდენობრივი კვლევის შედეგების ვიზუალიზაციის ფორმები

- გრაფიკები;
- ცხრილები;
- აღქმითი რუკები;
- რუკები.

შერეული მეთოდებით კვლევა

თვისებრივი და რაოდენობრივი კვლევის მეთოდების ცალ-ცალკე გამოყენების გარდა, შესაძლებელია მათი გაერთიანება შერეული მეთოდებით კვლევაში. გრინის (Greene, 2007) თანახმად, შერეული მეთოდებით აზროვნებამ გახსნა “ხედვისა და მოსმენის მრავალი გზა” (გვ. 20). გარდა ამისა, ის მოიხსენიება, როგორც “კვლევის მესამე პარადიგმა” (Johnson and Onwuegbuzie, 2004: 15) და “ახალი ვარსკვლავი სოციალურ მეცნიერებათა ცაზე” (Mayring, 2007: 1).

“შერეული მეთოდებით კვლევა განისაზღვრება, როგორც კვლევა, რომელშიც მკვლევარი აგროვებს და აანალიზებს მონაცემებს, აერთიანებს შედეგებს და გამოაქვს დასკვნები, ერთ კვლევაში ან გამოკითხვის პროგრამაში როგორც თვისებრივი, ისე რაოდენობრივი მიდგომების ან მეთოდების გამოყენებით (Tashakkori & Creswell, 2007b: 4)”.

შერეული მეთოდების კვლევის პიონერის ჯონ ვ. კრეზუელის თანახმად, შერეული მეთოდების კვლევის მთავარი უპირატესობა ის არის, რომ ის “გვთავაზობს გარკვეული ძლიერი მხარეების გამოყენებას, რაც ანაზღაურებს როგორც რაოდენობრივი, ასევე თვისებრივი კვლევის სისუსტეებს (Creswell and Clark, 2017: 95).

კვლევის პროცესისათვის, რომელიც მიზნად ისახავს კომპლექსური საზოგადოებრივი მოვლენების ანალიზს და რეალურ გამოწვევებზე რეაგირებას, დამახასიათებელია შერეული მეთოდების მიდგომის გამოყენება. ეს ხშირად საუკეთესო მიდგომაა შემთხვევის შესწავლის პროცესში.

შერეული მეთოდების გარდა, კვლევის გარკვეული მეთოდები სპეციალურად მიმართულია ცოდნის სხვა-

დასხვა წყაროს გაერთიანებისაკენ და, ამგვარად, შესაძლებელია გახდეს შემთხვევის ტრანსდისციპლინური შესწავლის კვლევის ძირითადი საფუძველი. რამდენიმე მათგანი აღნერილია შემდეგ ნაწილში.

ინტერ- და ტრანსდისციპლინური მეთოდები

სისტემური ანალიზი

სისტემა არის ორგანიზებული მთლიანობა, სხეული, ”ოპერეტების ერთობლიობა, ურთიერთობა ოპერეტებსა და მათ ატრიბუტებს შორის“ (Hall and Fagen, 1956). სისტემის ზოგადი კონცეფცია შეესაბამება ტრანსდისციპლინურ კვლევას, რომლის მიზანია კომპლექსური საზოგადოებრივი ფენომენების გაცნობიერება.

ჩვენ გარშემო არსებობს სხვადასხვა ტიპის სისტემები, მათ შორის:

- ეკოლოგიური სისტემები:** მაგალითად, ტროპიკული ტყეები, რიფები, მთის ტბა;
- ტექნიკური სისტემები:** მანქანები (ავტომობილი, მაცივარი), საწარმოო საშუალებები;
- სოციალური სისტემები:** ორგანიზმების პოპულაციები, საზოგადოება (ადგილობრივიდან საერთაშორისო დონემდე), სხვადასხვა თემა და კულტურა, ინდივიდუალური ჯგუფი (მაგ., ოჯახი, კლანი) ან საგანმანათლებლო სისტემა.

სისტემის ძირითადი კონცეფცია

სისტემა – ორგანიზებული ერთეული, რომელიც შედგება ურთიერთდაკავშირებული და ურთიერთდამოკიდებული ნაწილებისგან.

ჩარჩო/საზღვარი, რომელიც შემოსაზღვრავს სისტემას და განასხვავებს მას სხვა სისტემებისგან საერთო გარემოში (განსაზღვრულია სხვადასხვა განზომილებით).

სისტემის კომპონენტები (მაგ. ტურისტული სისტემის კომპონენტებია: ინფრასტრუქტურა, მოსახლეობა, ბუნებრივი რესურსები, განთავსება, ატრაქციები).

ზემოქმედების ცვლადები / ფაქტორები

თითოეული (ძირითადი) სისტემა განისაზღვრება მისი საზღვრებით, რაც განასხვავებს მას მიმდებარე სისტემისაგან; ეს საზღვრები შეიძლება განისაზღვროს სხვადასხვა განზომილებით, როგორიცაა:

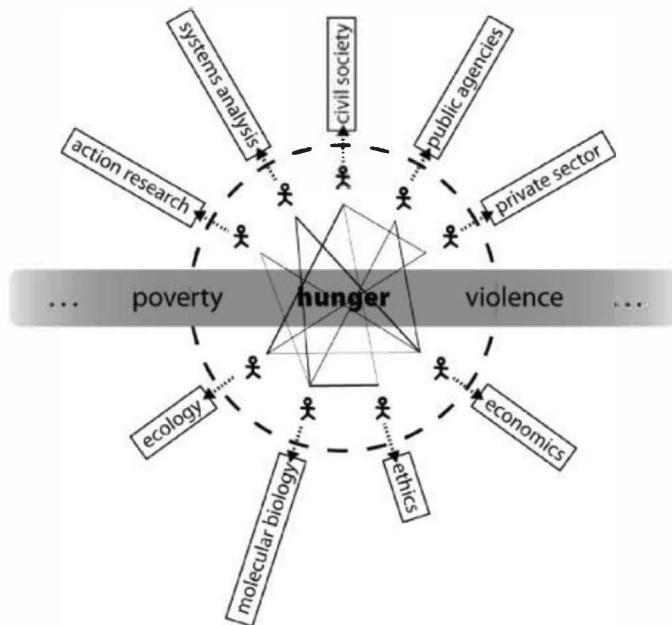
- სივრცე (გეოგრაფიული, ადმინისტრაციული)
- სტრუქტურა (პროცესებზე დაფუძნებული)
- შინაარსი (თემები, პრობლემები)
- ინსტიტუციური (ადმინისტრაცია)
- პერსონალური (აქტორები)

კვლევისა და სწავლების მიზნით სისტემის საზღვრების დადგენა შესაძლებელია კონკრეტული კვლევის კითხვებისა და შესასწავლი საკითხის შეზღუდვების საფუძველზე. ძირითადი სისტემა ის არის, რაზეც გავლენის მოხდენა შეგვიძლია ჩვენი კვლევით.

სისტემის კომპონენტები შეიძლება შეიცავდეს: სხვადასხვა აქტორს, ინსტიტუციებს, ბუნებრივ რესურსებს ან ინფრასტრუქტურის ელემენტებს. ტერმინი „სისტემა“ აღნიშნავს ამ ელემენტებს შორის კავშირებსა და ურთიერთქმედებას. სისტემაზე (და მის თითოეულ კომპონენტზე) გავლენას ახდენს მრავალი ფაქტორი როგორც ძირითადი სისტემის შიგნიდან, ასევე მის გარშემო არსებული გარემოდან.

ტრანსდისციპლინური კვლევითი პროექტი, თავის მხრივ, შეიძლება მოიცავდეს სისტემას. ამ მაგალითში, მკვლევრები და დაინტერესებული მხარეები (მაგ. კონკრეტული დისციპლინის სპეციალისტები, სამთავრობო და სხვა საჯარო დაწესებულებების, კერძო სექტორის, სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლები) ქმნიან სისტემის ელემენტებს და ურთიერთქმედებას ახდენენ შემთხვევის შესწავლის პროცესში (ე.ი. საკითხის განხილვის, ღირებულებებისა და მიზნების გააზრების ან სხვადასხვა პარამეტრის შემუშავების გზით) (Pohl and Hirsch Hadorn, 2008).

ნახაზი 4.5 ტრანსდისციპლინური კვლევითი პროექტი არის სისტემა, რომელიც აგებულია ერთობლივი კვლევითი პროცესის შედეგად.

წყარო: *Methodological challenges of transdisciplinary research* (2008), Christian Pohl and Gertrude Hirsch Hadorn

ტურიზმი არის ჰიბრიდული სისტემის მაგალითი, რომელიც ხასიათდება სოციალური, ეკონომიკური და ბიოფიზიკური კომპონენტების რთული ურთიერთქმედებით (ნახ. 4.6.). პოტენციური ზემოქმედების ფაქტორები, რომლებიც გავლენას ახდენენ ტურიზმის დესტინაციაზე, მოიცავს:

- გარე: კლიმატის გლობალური ცვლილება, ტურისტების მოთხოვნა, ხელმისაწვდომი ეროვნული ან საერთაშორისო განვითარების ფონდები;
- შიდა: ენების ცოდნა და კომუნიკაციის უნარჩვევები და ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ ტურისტების მასპინძლობის სურვილი, ხელმისაწვდომი რესურსები.

ნახაზი 4.6 შემთხვევის ტრანსდისციპლინური შესწავლის არეალში დასახლების სისტემის სტრუქტურა

წყარო: პროექტის გუნდის მიერ შექმნილი ილუსტრაცია, ინტერნეტში მოძიებულ ფოტოზე დაყრდნობით: https://a248.e.akamai.net/secure.meetupstatic.com/photos/event/d/8/3/9/highres_440215353.jpeg

სისტემის მოდელი შეიძლება შემუშავდეს საკვლევი პრობლემის თითოეული ასპექტისთვის. სისტემის მოდელში ინტეგრირებული უნდა იყოს დაინტერესებული მხარეების (ასევე მოიხსენიება, როგორც ტრანსდისციპლინური კვლევის პრაქტიკის აქტორები) მრავალმხრივი ცოდნა. უნდა გამოვლინდეს და აღინიშვნოს ძირითადი ცვლადები და პარამეტრები და განისაზღვროს მათი ურთიერთობა დაინტერესებული მხარეების სემინარების, ფოკუს ჯგუფებისა და ინტერვიუების დროს. ამ პროცესის მიზანია ფუნქციური სისტემის მოდელის აგება და შესწავლილი სისტემის ერთიანი გაგება, რაც საფუძვლად დაედება შესასწავლი პრობლემის მოგვა-

რებას (ე.ო. სცენარის შექმნა, იხილეთ ქვემოთ მოცემული „სცენარის განვითარების“ ნაწილი). გარდა ამისა, სისტემის მოდელირებას შეუძლია განსაზღვროს სწავლის პროცესი როგორც პრაქტიკოსი აქტორებისთვის, ასევე მეცნიერებისათვის, რადგან ისინი ცვლიან ცოდნას, აღქმასა და პრობლემის გაგებას (Bergmann et al., 2012: 88).

ერთიანი სისტემის აღწერის მიზანია შემთხვევის საერთო, ყოვლისმომცველი აღქმა (საკითხის გააზრება) ყველა ჩართული პირისათვის (სტუდენტები, დაინტერესებული მხარეები და ა.შ.).

ნახაზი 4.7 სისტემის ანალიზის საფეხურები

ნაბიჯი 1	ნაბიჯი 2	ნაბიჯი 3	ნაბიჯი 4
<ul style="list-style-type: none"> • შესასწავლი შემთხვევის, კვლევის კითხვებისა და მიზნის იდენტიფიცირება 	<ul style="list-style-type: none"> • სისტემის ფუნქციებისა და ძირითადი კომპონენტების იდენტიფიცირება 	<ul style="list-style-type: none"> • შინაგანი და გარეგანი ზემოქმედების ფაქტორების იდენტიფიცირება 	<ul style="list-style-type: none"> • სისტემაზე კუმულაციური ურთიერთებებისა და გავლენების განხილვა

წყარო: პროექტის გუნდის მიერ შექმნილი ილუსტრაცია, ადაპტირებულია Glanzer et al., (2005)-ის მიხედვით.

სისტემის ანალიზის ვიზუალიზაციისა და შეფასების მეთოდები

სისტემების ვიზუალიზაციისათვის გამოიყენება სხვადასხვა მეთოდი, რომლებიც ხაზს უსვამენ მნიშვნელოვან გავლენის ფაქტორებს და მათ ურთიერთკავშირს სისტემის კომპონენტებთან, ასევე გამოკვეთენ სისტემაში არსებულ პრობლემებსა და პოტენციალს.

პლუს-მინუს ანალიზი ანუ SWOT

SWOT არის აბრევიატურა ინგლისური სიტყვებისა, რომელთა პირველი ასოებით აღინიშნება: სიძლიერე (S), სისუსტე (W), შესაძლებლობა (O) და საფრთხე (T). SWOT ანალიზი წარმოადგენს მეთოდს, რომელსაც შეუძლია ზუსტად შეისწავლოს და გაანალიზოს სისტემის ამჟამინდელი მდგომარეობა. SWOT შეიძლება დაიყოს ორ მთავარ ნაწილად: პირველი ნაწილი – SW ძირითადად გამოიყენება შიდა მდგომარეობის დასახასიათებლად, ხოლო მეორე ნაწილი – OT გამოიყენება გარე მდგომარეობის ანალიზისთვის.

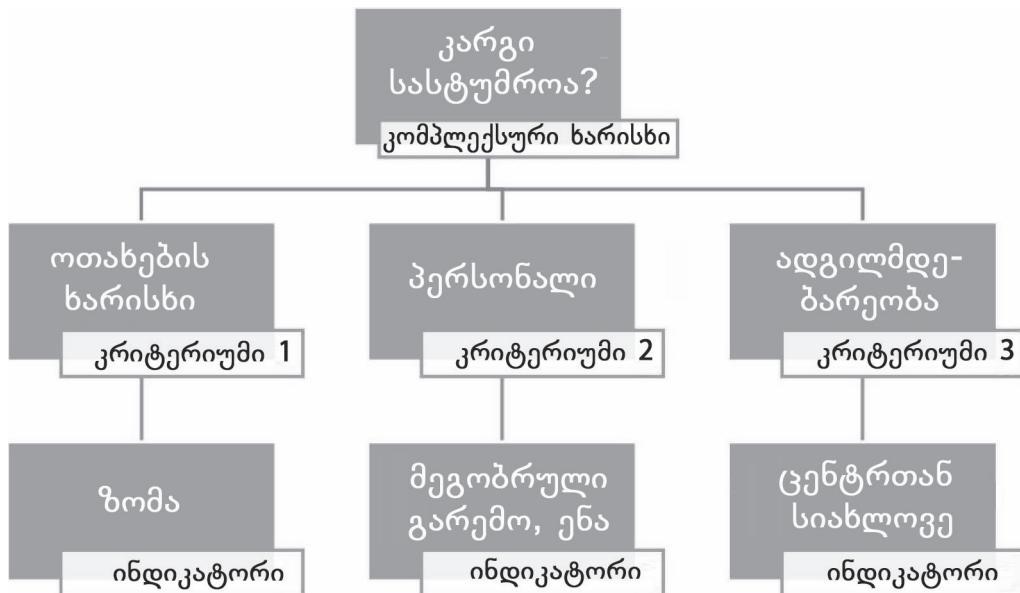
სიძლიერე (S)	საფრთხე (T)
<ul style="list-style-type: none"> - ხელსაყრელი ადგილმდებარეობა, კარგი ხელმი-საწვდომობა; - მიმზიდველი გარემო და კლიმატი; - კულტურულ-ისტორიული ძეგლები; - ყაზბეგის ეროვნული პარკი; - კრიმინალის დაბალი დონე. 	<ul style="list-style-type: none"> - არამდგრადი და არასტაბილური პოლიტიკური და ეკონომიკური მდგომარეობა (გეოპოლიტიკური ასპექტი); - მაღალი დამოკიდებულება ტურიზმის ეკონომიკაზე; - ეკოლოგიური საფრთხეები (ბუნებრივი რისკები, უკონტროლ ნაგავსაყრელები); - ახალგაზრდა ადგილობრივი მოსახლეობის გადინება (მიგრაცია).
შესაძლებლობა (O)	სისუსტე (W)
<ul style="list-style-type: none"> - აუთვისებელი ტურისტული რესურსების იდენტიფიცირება და ტურისტული პროდუქტების / შემოთავაზებების დივერსიფიკაცია; - ზამთრის ტურისტული სეზონის გააქტიურება გუდაურის სათხილამურო კურორტთან მჭიდრო კავშირის დამყარებით; - ინფორმაციული ტექნოლოგიების უფრო მასშტაბური და ფართო გამოყენება; - ტურისტული პროდუქტებისა და მომსახურების ხარისხის შიდა უზრუნველყოფის სისტემის დანერგვა. 	<ul style="list-style-type: none"> - სეზონურობა; - სუსტად განვითარებული სოფლის მეურნეობა; - ადგილობრივი წარმოების საქონლის სიმცირე; - ადგილობრივი კვალიფიციური კადრების ნაკლებობა; - ძლიერი დამოკიდებულება ერთ ეკონომიკურ სექტორზე – ტურიზმზე; - გრძელვადიანი ხედვის არარსებობა.

ნუარო: *CaucasusT* პროექტი, SWOT ანალიზი განხორციელდა შემთხვევის შესწავლის კურსის მონაწილეთა მიერ ყაზბეგში, საქართველო (2019)

ინდიკატორებზე ორიენტირებული შეფასება

ინდიკატორებზე ორიენტირებულმა შეფასებამ შეიძლება შექმნას რთული სისტემის თვისებების შეფასების მეთოდი მისი კომპონენტების კრიტერიუმების საფუძველზე. ნახ. 4.9. ასახავს მაგალითს, რომელშიც სასტუმრო წარმოადგენს სისტემის ნიმუშს და გვთავაზობს მისი კომპონენტებისა და ინდიკატორების შეზღუდულ არჩევანს.

ნახაზი 4.9 ინდიკატორებზე ორიენტირებული შეფასების მაგალითი

ნუარო: *CaucasusT* პროექტისთვის შექმნილი ნახაზი.

სისტემის დიაგრამები (System Graphs)

სისტემისა და მისი კომპონენტების ვიზუალიზაცია ძალიან სასარგებლო სავარჯიშოა სისტემური ანალიზის განვითარებისათვის. ნახაზი 4.10 ასახავს ტურიზმის სისტემის გრაფიკის მაგალითს.

ნახაზი 4.10 ტურიზმის სისტემის გრაფიკის მაგალითი

წყარო: საკუთარი ილუსტრაცია დაფუძნებული Peric and Djurkin, 2014-ზე

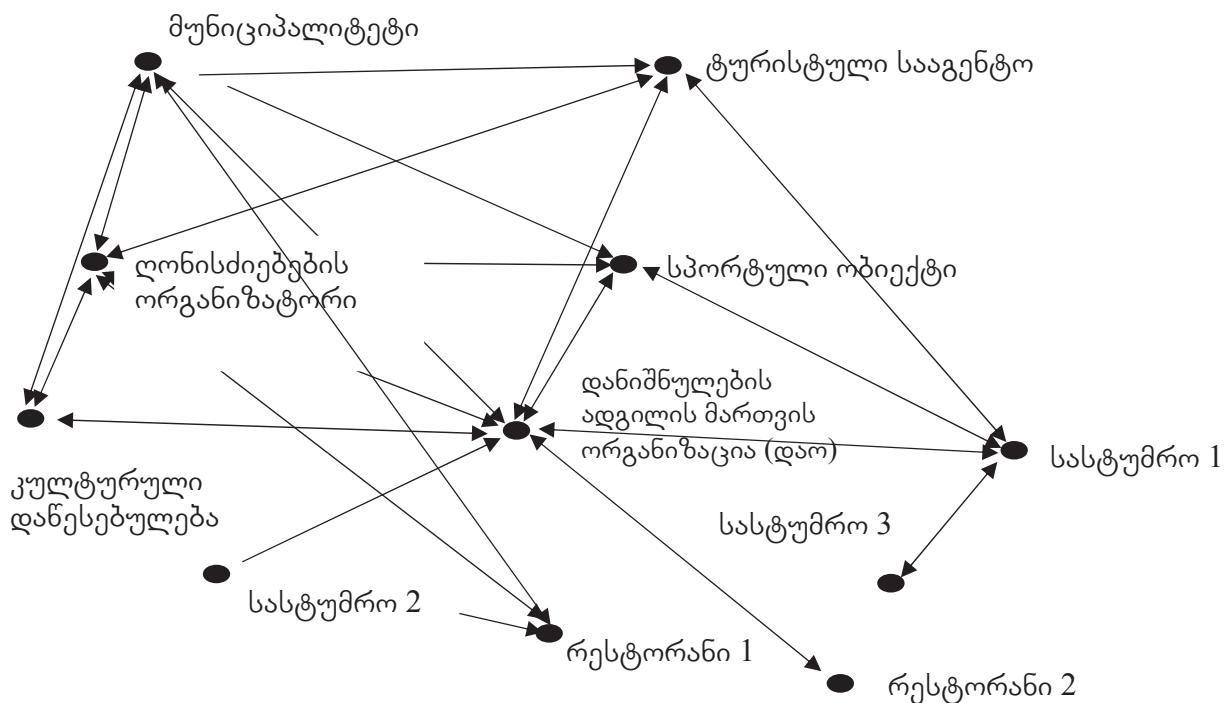
სოციალური ქსელის ანალიზი

ქსელის ანალიზი საშუალებას გვაძლევს, აღვენეროთ დაინტერესებულ მხარეებს შორის ურთიერთობების სტრუქტურა. ეს შეიძლება გავეთდეს როგორც თვისებრივად, ისე რაოდენობრივად, თანაც რაოდენობრივი მახასიათებლების გამოყენება ამ ურთიერთობების გაზომვის საშუალებას იძლევა. ამ მახასიათებლების საფუძველზე შეიძლება შეფასდეს როგორც მთელი ჯგუფის, ასევე ცალკეული დაინტერესებული მხარეების რესურსები. სოციალური ქსელის ანალიზი არის მატრიცისა და მრუდების თეორიის (Graph Theory) გამოყენების

მაგალითი (Hanneman and Riddle, 2005).

მატრიცები ხშირად გამოიყენება სოციალური ქსელის ანალიზში, რათა შექმნან მონაცემები ურთიერთობებისა და კავშირების შესახებ, რომლებიც ერთმანეთთან აქვთ დაინტერესებულ მხარეებს. მატრიცის ერთეულებში საკვანძო სიტყვების გამოყენების ნაცვლად სოციალური ქსელის ანალიზი იყენებს ციფრებს შემდეგი ინფორმაციის წარმოსადგენად; I) კავშირის არსებობა/არარსებობა; II) ურთიერთობის შედარებითი სიძლიერე. თითოეული მატრიცა განასახიერებს უნიკალურ კავშირს, მაგალითად, კონტაქტს, მეგობრობას, შეთავაზებას, კონფლიქტს და ა.შ. (Reed et al., 2009).

ნახაზი 4.11 ქსელის ანალიზის მატრიცისა და გრაფიკის მაგალითი

	D	H1	H2	H3	R1	R2	T	E	M	S	C
დანიშნულების ადგილის მართვის ორგანიზაცია	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1
სასტუმრო 1	1	0	0	1	1	0	1	0	0	1	0
სასტუმრო 2	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
სასტუმრო 3	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
რესტორანი 1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0
რესტორანი 2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ტურისტული სააგენტო	1	1	0	0	0	0	0	1	1	0	0
ლონისძიებების ორგანიზატორი	1	0	0	0	1	0	1	0	1	1	1
მუნიციპალიტეტი	1	0	0	0	1	0	1	1	0	1	1
სპორტული ობიექტი	1	1	0	0	0	0	0	1	1	0	0
კულტურული დაწესებულება	1	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0

წყარო: Gajdošik (2015)

ლეგენდა: D-დანიშნულების ადგილის მართვის ორგანიზაცია, H1- სასტუმრო 1, H2- სასტუმრო 2, H3- სასტუმრო 3, R1- რესტორანი 1, R2- რესტორანი 2, T- ტურისტული სააგენტო, E- ლონისძიებების ორგანიზატორი, M- მუნიციპალიტეტი, S- სპორტული ობიექტი, C- კულტურული დაწესებულება.

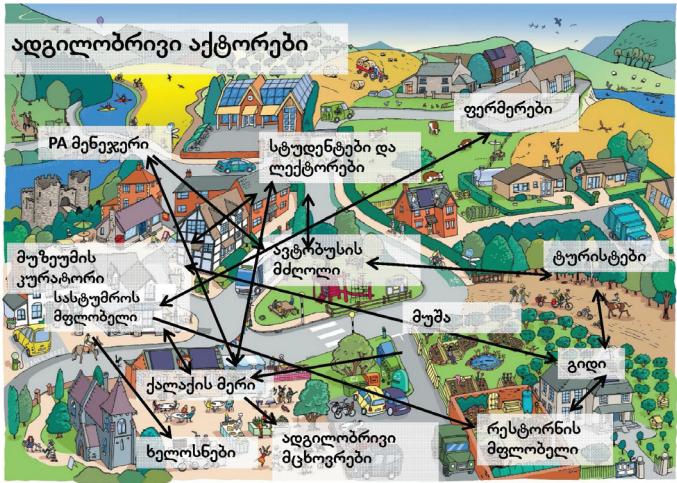
დამატებითი ინფორმაციისათვის:

ქსელური მიდგომა სულ უფრო მეტად გამოიყენება ტურისტული დანიშნულების ადგილების კონტექსტში. ტურისტული დანიშნულების ადგილები შეიძლება შეფასდეს, როგორც ადგილები, სადაც დაინტერესებულ მხარეებს შორის თანამშრომლობა ქმნის ტურისტულ პროდუქტს (Pechlaner et al., 2012). ეს ქსელები, რომლებიც შეიძლება ეფუძნებოდეს ადგილობრივ არაფორმალურ აღიანსებს, შემთხვევით თუ ოფიციალურ პარტნიორობას, სავარაუდოა, რომ

დაეხმარონ ტურიზმს მისი დანაწევრებული ბუნების კომპენსაციაში. ტურიზმი განიხილება, როგორც გეოგრაფიულად გაფანტული ეკონომიკური დარგი, რომელიც შედგება მცირე დამოუკიდებელი ბიზნესებისაგან, სადაც ყოვლისმომცველი პროდუქტის შექმნა თანამშრომლობის შესაძლებლობაში მდგომარეობს (Scott et al., 2008). ქსელური პერსპექტივის მთავარი უპირატესობა მდგომარეობს ტურისტული დანიშნულების ადგილზე ტურიზმში ჩართული დაინტერესებული მხარეების თანამშრომლური ქცევის რაოდენობრივი პარამეტრების შეფასება-

ში, რაც ხელს უწყობს დანიშნულების ადგილის მენეჯმენტის თანამშრომლური მართვის პრობლემების გააზრებას.

ნახაზი 4.12 ქსელის მაგალითი

წყარო: პროექტის გუნდის მიერ შექმნილი ილუსტრაცია, ფოტო ხელმისაწვდომია ინტერნეტში: https://a248.e.akamai.net/secure.meetupstatic.com/photos/event/d/8/3/9/highres_440215353.jpeg

გავლენის/ინტერესის ქსელი

გავლენის/ინტერესის ქსელი შექმნილია ისეთი მეთოდის საფუძველზე, რომელიც ახდენს დაინტერესებული მხარეების კატეგორიზაციას შემდეგი ოთხი ტიპის მიხედვით: “ძირითადი მოთამაშები”, “კონტექსტის შემქმნელები”, “სუბიექტები” და “გარე მოთამაშები” (e.g. Eden and Ackermann, 1998; De Lopez, 2001). ასეთი მიდგომა საშუალებას

ნახაზი 4.13 დაინტერესებული მხარეების ინტერესის/გავლენის მიხედვით კატეგორიზაცია

წყარო: Ackermann and Eden (2011)

გვაძლევს, განვსაზღვროთ, თუ როგორ შეიძლება დაინტერესებული მხარეების ჩართვა შესასწავლი პრობლემის მოგვარებაში:

- **ძირითადი მოთამაშები** – წარმოადგენენ დაინტერესებულ მხარეს, რომლებიც აქტიურად უნდა იყვნენ გათვალისწინებული, რადგან მათ აქვთ მაღალი ინტერესი და დიდი გავლენა კონკრეტულ ფენომენზე;
- **კონტექსტის შემქმნელები** – წარმოადგენენ დიდი გავლენის, თუმცა მცირე ინტერესის მქონე სტეიკოლდერებს. ამის გათვალისწინებით, ისინი შეიძლება წარმოადგენდნენ დიდ რისკს, რის გამოც საჭიროა მოხდეს მათი მონიტორინგი და მართვა;
- **სუბიექტები** – წარმოადგენენ მაღალი ინტერესის, თუმცა მცირე გავლენების მქონე დაინტერესებულ მხარეს. მიუხედავად იმისა, რომ მათ მიიჩნევენ მხარდამჭერებად, ისინი განიცდიან გავლენის ნაკლებობას, თუმცა აქვთ პოტენციალი, რომ მოიპოვონ გავლენა სხვა დაინტერესებულ მხარეებთან ალიანსების შექმნით. ხშირად სწორედ მსგავსი დაინტერესებული მხარეები წარმოადგენენ იმ მოწყვლად ჯგუფებს, რომლებსაც განვითარების პროექტები აძლიერებენ;
- **გარე მოთამაშები** – წარმოადგენენ დაინტერესებულ მხარეს, რომელსაც აქვს მცირე ინტერესი და გავლენა პროცესზე სასურველი შედეგების მიღწევის კუთხით, რის გამოც ნაკლებად არის საჭირო, რომ მოხდეს მათი ღრმა პროცესში გათვალისწინება და ჩართვა. ინტერესი და გავლენა, როგორც წესი, იცვლება დროთა განმავლობაში, რაც გასათვალისწინებელია მსგავსი ქსელის კვლევისას (Reed et al., 2009).

სასარგებლო პმულები: ქსელის ანალიზისთვის შეგიძლიათ გამოიყენოთ შემდეგი პროგრამები

NodeXL

<https://nodelx.codeplex.com/> (NodeXL Basic is a free, open-source template for Microsoft Excel). Tutorial: <https://www.youtube.com/watch?v=zEgruOITHw>

Graphviz

<http://www.graphviz.org/about/> (Graphviz is an open source graph visualization software. Graph visualization is a way of representing structural information as diagrams of abstract graphs and networks). Tutorial <https://www.youtube.com/watch?v=JXfobuvyFOA>

igraph package for R/RStudio

<https://igraph.org/r/> (igraph is an open source and free collection of network analysis tools. igraph can be programmed in R). Tutorial <https://kateto.net/networks-r-igraph>

მომავლის კვლევები (მდგრადობის კონცექსტში)

არსებობს არა ერთი, არამედ მრავალი
შესაძლო მომავალი (Sardar 2010).

დღევანდელი სამყარო სოციალური, ეკოლოგიური, ეკონომიკური, დემოგრაფიული და კულტურული გარდაქმნების წინაშე დგას. იმის გასაგებად, თუ როგორ შეიძლება ამ შესაძლო ცვლილებების გათვალისწინება მდგრადობის მისაღწევად, მნიშვნელოვანია ჩვენთვის სასურველი “სამყაროს მომავლის” კონცეპტუალიზაცია.

”მომავლის წინასწარმეტყველება შეუძლებელია, მაგრამ მუდამ შესაძლებელია ალტერნატიული მომავლის პროგნოზირება და სასურველი მომავლის წარმოდგენა და შექმნა”, ნათქვამია დატორის მომავლის პირველ კანონში (Dator, 1996).

ჩვენი ცოდნა და უნარ-ჩვევები, ისევე როგორც დღევანდელი მსოფლიოს შესახებ არსებული ცოდნა, დაგვეხმარება ჩვენი სისტემების პოტენციური სამომავლო მდგომარეობის ხედვებისა და სცენარების შექმნაში. მომავლის შესწავლა და შესაძლო სცენარების შემუშავება გულისხმობს არა მხოლოდ ამჟამინდელ მომენტზე (ანუ ამჟამინდელ მდგომარეობის ხედვებისა და სცენარების შექმნაში). მომავლის შესწავლა და შესაძლო სცენარების შემუშავება გულისხმობს არა მხოლოდ ამჟამინდელ მდგომარეობის ხედვებისა და სცენარების შექმნაში, არამედ იმ პროცესების გათვალისწინებას, რომელიც მანამდე მოხდა და ჩამოაყალიბა მსოფლიოს დღევანდელი მდგომარეობა (წარსული) (Sardar, 2010).

სარდარი (2010) მომავალ ჭვრეტას შემდეგნაირად აღნიშრს:

- ხალხის აღქმის შეცვლა;
- ხალხისათვის საფრთხეებსა და შესაძლებლობებზე ინფორმაციის მიწოდება;
- ხალხის მოტივაცია მოქმედებებისკენ;
- ხალხის წახალისება გამოგონებებისა და ინოვაციებისათვის;
- ხალხში კოლექტური ქმედების მოტივაციის აღძვრა;
- ხალხში შიშის გაღვივება;
- ხალხის გაძლიერება;
- ხალხის მარგინალიზაცია;
- გარკვეული კულტურების/რწმენის სისტემების (არა)მნიშვნელოვნად გამოცხადება.

მომავალზე ფიქრისას მნიშვნელოვანია გავითვალისწინოთ, თუ როგორ მომავალს წარმოვიდგენთ წარმოსახვაში:

- **შესაძლო მომავალი** ფართო კონცეფციაა და მისი წარმოდგენა შესაძლებელია კითხვის დასმით – რა შეიძლება მოხდეს?
- **სავარაუდო მომავალი** ზღუდავს მოვლენების სავარაუდო შემობრუნების შესაძლებლობებს (ჩვეულებრივ, წინა გამოცდილებასა და ამჟამინდელ ტენდენციებზე დაყრდნობით) – რა მოხდება?
- **სასურველი მომავალი** ითვალისწინებს სურვილებსა და პრეფერენციებს – რა გვირჩევნია, რომ მოხდეს? (ვინ ვართ ”ჩვენ“ და ვისი პრეფერენციები უნდა გავითვალისწინოთ, ეს დამოკიდებულია სიტუაციაზე, სისტემის საზღვრებზე და / ან საკვლევ საკითხებზე – ეს შეიძლება იყვნენ თავად მკვლევრები, კვლევის მონაწილეები, დაინტერესებული მხარეები ან ზოგადი მოსახლეობა) (Bell, 2017).

* ასევე შეიძლება სასარგებლო იყოს, ვიფიქროთ „არასასურველ“ მომავლზე – რა არ გვინდა, რომ მოხდეს? (მაგ., მინის დეგრადაცია, კლიმატის ცვლილება, ბიომრავალფეროვნების დაკარგვა). ეს შეიძლება დაგვეხმაროს იმის დადგენაში, თუ რა შეიძლება გაკეთდეს ამის თავიდან ასაცილებლად.

უნდა შემუშავდეს მომავლის ალტერნატიული ხედვები სასურველი (ან უკეთესი) მომავლის კონცეპტუალიზაციის მიზნით.

„მომავლის კვლევები ქმნის ალტერნატიულ მომავლებს ძირითადი ვარაუდების ეჭვქვეშ დაყენებით. მომავლის კითხვის ნიშნის ქვეშ დაყენებით, საკითხების ანალიზისა და სცენარების გამოჩენის მიზანია ახლანდელი მდგომარეობიდან გადასვლა ახალი მომავლის შესაძლებლობის შექმნაზე“ (Inayatullah, 2013).

მომავლის კონცეპტუალიზაციისა და დიზაინის ერთ-ერთი მეთოდი არის სცენარის შემუშავება.

რეკომენდებული მასალები:

Inayatullah, S., 2013. "Futures studies: theories and methods." There's a future: Visions for a Better World, BBVA, Madrid [online] ხელმისაწვდომია: https://www.bbvaopenmind.com/wp-content/uploads/2013/01/BBVA-OpenMind-Book-There-is-a-Future_Visions-for-a-Better-World-1.pdf

Rialland, A., and Wold, K. E., 2009. Future Studies, Foresight and Scenarios as basis for better strategic decisions. Trondheim, [online] ხელმისაწვდომია: http://www.forschungsnetzwerk.at/downloadpub/IGLO_WP2009-10_Scenarios.pdf

სცენარის შემუშავება

სცენარი, ჩემი გადმოსახედიდან, არის ყველაზე ძლიერი საშუალება მსოფლიოზე ჩვენი “გონებრივი მოდელების” მოსახმობად და იმ შემაკავებელი გარემოებების დასაძლევად, რაც ზღუდავს ჩვენს შემოქმედებასა და უნარ-ჩვევებს. (Schwartz, 1991).

სცენარების კონცეფცია მომდინარეობს კინემატოგრაფიული ლექსიკიდან (როგორც სცენარის ან სკრიპტის სინონიმი). არსებობს “სცენარის” სხვადასხვა განმარტება და ინტერპრეტაცია, მაგრამ ტრანსდისციპლინური კვლევის მიზნებისათვის ისინი შეიძლება გავიგოთ, როგორც სტრუქტურულად განსხვავებული ისტორიები იმის შესახებ, თუ როგორი შეიძლება იყოს მომავალი (Rialland and Wold, 2009).

გაზოშენ ალტერნატივებს, ქმნიან უფრო მოქნილ ორგანიზაციულ აზროვნებას და, მეტიც, ისინი წინასარმეტყველებენ”.

სცენარი მიზნად ისახავს:

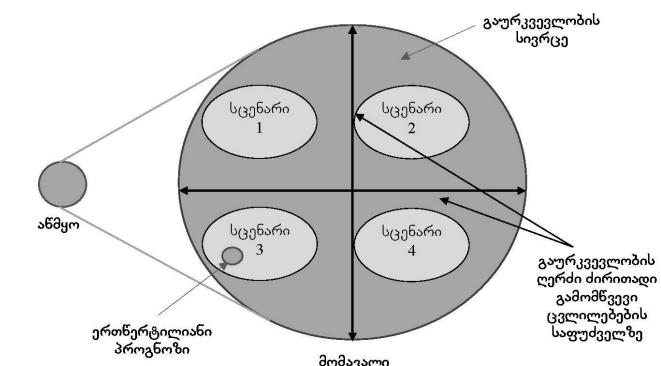
- გაურკვევლობის გამოვლენასა და მათი მოგვარების დაგეგმვას;
- ცოდნის ინტეგრაციას (მაგ. სამეცნიერო და ადგილობრივი ცოდნა);
- გაგების პროცესის ინიციირებას;
- ახალი მიღვმებისა და გზების მიმართ ღიაობის სტიმულირებას (Braito and Penker, 2019)

რიალანდი და უოლდი (Rialland and Wold, 2009) აღნიშნავენ, რომ სამომავლო სცენარის საფუძვლები გაურკვევლობებთან არის დაკავშირისა და მიმართ მიმართ ღიაობის სტიმულირებას (Braito and Penker, 2019)

რებული. ნახ. 4.14-ზე ნაჩვენებია თეორიული მოდელი/სქემა სცენარის შექმნისა, როგორც მომავლის პროგნოზისა, რომელიც ასახავს გაურკვევლობის დიდ მასშტაბს სამომავლო განვითარებაში, დღევანდელობასთან შედარებით.

ნახაზი 4.14 სცენარი, როგორც მომავლის პროექტირება.

ნკარო: Rialland and Wold, 2009

ინაიათულაჟის (Inayatullah, S., 2013) მიხედვით, „სცენარები ხსნიან ანტიკს, შემოსაზღვრავენ გაურკვევლობის სპექტრს, ამცირებენ რისკს, გვთა-

სცენარები საკმაოდაა ინტეგრირებული ჩვენი ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში, როგორიცაა პოლიტიკა, მენეჯმენტი, განათლება და მეცნიერება და ა.შ. (იხ. ნახ. 4.15). მათი შემუშავება შეიძლება მოხდეს სხვადასხვა მასშტაბის ობიექტისათვის, მცირე ზომის საქმიდან (მაგალითად, ბიზნესი, ორგანიზაცია) და მცირე ზომის საქმიდან (მაგალითად, ბიზნესი, ორგანიზაცია) და მცირე ზომის საქმიდან (მაგალითად, ბიზნესი, ორგანიზაცია).

ნახაზი 4.15 სცენარების გამოყენების სფეროები

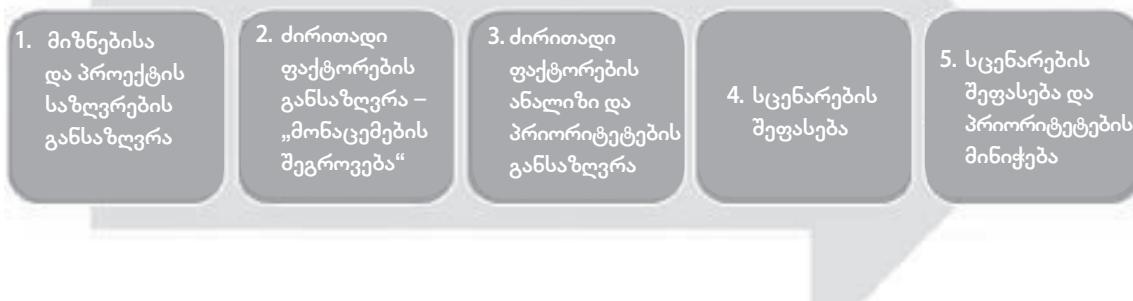

წყარო: Bradfield et al., 2005

სცენარის შემუშავების ტექნიკა მიმართულია სამომავლო სიტუაციების განვითარებისა და ამ სამიზნე სიტუაციის მიღწევის გზების აღწერაზე. ის მიზნად ისახავს სისტემური ანალიზის საფუძველზე სხვადასხვა სცენარის შექმნას. შედეგი შეიძლება იყოს 1-2 საუკეთესო და ყველაზე ცუდი სცენარი. სულ

ზაფირი) დაწყებული, ქვეყნებით ან საერთაშორისო კავშირებით დამთავრებული (Williams and Hummelbrunner, 2010). სცენარის დაგეგმვა სასარგებლო იარაღია ინოვაციების, ახალი საგანმანათლებლო და კვლევითი მეთოდებისა და რეგიონული განვითარების სტრატეგიებისთვის (Edgar et al., 2013).

ნახაზი 4.16 სცენარის შემუშავებისა და შეფასების პროცესი

წყარო: Braito and Penker (2019)

ცხრილი 4.3 განსაზღვრავს სცენარის შემუშავების ძირითად ფაზებს, აგრეთვე მის მეთოდებსა და სახელმძღვანელო კითხვებს.

ცხრილი 4.3 სცენარის შემუშავების ძირითადი ფაზები, მეთოდები და სახელმძღვანელო კითხვები

საფეხური / ფაზა	1	2	3	4	5
შიზანი	საზღვრების დადგენა და ფოკუსის განსაზღვრა	ძირითადი ფაქტორების ან მამოძრავებელი ძალების იდენტიფიცირება, რამაც გამოიწვია სისტემის ამჟამინდელი მდგომარეობა (ბაქსიმუმ 10-15 მამოძრავებელი ძალა); (Edgar et al., 2013: 106)	მამოძრავებელი ძალების ანალიზი და გაფილტრა, სისტემის მომავალი მდგომარეობის გავლენის რანჟირება (ძალების რაოდენობა უნდა შემცირდეს 12-მდე)	სცენარის ლოგიკის შემუშავება და იდეების გადახედვა	შეტყობინების გავრცელება და განხორციელება
მეთოდები	გონებრივი იერიში (Brain Storming)	გონებრივი იერიში, გონებრივი ნერა, მსოფლიო კავე	4 მატრიცის განზომილება (სურათი 2) (პორიზონტალური ხაზი – მაღალი და დაბალი გავლენა, ვერტიკალური ხაზი – მაღალი და დაბალი გაურკვევლობა)	ამბის თხრობა: -სათაური (ძირითადი შეტყობინებით) -მარტივად გასაგები თხრობა -დიაგრამები, რუკები	გადაცემა (დაწვრილებითი ინფორმაციის სთვის იზიდუთ Inayatullah, 2013: 58)
სახელმძღვანელო კითხვები	კონკრეტულად რა საკითხია, რა თემაა, რა პრობლემაა მოსაგვარებელი? როგორ უნდა განსაზღვროს სცენარის დარგი? რა უნდა იყოს ინტეგრირებული? ვინ არის ძირითადი დაინტერესებული მხარები? რა არის დროის ვადები?	რომელი ფაქტორები ახდენენ გავლენას ან შეიძლება გავლენა იქონიონ სცენარის მიზნის განვითარებაზე? რა არის ძირითადი ფაქტორები ან მამოძრავებელი ძალები (სოციალური, გარმოსდაცვითი, პოლიტიკური, ტექნიკური), რამაც გამოიწვია სისტემის დღვევადელი მდგომარეობა?	რა იწვევს ცვლილებებს? რა წარმოადგენს სამომავლოდ გაურკვევლობებს?	რა სახის ზემოქმედება იქნება? (სურათი 2)	რა საფრთხეები და შესაძლებლობები შეეხება ჩვენს სფეროს, თუმცი სცენარი 1 ან 2 მოხდება? რომელი სტრატეგია და მოქმედებები უნდა განვახორციელო, თუმცი სცენარი 1 ან 2 მოხდება? რა მიმართულებით უნდა ვაკონტროლით სცენარი 1 ან 2, ანუ რომელი ნიშნები დაგვეხმარება ჩვენი სტრატეგიის ორიენტირებაში?
მნიშვნელოვანია იცოდე	სცენარის დაგეგმვა უნდა მითავსეს შემდეგს: 1. თემატური ჩარჩო, 2. სცენარების დროით დიაპაზონი, 3. სცენარების გეოგრაფიული არეალი, 4. პროექტით გათვალისწინებული დაინტერესებული მხარები, 5. სამომავლო გეგმების გარდაუცალი შეზღუდვები და 6. საბოლოო შედეგების მინიჭება და განმარტება.	მამოძრავებელი ძალები არ წარმოადგენს პრობლემებს; მამოძრავებელი ძალები არის სისტემის ატრიბუტები, რომლებიც ამჟამად ყველაზე აქტუალურია და დროთა განმავლობაში სისტემის მდგომარეობაში ცვლილებებს ინვესტიციები (მაგ., სოციალური, ეკონომიკური, გარემოსდაცვითი, პოლიტიკური და ტექნიკური).	ჩვენ შეიძლება დარწმუნებული ვიყოთ, რომ რაღაც მოხდება (მაგ. კლიმატის ცვლილება), მაგრამ არ ვიყოთ დარწმუნებული, თუ რა გავლენას მოახდენს ეს მოვლენა	შეაჩინეთ ორი ფაქტორი (A და B), რომლებიც ართიანებს კულტურულ მნიშვნელოვან შესაბამისობას არსებულ საკითხთან და უდიდეს გაურკვევლობას იმასთან დაკავშირებით, თუ რა გავლენას იქნიებს მათზე;	შეცადეთ შემოვთავაზოთ წინადადებები, თუ რა აქტიონები ან ზომები უნდა იქნას მიღებული სასურველი სცენარის მისაღწევად?

ნეარო: ცხრილი შედგენილია ავტორების მიერ

შემოთავაზებული სასწავლო დავალება

თემა: სცენარის განვითარება

სავარჯიშოს სახელი: სცენარის შემუშავება

საფეხმავლო ტურისტვის

ინსტრუქცია: დაყავით სტუდენტები 4-5 პატარა ჯგუფად მათი ინტერესების გათვალისწინებით (თუ სტუდენტების გუნდი დიდია, ორ ან მეტ ჯგუფს შეუძლია იმუშაოს ერთსა და იმავე სცენარზე). დაგეგმეთ მთაზე ასვლა ჯგუფთან ერთად: მაგალითისათვის თქვენს ქვეყანაში შეგიძლიათ აირჩიოთ 2 მთიანი რეგიონი.

შეადგინეთ როგორც პოზიტიური, ასევე ნეგატიური სცენარები და მიიღეთ რჩევა თქვენი ჯგუფისგან.

სცენარი 1: ყველაზე ცუდი ამინდის მაგალითი (მაგ. თოვლი, ძლიერი წვიმა, სეტყვა, ელვა და ა.შ.).

სცენარი 2: საუკეთესო ამინდის მაგალითი (მზე, უქარო ამინდი და ა.შ.).

შექმენით შესაძლო სცენარები ბუნებრივი საფრთხეების გათვალისწინებით (მაგ. მეწყერი, კლდის ჩამოშლა, ზვავი და ა.შ.), ცხოველები, მცენარეები, მონაცემები და ა.შ.

გამოყენეთ სხვადასხვა საშუალება სცენარის პროცესის საჩვენებლად (მაგ. რუკების შედგენის მეთოდი).

სწავლის შედეგები:

- სცენარის პროცესის შემუშავება და განვითარება;
- კომპლექსური სისტემებისა და სისტემის საზღვრებში ურთიერთდაკავშირებული;
- მახასიათებლების გააზრება შესაძლო სამომავლო სცენარების წარმოდგენა.

თავი III.

შემთხვევის შესწავლის ტრანსფორმინგი კურსის განხორციელება

5 შემოდგენილი თავის მიზანია, მიმოიხილოს შემთხვევის შესწავლის ტრანსდისციპლინური კურსის ორგანიზების საკითხები, სწავლებისა და კვლევის ჩათვლით, იმ უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში, რომელთაც მცირე გამოცდილება აქვთ ტრანსდისციპლინური მიდგომების გამოყენების სფეროში ან, საერთოდ, არ აქვთ ასეთი გამოცდილება. ის ემყარება 2018-2020 წლებში სსპუ და თსუ პედაგოგების მიღებულ გამოცდილებას ტრანსდისციპლინური საველე სასწავლო კურსების განხორციელებისას.

კურსს ტრანსდისციპლინურს ვუწოდებთ, თუ:

- ის შემუშავებულია არააკადემიურ აქტორებთან (შემთხვევის აქტორები, დაინტერესებული მხარეები, გარე ექსპერტები) თანამშრომლობით,
- ის მიზნად ისახავს საზოგადოებრივი პრობლემების გადაჭრის გზების ძიებას,
- მას ასწავლიან სხვადასხვა დისციპლინისა და უნივერსიტეტის დეპარტამენტების წარმომადგენლები,
- მასში მონაწილეობენ განსხვავებული სასწავლო პროგრამებისა და მიმართულებების სტუდენტები,
- ის მოიცავს მჭიდრო თანამშრომლობას პედაგოგებს, სტუდენტებსა და შემთხვევის აქტორებს შორის და მათ შორის ცოდნის ინტეგრაციას.

სხვა მაგალითები შეიძლება მოიცავდეს უწყებათაშორის კვლევით პროექტებს ან ტრანსდისციპლინურ კვლევით პროექტებს, რომელშიც ჩართული იქნება რამდენიმე უნივერსიტეტი, რაც ხელს შეუწყობს ტრანსდისციპლინურ თანამშრომლობას როგორც ცალკეული უნივერსიტეტების დეპარტამენტებს შორის, ასევე თავად აკადემიურ ინსტიტუტებს შორის.

რეკომენდებული მასალები:

ქვემოთ მოყვანილი სტატიები იძლევიან ტრანსდისციპლინური პრაქტიკებით უნივერსიტეტების გაძლიერებისა და სტუდენტების ჩართვის საინტერესო მაგალითებს არააკადემიურ აქტორებთან ერთად ახალი ცოდნის შექმნის სფეროში:

König, A., 2015. Changing requisites to universities in the 21st century: organizing for transformative sustainability science for systemic change. Current Opinion in Environmental Sustainability 16, 105–111. <http://dx.doi.org/10.1016/j.cosust.2015.08.011>

Rosenberg Daneri, D., Trencher, G., Petersen, J., 2015. Students as change agents in a town-wide sustainability transformation: the Oberlin Project at Oberlin College. Current Opinion in Environmental Sustainability 16, 14–21. <http://dx.doi.org/10.1016/j.cosust.2015.07.005>

Trencher, G., Terada, T., Yarime, M., 2015. Student participation in the co-creation of knowledge and social experiments for advancing sustainability: experiences from the University of Tokyo. Current Opinion in Environmental Sustainability 16, 56–63. <http://dx.doi.org/10.1016/j.cosust.2015.08.001>

სასარგებლო ბმულები:

აქ მოცემულია უურნალის სრული ნომერი, რომელიც მდგრადიბის მეცნიერებას ეხება. მისი ჩამოტვირთვა შეიძლება:

<https://www.sciencedirect.com/journal/current-opinion-in-environmental-sustainability/vol/16/suppl/C>

ტრანსდისციპლინური კურსის საუნივერსიტეტო სასწავლო პროგრამაში/კურიკულუმში ინტეგრირების რამდენიმე ვარიანტი შეიძლება განვიხილოთ:

1. ახალი პროგრამებისა და კურსების შემუშავება და განხორციელება;
2. არსებული პროგრამებისა და კურსების მოდიფიკაცია;
3. ჰიბრიდული ვარიანტი – ახალი კურსის შექმნა და განხორციელება (მაგალითად, საველე პრაქტიკა), რომელიც უკავშირდება და ავსებს უკვე არსებულ კურსებს სილაბუსებში შესაბამისი ცვლილებების შეტანის გზით.

ნებისმიერ შემთხვევაში, ყველაზე შესაფერისი ვარიანტი შეიძლება შეირჩეს უნივერსიტეტის წესებისა და პროცედურების გათვალისწინებით.

CaucaSusT პროექტის გამოცდილება:

ახალი კურსები არჩევითი უნდა იყოს თუ სავალდებულო?

რჩევა სსპუ-სგან: სსპუ-ში ახლად დამატებული კურსები, რომელთა ხანგრძლივობა ერთი სემესტრია, არჩევითია.

რჩევა თსუ-სგან: ჩვენი გამოცდილებიდან გამომდინარე, კურსი შეიძლება იყოს როგორც არჩევითი, ასევე სავალდებულო. ეს დამოკიდებულია სასწავლო გეგმასა და იმაზე, თუ როგორ ნაწილდება კრედიტები სემესტრების მიხედვით. კურსისათვის არჩევითი სტატუსის მინიჭება აძლევს სხვადასხვა პროგრამაში ჩართულ სტუდენტებს მასში ჩართვის შესაძლებლობას.

გასათვალისწინებელი კითხვები მოიცავს:

- რომელი პროგრამები და კურსებია ხელმისაწვდომი უნივერსიტეტში?
- არსებობს მოქმედი **ინტერდისციპლინური** კურსების, პროექტებისა და პროგრამების მაგალითები?
- არსებობს მოქმედი **ტრანსდისციპლინური** კურსების, პროექტებისა და პროგრამების მაგალითები?
- რომელი სავალე და სხვა პრაქტიკული გამოცდილების შექმნაა ინტეგრირებული მიმდინარე სასწავლო გეგმაში? რა შესაძლებლობები არსებობს ამ საქმიანობებში ინტერ- და ტრანსდისციპლინური მიდგომების ინტეგრირებისთვის?
- რა წესები და ბარიერები არსებობს ახალი კურსების შემუშავებისა და სასწავლო გეგმაში ინტეგრირებისთვის?
- რა არის ინტერდისციპლინური სწავლების შესაძლებლობები და ბარიერები? მათ შორის, რამდენადაა შესაძლებელი:
 - პედაგოგების ან/და სტუდენტების მოზიდვა სხვადასხვა სფეროდან და დეპარტამენტიდან ერთსა და იმავე კურსებში მონაწილეობის მისაღებად, ან
 - სხვადასხვა დეპარტამენტის პედაგოგების მიერ სტუდენტების თანახელმძღვანელობა?
- რომელი გადაწყვეტილების მიმღები პირები უნდა ჩაერთონ ახალი კურსის შემუშავებასა და

ინტეგრაციაში – ან უკვე არსებულ კურსებში ინტერ- და ტრანსდისციპლინური მიდგომების ინტეგრირებაში?

- რა შესაძლებლობებია იმისათვის, რომ მოხდეს პრაქტიკოსი ექსპერტებისა და დაინტერესებული მხარეების ინტეგრირება სწავლებასა და პრაქტიკაში?
- რა მოსამზადებელი მასალაა საჭირო მსგავსი ტრანსდისციპლინური კურსის (წყაროები, სივრცე, სასწავლო შესაძლებლობები) განხორციელებისათვის? რა სახის ქმედებია საჭირო მათ უზრუნველსაყოფად და, ასევე, რამდენად არის ხელმისაწვდომი ფინანსური და ადამიანური რესურსები ამ მიზნის მიღწევისათვის?
- რა გამოცდილება აქვთ სხვა უნივერსიტეტებს ახალი კურსების შემუშავებასა და დანერგვაში, რომლის გათვალისწინებაც შესაძლებელია?

CaucaSusT პროექტის გამოცდილება

შემთხვევის შესწავლის ტრანსდისციპლინური კურსის ინტეგრირება უნივერსიტეტის სასწავლო გეგმაში:

სსპუ-ში გაიმართა ფართო დისკუსიები უნივერსიტეტის ხელმძღვანელობასთან, პედაგოგებთან და განყოფილების ხელმძღვანელებთან. ამ შეხვედრების საფუძველზე მიღებულია გადაწყვეტილება:

- ახალი არჩევითი კურსის შექმნა, რომელიც მოიცავს შემთხვევის შესწავლის ტრანსდისციპლინურ მიდგომას,
- ზოგადი ხასიათის საგნის შექმნა, რომელიც დაფუძნებული იქნება მდგრადი განვითარების პრინციპებზე როგორც ბაკალავრიატის, ასევე მაგისტრატურის სასწავლო საფეხურებისათვის.

ახალი არჩევითი კურსი მოიცავს თეორიულ და პრაქტიკულ ნაწილებს და ხელმისაწვდომია იმ სტუდენტებისათვის, რომლებიც წარმოადგენენ მდგრადი განვითარებისა და ეკოლოგიის, ფიზიკური და ეკონომიკური გეოგრაფიის დეპარტამენტებს.

ახალი კურსის სწავლებაში მონაწილეობენ რამდენიმე კათედრის, მათ შორის მდგრადი განვითარებისა და ეკოლოგიის, ფიზიკური და ეკონომიკური გეოგრაფიისა და ისტორიის პედაგოგები.

CaucaSusT პროექტის დასაწყისში, სსპუ-ში, კიდევ ერთი პროექტის ფარგლებში, შეიქმნა ახალი სამაგისტრო მიმართულება – ლანდშაფტის დაგეგმვა და დიზაინი. ამ ცვლილებამ ხელი შეუწყო CaucaSusT

პარტნიორების მიერ წარმოდგენილი შინაარსის ინტეგრირებას სსპუ სასწავლო გეგმაში, ასევე მჭიდრო თანამშრომლობას უნივერსიტეტის დეპარტამენტებსა და ფაკულტეტებს შორის.

საყურადღებოა, რომ CaucaSusT პროექტის მეორე წლის განმავლობაში, სსპუ დეპარტამენტმა „გეოგრაფია და მისი სწავლების მეთოდები”, სტუდენტების საჭიროებებისა და ინტერესის გათვალისწინებით, უფრო მეტად გაამახვილა ყურადღება მდგრად ტურიზმზე.

რამდენიმე ახალი კურსი დაემატა სსპუ სასწავლო პროგრამას:

1. „ტურისტული რესურსების შეფასება მდგრადი განვითარების კონტექსტში“ (2 კრედიტი);
2. „ბუნებისა და ისტორიულ-არქიტექტურული ძეგლები“ (2 კრედიტი);
3. „ეკოტურიზმი“ (2 კრედიტი);
4. „მთიან რეგიონებში რესურსების მენეჯმენტი და მმართველობა“ (2 კრედიტი).

ახალი კურსი „ტურისტული რესურსების შეფასება მდგრადი განვითარების კონტექსტში“ და მისი სწავლების მეთოდები დაინერგა გეოგრაფიის დეპარტამენტში.

ლანდშაფტის დაგემოვისა და დიზაინის ახლად დაარსებულ სამაგისტრო პროგრამაში დაიწყო ორი სავალდებულო კურსის შეთავაზება: „ბუნებრივი და ისტორიულ-არქიტექტურული ძეგლები “და „ეკოტურიზმი“. კურსები შეიმუშავეს და მათ ერთობლივად ასწავლიან სხვადასხვა სპეციალობის პროფესორები: გეოგრაფები, ისტორიკოსები, სოციოლოგები და ბიოლოგები.

ყველა ახალი კურსი ფოკუსირდება პროექტის ფარგლებში შერჩეული საკვლევი რეგიონების მაგალითებზე, რათა უზრუნველყოს სტუდენტების მომზადება სავალე კომპონენტისთვის – შემთხვევის შესწავლის ტრანსდისციპლინური კურსისთვის. ამ კურსების შესახებ დამატებითი ინფორმაცია მოცემულია I დანართში.

თსუ-ში სასწავლო კურსი ოთხ აკადემიურ ერთეულს შორის მჭიდრო ურთიერთქმედებისა და თა-

ნამშრომლობის შედეგად შემუშავდა; ეს ერთეულებია: სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის საზოგადოებრივი გეოგრაფიის დეპარტამენტი და ამავე ფაკულტეტის გენდერული კვლევების ინსტიტუტი, ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ტურიზმის კათედრა და ზუსტი და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებების ფაკულტეტის ლანდშაფტის კვლევების დეპარტამენტი.

თსუ-მ გადაწყვიტა რამდენიმე არსებულ სასწავლო პროგრამაში მოდიფიკაციის განხორციელება და შექმნა ახალი ერთობლივი საველე პრაქტიკა. შეიცვალა ექვსი არსებული სასწავლო კურსი სამ სხვადასხვა სამაგისტრო პროგრამაში, სადაც ყურადღება გამახვილებულია ტრანსდისციპლინურობაზე, ტურიზმის მდგრად განვითარებასა და შესაბამის კვლევის მეთოდებზე.

ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტზე შეიტანეს შემდეგი ცვლილებები: 1) არსებულ კურსში „ტურიზმის პოლიტიკა“, რომელიც არის ტურიზმის სამაგისტრო პროგრამის სავალდებულო კურსი, მენეჯმენტის დეპარტამენტმა ტრანსდისციპლინურობასთან დაკავშირებული საკითხების ინტეგრირება მოახდინა ლექციებსა და პრაქტიკულ სამუშაოებში, კურსის მიზნებისა და ამოცანების შესაბამისად; 2) დეპარტამენტმა ასევე შეიმუშავა ახალი კურსი – „მდგრადი ტურიზმის განვითარება“. კურსის შინაარსის მიხედვით, სტუდენტებს საშუალება ექნებათ, მიიღონ სრულყოფილი ცოდნა მდგრადობის კონცეფციისა და ტრანსდისციპლინურ საკითხებთან დაკავშირებით.

ზუსტ და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა ფაკულტეტის გეოგრაფიის დეპარტამენტმა ცვლილებები შეიტანა არსებულ სამ კურსში: 1. „ტურიზმი და რეკრეაციული რესურსები“, 2. „მთიანი რეგიონების მდგრადი განვითარება“ და 3. „ლანდშაფტის მენეჯმენტი“.

სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტზე საზოგადოებრივი გეოგრაფიის მიმართულებამ შეიტანა ცვლილებები ორ არსებულ კურსში: 1. „ევროპის ტურიზმის გეოგრაფია“ და 2. „ტურიზმის მარკეტინგის საფუძვლები“.

ამასთან ერთად, სამივე სამაგისტრო პროგრამამ შეცვალა სასწავლო პროგრამა და დაამატა ახალი კურსი სტუდენტთა საველე პრაქტიკის (შემთხვევის შესწავლის) ფორმით, 5 ECTS კრედიტის ღირებულებით. ყველა ეს შესწორება დამტკიცებულია თსუ-ს შესაბამისი ფაკულტეტების აკადემიური საბჭოებისა და ხარისხის უზრუნველყოფის ოფისის მიერ.

**CaucaSusT პროექტის გამოცდილება –
შემოთავაზებული სწავლების შედეგები
ტრანსდისციპლინური საველე სასწავლო
კურსისთვის:**

- ✓ სტუდენტს შეუძლია გააცნობიეროს შემთხვევის შესწავლის ტრანსდისციპლინური ასპექტები და მისი კომპლექსურობა;
- ✓ სტუდენტს შეუძლია ლიტერატურის სიღრმისეული მიმოხილვისათვის შეარჩიოს შესაბამისი სამეცნიერო მასალა;
- ✓ სტუდენტი აცნობიერებს რეალურად არსებულ საკითხებს და შეუძლია ამ თემებსა და თეორიულ ინფორმაციას შორის პირდაპირი კავშირის დანახვა;
- ✓ სტუდენტს შეუძლია გუნდურად იმუშაოს, ჩაერთოს დისკუსიებში, რეფლექსიებსა და ჯგუფურ მუშაობაში;
- ✓ სტუდენტს შეუძლია საკვლევ საკითხებზე ითანამშრომლოს საზოგადოების დაინტერესებულ მხარეებთან და უზრუნველყოს მათი პერსპექტივების ინტეგრირება შემთხვევის შესწავლის პროცესში;
- ✓ სტუდენტს შეუძლია გააანალიზოს შემთხვევის შესწავლის არეალის გამოწვევები და გარემოებები;

- ✓ სტუდენტს შეუძლია შეაგროვოს და შეაფასოს ინფორმაცია შემთხვევის შესწავლის მიზნების შესაბამისად;
- ✓ სტუდენტს შეუძლია ფაქტების ინტერპრეტაცია;
- ✓ სტუდენტს შეუძლია მოახდინოს რეკომენდაციების ფორმულირება და შეიმუშაოს შესაძლო ალტერნატიული გადაწყვეტილებები;
- ✓ სტუდენტს შეუძლია წარმოადგინოს საუკეთესო პრაქტიკები და მათი განხორციელების შესაძლებლობები შემთხვევის შესწავლის ადგილზე;
- ✓ სტუდენტს შეუძლია გამოავლინოს კრეატიულობა და შესთავაზოს სამომავლო განვითარების გადაწყვეტილებები საკუთარი იდეების საფუძველზე;
- ✓ სტუდენტს შეუძლია წარმოადგინოს შემთხვევის ტრანსდისციპლინური შესწავლის შედეგები სამეცნიერო და არასამეცნიერო აუდიტორიისთვის;
- ✓ სტუდენტს შეუძლია, სწავლების დასრულების შემდეგ, შეიმუშაოს საბოლოო ანგარიშის სტრუქტურა, ფორმა, შინაარსი და წარმოადგინოს წერილობითი ფორმით.

6 შემთხვევის შესწავლის ტრანსდისციპლინური კურსის განხორციელება

ჩვენი მოსაზრებით, გასათვალისწინებელია შემთხვევის შესწავლის ტრანსდისციპლინური კურსის განხორციელების რამდენიმე ეტაპი, რომელიც დაეფუძნება როგორც ლიტერატურაში მოძიებულ მაგალითებს (Steiner and Posch, 2006), ასევე Causa-SusT პროექტის განმავლობაში ჩვენ მიერ მიღებულ გამოცდილებას. ნახ. 6.1-ში წარმოდგენილია სამი

ფაზის შეჯამება: 1) მომზადება – შემთხვევის შესწავლის წამოწყება; 2) საველე სამუშაო; 3) ნაშრომის შექმნა და დოკუმენტირება და თითოეული ეტაპის დეტალური აღწერა, რომელსაც თან ერთვის ჩვენი პროექტის პრაქტიკული რჩევები, სომხეთსა და საქართველოში აკადემიური კურსების განხორციელების გამოცდილების საფუძველზე.

ნახაზი 6.1 კერძო შემთხვევის შესწავლის ტრანსდისციპლინური კურსის სამი ფაზა, შედგენილია ავტორების მიერ Scholz, R.W. and Tietje, O. (2002)-ის საფუძველზე.

ფაზა 1: მომზადება – შემთხვევის შესწავლის წამოწყება	ფაზა 2: საველე სამუშაო	ფაზა 3: შემუშავება და დოკუმენტირება
<ul style="list-style-type: none">• შემთხვევის/მოსახლეობის შერჩევა (T)• დაინტერესებულ მხარეებთან საკომუნიკაციო ქსელის ჩამოყალიბება (T)• მონაცემთა შეგროვება (T, T+S) და საჭიროებების ანალიზი (T, T+S +SH)• წინასწარი სახელმძღვანელო კითხვების იდენტიფიცირება (T, T+S+SH)• პედაგოგების გუნდის საბოლოო შემადგენლობა• სტუდენტების შერჩევა• მოსამზადებელი სასწავლო კურსი• ჯგუფური მუშაობის ორგანიზება• ორგანიზაციული საკითხები• მედიასთან ურთიერთობა	<ul style="list-style-type: none">• შემთხვევასთან პირისპირ აღმოჩენა• მონაცემთა შეგროვება (T+S+SH) და ანალიზი (T+S)• დამატებითი თეორიული ცნობები (T+S)• სკრინარის შემუშავება და შეფასება (T+S+SH)• მისაწვლები მუშაობენ თემატურ და შერეულ ჯგუფებში• დაინტერესებულ მხარეებთან თანამშრომლობა• პედაგოგები მოქმედებენ, როგორც ხელმძღვანელები და ფასლიტატორები• შუალედური პრეზენტაციები• შემოთავაზებული გადაწყვეტილებების განმარტება და შეფასება (პროექტების განხორციელება)• დასკვნითი საჯარო პრეზენტაციები და დისკუსიები საზოგადოებასთან	<ul style="list-style-type: none">• შეფასება (T+S)• სინთეზი / სტუდენტური ანგარიში (T+SH+S)• შემდგომი სამეცნიერო მუშაობა (T+S)• შერჩეული რეკომენდაციის დაგეგმვა და განხორციელება (T+S+SH)• შემდგომი პროექტების შემუშავება (T+SH+S)

ნუარო: შედგენილია ავტორების მიერ Scholz and Tietje (2002)-ის საფუძველზე.

ფაზა 1. მომზადება – შემთხვევის შესწავლის წამოწყება

შემთხვევის/დასახლების (თემის) შერჩევა

შემთხვევის შერჩევის პროცესში უნდა მოხდეს რამდენიმე კრიტერიუმის გათვალისწინება, მათ შორის:

- გარკვეული საზოგადოებრივი გამოწვევების (მაგალითად, მდგრადი ტურიზმის განვითარება, ინფრასტრუქტურის დაგეგმვა, კლიმატის ცვლილების ადაპტაცია და ა.შ.) გა-

დაჭრის აშკარა საჭიროება კონკრეტულ თემ-ში/რეგიონში;

- მთავარი აქტორების / დაინტერესებული მხარეების მოტივირება, რომ ითანამშრომლონ უნივერსიტეტის სტუდენტებთან და პედაგოგებთან შერჩეული პრობლემის გადასაჭრელად; ადგილობრივი აქტორების მიერ შერჩეული პრობლემის რელევანტური აღქმა და მათი მხრიდან ჩართულობისა და საკუთარი როლის აღიარება;
- შერჩეული საკითხის მოგვარების შესაძლებლობა, კურსის ხანგრძლივობის,

- კურსის ხანგრძლივობის, შემთხვევის შესწავლის ადგილის უნივერსიტეტიდან სიშორისა და ხელმისაწვდომი ფინანსური რესურსების გათვალისწინებით;
- შემთხვევის შესწავლის ადგილას უნივერსიტეტის გუნდის განთავსებისათვის საჭირო ინფრასტრუქტურის ხელმისაწვდომობა.

CaucaSusT პროექტის გამოცდილება:

პირადი და პროფესიული კავშირები და ურთიერთობები ადგილობრივი თემის წარმომადგენლებთან ან აქტორებთან/სტეიკოლდერებთან შეიძლება წარმოადგენდეს მნიშვნელოვან აქტივს და შესაძლოა გათვალისწინებული იყოს შესასწავლი შემთხვევის შერჩევის პროცესში. თანამშრომლობის დაწყების ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ნაბიჯია შესასწავლი არეალის ადმინისტრაციული სტრუქტურებისა და გადაწყვეტილების მიმღებთა ინფორმირება და მათი პროცესში ჩართვა. ადგილობრივი გადაწყვეტილების მიმღებთა მხრიდან მხარდაჭერამ შესაძლოა უშუალოდ შეუწყოს ხელი უნივერსიტეტსა და თემის თანამშრომლობას რეალურ საჭიროებების დადგენაში, ადგილობრივების მიერ კვლევის მნიშვნელობის გათავისებასა და, ასევე, ორგანიზაციული საკითხების მოგვარებაში.

რჩევა სსპუ-სგან: პირადი კავშირების არსებობამ შეიძლება დახმარება გაუწიოს ნდობის ჩამოყალიბების პროცესს, რათა ადგილობრივმა მხარემ ღიად და დაუფარავად ისაუბროს საკუთარ შეხედულებებსა და პრობლემებზე. ადგილობრივი დასახლების/თემის მერთან კარგი ურთიერთობის არსებობა უზრუნველყოფს მაღალი დონის ადგილობრივ მონაწილეობას და მუნიციპალიტეტის მხარდაჭერას (მონაწილეთა ქსელის შექმნა, დაწესებულებების წარმომადგენლების შეხვედრა და ა.შ.). ამავე დროს, საჭიროა სიფრთხილეც, რადგან ადგილობრივი საზოგადოების წარმომადგენლები თავს იკავებნ არსებულ პრობლემებზე საუპრისებან მერის თანდასწრებით. ამ მხრივ, ადგილობრივი აქტიური ახალგაზრდებით ქსელის დაკომპლექტება (საველე კვლევების დაწყებამდე) შეიძლება ძალიან სასარგებლო იყოს. მარმარიკის თემის შემთხვევის შესწავლის დროს, სსპუ წარმომადგენლებს მხარი დაუჭირეს საზოგადოების აქტიურმა ახალგაზრდებმა და არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებმა. სსპუ სტუდენტებისა და ადგილობრივი ახალგაზრდების ძალისხმევის გაერთიანებამ და შესასწავლი დასახლების პოპულარიზაციის მიზნით Facebook ჯგუფებისა და ვებ-გვერდის შექმნამ კომუნიკაცია უფრო მარტივი და ეფექტური გახადა.

დილიჯანში განხორციელებული კვლევისას, უფრო სასარგებლო გამოდგა სსპუ პერსონალის პირადი კონტაქტები ადგილობრივ ხელისუფლებასთან, რომელმაც გამოიტქვა სურვილი, რომ გაეზიარებინა მკვლევარებისათვის ხელმისაწვდომი მონაცემები და მონაწილეობა მიეღო ინტერვიუებში. უფრო მეტიც, სსპუ სტუდენტები, რომლებიც წარმოშობით იყვნენ შესასწავლი არეალიდან, მონაწილეობდნენ კვლევით კურსში და მხარს უჭერდნენ პროცესს პირადი კონტაქტებით.

რჩევა თსუ-სგან: სხვადასხვა აქტორთან / სტეიკოლდერთან მჭიდრო კონტაქტი ხსნის ახალ შესაძლებლობებს ინფორმაციის ოპერატორიული მიმოცვლის ეფექტურობის თვალსაზრისით. მაგალითად, ყაზბეგის მუნიციპალიტეტის შემთხვევაში, ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებისგან ძლიერი მხარდაჭერა გვქონდა, შესაბამისად, ეს დაგვეხმარა იმ ღირებული ინფორმაციის მიღებაში, რომელიც გამოყენებულია საველე კვლევის პროცესში. გარდა ამისა, ჩვენ მარტივად შეგვეძლო კომუნიკაციის დამყარება სხვადასხვა დაინტერესებულ მხარესთან.

ამის საპირისპიროდ, დაბა წაღვერში, შემთხვევის შესწავლის პროცესში გვქონდა ადგილობრივი ხელისუფლების ორგანოების მხრიდან მხარდაჭერის ნაკლებობა, თუმცა, ამის მიუხედავად, ჩვენ წარმატებით დავამყარეთ პირადი ურთიერთობები ადგილობრივი მოსახლეობის წარმომადგენლებთან და ადგილობრივ არასამთავრობო ორგანიზაციებთან, რამაც მნიშვნელოვნად გაამარტივა ჩვენი საქმიანობის განხორციელება.

დაინტერესებულ მხარეებთან ურთიერთობის დამყარება

მას შემდეგ, რაც განისაზღვრება შემთხვევის შესწავლის ადგილი და შესაბამისი საზოგადოება და გამოხატული იქნება ადგილობრივი აქტორების დაინტერესება, მნიშვნელოვანია გავითვალისწინოთ, რა სახის ადგილობრივი ცოდნის ფლობა და ინტეგრირება იქნებოდა სასარგებლო შემთხვევის შესწავლისათვის; ასევე, რომელი დაინტერესებული მხარეები უნდა იყვნენ ჩართულები თავიდანვე შესწავლის დაგეგმვის პროცესში. ასეთ დაინტერესებულ მხარეებთან საჭიროა მჭიდრო კონტაქტის დამყარება.

CaucaSusT პროექტის გამოცდილება:

მნიშვნელოვანია, ადგილობრივმა დაინტერესებულმა მხარეებმა გააცნობიერონ ის შეზღუდვები, რის ფარგლებშიც აქვთ სტუდენტებსა და მას-

წავლებლებს წვლილის შეტანის შესაძლებლობა შემთხვევის შესწავლის პროცესში (მაგალითად, ცოდნა/ექსპერტიზა, რომელიც მასწავლებლებმა და სტუდენტებმა შეიძლება შესთავაზონ, დროითი შეზღუდვები და ხელმისაწვდომი ფინანსური რესურსები). ზოგჯერ შეიძლება მნიშვნელოვანი იყოს საზოგადოების წევრების მკაფიოდ ინფორმირება იმის თაობაზე, არის თუ არა ხელმისაწვდომი ფინანსური რესურსი თემის საჭიროებისათვის, რადგან ზოგიერთ ადგილობრივ მოსახლეს შეიძლება ჰქონდეს ფინანსური მხარდაჭერის მოლოდინი “საერთაშორისო” პროექტებისგან.

მეტიც, ზოგიერთი ადგილობრივი მოსახლე (განსაკუთრებით ცნობილ ტურისტულ რეგიონებში, როგორიცაა დილიჯანი სომხეთში ან ყაზბეგი საქართველოში) არ არის ნდობით განწყობილი არასამთავრობო ორგანიზაციების და საერთაშორისო ორგანიზაციების მიმართ. ეს ხშირად განპირობებულია იმავე რეგიონში განხორციელებული სხვა პროექტების უარყოფითი გამოცდილებით და მათი აღქმით, რომ არასამთავრობო და სხვა ორგანიზაციები იყენებენ ადგილობრივ მოსახლეობას საერთაშორისო დონორებისგან ფინანსების მოზიდვის მიზნით, ხოლო მათ სარგებლის მხოლოდ მცირე ნაწილს უზიარებენ. ამ თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია, რომ მოხდეს იმის გააზრება, თუ რა მხრივ ისარგებლებს ადგილობრივი მოსახლეობა სასწავლო კურსის განხორციელებით, ღიად მოხდეს აღნიშნულზე საუბარი და დისკუსია დაინტერესებულ მხარეებთან და აგრეთვე ერთობლივად განიხილონ და შეაფასონ ის სარგებელი, რაც აღნიშნული კურსის დასრულების შედეგად უნდა მიიღოს მოსახლეობამ.

ჩჩევა სსპუ-სგან: სსპუ აღმოჩნდა მსგავსი გამოწვევის წინაშე, როდესაც ადგილობრივი მოსახლეობა ელოდა ფინანსურ მხარდაჭერას, განსაკუთრებით მარმარიკის შესწავლის დროს. თუმცა ერთობლივი დისკუსიების შემდეგ, რომლის განმავლობაშიც წარმოდგენილი იქნა პროექტის პრინციპები და კვლევის წინასწარი კითხვები, ცხადი გახდა პროექტის ძირითადი მიზანი. უფრო კონკრეტულად, ბენეფიციარებმა შემთხვევის შესწავლის კურსის დასაწყისშივე ნათლად გაიგეს და გააცნობიერეს სსპუ-ს მუშაობის როლი ადგილობრივი საზოგადოებისათვის. ამავდროულად, კურსის საჯაროობის გაზრდა და საზოგადოების წინაშე არსებული გამოწვევების შესახებ ცნობიერების ამაღლება, ასევე სსპუ-ს საქმიანობის შესახებ ინფორმაციის მიწოდება აქტიური ადგილობრივი წარმომადგენლებისათვის, დაეხმარა სტეიკოლდერთა ჯგუფს, მიეღოთ ფინანსური დახმარება სხვადასხვა პრო-

ექტისთვის სახელმწიფო და კერძო დონორებისგან.

დილიჯანის მეორე სასწავლო კურსის შემთხვევაში, საზოგადოების მოლოდინები წინასწარ გაირკვა სსპუ მასწავლებლებთან და სტუდენტებთან თანამშრომლობის გზით და ყურადღება გამახვილდა დილიჯანის ეროვნულ პარკში ეკო-ბილიკის ერთობლივ განხილვაზე. ამან ხელი შეუწყო ეფექტური და ფოკუსირებულ თანამშრომლობას და ახალი იდეების ერთობლივ გენერირებას.

რჩევა თსუ-სგან: პროექტის მიზნების მისაღწევად ჩვენ ჩამოვაყალიბეთ ფართო ქსელი და თანამშრომლობა დაინტერესებულ მხარეებთან (სამთავრობო სტრუქტურები, არასამთავრობო ორგანიზაციები, კერძო სექტორი, საერთაშორისო ორგანიზაციები) სამივე კვლევით არეალში (წალვერში, ყაზბეგშა და ამბოლაურში). შეხვედრების მომზადება, დაინტერესებული მხარეების ინფორმირება პროექტის მიზნებისა და ამოცანების შესახებ, აგრეთვე იმის გაცნობიერების უზრუნველყოფა, რომ ადგილობრივი აქტორები სარგებელს მიიღებენ ამ პროექტით, წარმოადგენდა რთულ ამოცანას. ამ თვალსაზრისით, ძირითადი რეკომენდაციაა შესაბამისი დაინტერესებული მხარეებისთვის პროექტის ზოგადი მიზნებისა და ამოცანების მკაფიობები და ეფექტურად ახსნა. წინასწარი შეხვედრების დროს სტრატეგიულად მნიშვნელოვანია, აქცენტი გაკეთდეს პროექტის ფარგლებში გათვალისწინებულ საქმიანობებსა და გეგმებზე (მოკლევადიან და გრძელვადიან პერიოდში).

ჩვენმა გამოცდილებამ დაადასტურა, რომ წინასწარი სამუშაოების დროს აუცილებელია, თავიდან ავირიდოთ არასწორი მოლოდინის შექმნა – რაც უფრო გამჭვირვალე იქნება უნივერსიტეტის გუნდი, მით უკეთესი. მაგალითად, დაინტერესებული მხარეები ხშირად წამოჭრიდნენ ხოლმე შეკითხვებს დაფინანსების შესაძლებლობებთან ან ფინანსურ სარგებელთან დაკავშირებით. ამგვარი სიტუაციების გადასაჭრელად თსუ გუნდი მკაფიობები განსაზღვრავდა ამოცანებს, სტეიკოლდერებისათვის გასაგები მესიჯის გაგზავნის მიზნით – მნიშვნელოვანი იყო ადგილობრივი აქტორებისათვის დემონსტრირება, რომ პროექტი ფოკუსირებული იქნებოდა პრობლემების იდენტიფიცირებაზე და ადგილობრივი თემისათვის პოტენციური გადაწყვეტილებების მოძიებაზე. უფრო მეტიც, თსუ გუნდი, ადგილობრივი და რეგიონული მთავრობების წარმომადგენელ გადაწყვეტილების მიმღებ პირებთან საუბრისას, ახდენდა ადგილობრივი სტეიკოლდერების მისწაფებებისა და საჭიროებების წინ წამოწვევას იმ სა-

კითხების განხილვისას, რაც ადგილობრივი თემის განვითარებასთან არის დაკავშირებული. მსგავსი ქმედება აღიქმება, როგორც მნიშვნელოვანი სარგებლის მომტანი ადგილობრივი აქტორებისათვის.

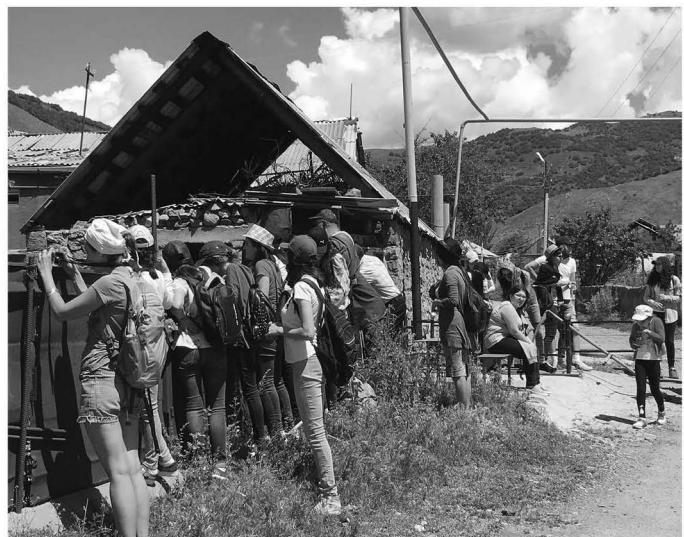
მონაცემების შეგროვება და საჭიროებების ანალიზი

რეკომენდებულია შერჩეული დასახლებისათვის/შემთხვევისათვის საჭიროებების ანალიზის ჩატარება, რათა შესაძლებელი გახდეს საბაზისო ინფორმაციისა და წინასწარი მონაცემების შეგროვება. აგრეთვე, აღნიშნული დაგეხმარებათ საზოგადოების წინაშე არსებული ძირითადი გამოწვევებისა და ხელმისაწვდომი რესურსების უკეთ გააზრებაში. მონაცემთა შეგროვება შეიძლება მოიცავდეს დისკუსიას ადგილობრივ დაინტერესებულ მხარეებთან და წინასწარ საველე ვიზიტებს, აგრეთვე ლიტერატურისა და სტრატეგიული დოკუმენტების მოძიებასა და განხილვას და ა.შ.

ასევე რეკომენდაციის სახით გთავაზობთ, რომ მონაცემთა ანალიზის შედეგები, პირველ რიგში, განხილოთ ადგილობრივ სტეიკოლდერებთან მანამ, სანამ შემდგომ ეტაპზე გააგრძელებთ მუშაობას, რათა დარწმუნდეთ, რომ უნივერსიტეტსა და საზოგა-

დოებას შორის არის საჭიროებათა ანალიზის ერთნაირი გაგება.

CaucaSusT პროექტის გამოცდილება:

შესაძლებლობის შემთხვევაში სასურველია, სტუდენტები ჩაერთონ მოსამზადებელ ეტაპში, მაგალითად, მონაცემთა შეგროვებასა და საჭიროების ანალიზში. ამასთან, სასურველია პედაგოგების მხრიდანაც წინასწარ მომზადდეს მასალა შესასწავლ თემებზე კონკრეტულ საკითხებზე დაინტერესებულ მხარეებთან და არააკადემიურ ექსპერტებთან თანამშრომლობით.

საჭიროებების ანალიზის ჩატარებისას გთავაზობთ შემდეგი ელემენტებისა და კითხვების გათვალისწინებას, რათა საველე ვიზიტებისა და ადგილობრივ თემებთან კომუნიკაციის შედეგად (სატელეფონო დისკუსიები, პირისპირ შეხვედრები, ფოკუს ჯგუფები და დაკვირვება), ასევე არსებული ლიტერატურისა და დოკუმენტების გამოყენებით, განხორციელდეს შემდეგი ინფორმაციის შეგროვება (ნახაზი 6.1):

ცხრილი 6.1 საჭიროების ანალიზის ელემენტები და სახელმძღვანელო კითხვები (აღნიშნული მაგალითი ფოუსირებულია ტურიზმის განვითარებაზე)

<ul style="list-style-type: none"> • სოფლის ადგილმდებარეობა • დემოგრაფიული ინფორმაცია • ინფორმაცია ადგილობრივი ეკონომიკური მდგრადირეობის შესახებ • რომელი ეკონომიკური სექტორები / საქმიანობის ტიპები ქმნიან შემოსავლის მნიშვნელოვან წყაროებს <ul style="list-style-type: none"> ○ (ტურიზმთან დაკავშირებულ საკითხებთან მიმართებაში ფოუსირება უნდა მოხდეს: ტურიზმის სტატისტიკაზე; ტურიზმის შედეგად მიღებული შემოსავლის წილზე (პირდაპირი და არაპირდაპირი გზით) თემის ან / და შინამეურნეობების შემოსავლებში; ტურისტული ოპერაციების სეზონურობაზე; არსებულ ტურისტულ შეთავაზებებსა და ინიციატივებზე) • ვინ არიან ძირითადი აქტორები/დაინტერესებული მხარეები ადგილობრივი კონტექსტის გათვალისწინებით, რა როლი აქვთ მათ შესასწავლ შემთხვევასთან მიმართებაში – პირდაპირ არიან ჩართულები თუ ირიბად? (ტურიზმთან დაკავშირებული აქცენტის შემთხვევაში: განთავსების საშუალებები, რესტორნები, ღირსშესანიშნავი მოსანახულებელი ადგილები, ბუნებრივი და კულტურული ღირსშესანიშნაობები, ტრანსპორტი).
<ul style="list-style-type: none"> ○ თანამშრომლობენ თუ არა ერთმანეთთან ან უნევენ კოორდინაციას ერთმანეთის საქმიანობას? ○ ძალაუფლების გადანაწილების/ფლობის რა ურთიერთობები არის ჩამოყალიბებული შესწავლის ადგილზე? ○ რომელია ის ინსტიტუტები და ინდივიდუალური პირები, რომლებიც პასუხისმგებელი არიან ადგილობრივ დონეზე შესაბამისი ღონისძიებების დაგეგმვასა და კოორდინაციაზე (ტურიზმი, სოფლის მეურნეობა, ლანდშაფტის განვითარება და ა.შ.)?
<ul style="list-style-type: none"> • ვინ არიან რელევანტური/მნიშვნელოვანი მოქმედი აქტორები ეროვნულ და რეგიონულ კონტექსტში? • არსებობს ადგილობრივი მდგრადი განვითარების გაგება? • რა არის ძლიერი და სუსტი მხარეები, შესაძლებლობები და საფრთხეები (SWOT ანალიზი) ტურიზმის განვითარების საკითხების შესწავლაში? • რა სახის სიცარიელეები/ღრეჩოები არსებობს საზოგადოების ხედვებს შორის ტურიზმის განვითარებისა და დღევანდელი რეალობის შესახებ და რა დახმარება სჭირდებათ მათ ამ ღრეჩოების ამოსავსებად?
<ul style="list-style-type: none"> • ვინ შეიტანს კონტრიბუციას ცოდნით შემთხვევის შესწავლის სასწავლო კურსში და რა სახის იქნება ეს კონტრიბუცია? <ul style="list-style-type: none"> ○ რა ცოდნის დეფიციტია ადგილობრივ დონეზე? (ამის მიხედვით უნდა გადაწყდეს, თუ რომელი დისკიპლინები / დეპარტამენტები უნდა იყვნენ ჩართულები შემთხვევის შესწავლის კურსში). ○ რეალურად რა ცოდნის მიწოდება შეუძლიათ უნივერსიტეტის მასწავლებლებსა და სტუდენტებს? • რა შემოთავაზებები აქვთ სტუდენტებს და მასწავლებლებს ადგილობრივი აქტორებისგან, რაში შეუძლიათ მათ წვლილი შეიტანონ საველე სასწავლო კურსის განმავლობაში?

წყარო: Caucasust პროექტი.

CaucaSusT პროექტის გამოცდილება:

1. სასოფლო დასახლებებში საჭიროებების ანალიზის შემთხვევაში უმჯობესია ადგილობრივ დაინტერესებულ მხარეებთან პირისპირ შეხვედრების ორგანიზება, ვიდრე კომუნიკაცია ტელეფონით ან ელექტრონულად, რადგან ისინი ნაკლებად არის გახსნილი უცხო ადამიანებთან.
2. მეტად მნიშვნელოვანია საჭიროებების ანალიზის დროს წინასწარი ინფორმაციის შეგროვება შერჩეულ/შესასწავლ თემში ადრე განხორციელებული პროექტების შესახებ, რომლებიც შესაბამისობაშია შემთხვევის შესწავლის კურსის თემასთან. აღნიშნულის გაკეთება შესაძლებელია პროექტის ანგარიშებისა და ჩანაწერების მიმოხილვით (როდესაც მსგავსი მასალა ხელმისაწვდომია). ამასთან, შესაძლებელია ორგანიზაციებსა და სხვა ჩართულ მონაწილე პირებთან დაკავშირება როგორც საზოგადოების შიგნით, ისე მის გარეთ. ეს ხელს შეუწყობს ცოდნაში/პრაქტიკაში არსებული ხარვეზებისა და შემთხვევის შესწავლის კურსის წინასწარი კვლევის კითხვების იდენტიფიკაციას.

3. მანამ, სანამ დაიწყება სტუდენტებთან და დაინტერესებულ მხარეებთან შეხვედრები, სტუდენტები და პედაგოგები კარგად უნდა იყვნენ ინფორმირებული არსებული და ხელმისაწვდომი ინფორმაციის შესახებ. ადგილობრივი თემის შესახებ ინფორმაციის მიღების დროს სასარგებლო იქნება ისეთი წყაროების მაგალითად მოყვანა და აღნიშვნა, რომლებიც სტუდენტებმა ადგილობრივი თემის შესახებ ინფორმაციის მიღების თვალსაზრისით მოიძიეს. ეს ხელს შეუწყობს იმის წარმოჩენას, რომ სტუდენტებმა წინასწარ მიმოიხილეს შესასწავლი თემა. ამავე დროს,

ცხრილი 6.2 წინასწარი კვლევის კითხვების მაგალითები (ფოუსირებულია მდგრად ტურიზმზე)

სისტემური ცოდნა	<ul style="list-style-type: none"> რა არის ძირითადი ელემენტები / კომპონენტები, რომლებიც ხელს უწყობენ ტურიზმის განვითარებას შესასწავლ ტერიტორიაზე და როგორ ურთიერთკავშირში არიან ისინი? (სისტემური ცოდნა) არსებობს თუ არა მიმდინარე ტურიზმის ინიციატივები? არის თუ არა ისინი თემზე დაფუძნებული? ვინ არიან ამ სფეროში მთავარი აქტორები და გადაწყვეტილების მიმღები პირები და ვინ არიან ტურისტული პროდუქტების ძირითადი მომსმარებლები?
მიზნობრივი ცოდნა	<ul style="list-style-type: none"> რა მდგრადი ადგილობრივი ტურისტული პროდუქტების შექმნა შესაძლებელი? როგორ შეიძლება მოხდეს ადგილობრივი მონაწილეობითი მმართველობის ორგანიზება? რომელია სასურველი გრძელვადიანი (5-წლიანი) სცენარი კონკრეტულ ადგილას (ე.ი. თემში, რეგიონში) ტურიზმის მდგრადი განვითარებისათვის?
ტრანსფორმაციული ცოდნა	<ul style="list-style-type: none"> რა ტიპის რესურსი და ქმედება არის საჭირო ამ პროდუქტების მისაღებად? როგორ უნდა უზრუნველვყოთ ადგილობრივი მოსახლეობის სარგებლობა ტურისტული ინიციატივების საშუალებით? როგორ უნდა გადავლახოთ ტურიზმის მდგრადობის მისაღწევად არსებული გამოწვევები და ბარიერები?

წყარო: CaucaSusT პროექტი.

სტუდენტებმა თავი უნდა აარიდონ ქედმაღლურ დამოკიდებულებას ადგილობრივი თემის წევრების მიმართ, რაც ხელს შეუწყობს ადგილობრივების მხრიდან სტუდენტების/პედაგოგების მიმართ დამოკიდებულებას გაუმჯობესებას.

კვლევის კითხვების წინასწარი იდენტიფიკაცია

საჭიროებების ანალიზის შედეგების საფუძველზე შეიძლება განისაზღვროს წინასწარი კვლევითი კითხვები, რომლებსაც სტუდენტები და მასწავლებლები უპასუხებენ სასწავლო კურსის განმავლობაში. ჩვენი რეკომენდაციაა, რომ საწყის ეტაპზე კითხვები განიხილოთ, როგორც “წინასწარი”, იმის გამო, რომ მათი დაზუსტება და საჭიროების შემთხვევაში ხელახლა ფორმულირება უნდა მოხდეს ადგილობრივ დაინტერესებულ მხარეებთან უფრო მჭიდრო თანამშრომლობის საფუძველზე, შემთხვევის შესწავლის კურსის შემდგომ ეტაპებზე.

ვინაიდან ტრანსდისციპლინური საველე სასწავლო კურსის მიზანია, ერთობლივად მოხდეს შერჩეული გამოწვევების განასაზღვრა და პოტენციური გადაწყვეტილებების შემუშავება, ჩვენ გირჩევთ, მოახდინოთ იმ კითხვების ინტეგრირება, რომლებიც ორიენტირებულია სისტემურ, მიზნობრივ და ტრანსფორმაციულ ცოდნაზე (იხილეთ კითხვების მაგალითები ნახაზზე 6.2, მაგრამ გაითვალისწინეთ, რომ ცოდნის ეს ტიპები ყოველთვის მარტივი დასადგენი არ არის და დამოკიდებულია იმაზე, თუ ვისგან არის ნაგულისხმევი ინფორმაციის მიღება: სტუდენტებისა და პედაგოგებისაგან, ადგილობრივი საზოგადოებისაგან და ა.შ.).

მასწავლებელთა გუნდის შემადგენლობა – დისციპლინების, ცოდნის კომპონენტებისა და უნარების იდენტიფიცირება, რომლებიც საჭიროა სტუდენტებისა და მასწავლებელისათვის

წინასწარი კითხვების იდენტიფიცირების შემდეგ გასათვალისწინებელია, თუ რა ტიპის ცოდნა და კომპეტენციაა საჭირო მათ გადასაჭრელად, კერძოდ:

- რომელი დისციპლინის წარმომადგენელი პედაგოგი უნდა იყვნენ ჩართულები სასწავლო კურსში?
- რა ტიპის ცოდნაა საჭირო, რაც არ არის ხელმისაწვდომი არსებულ სასწავლო ჯგუფში ან უნივერსიტეტში? შეუძლიათ თუ არა გარე (პრაქტიკოს) ექსპერტებს ან ადგილობრივ დაინტერესებულ მხარეებს, მოახდინონ აღნიშნული ცოდნის მიწოდება (თუ დას, როგორ შეიძლება ამის ორგანიზება, მაგალითად, გარედან მოწვეული სპეციალისტის ლექციის ორგანიზება ან წინასწარი საველე ვიზიტი)?

ზემოაღნიშნული მოსაზრებებიდან გამომდინარე, შესაძლებელია მიღებული იყოს გადაწყვეტილება მასწავლებელთა გუნდის საბოლოო შემადგენლობასთან დაკავშირებით.

CaucaSusT პროექტის გამოცდილება:

სხვადასხვა დეპარტამენტის პედაგოგების ჩართულობამ შეიძლება წარმოშვას ორგანიზაციული გამოწვევით.

რჩევა სსპუ-სგან: საკმაოდ რთული გამოწვევა იყო სასწავლო კურსში სხვადასხვა ფაკულტეტის პედაგოგების ჩართვა, რადგან მანამდე არ არსებობდა გამოცდილება, თუ როგორ უნდა მომხდარიყო მათ შორის თანამშრომლობა დეპარტამენტებში

სწავლების ადმინისტრაციული პროცესის გათვალისწინებით. ასევე გამოწვევას წარმოადგენდა ის ფაქტი, რომ პროექტამდე მასწავლებლები არ იცნობდნენ ერთმანეთს. ვერბალურმა შეთანხმებამ დეპარტამენტისა და უნივერსიტეტის ხელმძღვანელობას შორის მნიშვნელოვანი დახმარება გაუწია აღნიშნული საკითხის მოგვარებას. მასწავლებელთა სემინარი და საერთო მოსამზადებელი ეტაპი კურსისათვის მნიშვნელოვანი ნაბიჯი იყო თანამშრომლობის გაღრმავებისაკენ.

დამატებით გამოწვევებში შედის ინტერ- და ტრანსდისციპლინური სწავლების გამოცდილების ნაკლებობა. შედეგად, ბევრი პედაგოგი მუშაობდა უფრო მულტიდისციპლინური, ვიდრე ინტერდისციპლინური მეთოდით (ისინი ზედმეტად იყვნენ მიჯაჭვულნი თავიანთ დისციპლინურ საფუძვლებსა და მეთოდებზე და ინტეგრაცია ამ კუთხით უმნიშვნელო იყო).

უფრო მეტიც, გარკვეული კონფლიქტები მოხდა მეპრადორის საველე მუშაობის დროს, როდესაც ორი დეპარტამენტის ორი მასწავლებელი კოორდინაციას უწევდა ჯგუფს.

ამ თვალსაზრისით, სტრატეგიულად მნიშვნელოვანია წინასწარი სემინარის ორგანიზება მონაწილე პე-

დაგოგებთან, რაც მათ თანამშრომლურ სწავლებაში დაეხმარება და ხელს შეუწყობს ფასილიტაციის უნარების გაუმჯობესებაში.

მეორე სასწავლო კურსის მზადების პროცესში, სპუ-ს კოორდინატორებმა გაითვალისწინეს ორგანიზაციული და ინტერდისციპლინური გამოწვევები.

სასწავლო კურსის ფარგლებში, თანამშრომლობის გამოცდილების მიღების შემდეგ სხვა-დასხვა დეპარტამენტის ლექტორებმა დაინტენსიუტერდისციპლინური საგნების სახელმძღვანელოებზე მუშაობა, როგორიცაა ისტორია და გეოგრაფია, ხოლო სხვადასხვა დეპარტამენტის სტუდენტებმა, რომლებიც მონაწილეობდნენ შემთხვევის შესწავლის კურსში, ერთობლივი სტატიები გამოაქვეყნეს.

რჩევა თსუ-სგან: ორგანიზაციული თვალსაზრისით, ადვილი არ იყო სხვადასხვა ფაულტეტის პედაგოგების ჩართვა. CaucaSusT პროექტით გათვალისწინებული იყო გარკვეული თანხები ჩართული პედაგოგების ანაზღაურებისათვის, რაც მათთვის მნიშვნელოვანი სტიმული იყო მონაწილეობის მისაღებად. გარდა ამისა, პროგრამის ხელმძღვანელები და შესაბამისი დეპარტამენტების პედაგოგები გახდნენ მუდმივი მონაწილეები პროექტთან დაკავშირებულ სასწავლო საქმიანობაში და აქტიურად მონაწილეობდნენ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში, რაც ხელს უწყობდა საერთო გაგების ჩამოყალიბებასა და თანამშრომლობას. საბოლოოდ, შედგა ეფექტიანი თანამშრომლობა მასწავლებელთა გუნდის წარმომადგენლებს შორის, რაც მნიშვნელოვან მიღწევად შეიძლება ჩაითვალოს უნივერსიტეტის დონეზე პროექტის განხორციელების თვალსაზრისით.

CaucaSusT პროექტის გამოცდილება:

არ არის აუცილებელი, რომ ყველა პედაგოგი იცნობდეს ტრანსდისციპლინურ მიდგომებს და ჰქონდეს შემთხვევის შესწავლის კურსის ჩატარების გამოცდილება. ამ თვალსაზრისით, სასარგებლოა შეხვედრის ან სემინარის ორგანიზება როგორც შემთხვევის შესწავლის კურსის სასწავლო პროგრამაში ინტეგრირებისას, ასევე კურსის მომზადების საწყის ეტაპზე.

CaucaSusT პროექტის გუნდმა ორგანიზება გაუნია პედაგოგებისათვის განკუთვნილ ორ სემინარს, სადაც სპუ და თსუ პედაგოგები სხვადასხვა დეპარტამენტიდან შეიკრიბნენ, რათა მომხდარობო ტრანსდისციპლინურობისა და მათთვის ახალი პრაქტიკული მეთოდების (მაგ. სისტემური ანალიზი და სცენარის შემუშავება) საერთო გააზრება და, აგრეთვე, შემუშავებულიყო გეგმა თითოეული უნივერსიტეტის სასწავლო კურსისთვის.

სტუდენტების შერჩევა

შემთხვევის შესწავლის კურსისათვის აუცილებელი კომპეტენციის განსაზღვრამ შესაძლოა შექმნას საფუძველი სტუდენტების შერჩევისათვის (სხვაგვარად რომ ვთქვათ, შემთხვევის შესწავლა შეიძლება ადაპტირებული იყოს მონაწილე სტუდენტების ცოდნასა და უნარ-ჩვევებზე).

ამ პროცესში შესაძლებელია შემდეგი კრიტერიუმების გათვალისწინება:

- მოტივაცია;
- მონაწილეობითი მიდგომების გამოყენების წინა გამოცდილება;
- კომუნიკაციის უნარები და ჯგუფში მუშაობის უნარი / ინტერესი;
- ენის ცოდნა (კურსის საერთაშორისო კონტესტში განხორციელების შემთხვევაში ან უცხოელი ლექტორების ჩართულობით, სტუდენტები ასევე უნდა ფლობდნენ შესაბამის უცხოენას);
- სტუდენტების თემატური ცოდნის იდენტიფიცირება იმისათვის, რომ მოხერხდეს ინტერდისციპლინური ჯგუფების შექმნა (მაგ., მნიშვნელოვანია სოციოლოგის ყოფნა ჯგუფში);
- გენდერული პალანსი.

CaucaSusT პროექტის გამოცდილება:

რჩევები სსპუ-სგან: სასწავლო კურსის განმავლობაში სოციოლოგიის დეპარტამენტის სტუდენტების ჩართვა ძალიან სასარგებლო აღმოჩნდა ჯგუფური მუშაობისთვის. ამასთან, სომხეთში შემთხვევის შემსწავლელი კურსების დასრულების შემდეგ, სტუდენტებმა აღნიშნეს, რომ ურჩევნიათ გენდერულად უფრო დაბალანსებულ ჯგუფებში მუშაობა.

სსპუ-ში მოხდა რამდენიმე ისეთი სტუდენტის შერჩევა, რომლებიც მონაწილეობდნენ შემთხვევის შესწავლის ტრანსდისციპლინურ პირველ კურსში – მარმარიკში და ასევე მეორე კურსში – დილიჯანში. ეს სასარგებლო აღმოჩნდა, რადგან ამ სტუდენტებს შეეძლოთ თავიანთი გამოცდილების გაზიარება კურსში ახლად ინტეგრირებული კოლეგებისათვის.

CaucaSusT პროექტის გამოცდილება:

სტუდენტთა შერჩევა ტრანსდისციპლინური კურსისთვის შეიძლება წარმოადგენდეს სირთულეს მისი ხანგრძლივობისა და ინტენსივობის გამო; ასევე, შერჩევა დამოკიდებულია კურსის ტიპზე (მაგ. არჩევითი ან სავალდებულო) და მის ინტეგრირებაზე უმაღლეს საგანმანათლებლო სასწავლო პროგრამაში (იხ. ნაწილი III). მაშინ, როდესაც ხდება კურსის სასწავლო პროგრამაში ინტეგრირება, აუცილებელია, ნინასწარ იყოს განსაზღვრული და დაგეგმილი ის კომპეტენციები, რისი ფლობაც მოეთხოვებათ სტუ-

დენტებს პრაქტიკის დასაწყისში და ისიც, რასაც ისინი დაეუფლებიან შემდგომ მოსამზადებელ ეტაპზე. როგორც წესი, პრაქტიკაში მონაწილე სტუდენტები არ ფლობდნენ ცოდნის ყველა იმ კომპონენტს, რომელიც წარმოდგენილია ნახ. 6.2-ში. ეს ნაწილობრივ განპირობებული იყო იმ ფაქტით, რომ მსგავსი ტრანსდისციპლინური კურსი პირველად ჩატარდა სსპუ-სა და თსუ-ში, რის გამოც არსებობდა უამრავი ორგანიზაციული და ადმინისტრაციული გამოწვევა. შესაბამისად, ამ ყოველივემ მოითხოვა დამატებითი ძალისხმევა, რათა მოსამზადებელ ეტაპზე მომხდარიყო სტუდენტებისათვის ცოდნის ყველა ამ კონკრეტული კომპონენტის მიწოდება.

ნახ. 6.2-ში მოცემულია CaucaSusT პროექტის პარტნიორების მიერ შეთანხმებული ცოდნის კომპონენტების მაგალითი, რომელთა ფლობაც აუცილებელია იმ სტუდენტებისათვის, რომლებიც მონაწილეობას მიიღებენ ტრანსდისციპლინურ კურსში:

- სავალდებულო ძირითადი კომპონენტები მოიცავს ცოდნასა და უნარებს, რომლებიც, იდეალურ შემთხვევაში, ყველა მონაწილე სტუდენტმა უნდა შეიძინოს საველე სამუშაოების დაწყებამდე;
- ზოგადი არჩევითი კომპონენტები მოიცავს ცოდნასა და უნარებს, რასაც კურსის მინიმუმ ერთი სტუდენტი მაინც უნდა ფლობდეს საველე სამუშაოებზე წასვლამდე, რათა შეეძლოს კონტრიბუციის შეტანა ჯგუფური მუშაობის დროს.

ნახაზი 6.2. *CaucasusT*-ის პროექტის პარტნიორების მიერ იდენტიფიცირებული ცოდნის კომპონენტების მაგალითი, რომელიც სტუდენტებს დასჭირდებათ შემთხვევის შესწავლის კურსის განხორციელებისას.

ცოდნის კომპონენტები

ზოგადი სავალდებულო ძირითადი კომპონენტები:

- მდგრადი რეგიონული განვითარების პრინციპები;
- ტრანსდისციპლინურობის პრინციპები და მონაწილეობითი მეთოდები;
- კომუნიკაცია;
- პროექტის მენეჯმენტი (საფუძვლები);
- სტრატეგიული მენეჯმენტი (ეფექტიანი სტრატეგიების განსაზღვრა);
- ტურისტული დანიშნულების ადგილის მართვა;
- ტურიზმის პოლიტიკა და დაგეგმვა;
- ტურისტული რესურსები და გეოგრაფია;

ზოგადი არჩევითი კომპონენტები:

- GIS და მონაცემების მართვა;
- მონაცემთა ანალიზი;
- პროექტის მენეჯმენტი (ლრმა);
- ტურიზმის ეკონომიკა;
- მარკეტინგი;
- სოციოლოგიური კვლევა (ინტერვიუს და კითხვარის შემუშავების ჩათვლით);
- კვლევის მეთოდები ტურიზმში;
- კულტურული მემკვიდრეობა და ტურიზმი;

სპეციფიკური სავალდებულო ძირითადი კურსები:

- დანიშნულების ადგილის მახასიათებლები;
- მონაცემთა მოპოვება, სტატისტიკური და სივრცული ანალიზი;
- კვლევის დიზაინი და დაგეგმვა;

სპეციფიკური არჩევითი ძირითადი კურსები:

- შემთხვევის შესწავლა: პრაქტიკული მიდგომა;
- კონცეპტუალური ჩარჩო და სამოქმედო გეგმა შემთხვევის შესწავლისთვის;
- ეფექტური გუნდური მუშაობა;

საველე სამუშაოები

- სამუშაო გეგმა და ოპერაციის დიზაინი;
- თვითორგანიზებული კვლევა;
- უსაფრთხოება;

წყარო: *CaucasusT* პროექტი.

რჩევა სსპუ-სგან: შემთხვევის შესწავლის ტრანსდისციპლინური კურსის პირველ ეტაპზე, სსპუ-ს პედაგოგებისა და სტუდენტებისათვის ბოლომდე არ იყო ნათელი ტრანსდისციპლინური კვლევის პრინციპები. ამ ხარვეზის აღმოსაფხვრელად პროექტის კოორდინატორების მიერ ორგანიზებულ იქნა მრავალი სემინარი, რამაც ხელი შეუწყო ტრანსდისციპლინურობის ცნების გაგებას; სხვადასხვა დისციპლინის ლექტორებს შორის თანამშრომლობამ და ადგილობრივ სტეკიკოლდერებთან კოლაბორაციამ კიდევ უფრო შეუწყო ხელი ტრანსდისციპლინური მიდგომის ინტეგრაციას.

სტუდენტებში მდგრადი განვითარების პარადიგმისა და მდგრადი ტურიზმის შესახებ შეზღუდული ცოდნის არსებობიდან გამომდინარე, შესაბამისი სა-

კითხების ინტეგრირება მოხდა სასწავლო კურსებში და განახლდა პირველი ტრანსდისციპლინური კურსის შემდეგ. კომუნიკაციის, მონაცემთა ანალიზისა და გუნდური მუშაობის უნარები ასევე ახალი იყო სსპუ მრავალი სტუდენტისთვის.

შემთხვევის შესწავლის პირველი კურსის განმავლობაში მიღებული გამოცდილების საფუძველზე, მომდევნო წლის პრაქტიკის ფარგლებში, სსპუ სხვადასხვა მასწავლებელმა გამოიყენა შესაბამისი მეთოდოლოგიური მიდგომები. სსპუ კოორდინატორებმა და მასწავლებლებმა საკმაოდ დიდი გამოცდილება მიიღეს ადგილობრივ აქტორებთან თანამშრომლობის დროს. პირველი საველე კურსის განმავლობაში მონაწილე სტეკიკოლდერები ძირითადად არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმო-

მადგენლები და ინდივიდუალური მეწარმეები იყვნენ; მეორე შემთხვევაში პენეფიციართა წრე გაფართოვდა და მოიცვა ასევე ტურისტული ორგანიზაციების წარმომადგენლები, სკოლის პედაგოგები, გარემოს დამცველები და დილიჯანის ეროვნული პარკის თანამშრომლები.

რჩევა თსუ-სგან: თსუ სტრატეგია ტრანსდის-ციპლინური კურსის ინტეგრაციასთან დაკავშირებით ემყარებოდა თსუ სამ ფაკულტეტსა და შესაბამის პროგრამებს შორის აქტიურ თანამშრომლობას. შესაბამისად, ჩართული სტუდენტებისა და მასწავლებლების აკადემიური მომზადება საკმაოდ განსხვავებული იყო.

საწყის ეტაპზე, წინარე გამოცდილების არარსებობის გამო, შეუძლებელი იყო იმის პროგნოზირება, თუ რა ტიპის ცოდნის კომპონენტები იქნებოდა აუცილებელი სტუდენტებისა და მასწავლებლებისთვის. ამ მხრივ, მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა აკადემიურ სილაბუსებში ცვლილებების მომზადებამ, საველე კვლევის შინაარსის გათვალისწინებით. გარდა ამისა, პრაქტიკების წარმატებით ჩატარებაში მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს პროექტის ფარგლებში განხორციელებულმა სემინარებმა და სასწავლო პროგრამებმა, რისი საშუალებითაც მასწავლებლებმა მიიღეს ცოდნა ტრანსდისციპლინური კვლევისა და სწავლების ფორმატის შესახებ. ამან ხელი შეუწყო ცოდნის გადაცემის შესაძლებლობას; შედეგად, სტუდენტები და მასწავლებლები ძირითადად კარგად იყვნენ მომზადებული კონკრეტული დავალებების შესასრულებლად.

2018 წელს წალვერში, შემთხვევის შესწავლის პირველი ტრანსდისციპლინური კურსის ჩატარების შემდეგ, თსუ-ს გუნდმა ობიექტურად შეაფასა საველე კვლევის შედეგები და განაახლა პროგრამა, რათა არ დარჩენილიყო ღრეჩინ საველე კვლევის ამოცანებსა და საჭირო ცოდნას შორის.

✓ **შეამოწმეთ:** ცოდნის ყველა კომპონენტი არის თუ არა უკვე წარმოდგენილი უნივერსიტეტში, მოცემული პროგრამის ფარგლებში არსებულ კურსებში?

- თუ კი, მნიშვნელოვანია, რომ ყველა ან ზოგიერთი სტუდენტი დაესწროს შესაბამის კურსებს;
- თუ არა, მაშინ უნდა მოხდეს ამ დამატებითი კომპონენტების ინტეგრირება არსებული კურსების სილაბუსებში ან, თუ ეს შესაძლებელია, უნდა შეიქმნას ახალი კურსები.

მოსამზადებელი სამუშაოები

მნიშვნელოვანია, რომ სტუდენტები წინასწარ მოემზადონ მუშაობისთვის, რათა საველე მუშაობის პროცესში საკმარისი დრო ჰქონდეთ შემთხვევის შესწავლაზე კონცენტრირებისთვის. სტუდენტებისათვის საჭირო ცოდნის ძირითადი კომპონენტები, რომლებიც გამოვლენილია წინა ეტაპზე (ნახ. 6.2), ან უნდა წარმოადგენდეს მათ მიერ უკვე მიღებულ ცოდნას, ან უნდა იყოს ინტეგრირებული განსახორციელებელი კურსის სწავლის შედეგებში.

CaucaSusT პროექტის გამოცდილება:

ზოგადად, მოსწავლეები და მასწავლებლები უნდა იცნობდნენ კვლევის ძირითად მეთოდებს: კვლევის დიზაინს, კვლევითი კითხვების ფორმულირებას, მონაცემთა შეგროვებას, ანალიზს და ა.შ. ასევე მნიშვნელოვანია იმის ცოდნა, თუ როგორ უნდა ჩატარდეს კვლევა რეალურ გარემოში, როგორ უნდა მოხდეს ცოდნის ინტეგრირება სხვადასხვა დარგის სტუდენტებს შორის და როგორ ვითანამშრომლოთ ადგილობრივი თემის წარმომადგენლებთან.

რჩევა სსპუ-სგან: სსპუ-მ მონაწილე სტუდენტებს შესთავაზა მოსამზადებელი სამუშაოების შემდეგი ეტაპები:

- ტრანსდისციპლინური მიდგომის ძირითადი პრინციპები, რომლებიც ინტეგრირებულია პირველ ფაზაში, კერძოდ, CaucaSusT პროექტის ფარგლებში წარმოდგენილი ამოცანების შინაარსში (იხ. დანართი 3).
- პრაქტიკული სავარჯიშოები, რომლებიც ჩატარდა სამეცნიერო კითხვების ფორმულირებაზე, მონაცემთა შეგროვებაზე, სისტემური ანალიზისა და სცენარების შემუშავებაზე,

კითხვარების შემუშავებასა და კომუნიკაციის უნარების ამაღლებაზე.

- საველე სამუშაოების დაწყებამდე ჩატარდა დამატებითი მოსამზადებელი და პრაქტიკული სემინარები, რომლებიც წარმოადგენენ უფრო დეტალურ ინფორმაციას შესწავლილი ტერიტორიის, საჭიროებების შეფასებისა და ორგანიზაციული საკითხების შესახებ.

კერძოდ, ორდღიანი სემინარი, რომელიც დაეფუძნა პოლის [წყარო] 10 ნაბიჯს, განსაკუთრებით სასარგებლო აღმოჩნდა როგორც სტუდენტებისთვის, ასევე მასწავლებლებისთვის.

საშუალენტებისთვის, ზემოთ აღნერილი მრავალი თემატური სიახლის გამო, ასევე, ძირითადი ასპექტების ადეკვატური გაცნობის უზრუნველსაყოფად, სტუდენტებს არაერთი ლექცია ჩაუტარდათ სასწავლო კურსის საველე სამუშაოების ფაზაში.

რჩევა თსუ-სგან: თსუ-ს შემთხვევაში, პროგრამის შემუშავებამ და სხვადასხვა ფაკულტეტის მონაწილეობამ რთული გახადა ცოდნის ყველა კომპონენტის გათვალისწინება, რომლებიც განაპილებულია სხვადასხვა კურსა და სამაგისტრო პროგრამაში, როგორც სწავლის კონკრეტული შედეგები.

დაგეგმვის ხელშეწყობისათვის, შემთხვევის შესწავლის საველე კურსის მონაწილეებად ძირითადად მოწვეული იყვნენ მაგისტრატურის ის სტუდენტები (სამაგისტრო პროგრამის პირველი კურსის დამთავრების შემდეგ), რომლებსაც უკვე ჰქონდათ ფუნდამენტური ცოდნა მდგრადი განვითარების, დანიშნულების ადგილის დაგეგმვის, სტრატეგიული მენეჯმენტისა და სხვა საჭირო საკითხების შესახებ. გარდა ამისა, მათი მონაწილეობის წინაპირობას წარმოადგენდა სავალდებულო კურსების გავლა (მაგისტრატურის პირველი წლის განმავლობაში) ტრანსდისციპლინურობის და მდგრადი განვითარების უფრო ღრმად გააზრების უზრუნველსაყო-

ფად. შემთხვევის ტრანსდისციპლინური შესწავლის კურსების ინფორმაციური ფორმატი და შინაარსი სტუდენტებისგან მოითხოვს სპეციფიკურ უნარებს, როგორიცაა ე.წ. „რბილი (სოციალური ურთიერთობების) უნარები“, კომუნიკაციის უნარი, მონაცემთა შეგროვების, ადგილობრივ საზოგადოებასთან მუშაობის, კვლევის დაგეგმვის უნარები და ა.შ.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სასარგებლო ხდებოდა პროგრამის სისტემური ანალიზი და სწავლის შედეგები. გარდა ამისა, სასწავლო გეგმა უნდა მომზადდეს თანმიმდევრული და მოწვერიგებული გზით, ტრანსდისციპლინური კვლევისა და სწავლების ასპექტების გათვალისწინებით.

შემთხვევის შესწავლის თემატური ფოკუსის შესახებ ზოგადი ინფორმაციის გარდა (მაგალითად, მდგრადი ტურიზმი, CaucaSusT პროექტის შემთხვევაში), მნიშვნელოვანია, რომ სტუდენტები იყვნენ ინფორმირებული შემთხვევის შესწავლის პრინციპებისა და ძირითადი კონცეფციების, როგორიცაა მდგრადობა და ტრანსდისციპლინურობა, ასევე სხვა ძირითადი ცნებების შესახებ, რომლებიც აღნერილია სახელმძღვანელოს პირველ ნაწილში.

ასევე, სტუდენტები უნდა გაეცნონ “შემთხვევის” შესახებ დეტალურ ინფორმაციას. აღნიშნულის უზრუნველყოფა შესაძლებელია მოხდეს არა მხოლოდ შემთხვევის შესახებ აღნერითი ინფორმაციის მიწოდებით და სტუდენტებისთვის საჭიროებების ანალიზით, არამედ ისეთი საშუალებებითაც, როგორიცაა:

- შემთხვევის შესწავლასთან დაკავშირებულ მრავალ საკითხთან მიმართებაში არსებული მონაცემების დამუშავება და ანალიზი, როგორიცაა გის.
- იმის დადგენა, თუ რომელი დამატებითი ინფორმაცია შეიძლება იყოს საჭირო შემთხვევის შესასწავლად,
- სტუდენტების მიერ დამატებით მონაცემთა შეგროვების ორგანიზება (მასწავლებლებთან ერთად),
- სტუდენტების დაკავშირება ადგილობრივ აქტორებთან და ექსპერტებთან, სტუდენტების ჩართვა ადგილზე მონაცემთა შეგროვების პროცესში,
- ადგილობრივი აქტორებისა და ექსპერტების მოწვევა გარე ლექტორების/მომსენებლების სახით, კურსების განმავლობაში სტუდენტებისათვის ინფორმაციის მიწოდების მიზნით,
- კონკრეტული პროგრამების სტუდენტებისათვის, სპეციალიზაციის კურსების გათვალისწინებით, საკითხთან დაკავშირებული ინფორმაციის მიწოდების უზრუნველყოფა.

CaucaSusT პროექტის გამოცდილება:

რჩევა სსპუ-სგან: სსპუ კოლეგებმა ჩაატარეს შეხვედრები და სემინარები, რომლებშიც მონაცილეობდნენ როგორც უნივერსიტეტის სხვადასხვა დეპარტამენტის პედაგოგები, ასევე გარე ლექტორებიც, რათა სტუდენტებისათვის გაეზიარებინათ შესასწავლი საკითხის ფართო პერსპექტივა. კერძოდ, განხორციელდა ინტერდისციპლინური ლექციების ორგანიზება პუნქტრივი და ისტორიული ძეგლების, სოციალურ-ეკონომიკური მდგრმარეობისა და საკვლევი ტერიტორიების ტურიზმის შესახებ, ხოლო დაცული ტერიტორიის ექსპერტმა სასარგებლო ინფორმაცია გაუზიარა სტუდენტებს, რამაც სტუდენტები მოამზადა დილიჯანში, სასწავლო კურსის განმავლობაში, ეროვნული პარკის წარმომადგენლებთან თანამშრომლობისათვის.

რჩევა თსუ-სგან: თსუ-ს სტუდენტების ინიციატივით, სემესტრის განმავლობაში მოხდა გარე სპიკერების მოწვევა, კონკრეტული სასწავლო კურსების ფარგლებში. თანამშრომლობის ამ ფორმატმა შექმნა არააკადემიურ სტეკოლდერებთან მჭიდრო კონტაქტების დამყარების საშუალება. შეხვედრების დროს განხილებიდა ტურიზმის ინდუსტრიასთან დაკავშირებული სხვადასხვა საკითხი, ძირითადად ფოკუსირება ხდებოდა პრაქტიკულ ასპექტებზე. ეს შეხვედრები ხორციელდებოდა, როგორც კურიკულუმის დამატებითი აქტივობები.

თსუ გამოცდილების საფუძველზე, ამ ე.წ. მენტორულმა საქმიანობამ დადებითი გავლენა მოახდინა კურსების სწავლის შედეგებზე, რაც ასახავს თეორიული და პრაქტიკული სწავლების შერწყმის მნიშვნელობას სხვადასხვა შემთხვევის შესწავლის პროცესში.

შესასწავლი შემთხვევის შესახებ დამატებითი ინფორმაციის გაცნობის გარდა, სტუდენტები თავადაც უნდა მოემზადონ საველე სამუშაოებისათვის. საველე სამუშაოების ფარგლებში შესასწავლი საკითხებისა და ამოცანების განხილვა წინასწარ უნდა მოხდეს სტუდენტებსა და პედაგოგებს შორის.

ჯგუფური მუშაობის ორგანიზება

ჯგუფური მუშაობის ორგანიზების პროცესში გასათვალისწინებელია საველე კურსში ჩართული სტუდენტების რაოდენობა.

CaucaSusT პროექტის გამოცდილება:

- ✓ ჩვენ რეკომენდაციას ვუწევთ ინტერდისციპლინური ჯგუფების შექმნას, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს სხვადასხვა დისციპლინის სტუდენტების წარმომადგენლობა თითოეულ ჯგუფში. თითოეულ ჯგუფს შეუძლია, ფოკუსირება მოახდინოს კონკრეტულ საკვლევ კითხვაზე ან თემაზე.

* ჯგუფური მუშაობის მიზნები არ მოიცავს კონკურენციას, პირიქით, ხელი უნდა შეუწყოს ჯგუფებს შორის თანამშრომლობასა და ცოდნის გაცვლას.

სასარგებლო ბმულები:

სავარაუდოდ, სტუდენტები, რომლებიც არიან სხვადასხვა დისციპლინის წარმომადგენლები და რომლებმაც ველზე უნდა იმუშაონ ერთად, არ იცნობენ ერთმანეთს. შესაბამისად, სანამ სტუდენტები დაინიებენ ჯგუფებში მუშაობას, შესაძლებელია მათთვის სხვადასხვა სახის აქტივობების ორგანიზება, რათა გაიცნონ ერთმანეთი და უფრო კომფორტულად იგრძნონ თავი ერთად მუშაობის დროს.

შემდეგ სამ სახელმძღვანელოში მოცემულია მონაწილეთა გაცნობისა და გუნდური საქმიანობის სასარგებლო აღწერა:

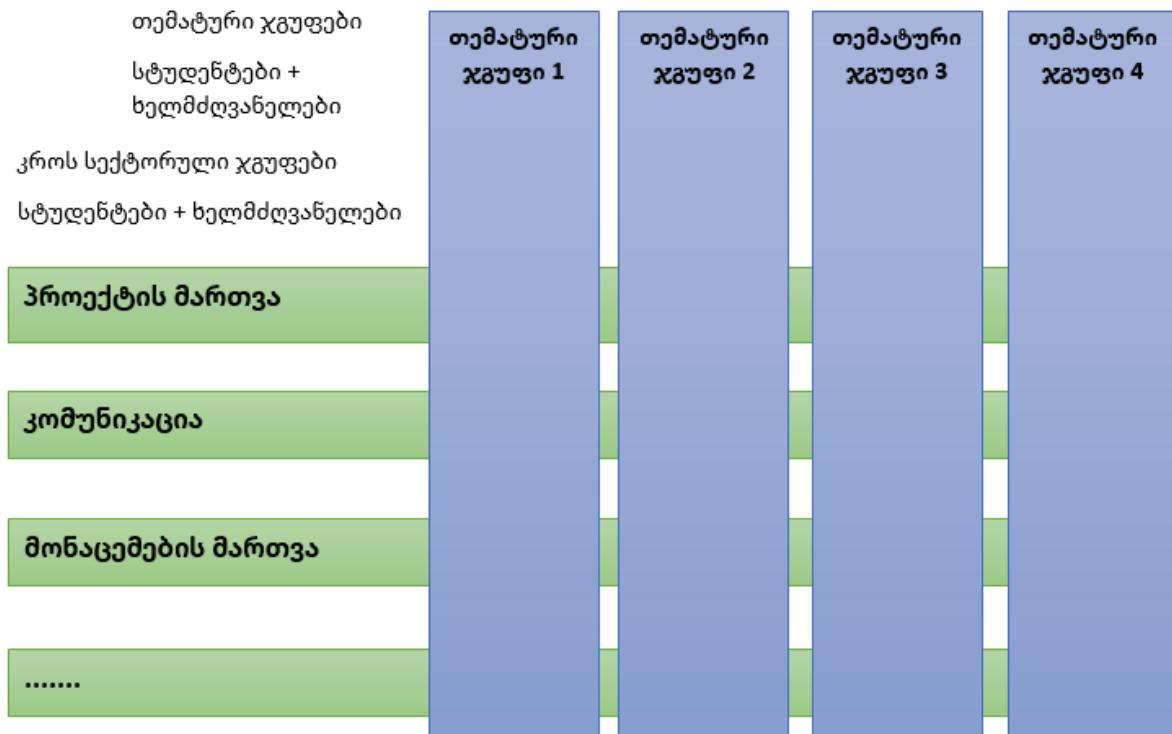
https://sixth.ucsd.edu/_files/_home/student-life/icebreakers-teambuilding-activities-energizers.pdf

http://www.cjcp.org.za/uploads/2/7/8/4/27845461/technical_manual_-_games_icebreakers_and_energizers.pdf

https://inside.trinity.edu/sites/inside.trinity.edu/files/file_attachments/3156/teambuilding-and-icebreaker-handbook.pdf

თემატური ჯგუფების გარდა, სტუდენტებსა შეიძლება დაევალოთ საველე სამუშაოებთან დაკავშირებული სხვა ორგანიზაციული საკითხები: პროექტის მენეჯმენტი, ადგილობრივ დაინტერესებულ მხარეებთან და მედიასთან კომუნიკაცია, მონაცემთა ერთობლივი მართვა. ეს შეიძლება გაკეთდეს სექტორში მომუშავე ჯგუფებში, რომლებშიც უნდა იყვნენ წარმოდგენილი თითოეული თემატური ჯგუფის სტუდენტები (ნახ. 6.3 გვთავაზობს თემატური და სექტორული ჯგუფების სტრუქტურას).

ნახაზი 6.3 ჯგუფური მუშაობის შემოთავაზებული სტრუქტურა.

წყარო: *CaucasusTპროექტი*.

ორგანიზაციული საკითხები

შეთავაზება: ჩვენ გთავაზობთ საკითხთა სის, რათა დარწმუნდეთ, რომ საველე სამუშაოების ფაზის ყველა ორგანიზაციული ასპექტი მხედველობაშია მიღებული; ასეთ საკითხებს შორისაა:

- ✓ რამდენ ხანს გრძელდება საველე სამუშაოები?
- ✓ სად და როდის მოხდება საველე სამუშაოების განხორციელება?
- ✓ მასწავლებლებიდან ვინ დარჩება მთელი პერიოდის განმავლობაში?
- ✓ ექნებათ თუ არა სტუდენტებს კომპიუტერები?

- ✓ იქნება თუ არა ხელმისაწვდომი ინტერნეტი?
- ✓ რა ადგილი იქნება განკუთვნილი სამუშაო შეხვედრებისა და დასკვნითი პრეზენტაციებისათვის? იქნება თუ არა პროექტორი? შესაძლებელი იქნება თუ არა რამის დაბეჭდვა?
- ✓ მოუწევთ თუ არა სტუდენტებს ინტერვიუსათვის დიდ მანძილზე ნასვლა?
- ✓ არის თუ არა კარგი ინფრასტრუქტურა გადაადგილებისათვის?
- ✓ შესაძლებელია თუ არა, რომ ზოგი-

ერთმა სტუდენტმა სტეიკოლდერთან ერთი სამუშაო დღე გაატაროს?

- ✓ რაში იქნებიან დაინტერესებულები სტეიკოლდერები, რომ აქტიური მონაწილეობა მიიღონ?
- ✓ რა აქტივობების განხორციელება შეეძლებათ სტუდენტებს თავისუფალ დროს – ლაშქრობა, ცურვა და ა.შ. (და ამ აქტივობებისათვის რა უნდა იქონიონ თან)?
- ✓ როგორ არის მომზადებული უნივერსიტეტის გუნდი პოტენციური საგანგებო სიტუაციებისათვის? რა არის უნივერსიტეტის რეგულაციები ამ მხრივ? რა ინფრასტრუქტურა და რესურსია ხელმისაწვდომი საკვლევ არეალებში?
- ✓ რა გავლენა შეიძლება იქონიოს ცუდმა ამინდმა აქტივობებზე? რა ალტერნატივების შეთავაზება შეიძლება მოხდეს სტუდენტებისათვის ასეთ შემთხვევაში?

CaucaSusT პროექტის გამოცდილება:

როგორც სსპუ, ისე თსუ სტუდენტებმა გამოთქვეს მოსაზრებები, რომ მათთვის ძალზე მნიშვნელოვანია საველე კურსის მკაფიო პროგრამის, ინსტრუქციებისა და განახლებული ინფორმაციის ფლობა.

მედიასთან ურთიერთობა, თვალსაჩინოება და სოციალური მედია

სტუდენტებმა უნდა იფიქრონ, თუ როგორ გახადონ თვალსაჩინო თავიანთი მუშაობა სტეიკოლდერებთან. მნიშვნელოვანია პროექტის მოსამზადებელ ეტაპზე ამის მიღწევის ვარიანტების განხილვა:

- არსებობს ადგილობრივი მედიასამუალებები, რომლებიც შეიძლება დაინტერესდნენ ამ კურსით?
- სასარგებლო იქნება Facebook ჯგუფი იმისათვის, რომ მოხდეს საზოგადოებასთან თანამშრომლობა და შესაბამისი შედეგების შესახებ ინფორმაციის გავრცელება?

CaucaSusT პროექტის გამოცდილება:

როგორც სსპუ, ისე თსუ სტუდენტებმა შექმნეს თითოეული საველე სასწავლო კურსის Facebook-

ok ჯგუფები, ასევე გამოიყენეს სხვა მედიაარხები ტრანსდისციპლინური კურსების შესახებ ცნობიერების ასამაღლებლად.

სსპუ შემთხვევის შესწავლის კურსის რეკლამირება მოხდა სხვადასხვა მედიასაშუალებით:

- სსპუ მედიის გუნდმა მონაწილეობა მიიღო სასწავლო კურსში მეღრაძორში და შექმნა ვიდეო უნივერსიტეტის ახალი ამბების არხისთვის.
- სსპუ კოორდინატორები მიიწვიეს სომხეთის ცენტრალურ სატელევიზიო პროგრამაში, რათა ესაუბრათ CaucaSusT პროექტზე და მონაწილეობა მიიღეს ფილმის შექმნაში, რომელიც ორიენტირებულია უნივერსიტეტსა და ადგილობრივ თემებს შერის ურთიერთთანამშრომლობაზე, გამოცდილების შესწავლაზე, იმ დასახლებებზე, სადაც მოხდა კურსების განხორციელება. ფილმი დეპარტამენტების ახალ სტუდენტებს დაეხმარა, ჩართულიყვნენ შემთხვევის შესწავლის კურსში, რომელიც მომდევნო სემესტრში ჩატარდებოდა. უფრო მეტიც, უნივერსიტეტის გაზიერები გამოქვეყნდა რამდენიმე სტატია პროექტის საქმიანობისა და შედეგების შესახებ.

მსგავსმა რეკლამირებამ მიიქცია ყურადღება საველე კვლევის ტერიტორიაზე მცხოვრები ადგილობრივი თემებისა და თავად სსპუ-ს მიმართ. პირველმა ხელი შეუწყო საზოგადოების ზოგიერთ აქტივისტს თანხების მიღებაში რამდენიმე განვითარების პროექტის განსახორციელებლად; ამ უკანასკნელმა გამოიწვია ადგილობრივი ახალგაზრდების მეტი ინტერესი სსპუ-ში სწავლისთვის.

თსუ პროგრამის ხელმძღვანელმა და პროექტის კოორდინატორმა მონაწილეობა მიიღეს ადგილობრივ სატელევიზიო პროგრამაში და ისაუბრეს CaucaSusT პროექტზე. გარდა ამისა, ყაზბეგის შემთხვევაში, ადგილობრივი მთავრობის საჯარო სამსახური აქტიურად უზიარებდა ინფორმაციას ადგილობრივ დაინტერესებულ მხარეებს ტრანსდისციპლინური კურსის შესახებ.

ადგილობრივ ადმინისტრაციასა და სტეიკოლდერებს მიეცათ საშუალება, გასცნობოდნენ თსუ ჯგუფის მიერ შედგენილ კვლევით ანგარიშებს და რეკომენდაციებს არსებული მდგომარეობის გაუმჯობესებისათვის.

ფაზა 2. საველე მუშაობა

საველე სამუშაოების შემოთავაზებული სტრუქტურა ასახულია ნახ. 6.4-ზე:

ნახაზი 6.4 საველე სამუშაოების შემოთავაზებული სტრუქტურა

წყარო: *CaucasusT* პროექტი.

საველე მუშაობის პირველი ორი დღისათვის შემოთავაზებული აქტივობები

- დაბინავება და ორგანიზაციული საკითხების მოგვარება;
- საწყისი შეხვედრა სტუდენტებთან, საველე სამუშაოს განხორციელებისა და დაინტერესებულ მხარეებთან შეხვედრების ძირითადი მიზნების გაცნობა;
- სამუშაო ჯგუფებად დაყოფა, პრობლემების სრულყოფილად გააზრება;

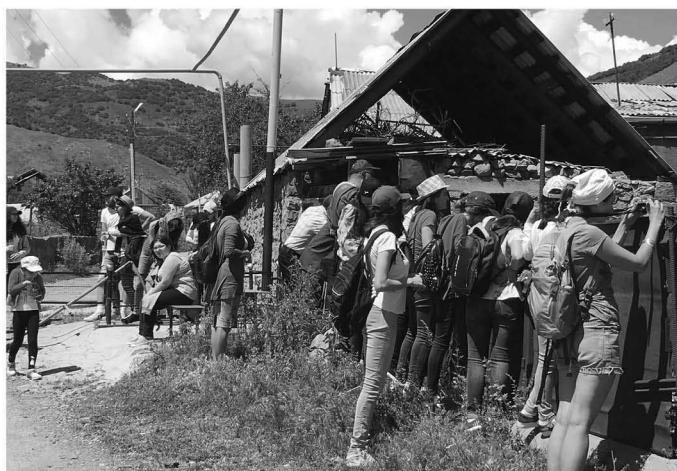
- თითოეული ჯგუფის ამოცანების და ძირითადი გრაფიკის განსაზღვრა.
- საჭიროა მოხდეს ინდივიდუალური ინტერვიუებისა და სტეიკოლდერების მონაწილეობის წინასწარი განსაზღვრა, დაინტერესებული მხარეების ხელმისაწვდომობიდან გამომდინარე, სტუდენტები წინასწარ ადგენენ განრიგს პედაგოგების დახმარებით.
- სტეიკოლდერებთან პირველი შეხვედრა, შემთხვევის შესწავლის კურსის მიზნებისა და გეგმების ”ოფიციალურად” გაცნობა და მათი

- განხილვა დაინტერესებულ მხარეებთან;
- რეფლექსია დაინტერესებულ მხარეებთან შეხვედრის შესახებ;
- სისტემების წინასწარი ანალიზისა და სოციალური ქსელის ანალიზის განახლება და დახვეწა ჯგუფური მუშაობის პირველ ეტაპზე.

ზოგადი განრიგი:

- ყოველი დღე შეიძლება შედგებოდეს ჯგუფური მუშაობის, ერთობლივი რეფლექსისა და განახლებული სესიებისაგან;
- სტუდენტური საქმიანობა: მონაცემთა შეგროვება, აღრიცხვა, ანალიზი (თვისებრივი და რაოდენობრივი) და დაინტერესებულ მხარეებთან მუშაობა;
- ერთობლივი რეფლექსისა და განახლებული სესიების დროს, თითოეული თემატური ჯგუფი აკეთებს მოკლე ინფორმაციას იმის შესახებ, თუ რა აქტიობები განახორციელეს და რას აპირებენ მომავალ დღეებში. აგრეთვე, მსგავსი შეხვედრების დროს შესაძლებელია სხვადასხვა თემის რეგულარული განხილვა;
- პედაგოგები ერთვებიან სტუდენტების ყველა ჯგუფის მუშაობაში, კითხვების არსებობის და სხვადასხვა სახის მხარდაჭერის საჭიროებების შემთხვევაში, აგრეთვე იმისათვის, რომ სტუდენტებმა მიიღონ დამატებითი თეორიული მასალები.

საველე მუშაობის დაწყებამდე, სტუდენტების მომზადების გარდა, ზოგიერთი თემატური და მეთოდოლოგიური ასპექტი შეიძლება გადაიხედოს. CaucaSusT პროექტის გამოცდილების მიხედვით, სა-

ველე მუშაობის პირველ დღეებში სტუდენტებს ჩაუტარდათ შემდეგი დამატებითი ლექციები:

- შემთხვევის შესწავლის კურსის ძირითადი ელემენტები:
 - სისტემური ანალიზი და სოციალური ქსელის ანალიზი;
 - განვითარების სცენარის შემუშავება და შეფასება.

დამატებითი ინფორმაცია შეიძლება მოგვაწოდოს პედაგოგთა ჯგუფმა შემთხვევის რეალობიდან და დაინტერესებული მხარეების საჭიროებებიდან გამომდინარე, როგორიცაა:

- სტუდენტების მიერ პრაქტიკაში გამოყენებული კონკრეტული მეთოდები;
- შესასწავლ თემში გენდერულ ან ძალაუფლების გადანაწილებასთან დაკავშირებულსაკითხებზედამოკიდებულებები;
- კონკრეტული რეკომენდაციების განხორციელების ვარიანტები.

შეთავაზება: “Experiential case encounter” – სტეიკოლდერის ცხოვრების ერთი დღე

ადგილობრივი საზოგადოების, მათი რესურსების, ყოველდღიური რუტინისა და აქტორების წინაშე მდგარი გამოწვევების უკეთ გაცნობის მიზნით, შესაძლებელია მოხდეს სტუდენტების მიერ ნახევარი ან მთელი დღის გატარება ადგილობრივ დაინტერესებულ მხარეებთან/სტეიკოლდერებთან.

პოტენციური საორგანიზაციო გამოწვევების გამო, ასეთი უშუალო, პირადი გამოცდილების მომცემი აქტივობა წინასწარ უნდა იყოს ორგანიზებული და განპირობებული ადგილობრივი აქტორების მოცლილობითა და ინტერესით.

ბოლო ორი დღე:

- შედეგების წინასწარი პრეზენტაცია სტუ-
დენტური ჯგუფების მიერ, მათი და
მასწავლებლების დისკუსიის ფორმატში.

ეს ნაბიჯი მიზნად ისახავს სტუდენტების მომზადე-
ბას დასკვნითი საჯარო პრეზენტაციებისთვის და
მათი შედეგებისა და შეთავაზებების დახვენას, სხვა
სტუდენტებისა და პედაგოგების კომენტარებზე
დაყრდნობით.

შუალედური პრეზენტაციების შემდეგ თითოე-
ულ ჯგუფს შეუძლია დამატებითი ინფორმაციის
შეგროვება და ანალიზი იმისათვის, რომ დაასრუ-
ლონ განვითარების სცენარები და წინადადებები
სამომავლო პროექტებისთვის.

- თუ შესაძლებელია, სტეიკოლდერები, რომლე-
ბიც ინტენსიურად თანამშრომლობდნენ სტუ-
დენტებთან, ასევე უნდა ჩაერთონ პრეზენტა-
ციების მომზადებაში ან მიაწოდონ თავიანთი
გამოხმაურებები საბოლოო მოხსენებების
წარდგენამდე;
- საჯარო ღონისძიება – საბოლოო შეხვედრა
დაინტერესებულ მხარეებთან, საველე სამუშა-
ოების შედეგების პრეზენტაცია და მათი გამო-
ყენებადობისა და განხორციელების პოტენცი-
ალის განხილვა, რასაც მოჰყვება ერთობლივი
საზეიმო ღონისძიება;
- ადგილობრივი მედიის საჯარო პრეზენტა-
ციაზე მოწვევა კარგი ინიციატივაა შემთხვე-
ვის შესწავლის კურსის შესახებ ცნობიერების
ასამაღლებლად და ფართო საზოგადოების
ინფორმირებისათვის; ის უზრუნველყოფს უნი-
ვერსიტეტის მიერ ადგილობრივ აქტორებთან
ერთად შექმნილი შედეგებისა და შეთავაზებე-
ბის ფართო გავრცელებას.

პრეზენტაციებისა და დისკუსიების ბოლოს
ერთობლივი საზეიმო ღონისძიების გამართვა არის
კარგი გზა პოზიტიური ატმოსფეროს შესაქმნელად
და სტუდენტებს, მასწავლებლებსა და ადგილობრივ
დაინტერესებულ მხარეებს შორის არაფორმალუ-
რი დისკუსიების ხელშესაწყობად. არაფორმალურ
დისკუსიებსა და სადღესასწაულო ატმოსფეროს
შეუძლია შექმნას გარემო, რომელშიც მოხდება სა-
ველე სამუშაოების შესახებ ინფორმაციის გაცვლა
და უნივერსიტეტისა და ადგილობრივ საზოგადოე-
ბას შორის თანამშრომლობა. აგრეთვე შესაძლებე-
ლია მოხდეს თავდაპირველი გეგმების მხარდაჭე-
რა, ასევე სხვადასხვა გადაწყვეტისა და პროექტის
განხორციელებასთან დაკავშირებით მომავალი
ქმედებების ხელშეწყობა.

ფაზა 3. სამომავლო თანამშრომლობა

თანამდევი საქმიანობა შეიძლება მოიცავდეს:

- კურსის შეფასება სტუდენტების, მასწავლებლე-
ბისა და დაინტერესებული მხარეების მიერ. ეს
შეიძლება განხორციელდეს ფოკუს ჯგუფის
ფორმატში წარმართული დისკუსიების, ინდი-
ვიდუალური ინტერვიუების, ასევე კითხვარების
სამუშალებით, რაც შეიძლება დარჩეს ანონიმური
საჭიროების შემთხვევაში;
- სტუდენტების მიერ ანგარიშის შემუშავება
მასწავლებლების მხარდაჭერით. მოხსენებითი
ნაშრომი სასარგებლო გზა შემთხვევის შესწა-
ვლის კურსის ყველა აქტივობისა და შედეგების
შესაგროვებლად, რომელიც ასევე მოიცავს ფო-
ტოებს, რუკებს და სხვა ვიზუალურ მასალას.
მას ასევე შეუძლია ხელი შეუწყოს დაინტერესე-
ბულ სტუდენტთა და მასწავლებელთა შემდგომ
სამეცნიერო თანამშრომლობას;
- პრაქტიკული კურსის შედეგების საფუძველზე
შესაძლო/პოტენციური სამეცნიერო პრეზენტა-
ციებისა და ნაშრომების იდენტიფიკაცია;
- რეკომენდაციების, შემუშავებული გადაწყვეტი-
ლებებისა და პროექტების შემდგომი გაგრძე-
ლება, რაც დაეფუძნება შემთხვევის შესწავლის
შედეგებს. პოტენციური განხორციელების და-
გეგმვა ადგილობრივ საზოგადოებასთან თა-
ნამშრომლობით;
- სამომავლო საკვლევი კითხვების ინტეგრირე-
ბა საბაკალავრო, სამაგისტრო და სადოქტორო
ნაშრომებში;
- სამომავლო სასწავლო კურსების დაგეგმვა სა-
ზოგადოებასთან ერთად.

CaucaSusT პროექტის გამოცდილება:

რჩევები სსპუ-სგან: ძალზე მნიშვნელოვანია საზოგადოებისათვის კვლევითი მუშაობის შედეგების წარდგენა და შემდეგ არსებული პრობლემების ირგვლივ სხვადასხვა პასუხისმგებელი ინსტიტუტის ყურადღების მიპყრობა. მაგალითად, სსპუ-მსომეეთში შემთხვევის შესწავლის დროს შესაბამის სამთავრობო სტრუქტურებთან წამოჭრა სასმელი წყლის მილსადენის მშენებლობის პრობლემა მეღრაძორში. სტუდენტებთან და მასწავლებლებთან დისკუსიის შედეგად მთავრობის წარმომადგენლები ეწვივნენ თემს, რათა ადგილობრივ მოსახლეობასთან ერთად ეპოვათ შესაბამისი გადაწყვეტა.

უფრო მეტიც, ტრანსდისციპლინური კურსის ანგარიშის ერთობლივად შედგენა ან გაზიარება დაეხმარება ადგილობრივ არასამთავრობო ორგანიზაციებს, მოამზადონ საგრანტო წინადადება საველე კვლევის შედეგების საფუძველზე, დასახლებაში არსებული პრობლემებისა და გამოწვევების შესახებ მყარი არგუმენტების გამოყენებით.

რჩევები თსუ-სგან: სტრატეგიულად მნიშვნელოვანია, რომ მოხდეს შემთხვევის შესწავლის საქმიანობის შემდგომი დაკვირვება. ჩვენი გამოცდილები-დან გამომდინარე, ანგარიშის მომზადება შეიძლება სასარგებლო იყოს არა მხოლოდ სტუდენტებისთვის, არამედ ადგილობრივი საზოგადოებისა და დაინტერესებული მხარეებისთვისაც.

მაგალითად, წალვერის შემთხვევის შესწავლის შემდეგ, თსუ გუნდმა უნივერსიტეტის სახელით მოამზადა ოფიციალური წერილი და ანგარიში გაუზავნა ადგილობრივ ადმინისტრაციულ ორგანოებს, ასევე ადგილობრივ საზოგადოებას. ჩვენი დასკვნების საფუძველზე, წალვერის საზოგადოებამ შექმნა ადგილობრივი სამოქმედო ჯგუფი, რომელმაც სათანადოდ გამოიყენა ჩვენი ანგარიშის/კვლევის შედეგები. გარდა ამისა, კვლევის ანგარიში

დაეხმარება ადგილობრივ არასამთავრობო ორგანიზაციებს საგრანტო წინადადების მომზადებაში, რათა მოეპოვებინათ მეტი მტკიცებულებები შესასწავლის ტერიტორიაზე არსებულ პრობლემებსა და გამოწვევებზე.

შემდგომი ეტაპის ხანგრძლივობა შეიძლება განსხვავდებოდეს, რაც დაკავშირებულია რეკომენდაციებისა და პროექტების განხორციელების ვადებთან. შესაძლებელია საჭირო იყოს თანხების მოძიებისათვის ერთობლივი განაცხადის გაკეთება, უნივერსიტეტის სტუდენტების, პედაგოგებისა და გარე ექსპერტების ჩართვა და დამატებითი კვლევითი და სასწავლო ღონისძიებების დაგეგმვა.

იდეალურ შემთხვევაში, შეიძლება დამყარდეს გრძელვადიანი თანამშრომლობა უნივერსიტეტსა და ადგილობრივ თემს შორის.

CaucaSusT პროექტის გამოცდილება:

სსპუ წლების განმავლობაში განავრძობდა თანამშრომლობას პირველი პრაქტიკის ფარგლებში შესწავლილ თემთან, მელრაძორთან.

სსპუ ლექტორებმა და სტუდენტებმა ლექციები წაიკითხეს ადგილობრივ სკოლაში. უფრო მეტიც, 2020 წელს, COVID-19 პანდემიის დროს, სსპუ სტუდენტებმა და მასწავლებლებმა ჩაატარეს არაერთი ონლაინ ლექცია გეოგრაფიისა და ისტორიის დისციპლინებში თემაზე „მსოფლიოს გარშემო“ და ასევე თემაზე “ტურიზმი COVID 19-ის შემდეგ”, მელრაძორის სკოლის სტუდენტებისა და მასწავლებლებისთვის.

აპრევიატურები

აგმ	ათასწლეულის განვითარების მიზნები
დამო	დანიშნულების ადგილის მართვის ორგანიზაციები
გაერო	გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია
თსუ	ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
მგმ	მდგრადი განვითარების მიზნები
სსპუ	სომხეთის სახელმწიფო პედაგოგიური უნივერსიტეტი
BOKU	ბუნებრივი რესურსებისა და სიცოცხლის შემსწავლელ მეცნიერებათა უნივერსიტეტი
CAQDAS	თვისებრივი მონაცემების ანალიზის კომპიუტერული პროგრამა
CaucaSusT	ტრანსდისციპლინურობა ტურიზმის მდგრადი განვითარებისათვის კავკასიის რეგიონში
ECEAT	ეკოლოგიური და სოფლის მეურნეობის ტურიზმის ევროპული ცენტრი
ESD	განათლება მდგრადი განვითარებისათვის
EuroGites	სოფლის ტურიზმის ევროპული ფედერაცია
GDPR	მონაცემთა დაცვის ზოგადი რეგულაცია
GIS	გეოგრაფიული ინფორმაციული სისტემა
GNTA	საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია
IMC Krems	გამოყენებითი მეცნიერების უნივერსიტეტი კრემსი
NGO	არასამთავრობო ორგანიზაცია
OECD	ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაცია
PLA	მონაწილეობითი სწავლა და ქმედება
PRA	სოფლის მონაწილეობითი შეფასება
RSP	Rounder Sense of Purpose
SWOT	ძლიერი მხარეები, სისუსტეები, შესაძლებლობები და საფრთხეები
TD	ტრანსდისციპლინური
UNCED	გაეროს კონფერენცია გარემოსა და განვითარებაზე
UNCHE	გაეროს კონფერენცია ადამიანურ გარემოზე
UNCTAD	გაეროს ვაჭრობისა და განვითარების კონფერენცია
UNECE	გაეროს ევროპის ეკონომიკური კომისია
UNEP	გაეროს გარემოსდაცვითი პროგრამა
UNESCO	გაეროს საგანმანათლებლო, სამეცნიერო და კულტურული ორგანიზაცია
UNWTO	გაეროს მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაცია
WCED	გარემოსა და განვითარების მსოფლიო კომისია
WSSD	მსოფლიო სამიტი მდგრადი განვითარების შესახებ
WTTC	მოგზაურობისა და ტურიზმის მსოფლიო საბჭო

დანართი 1. მოსამზადებელი კურსების მაგალითები

თსუ კურსები:

კურსის სახელწოდება	ტურიზმის პოლიტიკა
კურსის ძირითადი თემები	<p>„ტურიზმის პოლიტიკის” სასწავლო კურსში გათვალისწინებულია შემდეგი თემები:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ტრანსდისციპლინური მიდგომების როლი ტურიზმის პოლიტიკის სისტემაში; • ტრანსდისციპლინური კვლევის სპეციფიკა და მისი როლი ტურიზმის პოლიტიკის შემუშავებაში; • ტურიზმის სფეროში ტრანსდისციპლინური კვლევის მიზნებისა და საჭიროებების განსაზღვრა; • დაინტერესებული მხარეების ჩართულობა და მათი როლები მდგრადი ტურიზმის სტრატეგიებში; • დინამიკური სისტემა და ტრანსდისციპლინური მიდგომები ადგილობრივ დონეზე; <p>შემთხვევის ანალიზი:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ტურისტული დანიშნულების ადგილი – წალვერი; • ტურისტული დანიშნულების ადგილი – სტეფანწმინდა;
კომპეტენციები	<ul style="list-style-type: none"> • სისტემური აზროვნების კომპეტენცია: სტუდენტებს შეუძლიათ გააანალიზონ მდგრადობის პრობლემები ეროვნული და რეგიონული ტურიზმის განვითარების კონტექსტში. სტუდენტებს შეუძლიათ გამოიყენონ სისტემის კონცეფციები ტურიზმის პოლიტიკის შემუშავებაში, მდგრადი განვითარების საკითხების გათვალისწინებით; • სამომავლო აზროვნების (ან განჭვრეტის) კომპეტენცია: სტუდენტებს შეუძლიათ გაითვალისწინონ გადაწყვეტილების მიღების პროცესის პოზიტიური და უარყოფითი შედეგები ადგილობრივ და ეროვნულ დონეზე; • სტრატეგიული აზროვნების კომპეტენცია: კურსის ფარგლებში სტუდენტები მუშაობენ სხვადასხვა სტრატეგიულ დიზაინზე, პოლიტიკის ჩარჩოების კონტექსტში. მათ შეუძლიათ შეიმუშაონ და მოაზიადონ გეგმები ტურისტული დანიშნულების ადგილისათვის. • თანამშრომლობის (ან ინტერპერსონალური) კომპეტენცია: სტუდენტებს შეუძლიათ მხარი დაუჭირონ სხვადასხვა სახის თანამშრომლობას, მათ შორის გუნდურ მუშაობას, სხვადასხვა დაინტერესებულ მხარესთან თანამშრომლობას და ა.შ. გარდა ამისა, სტუდენტებს შეუძლიათ განსაზღვრონ თავიანთი როლები და პასუხისმგებლობები ჯგუფში.
სწავლის შედეგები	<ul style="list-style-type: none"> • ტრანსდისციპლინურობის ძირითადი საკითხების იდენტიფიცირება და აღწერა; • ტრანსდისციპლინური მიდგომების კონცეპტუალური ცოდნის გამოყენება ტურიზმის პოლიტიკის ფორმირების პროცესში; • სამომავლო განვითარების მიმართულების აღწერა მდგრადი განვითარების და სისტემის კონტექსტში; • სისტემის ანალიზის გაკეთება ტურისტული მიმართულებებისთვის; • სხვადასხვა აქტივობის შემუშავება მდგრადი განვითარების გამოწვევების გადასაჭრელად / შესამცირებლად; • აღწერს სტრატეგიული აზროვნების საჭიროების და სისტემაში ცვლილებების აუცილებლობის საკითხებს (დანიშნულების ადგილების თავისებურებების გათვალისწინებით); • აღწერს დაინტერესებული მხარეების ჩართულობის აუცილებლობას სტრატეგიის შემუშავებისა და პოლიტიკის შემუშავების პროცესებში;

აღწერა	<p>”ტურიზმის პოლიტიკის” კურსი, რომელიც მოიცავს ტრანსდისციპლინურ თემატიკას და შემთხვევის შესწავლას, არის ტურიზმის სამაგისტრო პროგრამის სავალდებულო კურსი. პროგრამა აკრედიტებულია 2019 წელს 7 წლის ვადით.</p>
რატომ არის კურსი-სათვის შერჩეული მეთოდები ეფექტური?	<p>ტრანსდისციპლინური მიდგომები ხელს უწყობს პრაქტიკული ცოდნის ინტეგრირებას აკადემიურ კვლევაში, ასევე გამოწვევების სტრუქტურირებას და ეფექტიანი პრობლემის გადაჭრის სტრატეგიის შემუშავებას.</p> <p>სტუდენტები ავითარებენ სისტემურ მიდგომას და ახდენენ სისტემური ცოდნის გენერირებას მიმდინარე პროცესების შესახებ; ეს მათ საშუალებას აძლევს, განიხილონ თითოეული “პრობლემა” და გადაწყვეტა, როგორც ზოგადი სტრატეგიის ნაწილი. ასევე, მათ შეუძლიათ კრიტიკულად მიუდგნენ კონკრეტული საგნების ნებისმიერ ცალკეულ კვლევას. გარდა ამისა, ამ კურსში გათვალისწინებულია რამდენიმე მეთოდი და მიდგომა:</p> <ul style="list-style-type: none"> • პრობლემაზე დაფუძნებული სწავლა; • შემთხვევის ანალიზის მიდგომა; • ჯგუფური სამუშაო; • ტვინის შტორმის მეთოდი;
კურსის სახელწოდება	მდგრადი ტურიზმის განვითარება
კურსის ძირითადი თემები	<p>”მდგრადი ტურიზმის განვითარების” კურსის სილაბუსი მოიცავს შემდეგ თემებს:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ტრანსდისციპლინურობის ცნებები; • კვლევის ტრანსდისციპლინური მეთოდები შემთხვევის ანალიზი: <ul style="list-style-type: none"> • ტურისტული დანიშნულების ადგილი – წალვერი; • ტურისტული დანიშნულების ადგილი – სტეფანწმინდა;
სწავლის შედეგები	<p>სტუდენტები იღებენ ცოდნას ტრანსდისციპლინური ცნებებისა და კვლევის მეთოდების შესახებ, როგორიცაა:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ტრანსდისციპლინურობის კონცეფცია და მისი კავშირი მდგრად განვითარებასთან; • მონო- მულტი- ინტერ- და ტრანსდისციპლინურობას შორის განსხვავება; • ტრანსდისციპლინურობის კონტექსტში ძირითადი კატეგორიების გააზრება: ”პრობლემა” და ”პრობლემის სფერო”; ”სისტემური ცოდნა”, ”მიზნობრივი ცოდნა” და ”ტრანსფორმაციული ცოდნა”; • ტრანსდისციპლინური კვლევის ფაზები: პრობლემის იდენტიფიკაცია და სტრუქტურირება, პრობლემების ანალიზი და შედეგების განხორციელება; • წარუმატებელი ტრანსდისციპლინური კვლევა: ”მონაწილეობითი კვლევა”; • ”პრობლემების” კლასტერიზაციის მეთოდი: ”კრიტიკული პრობლემები”, ”შეზღუდული პრობლემები” და ბუფერული პრობლემები”; • პრობლემების გადაჭრის სტრატეგიის შემუშავება. • ტურისტულ დანიშნულების ადგილთან დაკავშირებული (სისტემური) პრობლემების იდენტიფიცირება და აღნერა; • დანიშნულების ადგილის სტეიკჰოლდერების, მათი საერთო ინტერესების და ინტერესთა კონფლიქტის იდენტიფიცირება; • სტეიკჰოლდერების საჭიროებების ანალიზი; • გამოვლენილი პრობლემების კლასიფიკაცია ”პრობლემურ ველში” ”სამიზნე ცოდნის” შესაქმნელად; • ტრანსფორმაციული ცოდნის განვითარება „მიზნობრივ ცოდნაზე“ გადასვლის მიზნით; • გამოვლენილი გამოწვევებისა და ქმედებების კონცეპტუალიზაცია მდგრადი განვითარების თეორიაში; • ტრანსდისციპლინური კვლევის დაგეგმვისა და განხორციელებისას მდგრადი განვითარების კონცეპტუალური ცოდნის გამოყენება:

აღწერა	„მდგრადი ტურიზმის განვითარების“ კურსი, რომელიც მოიცავს ტრანსდისციპლინურ თემატიკას და შემთხვევის შესწავლას, არის ტურიზმის სამაგისტრო პროგრამის სავალდებულო კურსი. პროგრამა აკრედიტებულია 2019 წელს 7 წლის ვადით.
რატომ არის კურსი-სათვის შერჩეული მეთოდები ეფექტური?	ტრანსდისციპლინური მიდგომები ხელს უწყობს პრაქტიკული ცოდნის ინტეგრირებას აკადემიურ კვლევაში, ასევე გამოწვევების სტრუქტურირებას და ეფექტური პრობლემის გადაჭრის სტრატეგიის შემუშავებას. სტუდენტები ავითარებენ სისტემურ მიდგომას და ახდენენ სისტემური ცოდნის გენერირებას მიმდინარე პროცესების შესახებ; ეს მათ საშუალებას აძლევს განიხილონ თითოეული “პრობლემა” და გადაწყვეტა, როგორც ზოგადი სტრატეგიის ნაწილი. ასევე, მათ შეუძლიათ კრიტიკულად მიუდგნენ კონკრეტული საგნების ნებისმიერ ცალკეულ კვლევას.
კურსის სახელწოდება	ტურისტული აქტივობების ორგანიზაცია
კურსის ძირითადი თემები	”ტურისტული აქტივობების ორგანიზაცია”, კურსის სილაბუსი მოიცავს შემდეგ თემებს: მთანი რეგიონების მდგრადი ტურიზმის განვითარების კონცეფცია; <ul style="list-style-type: none">• ტრანსდისციპლინური მიდგომები ტურიზმის კვლევაში. შემთხვევის ანალიზი: <ul style="list-style-type: none">• ტურისტული დანიშნულების ადგილი – წაღვერი;• ტურისტული დანიშნულების ადგილი – სტეფანწმინდა;
სწავლის შედეგები	სტუდენტები იღებენ ცოდნას ტრანსდისციპლინური ცნებებისა და კვლევის მეთოდების და ტურიზმის მდგრადი განვითარების შესახებ, როგორიცაა: <ul style="list-style-type: none">• მდგრადი ტურიზმის განვითარების მწვავე საჭიროება და ბუნებრივი მთის სისტემების შეზღუდულობა;• ძირითადი განსხვავებები მასობრივ / ტრადიციულ და მდგრად ტურიზმს შორის;• მონო-, მულტი-, ინტერ- და ტრანსდისციპლინურობას შორის განსხვავება;• ტურიზმის მდგრადი განვითარების სარგებელი ყველა ჩართული მხარეებისათვის;• ტურიზმის მიმართულებით ძირითადი ეკოლოგიური საფრთხეების იდენტიფიცირება და აღწერა;• დანიშნულების ადგილის სტეკპოლდერების, მათი საერთო ინტერესების და ინტერესთა კონფლიქტის იდენტიფიცირება;• დაინტერესებული მხარეების საჭიროებების ანალიზი;• ტრანსდისციპლინური კვლევის დაგეგმვისა და განხორციელებისას მდგრადი განვითარების კონცეპტუალური ცოდნის გამოყენება.
აღწერა	”ტურისტული აქტივობების ორგანიზაციის“ კურსი, რომელიც მოიცავს მდგრადი ტურიზმის განვითარებას მთან რეგიონებში, ასევე ტრანსდისციპლინურ თემებსა და შემთხვევების შესწავლას, არის საზოგადოებრივი გეოგრაფიის სამაგისტრო პროგრამის ნაწილი, რომელიც აკრედიტირებულია 2020-21 სასწავლო წლამდე.
რატომ არის კურსი-სათვის შერჩეული მეთოდები ეფექტური?	<ul style="list-style-type: none">• მაღალმთიან რეგიონებში მდგრადი ტურიზმის განვითარების გააზრება, რომელიც ხელს უწყობს სტუდენტების ეკოლოგიურ ასპექტებზე კონცენტრაციას;• სხვადასხვა დარგის სტუდენტების ჯგუფური მუშაობის უნარების განმტკიცება;• მდგრადი ტურიზმის განვითარებაში გადაწყვეტილების მიმღებთა, დაინტერესებული მხარეებისა და საზოგადოების წევრების როლების დადგენა;• ტრანსდისციპლინური მიდგომები ხელს უწყობს პრაქტიკული ცოდნის ინტეგრირებას აკადემიურ კვლევაში. სტუდენტები ავითარებენ სისტემურ მიდგომას და ახდენენ სისტემური ცოდნის გენერირებას მიმდინარე პროცესების შესახებ; ეს მათ საშუალებას აძლევს, განიხილონ თითოეული “პრობლემა” და გადაწყვეტა, როგორც ზოგადი სტრატეგიის ნაწილი. ასევე, მათ შეუძლიათ კრიტიკულად მიუდგნენ კონკრეტული საგნების ნებისმიერ ცალკეულ კვლევას.

კურსის სახელწოდება	ტურიზმი და რეკრეაციული რესურსები
კურსის ძირითადი თემები	<p>კურსის ძირითადი თემები:</p> <ul style="list-style-type: none"> • მდგრადი ტურიზმი, როგორც გარემოს ქვეთემის ორგანიზაციის ფორმა; - ტურიზმის გავლენა ბუნებრივ და სოციალურ-კულტურულ გარემოზე; - ეკოლოგიური ტურიზმის არსი და ფუნქციები გარემოს მართვის კონტექსტში; - მდგრადი ტურიზმის განვითარების კონცეფციის მთავარი დებულება; - ეკოლოგიური და მდგრადი ტურიზმი: ცნებების ურთიერთმიმართება <ul style="list-style-type: none"> • ტურიზმის განვითარების მდგრადობის შეფასება. <p>ქვეთემები:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ტურიზმის განვითარების ეკონომიკური და სოციალური მაჩვენებლები; - ტურისტული საქმიანობის მდგრადობის კრიტერიუმები; - მდგრადი ტურიზმის მონიტორინგი და ინდიკატორები. <p>შემთხვევის ანალიზი:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ტურისტული დანიშნულების ადგილი – წალვერი; • ტურისტული დანიშნულების ადგილი – სტეფანწმინდა;
კომპეტენციები	<ul style="list-style-type: none"> • სტუდენტებს შეუძლიათ გააანალიზონ ტრანსდისციპლინურობის ცნება და მისი კავშირი მდგრად განვითარებასთან; • სტუდენტებს შეუძლიათ ჯგუფში განსაზღვრონ თავიანთი როლები და პასუხისმგებლობები; მათ ასევე შეუძლიათ მხარი დაუჭირონ ნებისმიერი ტიპის თანამშრომლობას მმართველ ორგანოებთან, დაინტერესებულ მხარეებთან და ა.შ. • პრობლემების გადაჭრის სტრატეგიის შემუშავება ეროვნულ, რეგიონულ და ადგილობრივ დონეზე. • სტუდენტებს შეუძლიათ გამოიყენონ სისტემის კონცეფციები ტურიზმის პოლიტიკის შემუშავებისას, მდგრადი განვითარების საკითხების გათვალისწინებით;
სწავლის შედეგები	<ul style="list-style-type: none"> • გარემოს მენეჯმენტის ძირითადი საკითხების იდენტიფიცირება და აღწერა • ტრანსდისციპლინური მიდგომების კონცეპტუალური ცოდნის გამოყენება მდგრადი ტურიზმის მონიტორინგის პროცესში • სამომავლო ტრაქტორიების აღწერა მდგრადი განვითარების კონტექსტსა და სისტემის პერსპექტივაში; • მდგრადი ტურიზმის ეკონომიკური და სოციალური ინდიკატორების სისტემის ანალიზი; • მდგრადი ტურიზმის განვითარების კონცეფციის ძირითადი დებულებების გაგება; • ტურისტული საქმიანობის მდგრადობის კრიტერიუმების დადგენა
აღწერა	<p>სასწავლო კურსი – “ტურიზმი და რეკრეაციული რესურსები”, რომელიც მოიცავს დისციპლინურ თემებსა და შემთხვევების შესწავლას, ნარმოადგენს ლანდშაფტების დაგეგმვის სამაგისტრო პროგრამის კურსს. აღნიშნულ პროგრამას აკრედიტაცია მიენიჭა 2013 წელს 7 წლის ვადით.</p>
რატომ არის კურსისათვის შერჩეული მეთოდები ეფექტური?	<p>ტრანსდისციპლინური მიდგომები ხელს უწყობს პრაქტიკული ცოდნის ინტეგრირებას აკადემიურ კვლევაში <i>Transdisciplinary approaches help integrate</i> ტრანსდისციპლინური მიდგომები ხელს უწყობს პრაქტიკული ცოდნის ინტეგრირებას აკადემიურ კვლევაში, ის გვეხმარება პრობლემების სტრუქტურირებასა და ეფექტიანი გადაწყვეტილების მიღებაში. კურსში გამოყენებულია შემდეგი მეთოდები და მიდგომები:</p> <ul style="list-style-type: none"> • შემთხვევის ანალიზი • კოლაბორაციული მეთოდები; • ტვინის შტორმის მეთოდი.

სსპუ კურსები

კურსის სახელწოდება	რეკრეაციული რესურსების შეფასება მდგრადი ტურიზმის კონტექსტში
კურსის / სავარჯიშოების ძირითადი თემები	<ul style="list-style-type: none"> • მდგრადი განვითარების კონცეფციის ფორმულირება; • ბუნებრივი და საზოგადოებრივი რესურსები, მათი მიზნობრივი გამოყენება ტურიზმში. რეკრეაცია; • ტურიზმის რესურსების შეფასების მეთოდოლოგია. ტურიზმის მდგრადი განვითარების კონცეფციის განხორციელება. მდგრადი ტურიზმი; • რეკრეაციული ტურიზმის რესურსების გეოგრაფია და შეფასების მეთოდოლოგია. მდგრადი ტურიზმის პერსპექტივები სომხეთში; • რეკრეაციული ტურიზმის რესურსებისა და ინფრასტრუქტურის შეფასება მდგრადი განვითარების კონტექსტში; • სომხეთის რესპუბლიკის ადგილობრივი მოსახლეობის შრომითი რესურსების პოტენციალი ტურიზმის სფეროში; • სომხეთში ტურისტული საქმიანობა რეგიონული მარშრუტების მიხედვით; • ტურისტული მარშრუტის განვითარება მდგრადი ტურიზმის პირობებში; • ტურისტული სამიზნე არეალების მოდელირება.
სწავლის შედეგები	<p>კურსის ბოლოს სტუდენტს შეეძლება:</p> <ul style="list-style-type: none"> • მდგრადი განვითარების გლობალური პროცესის, თანმხლები გამოწვევებისა და დაბრკოლებების, გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნების მახასიათებლების ცოდნა; • ტრანსდისციპლინურ კვლევებში მდგრადი განვითარების კონცეპტუალური ცოდნის გამოყენება; • სომხეთში მდგრადი განვითარების პროცესის ანალიზი. ტურისტული რესურსების შეფასება და გამოყენება მდგრადი განვითარების იდეოლოგიურ საფუძვლის; ტრანსფორმაციის აუცილებლობის განმარტება; • სოციალურ-ეკონომიკური ტურიზმის რესურსების პოტენციალის შესწავლა და გამოყენება მდგრადი განვითარების კონტექსტში; • ტურისტული მარშრუტის შექმნა მდგრადი ტურიზმის პირობებში; • დაინტერესებული მხარეების საჭიროებების ანალიზი; • ტურისტული სამიზნე ადგილების მოდელირება.
აღნერა	კურსის მიზანია სოციალურ-ეკონომიკური რესურსების ტურისტული პოტენციალის შესწავლა და გამოყენება მდგრადი განვითარების კონტექსტში. სტუდენტები მიიღებენ ცოდნას კვლევის ტრანსდისციპლინური ცნებების შესახებ. სოციოლოგიის პერსპექტივიდან, კურსის მიზანია სტუდენტებს მიაწოდოს სოციოლოგიური ცოდნა და მეთოდები, რომელთა გამოყენება შესაძლებელია მდგრადი ტურიზმის განვითარების სფეროში. კურსს ერთობლივად ასწავლიან გეოგრაფი და სოციოლოგი ლექტორები. კურსები ფოკუსირდება შერჩეული რეგიონების მაგალითებზე, რათა უზრუნველყონ სტუდენტების მომზადება საველე კომპონენტისთვის – შემთხვევის შესწავლის ტრანსდისციპლინური კურსისთვის.
რატომ არის კურსისათვის შერჩეული მეთოდები ეფექტური?	<ul style="list-style-type: none"> • რეკრეაციულ რეგიონებში ტურიზმის მდგრადი განვითარების გააზრება სტუდენტებს დააფიქრებს სოციალურ, ეკონომიკურ და ეკოლოგიურ ასპექტებზე; • ჯგუფური მუშაობის უნარების განმტკიცება სხვადასხვა დისციპლინის სტუდენტებს შორის; • გადაწყვეტილების მიმღებთა, დაინტერესებული მხარეებისა და საზოგადოების წევრების როლის იდენტიფიცირება მდგრადი ტურიზმის განვითარებაში; • ტრანსდისციპლინური მიდგომა ხელს უწყობს პრაქტიკულ ცოდნის აკადემიურ ცოდნაში ინტეგრირებას; • ეს სტუდენტებში კრიტიკული აზროვნების ჩამოყალიბებას უწყობს ხელს.

კურსის სახელწოდება	”ბუნებრივი და ისტორიულ-არქიტექტურული ძეგლები”
კურსის / სავარჯიშოების ძირითადი თემები	<p>კურსისთვის გათვალისწინებულია სამი ძირითადი კომპონენტი:</p> <ul style="list-style-type: none"> • მატერიალური კულტურული მემკვიდრეობა (ისტორიული ხუროთმოძღვრული ძეგლები დაწყებული სხვადასხვა პერიოდებიდან, ქვის ხანიდან მე-20 საუკუნეები, ხაზს უსვამს მათ უნიკალურ მახასიათებლებს, ხალხურ თემულებებსა და ტრადიციებს); • არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობა (ეროვნული ცერემონიები და თამაშები, ხალხური სიმღერები და ცეკვები, ფესტივალები, ხელნაკეთობები და მათთან დაკავშირებული ტრადიციები); • ბუნებრივი ძეგლები (თერმული წყაროები სომხეთსა და მთიან ყარაბაღში, ქვეპის სიმფონია, Garni or Tsak Kar of Bjni). <p>კურსს გაუძლვება ინტერდისციპლინური გუნდი, რომელიც წარმოადგენს შემდეგ დისციპლინებს:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ეთნოგრაფია; • სოციალური ან კულტურული ანთროპოლოგია, მათ შორის-ეთნოფსიქოლოგია; • ისტორიული გეოგრაფია; • ეთნოტურიზმი; • ეკოტურიზმი.
სწავლის შედეგები	<ul style="list-style-type: none"> • იმ დოკუმენტებისა და საკანონმდებლო აქტების ცოდნა, რომლებიც გარკვეული პოლიტიკის ფორმირებას ახდენენ ზემოთ აღნიშნულ კომპონენტებთან დაკავშირებით; • განხილვის შესაძლებლობა, თუ რამდენად საქმარისია ეს მოქმედებები და პოლიტიკა სომხეთში მდგრადი ტურიზმის განვითარების კონტექსტში; • შეეძლებათ წარმოადგინონ რეკრეაციული ბუნებრივი და ისტორიულ-არქიტექტურული ძეგლები; • ტრანსდისციპლინურ კვლევებში მდგრადი განვითარების კონცეპტუალური ცოდნის გამოყენება; • შეძლებენ კითხვარების შექმნას; • დაინტერესებული მხარეების საჭიროებების ანალიზის გაკეთება; • რეკრეაციული გარემოსდაცვითი, ბუნების ისტორიულ-არქიტექტურული ძეგლების კლასიფიკაცია და მათი რუკაზე დატანა; • იცნობენ ძირითად მეთოდოლოგიურ ცნებებს.
აღწერა	სასწავლო კურსი ”ბუნებრივი და ისტორიულ-არქიტექტურული ძეგლები” არ ეხება მხოლოდ კულტურული მემკვიდრეობის მაგალითებს, არამედ ფოკუსირდება რომ სტუდენტებს გააცნოს სომხეთში არსებული ვითარება და ამ ძეგლებთან მიმართებაში სახელმწიფოს პოლიტიკა. ამასთან, ექსპერტებთან, რომლებიც წარმოადგენ რომელიმე პასუხისმგებელ ორგანიზაციებს ისტორიული ძეგლებისა და კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნებაზე, მოხდება პედაგოგების დაკავშირება და სწავლების პროცესში ინტეგრირება.

კურსის სახელწოდება	ეკოტურიზმი
კურსის/ სავარჯიშოების ძირითადი თემები	<ul style="list-style-type: none"> გაეროს მდგრადი განვითარების კონფერენცია (გაეროს გარემოს დაცვისა და განვითარების კონფერენცია 1992 წელს; რიო +10 2002 წელს; რიო +20 2012 წელს; სომხეთის მონაწილეობა ამ პროცესში; მომავალი, რაც ჩვენ გვინდა); განათლება მდგრადი განვითარებისათვის (რა არის მდგრადი განვითარება? რა არის განათლება მდგრადი განვითარებისათვის (ESD)?; რატომ უნდა ჩაერთოს უმაღლესი განათლება მდგრად განვითარებაში?); ეკოტურიზმის ძირითადი პრინციპები (მოგზაურობა ბუნებაში და ამგვარი მოგზაურობის ძირითადი მიზანი – ველური ბუნების, ადგილობრივი წეს-ჩვეულებებისა და კულტურის გაცნობა; გარემოსდაცვითი და სოციალურ-კულტურული უარყოფითი ზემოქმედების მინიმუმამდე შემცირება, გარემოს მდგრადობის შენარჩუნება; ბუნებისა და ადგილობრივი სოციოკულტურული გარემოს დაცვის ხელშეწყობა, ეკოლოგიური განათლება და გააზრება; ადგილობრივი მოსახლეობის მონაწილეობა და ტურიზმიდან მიღებული შემოსავალი, რაც მათ სტიმულს აძლევს ეკონომიკური წახალისების გზით ბუნების დაცვისკენ; ეკონომიკური ეფექტურობა და წელილი რეგიონების მდგრადი განვითარებისთვის.
სწავლის შედეგები	<ul style="list-style-type: none"> ეკოტურიზმის კონცეფციის დანერგვა, მისი ტერიტორიული ორგანიზაციის გეოგრაფიული მახასიათებლების ანალიზი; ეკოტურიზმის განვითარების წინაპირობების წარმოდგენა; ეკოტურიზმის მახასიათებლებისა და კომპონენტების ჩამონათვალი; ეკოტურისტული რუკების შედგენა; ტრანსდისციპლინურ კვლევებში მდგრადი განვითარების კონცეპტუალური ცოდნის გამოყენება; მეცნიერულად დასაბუთებული ფორმების შემუშავება და ეკოტურიზმის კონსერვაციის, გამდიდრებისა და ეფექტური გამოყენების გზების განვითარება.
აღნერა	<p>კურსის მიზანია:</p> <ul style="list-style-type: none"> სტუდენტთა მომავალი პედაგოგების პროფესიული ცოდნის სფეროს გაფართოება ეკოტურიზმის გარკვეული ტიპების სპეციფიკასა და მიმართულებებში; ტურისტული ჯგუფების მახასიათებლების, დანიშნულების ადგილების ტიპების, მათი ტურისტული პოტენციალის შეფასებისა და გამოყენების ხელშეწყობა.

დანართი 2. სხვადასხვა აზრი ერთი მიზნის გარშემო. მასწავლებლის კომპეტენციები სწავლის პროცესში მდგრადობის მისაღწევად

Source: The project: A Rounder Sense of Purpose: Educational Competences for Sustainable Development. RSP 2019. Reproduced with the authors' permissions.

სისტემები

პედაგოგი ეხმარება მოსწავლეებს, რომ წარმოდგენა შეიქმნან სამყაროზე, როგორც ურთიერთდაკავშირებულ მთლიანობაზე, მოძებნონ კავშირები ჩვენს სოციალურ და ბუნებრივ გარემოში და გაითვალისწინონ ქმედებების შედეგები.

სწავლის შედეგები: პედაგოგი ეხმარება სტუდენტებს, რომ ...
1.1 გააცნობიერონ არამდგრადი განვითარების ძირითადი მიზეზები და ის, რომ მდგრადი განვითარებადი კონცეფციაა
1.2 გააცნობიერონ რთული სისტემების ძირითადი მახასიათებლები, როგორიცაა საცხოვრებელი გარემო, თემები და ეკონომიკური სისტემები, მათ შორის ისეთი ცნებები, როგორიცაა ურთიერთდამოკიდებულება, არაწრფივი დამოკიდებულება, თვითორგანიზება და გაჩენა
1.3 სისტემების შეფასებებისას სხვადასხვა შეხედულებებისა და ჩარჩოების გათვალისწინება, მაგ. სხვადასხვა მასშტაბი, საზღვრების პერსპექტივები და კავშირები

საყრდენი კომპონენტები მასწავლებლისთვის ზემოაღნიშნული სწავლის შედეგების მისაღწევად პედაგოგს უნდა შეეძლოს:
UC1 სირთულისა და აპსტრაქციის დონის იდენტიფიცირება სტუდენტებისათვის და ისეთი ტექნიკების გამოყენება, როგორებიც არის კონცეფციის რუკაზე დატანა, სისტემური ანალიზი, თამაშები ან კვლევის აქტივობებზე დაფუძნებული სტრუქტურირებული კვლევები
UC1.1a არამდგრადობის მიზეზების იდენტიფიცირება და განხილვა, იქნება ეს გარემოსდაცვითი, სოციალური, კულტურული, პოლიტიკური თუ ეკონომიკური
UC1.1b მდგრადობის სხვადასხვა მოდელის გააზრება და კრიტიკა
UC1.2a ახსენით განსხვავება სისტემატურ და სისტემურ აზროვნებას შორის
UC1.2b სისტემების საზღვრებისა და ჩარჩოების გააზრება და გამოყენება; ურთიერთკავშირების და გაჩენის ძიება; უკუკავშირისა და არაპროგნოზირებადობის ამოცნობა
UC1.2c გაიგეთ განსხვავება წრფივ და წრიულ ეკონომიკას შორის
UC1.3a საკითხისა და კონტექსტის ანალიზი სხვადასხვა პერსპექტივიდან და დეტალებიდან

ყურადღება

პედაგოგი ეხმარება მოსწავლეებს, გააცნობიერონ საზოგადოების ფუნდამენტურად არამდგრადი ასპექტები და მისი განვითარების გზა და გაზარდოს მათი ინფორმირებულობა ცვლილებების აუცილებლობის შესახებ.

სწავლის შედეგები: პედაგოგი ეხმარება სტუდენტებს, რომ ...
2.1. იმსჯელეთ ბუნებრივი და ადამიანის მიერ წარმოებული სისტემების შეზღუდვებისა და მდგრადობის შესახებ და აღნერეთ ადამიანის მიერ შექმნილ სისტემებში სტრუქტურული ხარვეზები, რომლებიც აღემატება ლიმიტებს და იწვევს არამდგრადობას.
2.2 აღიარებენ და განიხილავენ იმის აუცილებლობას, რომ ძირეულად შეიცვალოს ადამიანის მიერ შექმნილი სისტემები ამგვარი ხარვეზების გამოსასწორებლად
2.3 გამოავლინეთ შესაძლებლობები, რომლებიც ხელს შეუწყობს ცხოვრების ხარისხის გაუმჯობესებას, სამართლიანობას, სოლიდარობას და გარემოს მდგრადობას

საყრდენი კომპონენტები მასწავლებლისთვის

ზემოაღნიშნული სწავლის შედეგების მისაღწევად პედაგოგს უნდა შეეძლოს:

UC 2 გამოიყენეთ სხვადასხვა მეთოდი, რათა სტუდენტები წაახალისოთ განვითარების მიმდინარე საკითხებზე მდგრადობის კონტექსტში, მაგ. კონცეპტუალური ცვლილებების მიდგომები, მრავალპერსპექტიული დისკუსიები გეოპოლიტიკის ჩათვლით და სოციალური სამართლიანობისა და გარემოსდაცვითი შეზღუდვების გადახედვა.

UC 2.1 წვდომა და ანალიზი მიმდინარე კვლევებისა და ანგარიშების შესახებ, მდგრადობასთან დაკავშირებული მთელი რიგი საკითხების შესახებ

UC 2.2 იმ თანაკვეთის იდენტიფიცირება, სადაც საკითხები მრავალგანზომილებიანი და ურთიერთდამოკიდებულია

UC 2.3 იმ მრავალრიცხოვანი გადაწყვეტილებების გაცნობიერება, რომლებიც შეიძლება მდგრადობის პრინციპების შენარჩუნებისას გაჩნდეს

ტრანსდისციპლინურობა

პედაგოგი ეხმარება მოსწავლეებს, იმოქმედონ ერთობლივად როგორც საკუთარი დისციპლინის, როლის, პერსპექტივებისა და ლირებულებების ფარგლებში, ისე მის გარეთ.

სწავლის შედეგები: პედაგოგი ეხმარება სტუდენტებს, რომ ...

3.1. საკუთარი ლირებულებებისა და პერსპექტივების განსაზღვრა და გამოხატვა, მოცემულ კონტექსტში მათი სიძლიერისა და შეზღუდვების გათვალისწინებით, რომელიც დაკავშირებულია მდგრადობასთან.

3.2 თანამშრომლობა ახალი ცოდნისა და იდეების შესაქმნელად მულტი-, ინტერ- და ტრანსდისციპლინურ კონტექსტში

3.3 თანამშრომლობა ახალი ცოდნისა და იდეების შემუშავებაში კულტურათაშორის და თაობათაშორის კონტექსტში

საყრდენი კომპონენტები

ზემოაღნიშნული სასწავლო მიზნების მისაღწევად პედაგოგს უნდა შეეძლოს:

UC 3 გამოიყენეთ მეთოდები, მაგ. როლური თამაშები, სიმულაციები, საველე სამუშაოები, შემთხვევების შესწავლა, პროექტები და ინტერვიუები, რომლებიც დაეხმარება მოსწავლეებს ჰეტეროგენულ ჯგუფებში მუშაობაში და სხვადასხვა დისციპლინისა და წარმოშობის ცოდნის ინტეგრირებაში. მაგ. აკადემიური, ადგილობრივი საზოგადოება და ბიზნესი

UC 3.1 სხვადასხვა დისციპლინის წარმომადგენლებისა და სხვა დაინტერესებული მხარეების ინტეგრირების მნიშვნელობის აღიარება, მდგრადობასთან დაკავშირებული საკითხების მოგვარებაში

UC 3.2a ერთობლივი პროცესების მართვა: პრობლემის ფორმულირება, ლირებულების აღიარება, კონსენსუსის აგება და სხვადასხვა დისციპლინისა და დაინტერესებული მხარეების ცოდნის ინტეგრირება

UC 3.2.b აღიარებს და აქვს სტრატეგია, რათა გაუმჯობესება იმ გამოწვევებს, რომლებიც მნიშვნელოვნად აზიანებს თანამშრომლობის პროცესს, როგორიცაა ნდობის ნაკლებობა, ლეგიტიმურობა ან საერთო ენა.

UC 3.3 აცნობიერებს იმ ფუნდამენტურ როლს, რასაც ლირებულებები და კონტექსტი თამაშობს გადაწყვეტილების მიღების პროცესში

კრიტიკულობა

პედაგოგი ეხმარება სტუდენტებს, კრიტიკულად შეაფასონ მტკიცებების, წყაროების, მოდელებისა და თეორიების შესაბამისობა და სანდონობა.

—სწავლის შედეგები: პედაგოგი ეხმარება სტუდენტებს, რომ ...
4.1 კრიტიკულად განიხილავს მდგრადობასთან დაკავშირებული საკითხების ჩამოყალიბებას და არა მხოლოდ მათი გადაჭრის გზებს
4.2 განასხვავებს ფაქტებს, დაშვებებსა და მოსაზრებებს, მათ შორის საკუთარს
4.3 ყურადღებით გამოიყენეთ მოდელები და თეორიები, მათი შეზღუდვებისა და გაურკვევლობის გათვალისწინებით
საყრდენი კომპონენტები მასწავლებლისთვის ზემოაღნიშნული სასწავლო შედეგების მისაღწევად პედაგოგს უნდა შეეძლოს:
UC4 გამოიყენეთ ისეთი ტექნიკები, რომლებიც იწვევს ისეთ ვარაუდებს, როგორიცაა პრობლემაზე დაფუძნებული სწავლება, დებატები ან დილემის ანალიზი
UC4.1a წარმართეთ დისკუსია და მიეცით სივრცე და მნიშვნელობა მრავალფეროვან მოსაზრებებსა და პიპო-თეზებს, როდესაც ახდენთ ფაქტების განცალკევებას დაშვებებისა და მოსაზრებებისგან
UC4.1b აცნობიერებს განსხვავებას სტუდენტთა ინდოქტრინაციასა და გაძლიერებას შორის
UC4.2a განსაზღვროს და მოახდინოს მრავალი წყაროს შეთავაზება, რომლებიც ანალიზისათვის გამოირჩევა კონტრასტული პერსპექტივით
UC4.2b წაახალისეთ წყაროების ანალიზი, მათ შორის სხვადასხვა პერსპექტივისა და ძირითადი ღირებულებების იდენტიფიცირება არგუმენტებში და განიხილეთ ისინი მდგრადობის კონტექსტში
UC4.3 განსაზღვრეთ მდგრადობასთან დაკავშირებული საკითხების ინტერპრეტაციის მიღმა არსებული თე-ორიები (და მათი შეზღუდვები)

მომავალი

პედაგოგი ეხმარება სტუდენტებს, შეისწავლონ მომავლის ალტერნატიული შესაძლებლობები და გამოიყენონ ეს იმის მიხედვით, თუ როგორ შეიძლება ქცევის შეცვლა.

—სწავლის შედეგები: პედაგოგი ეხმარება სტუდენტებს, რომ ...
5.1 განსაზღვრეთ სხვადასხვა მომავალი განსხვავებული სცენარების თანმდევი სავარაუდო ზემოქმედების (პოტენციალი და რისკები) გათვალისწინებით და შეფასებით.
5.2 განსაზღვრეთ და გააანალიზეთ ნაბიჯები, რომლებიც უნდა გადაიდგას სასურველი და შესაძლო სამო-მავლო სცენარების მისაღწევად
5.3 აღიარეთ ურთიერთობები და შესაძლო ევოლუციები წარსულს, აწმუნოსა და მომავალი შორის

საყრდენი კომპონენტები მასწავლებლისთვის ზემოაღნიშნული სასწავლო შედეგების მისაღწევად პედაგოგს უნდა შეეძლოს:
UC 5 გამოიყენეთ მომავალი კვლევების ტექნიკები, როგორიცაა სიმულაციური თამაშები, გაზეთის მომავალი, სცენარის ანალიზი და უკუჩვენება

UC 5.1a შემოქმედებითად წარმოიდგინეთ მრავალი განსხვავებული სამომავლო სცენარი მსოფლმხედველობისა და იდეების გაზიარებისას და განიხილეთ, არის თუ არა ისინი მდგრადი
UC 5.1b გააცნობიერეთ, თუ როგორ შეიძლება შეიცვალოს სამყარო, როდესაც ჩვენ ვწინასწარმეტყველებთ მომავალს და როგორ შეიძლება ამ ცვლილებების განხილვა სხვადასხვა პერსპექტივიდან
UC 5.2 გააცნობიერეთ საზოგადოებრივი ცვლილებების რეალური განხორციელების შესაძლო გზების შესახებ ინდივიდუალური და კოლექტიური ქმედებები
UC 5.3a გააცნობიერეთ, თუ რა კავშირშია ცვლილებები, რომლებიც დროთა განმავლობაში ვითარდება, წარსულ ქმედებებთან
UC 5.3b გააანალიზეთ და მოძებნეთ ცვლილებების მიზეზები სხვადასხვა რაკურსიდან

ემპათია

პედაგოგი ეხმარება სტუდენტებს, რომ მათ შეძლონ უპასუხონ როგორც თავიანთ, ასევე სხვების გრძნობებსა და ემოციებს, აგრეთვე განავითარონ ემოციური კავშირი ბუნებრივ სამყაროსთან.

სწავლის შედეგები: პედაგოგი ეხმარება სტუდენტებს, რომ ...
6.1 მოუსმინეთ საკუთარ და სხვის ემოციებს; გაიგეთ და გამოიყენეთ სტრატეგიები შიშის, კონფლიქტის ან სასოწარკვეთის მოსაგვარებლად, განასხვავეთ უსაფუძვლო იმედისა და რეალური იმედის წყაროები ერთმანეთისაგან
6.2 აღიარეთ საჭიროებები და კავშირები ცოცხალ არსებებში და მის ფარგლებს გარეთ
6.3 განავითარონ საკუთარი თავისა და სხვების გამკლავების მექანიზმები და მდგრადობის წყარო-დობასთან დაკავშირებულ პოტენციურ პრობლემებთან შეჯახებისას

საყრდენი კომპონენტები მასწავლებლისთვის
ზემოაღნიშნული სასწავლო შედეგების მისაღწევად პედაგოგს უნდა შეეძლოს:

UC 6 გამოიყენეთ ტექნიკა, რომელიც დაეხმარება სტუდენტებს, განავითარონ თავიანთი თანაგრძნობა მდგრადობის კონტექსტში, მაგ. სურათების, დრამის, შენყვილებული სიმულაციის, დებატებისა და როლების თამაშის გამოყენება
UC 6.1a განასხვავეთ გაგება, სიმპათია და თანაგრძნობა
UC 6.1b აქტიურად და ყურადღებით მოუსმინეთ სხვებს და დაეყრდენით ერთმანეთის შეხედულებებს
UC 6.2a განსაზღვრეთ სიტუაციები, როდესაც ისინი თავად შეუდგნენ დაძლევის მექანიზმების ძიებას და დაუკავშირეთ ეს მდგრადობის საკითხებს
UC 6.2b გამოიყენეთ მათი წარმოსახვა იმისათვის, რომ საკუთარი თავი ჩააყენოთ სხვების მდგომარეობაში, მათ შორის არასულიერი არსებების
UC 6.3 მდგრადობის ცნების გააზრება და რისკისა და დაცვის წყაროების გამოვლენა

კრეატიულობა

პედაგოგი ხელს უწყობს შემოქმედებით აზროვნებას და სტუდენტების მოქნილობას.

სწავლის შედეგები: პედაგოგი ეხმარება სტუდენტებს, რომ ...

7.1 დაეყრდნონ მათ გამოცდილებას და არსებულ ცოდნას, როგორც მდგრადობასთან დაკავშირებულ საკითხებზე რეაგირების შემოქმედების საფუძველს

7.2 გამოიყენეთ მათი განსჯა იმის გასაგებად, თუ როდის არის ნაცადი და გამოცდილი მიდგომები სათანადო, ვიდრე იმის ვარაუდი, რომ ახალი ყოველთვის უკეთესია

7.3 იდეების შემუშავება და ინოვაციების შექმნა რეალურ სამყაროში არსებული სცენარების / პრობლემების და სამეწარმეო უნარების მდგრადი განვითარების საფუძველზე.

საყრდენი კომპონენტები მასწავლებლისთვის

ზემოაღნიშნული სასწავლო შედეგების მისაღწევად პედაგოგს უნდა შეეძლოს:

UC7 გამოიყენეთ სწავლების კრეატიული და ინოვაციური ტექნიკა მდგრადობის საკითხებთან დაკავშირებით, სწავლების პროცესების რეალურ სამყაროში ან იმიტირებულ კონტექსტში განთავსებით

UC7.1 ხელი შეუწყოს სტუდენტებში ახალი იდეების გენერირების პროცესს

UC7.2 წაახალისეთ მოსწავლეები, კრიტიკულად შეაფასონ არსებული ალტერნატივები, რომლებიც შემუშავებულია მდგრადობის აქტორების მიერ

UC7.3 აღიარეთ ახალი ღირებულების შექმნის შესაძლებლობები (ე.ო. სოციალური, ეკოლოგიური ან ეკონომიკური სარგებელი) მდგრადი გზით ნებისმიერი მოცემული სიტუაციიდან

პასუხისმგებლობა

პედაგოგი ეხმარება სტუდენტებს, დაფიქრდნენ საკუთარ ქმედებებზე, იმოქმედონ გამჭვირვალედ და აიღონ პირადი პასუხისმგებლობა თავიანთი საქმის მიმართ.

სწავლის შედეგები: პედაგოგი ეხმარება სტუდენტებს, რომ ...

8.1 მათი გადაწყვეტილებებისა და ქმედებების სოციალური, ეკოლოგიური და ეკონომიკური პოტენციური შედეგების დადგენა

8.2 საკუთარი გადაწყვეტილებებისა და ქმედებებისათვის მზად იყვნენ, რომ აიღონ პირადი პასუხისმგებლობა და მზაობა

8.3 კრიტიკულად შეაფასონ როგორც თავიანთი, ასევე სხვების გადაწყვეტილებები და ქმედებები, ეძიონ გაუმჯობესებისა და განვითარების შესაძლებლობები

საყრდენი კომპონენტები მასწავლებლისთვის

ზემოაღნიშნული სასწავლო შედეგების მისაღწევად პედაგოგს უნდა შეეძლოს:

UC8.1 წაახალისეთ სტუდენტები, გაითვალისწინონ თავიანთი გადაწყვეტილებებისა და ქმედებების შედეგები, ისეთი ტექნიკისა და მიდგომების გამოყენებით, როგორიცაა სიმულაციური თამაშები, კონცეფციის შედგენა და პროექტზე დაფუძნებული სწავლება.

UC8.2 დაეხმაროთ სტუდენტებს, რათა გააცნობიერონ მთელი რიგი უფლებები, როლები და პასუხისმგებლობები და მათთან დაკავშირებული სისტემები, რომელთა საშუალებითაც შეიძლება მოხდეს პასუხისმგებლობით

UC8.3 იფიქრონ საკუთარ სამუშაოსა და ფუნციონირებაზე და მოიქცნენ პასუხისმგებლობით და გამჭვირვალედ

მონაწილეობა

პედაგოგი ეხმარება სტუდენტებს, ხელი შეუწყონ ცვლილებებს, რაც სჭირდება მდგრად განვითარებას.

სწავლის შედეგები: პედაგოგი ეხმარება სტუდენტებს, რომ ...
9.1 აქტიური მონაწილეობა, მათვის იდეებისა და გამოცდილების ღიად გაზიარების შესაძლებლობა
9.2 ალიარებენ მათ პოტენციურ წვლილს საზოგადოებრივ გარდაქმნებში მდგრადი განვითარებისათვის
9.3 შესთავაზეთ, ხელი შეუწყვეთ და მონაწილეობა მიიღეთ ისეთ ქმედებებში, რომლებიც სჭირდება გარდაქმნებს სისტემებსა და არამდგრად პრაქტიკებში

საყრდენი კომპონენტები მასწავლებლისთვის ზემოაღნიშნული სასწავლო შედეგების მისაღწევად პედაგოგს უნდა შეეძლოს:
UC 9 გამოიყენეთ ტექნიკა და პედაგოგიკა, რომელიც ხელს უწყობს სტუდენტთა მონაწილეობას აუდიტორია-ში და მის გარეთ, როგორიცაა პროექტებზე დაფუძნებული პედაგოგიკა, ლიდერობის თამაშები და კონსენსუ-სის შემქმნელი ღონისძიებები.
UC 9.1 განსაზღვრავს მონაწილეობის სხვადასხვა ხარისხს და ხალხის მონაწილეობის სხვადასხვა გზას და წარმოაჩინეთ მაგალითები ამის საილუსტრაციოდ
UC 9.2 გააცნობიეროს სტუდენტების მოსმენის ძირითადი მნიშვნელობა და ამის შედეგები
UC 9.3 ზემოდან ქვემოთ და ქვემოდან ზემოთ მიღვინების ძლიერი და სუსტი მხარეების იდენტიფიცირება და მონაწილეობითი გადაწყვეტილებების უპირატესობების აღვნიშვნა

ლირებულებები

პედაგოგი ავითარებს ცნობიერებას სტუდენტებში იმის შესახებ, თუ როგორ ემყარება რწმენა და ფასეულობა ქმედებებს და თუ რამდენად მნიშვნელოვანია მოლაპარაკება და შეთანხმება ფასეულობებზე.

სწავლის შედეგები: პედაგოგი ეხმარება სტუდენტებს, რომ ...
10.1 დაუკავშირდით სხვებს ისეთი გზით, რაც გამოიწვევს პოზიტიური ურთიერთობებისა და ნდობის დამყარებას
10.2 განსაზღვრონ და გააანალიზონ საკუთარი ლირებულებები და შეხედულებები მდგრადობის საკითხებთან დაკავშირებით და გააცნობიერონ, თუ როგორ ემყარება მათ ვალდებულებებს და მოქმედებას
10.3 მდგრადობის კონტექსტში ეძებეთ, მოუსმინეთ, გაიგეთ და ასახეთ სხვისი ლირებულებები და რწმენა

საყრდენი კომპონენტები მასწავლებლისთვის ზემოაღნიშნული სასწავლო შედეგების მისაღწევად პედაგოგს უნდა შეეძლოს:
UC 10 გამოიყენეთ სხვადასხვა მიღვინები და მეთოდი, რომლებიც ხელს უწყობენ კოლაბორაციული და კოლეგიური გზით სწავლებას
UC 10.1 ხელი შეუწყვეთ და მონაწილეობა მიიღეთ სასწავლო პროცესში კოლეგებთან და სტუდენტებთან ერთად
UC 10.2a დააფასეთ და მიიღეთ განსხვავებები, ყველას თანაბრად და პატივისცემით მოეკიდეთ
UC 10.2b იმოქმედეთ ისეთი გზით, რაც იწვევს ნდობას და აძლიერებს სხვებს
UC 10.3 დააფასეთ სხვების ქმედებებისა და ქცევების მიღმა არსებული ფასეულობები და შეხედულებები

ქმედება

პედაგოგი ეხმარება მოსწავლეებს, იმოქმედონ აქტიურად და გააზრებულად.

სწავლის შედეგები: პედაგოგი ეხმარება სტუდენტებს, რომ ...

11.1 შეისწავლონ და კრიტიკულად გააანალიზონ ადგილობრივი ბუნებრივი, სოციალური და აშენებული გარე-მო, მათ შორის საკუთარი ინსტიტუტი, როგორც ცვლილებების კონტექსტი

11.2 ჩაერთონ მდგრადობის კონტექსტში გადაწყვეტილების მიღების დემოკრატიულ პროცესებში

11.3 განავითარონ მათი აზროვნება და ცნობიერება სოციალური, პოლიტიკური და ეკონომიკური სტრუქტუ-რების შესახებ

საყრდენი კომპონენტები მასწავლებლისთვის

ზემოაღნიშნული სასწავლო შედეგების მისაღწევად პედაგოგს უნდა შეეძლოს:

UC11.1a იყავით მხარდამჭერი და გამამხნევებელი სტუდენტების მიმართ, ასწავლეთ მათ, რათა გაძლიერდეს მათი აზროვნება

UC11.1b გამოყენეთ სასწავლო პროცესის ამსახველი (დაგეგმვა, მოქმედება, რეფლექსია, რეგულირება ან მო-ლოდინი-მოქმედება-არეკლილი ციკლი) მეთოდები

UC11.2a დემოკრატიული, ღია გზით მუშაობა სტუდენტებთან

UC11.2b გამოიყენეთ პროექტზე დაფუძნებული სასწავლო ტექნიკა

UC11.3 “რეალურ ცხოვრებაში” მნიშვნელოვანი საგანმანათლებლო შესაძლებლობების დანახვა და მოსწავლე-ების წახალისება

გადაწყვეტილების მიღება

პედაგოგი ეხმარება მოსწავლეებს, იმოქმედონ ფრთხილად და დროულად, მათ შორის გაურკვევლობის პირობებში.

სწავლის შედეგები: პედაგოგი ეხმარება სტუდენტებს, რომ ...

12.1 იმოქმედონ დროულად მაშინაც კი, როდესაც გაუთვალისწინებელი მოვლენების წინაშე აღმოჩნდებიან, გაითვალისწინონ სიფრთხილის პრინციპი

12.2 მიიღონ გადაწყვეტილებები თუნდაც მდგრადობასთან დაკავშირებული დილემების, გაურკვევლობის, წინააღმდეგობებისა და რთული პრობლემების კონტექსტში მათი ღირებულებების შესაბამისად, იმის გათვალისწინებით, რომ გადაწყვეტილების მიღების გადადება და უმოქმედობა ასევე გადაწყვეტილება

12.3 შეაგროვონ ინფორმაცია და განიხილონ სხვადასხვა ვარიანტი, იმ შემთხვევაში, როდესაც არსებობს მზაობა ალტერნატივებისთვის

საყრდენი კომპონენტები მასწავლებლისთვის

ზემოაღნიშნული სასწავლო შედეგების მისაღწევად პედაგოგს უნდა შეეძლოს:

UC12 გამოიყენეთ ისეთი ტექნიკები, როგორიცაა დილემა-სიტუაციები, იმპროვიზაცია, პრობლემების გა-დაჭრის აქტივობები და სიმულაციური თამაშები, რათა მოხდეს სწრაფი, მაგრამ ფრთხილი გადაწყვეტილების მიღება მოსწავლეებში.

UC12.1a მოახდინეთ ინფორმაციის სხვადასხვა წყაროს იდენტიფიცირება და დარწმუნდით, რომ მათში მოცემულია ალტერნატიული ვარიანტები

UC12.1b იმოქმედეთ ჯანსაღი განსჯის პრინციპით და მიიღეთ გონივრული გადაწყვეტილებები წინასწარ განსაზღვრული ალტერნატიული ან ცნობილი ვარიანტების საფუძველზე.

UC12.2a მართეთ კონკურენტული პრიორიტეტები და მიიღეთ ეფექტური და დროული გადაწყვეტილებები კონფლიქტური საკითხების გადასაჭრელად.

UC12.2b მიიღეთ მნიშვნელოვანი შედეგების მქონე გადაწყვეტილებები და შეაფასეთ ამ გადაწყვეტილების გავლენა და შედეგები

UC12.3a გამოკვეთეთ პრობლემის გადაჭრის სხვადასხვა დროითი ჩარჩოს გავლენები

UC12.3b იმოქმედეთ სწრაფად და თავდაჯერებულად, როდესაც სიტუაცია მოითხოვს სწრაფი გადაწყვეტილების მიღებას, სადაც შესაძლებელია გამოიყენეთ კოლექტიური ინტელექტი

დანართი 3. ტერმინების ლექსიკონი

ტერმინების ლექსიკონი

აგროტურიზმი

სოფლის ტურიზმის ფორმა, კომერციული საწარმო სამუშაო მეურნეობაში, რომელიც გთავაზობთ დასვენების შესაძლებლობებს, მაგალითად, სოფლის მეურნეობის წარმოების გაცნობა, სასოფლო-სამეურნეო გარემოში დასვენება და / ან დახმარების გაწევა სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობების დროს.

ანთროპოცენი

ინდუსტრიული რევოლუციის დასაწყისიდან დღემდე გეოლოგიური პერიოდი, რომელსაც ახასიათებს შეუქცევადი ზიანი პლანეტაზე ადამიანის საქმიანობით.

შემთხვევის შესწავლა

ემპირიული მეთოდი, რომელიც შეისწავლის თანამედროვე ფენომენს ("შემთხვევას") სილრმისეულად და ამჟამინდელ დროით კონტექსტში.

თემი

ეხება გეოგრაფიულ არეალში მყოფ ადამიანთა ერთიანობას, რომელსაც შეიძლება ჰქონდეს სოციალური სტრუქტურა და საზოგადოების სულისკვეთების ან კუთვნილების განცდა.

თემის მონაწილეობა

აღწერილია, როგორც თემის წევრებთან მუშაობის პროცესი საზოგადოების სასარგებლოდ.

თემზე დაფუძნებული ტურიზმი

თემის მიერ საზოგადოებისათვის მართული და საკუთრებაში არსებული, რაც ვიზიტორებს საშუალებას აძლევს, ამაღლონ თავიანთი ინფორმირებულობა და გაეცნონ თემსა და ადგილობრივი ცხოვრების წესებს.

კომპეტენცია

სპეციფიკური და ურთიერთდაკავშირებული ინდივიდუალური განწყობების ცოდნის, უნარების, მოტივებისა და განწყობების, ანუ შემეცნებითი, ეფექტური, ნებაყოფლობითი და სამოტივაციო ელემენტების გაერთიანება. კომპეტენცია ხელს უწყობს თვითორგანიზებულ მოქმედებას, წარმატებული შედეგის მიღწევის წინაპირობასა და პოზიტიურ შედეგს სხვადასხვა რთულ სიტუაციაში, მათ შორის რეაგირებას კონკრეტულ სიტუაციასა და კონტექსტზე. მიუხედავად იმისა, რომ კომპეტენციები შეიძლება იყოს კონტექსტზე დამოკიდებული, ძირითადი კომპეტენციები უნდა იყოს გამოყენებული სხვადასხვა კონტექსტში.

დანიშნულების ადგილის მართვის ორგანიზაცია

ორგანიზაცია, რომელიც კოორდინაციას უწევს ტურისტული პროდუქტის მრავალ შემადგენელ ელემენტს; უზრუნველყოფს ვიზიტორთა მომსახურებას და საჭირო ინფორმაციას დანიშნულების ადგილის ყველაზე დემოკრატიული გზით მართვისა და მოსახლეობის კეთილდღეობის გაძლიერებისათვის.

ეკოტურიზმი

პასუხისმგებლიანი მოგზაურობა ბუნებრივ გარემოში, რაც ხელს უწყობს გარემოს დაცვას და ადგილობრივი მოსახლეობის კეთილდღეობას. მისი ძირითადი კომპონენტებია ეკოსისტემის ინტერპრეტაციითა და შენარჩუნებით გარემოსდაცვითი ინფორმირება და ადგილობრივი მოსახლეობის ინტერესების დაცვა.

განათლება მდგრადი განვითარებისათვის	გარემოზე ადგილობრივი მოსახლეობის ქმედებების შესახებ ინფორმირებულობის გაზრდა. პასუხისმგებლობით მოქმედება, როდესაც ვითვალისწინებთ, თუ რა გავლენას მოახდენს ქმედებები მომავალში ადამიანებისა და პლანეტის ცხოვრებაზე.
ნაცრისფერი ლიტერატურა	მთავრობის, აკადემიის, ბიზნესისა და ინდუსტრიის ყველა დონეზე წარმოებული ინფორმაცია ელექტრონულ და ბეჭდურ ფორმატში, რომელსაც არ აკონტროლებს კომერციული გამოცემა, ე.ი. სადაც პუბლიკაცია არ არის მწარმოებელი ორგანოს ძირითადი საქმიანობა.
უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებები	ქოლგის მსგავსი ტერმინი, რომელიც მოიცავს მრავალი სახის აკადემიურ ინსტიტუტს, მათ შორის, უნივერსიტეტებს, კოლეჯებს და ა.შ.
შერეული მეთოდების კვლევა	კვლევა, რომელშიც მკვლევარი აგროვებს და აანალიზებს მონაცემებს, აერთიანებს შედეგებს და გამოაქვს დასკვნები როგორც თვისებრივი, ისე რაოდენობრივი მიდგომების ან მეთოდების გამოყენებით, ერთ კვლევასა ან ფართო შესწავლაში.
მონაწილეობა	ერთობლივი მუშაობის პროცესი პრობლემის გადაჭრის მრავალი პერსპექტივისა და გზების მოსაძიებლად.
საზოგადოების მონაწილეობა	სათათბირო პროცესი, რომელშიც დაინტერესებული ან დაზარალებული მოქალაქეები, სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციები და მთავრობის წარმომადგენლები მონაწილეობენ პოლიტიკის შემუშავებაში, სანამ მიიღებენ პოლიტიკურ გადაწყვეტილებებს.
რეპლიკაციის (უცვლელად გადმოტანა) ლოგიკა	მოსაზრება, რომ დასკვნების ტირაჟირება ან გამოყენება შესაძლებელია სხვა მსგავს შემთხვევებზე.
გამძლეობა/სიმტკიცე	ცვლილებების შთანთქმის და ადაპტაციური შესაძლებლობების საშუალებით სამომავლო არეულობების პროგნოზირების შესაძლებლობა.
სოფლის ტურიზმი	რთული, მრავალმხრივი საქმიანობა, რომელიც მოიცავს ფერმაზე ორიენტირებულ არდადეგებს, აგრეთვე განსაკუთრებულ ინტერესს ბუნებაში არდადეგების გატარებისა და ეკოტურიზმს: გასეირნება, ცოცვა და ველოსიპედით დასვენება, სათავგადასავლო, სპორტული და ჯავანმრთელობის ტურიზმი, ნადირობა და თევზაობა, საგანმანათლებლო მოგზაურობა, ხელოვნება და მემკვიდრეობის ტურიზმი და ზოგიერთ ადგილებში ეთნოკური ტურიზმი.
სცენარი	მომავლის სტრუქტურულად განსხვავებული ისტორიები /პერსპექტივები
სოციალური სწავლება	ხორციელდება სოციალური ურთიერთობების საშუალებით, აქტორების ჯგუფებში; ეს ხდება კოლექტიური ჩართულობისა და იდეების გაცვლის გზით.
სოლიდარული ტურიზმი	სოციალური მოძრაობა ეხმარება ადგილობრივ თემებს, შეინარჩუნონ კონტროლი ტურიზმის მიმართულებებზე და ისარგებლონ მისი განვითარებით.

მდგრადობა	გარკვეული პერიოდის განმავლობაში რაღაცის გაგრძელების ან შე-ნარჩუნების შესაძლებლობის ხარისხი.
მდგრადობის კომპე-ტენციები	ცოდნის, უნარებისა და დამოკიდებულებების ერთიანობა, რაც დავალების წარმატებით შესრულებისა და პრობლემების გადაჭრის შესაძლებლობას იძლევა რეალური მდგრადობის პრობლემების, გამოწვევებისა და შესაძლებლობების გათვალისწინებით.
მდგრადი განვითარება	დღევანდელი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება, მომავალი თაობებისათვის მათთვის საჭიროებების დაკმაყოფილების დარღვევის გარეშე.
მდგრადი ტურიზმი	ტურიზმი, რომელიც სრულად ითვალისწინებს მის ამჟამინდელ და სამომავლო ეკონომიკურ, სოციალურ და გარემოზე ზემოქმედებას, ვიზიტორების, ინდუსტრიის, გარემოს და მასპინძელი თემების საჭიროებების გათვალისწინებით.
სისტემა	ორგანიზებული მთლიანობა, სხეული; ობიექტების ერთობლიობა, მათ შორის, ურთიერთობა ამ ობიექტებსა და მათ ატრიბუტებს შორის.

ბიბლიოგრაფია:

შესავალი

Keryan, T., Mitrofanenko, T., Muhar, A., Khartishvili, L., In print. UNESCO's Education for Sustainable Development framework and the reality of university-community cooperation in the Caucasus mountain region. *Mountain Research and Development*.

Part I. Main Concepts and Terms

1. The term Sustainability and the concept of Sustainable Development

AA (Association Agreement), 2014. Between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Georgia, of the other part. Chapter 9. Official Journal of the European Union L 261: pp. 67–83.

Ahern, J., 2011. From fail-safe to safe-to-fail: Sustainability and resilience in the new urban world. *Landscape and urban Planning* 100 (4), pp. 341.

Andries, J. M., Folke, C., Walker, B. and Ostrom, E., 2013. Aligning key concepts for global change policy: robustness, resilience, and sustainability. *Ecology and Society* 18 (2).

Balmford, A., Beresford, J., Green, J., Naidoo, R., Walpole, M. and Manica, A. A., 2009. Global perspective on trends in nature-based tourism. *PLoS Biol.*, 7, e1000144.

Barlet, S. and Collombon, J.-M., 2004. Approches de quelques définitions. In *Tourisme solidaire et développement durable*, Les Éditions du Gret, Paris

Bocchini, S., Chiolerio, A., Porro, S., Accardo, D., Garino, N., Bejtka, K. et al., 2013. Synthesis of polyaniline-based inks, doping thereof and test device printing towards electronic applications. *Journal of Materials Chemistry C* 1 (33), pp. 5101–5109.

Butler, R. W., 1999. Sustainable tourism: A state-of-the-art review. *Tourism Geographies*. 1:1, p. 10, DOI: 10.1080/14616689908721291. [online] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.1080/14616689908721291> [Accessed 15 May 2020].

Cambridge Dictionary, 2020. SUSTAINABILITY | Meaning In The Cambridge English Dictionary. [online] ხელმისაწვდომია: <<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/sustainability>> [Accessed 30 September 2020].

CEPA, 2017. EU-Armenia Comprehensive and Enhanced Partnership Agreement (CEPA)

Chiran, A., Jităreanu, A.F., Gîndu, E. and Ciornel, L., 2016. Development of rural tourism and agrotourism in some european countries. *Lucrări Științifice Management Agricol*, 18, pp. 225.

Darnhofer, I., Bellon, S., Dedieu, B. and Milestad, R., 2010. Adaptiveness to enhance the sustainability of farming systems. A review. *Agronomy for sustainable development* 30 (3), pp. 545–555.

Die Bundesregierung, 2018. Deutsche Nachhaltigkeitsstrategie. Konsultationspapier zur Aktualisierung der Strategie 2018. [online] p.2. ხელმისაწვდომია: <<https://www.bundesregierung.de/resource/blob/997532/1142112/88878d7f-20d8508a1d84e8d9ff4e942a/2018-06-06-konsultationspapier-data.pdf?download=1>> [Accessed 22 May 2020].

Donohoe, H. M. and Lu, X., 2009. Universal tenets or diametrical differences? An analysis of ecotourism definitions from China and abroad. *International Journal of Tourism Research*, 11(4), pp. 357-372.

Edelenbos, J., Van Buuren, A. and van Schie, N., 2011. Co-producing knowledge: joint knowledge production between experts, bureaucrats and stakeholders in Dutch water management projects. *Environmental science & policy*, 14(6), pp. 675-684.

Embacher, H., 2014. Farm holidays in Austria – strategy and contributions towards sustainability.

Engel, B., Muhar, A., Penker, M., Freyer, B., Drlik, S. and Ritter, F., 2012. Co-production of knowledge in transdisciplinary doctoral theses on landscape development—An analysis of actor roles and knowledge types in different research

- phases. *Landscape and Urban Planning* 105 (1-2):106-117. doi:10.1016/j.landurbplan.2011.12.004
- Engfeldt L. G., 2009. From Stockholm to Johannesburg and beyond: the evolution of the international system for sustainable development governance and its implications. Swedish Ministry for Foreign Affairs, Stockholm
- Etzkowitz, H. and Leydesdorff, L., 2000. The dynamics of innovation: from National Systems and “Mode 2” to a Triple Helix of university–industry–government relations. *Research policy* 29 (2): pp. 109-123
- Faulkner, B., 2000. “The future ain’t what it used to be”: Coping with Change, Turbulence and Disasters in Tourism Research and Destination Management.”. In Griffith University Professorial Lecture Series No 6.
- Faulkner, B., 2001. Towards a framework for tourism disaster management. In *Tourism management* 22 (2), pp. 135–147.
- Folke, C., Carpenter, S. R., Walker, B., Scheffer, M., Chapin, T. and Rockström, J., 2010. Resilience thinking: integrating resilience, adaptability and transformability. In *Ecology and Society* 15 (4).
- Fukuda-Parr, S. and Hulme, D., 2011. International norm dynamics and the “end of poverty”: understanding the Millennium Development Goals. *Global governance: a review of multilateralism and international organizations*, 17(1), pp. 17-36.
- Fukuda-Parr, S., 2016. From the Millennium Development Goals to the Sustainable Development Goals: shifts in purpose, concept, and politics of global goal setting for development. *Gender & Development*, 24(1), pp. 43-52.
- Gatti, L., Seele, P. and Rademacher, L., 2019. Grey zone in – greenwash out. A review of greenwashing research and implications for the voluntary-mandatory transition of CSR. *Int J Corporate Soc Responsibility* 4, 6 [online] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.1186/s40991-019-0044-9> [Accessed 20 August 2020].
- Giampiccoli, A. and Mtapuri, O., 2017. Beyond community-based tourism. Towards a new tourism sector classification system. *Gazeta de Antropología*; 33 (1).
- GNTA, 2015. Georgia National Tourism Strategy 2025, Volume 1: Situation Analysis
- GNTA, 2018, 2019. Georgian Tourism in Figures 2018, [online] ხელმისაწვდომია: <https://gnta.ge/wp-content/uploads/2019/02/2018-ENG.pdf>; Georgian Tourism in Figures 2017, [online] ხელმისაწვდომია: <https://gnta.ge/wp-content/uploads/2019/02/2017-ENG.pdf>
- GNTA, 2018. Marketing, Branding and Promotional Strategy for Georgia. Part II- Strategy. GNTA.
- GNTA, 2019. Georgian Tourism in Figures 2018, [online] ხელმისაწვდომია: <https://gnta.ge/wp-content/uploads/2019/02/2018-ENG.pdf>
- Goodwin H. and Santilli R., 2009. Community-based tourism: A Success? ICRT Occasional Paper 11. Leeds, UK: International Centre for Responsible Tourism, Leeds Metropolitan University and German Technical Cooperation Agency (GTZ).
- Gretzel, U., Fuchs, M., Baggio, R. et al., 2020. e-Tourism beyond COVID-19: a call for transformative research. *Inf Technol Tourism* 22, 187–203. [online] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.1007/s40558-020-00181-3> [Accessed 9 September 2020].
- Hassler, U. and Kohler, N., 2014. Resilience in the built environment: Taylor & Francis
- Honey, M., 2008. Ecotourism and sustainable development: Who owns paradise?. Island Press.
- Idziak, W., Majewski, J. and Zmysłony, P., 2015. Community participation in sustainable rural tourism experience creation: a long-term appraisal and lessons from a thematic villages project in Poland. *Journal of Sustainable Tourism* 23 (8-9), pp. 1341–1362.
- Johnson, S., 2012. UNEP. The First 40 Years. A Narrative. United Nations Environment Programme, Nairobi. [online] ხელმისაწვდომია: <https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/8751>
- Juganaru, I. D., Juganaru, M., and Anghel, A., 2008. Sustainable tourism types. *Annals of University of Craiova – Economic Sciences Series*. 2. pp. 797-804.unct
- Keeble, B.R., 1988. The Brundtland Report: “Our Common Future”. *Medicine and War*, 4(1), pp. 17-25; [online]

Khartishvili, L. and Baumgartner, Ch., 2020. Ecotourism Market Potential Analysis in Georgia; A base for the Ecotourism Strategy for Georgia 2020-2030; GIZ Private Sector Development and Technical Vocational Education and Training Programme South Caucasus (PSDTVET SC). Tbilisi, Georgia

Khartishvili, L., Muhar, A., Dax, Th. and Khelashvili, I., 2019. Rural Tourism in Georgia in Transition: Challenges for Regional Sustainability. *Sustainability* 11 (2), pp. 410.

Kontogeorgopoulos, N., Churryen, A. and Duangsaeng V., 2014. Success factors in community-based tourism in Thailand: The role of luck, external support, and local leadership. *Tourism Planning & Development* 11(1): pp. 106–124.

KPMG, 2017. The KPMG Survey of Corporate Responsibility Reporting 2017. p. 7, [online] ხელმისაწვდომია: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2017/10/kpmg-survey-of-corporate-responsibility-reporting-2017.pdf>

Lane, B. and Kastenholz, E., 2015. Rural tourism: The evolution of practice and research approaches – towards a new generation concept? *Sustainable Tourism* 23(8–9), pp. 1133–1156

Lane, B., 2012. Second generation rural tourism: research priorities and issues. *Turismo rural em tempo de neoruralidades, Proceedings of the VIII CITURDES*, Vila Real: CETRAD-UTAD, pp. 1020–1041.

Le Blanc, D., 2015. Towards integration at last? The sustainable development goals as a network of targets. *Sustainable Development*, 23(3), pp. 176-187.

López-Ridaura, S., van Keulen, H., van Ittersum, M. K. and Leffelaar, P. A., 2005. Multi-scale sustainability evaluation of natural resource management systems: Quantifying indicators for different scales of analysis and their trade-offs using linear programming. In *The International Journal of Sustainable Development & World Ecology* 12 (2), pp. 81–97.

Mackenzie, A. F. D. and Dalby, S., 2003. Moving mountains: community and resistance in the Isle of Harris, Scotland, and Cape Breton, Canada. *Antipode*, 35(2), pp. 309-333.

Martínez-Alier, J., Pascual, U., Vivien, F-D. and Zaccai, E., 2010. Sustainable de-growth: Mapping the context, criticisms and future prospects of an emergent paradigm. *Ecological Economics* 69, pp. 1741–1747. doi: 10.1016/j.ecolecon.2010.04.017

Miller, G. A., 2003. Consumerism in sustainable tourism: A survey of UK consumers. *Journal of Sustainable Tourism*, 11(1), pp. 17-39.

Mitrofanenko, T., 2018. Integrating approaches from the Intergenerational field into protected area management and regional development governance (PhD). University of Natural Resources and Life Sciences, Vienna, Vienna, Austria.

Mtapuri, O. and Giampiccoli, A., 2013. Interrogating the role of the state and nonstate actors in community-based tourism ventures: Toward a model for spreading the benefits to the wider community. *South African Geographical Journal* 95(1), pp. 1–15.

Mtapuri, O. and Giampiccoli, A., 2016. Towards a comprehensive model of community-based tourism development. *South African Geographical Journal* 98(1), pp. 154–168

Murphy, P., 1985. Tourism: a community approach. Methuen: New York and London. *Tourism Review* 6 (2), pp. 9–10.

Norton, A. and Stuart, E., 2015. ‘How far down the road: comments on the secretary general’s synthesis Report on Post 2015’, ODI Report, [online] ხელმისაწვდომია: <http://www.odi.org/publications/9116-%D8%81s-post-2015-secretary-general-owg> [Accessed 9 January 2016]

Novelli, M., Klatte, N. and Dolezal, C., 2017. The ASEAN community-based tourism standards: Looking beyond certification. *Tourism Planning & Development* 14(2), pp. 260–281.

Novelli, M., Schmitz, B. and Spencer, T., 2006. Networks, clusters and innovation in tourism: A UK experience. *Tourism Management*, 27, pp. 1141–1152.

OECD Development Committee on Tourism Secretariat, 1994. *Tourism Strategies and Rural Development*; OECD:

Paris, France.

- Olsson, P., Galaz, V., Boonstra and Wiebren J., 2014. Sustainability transformations: a resilience perspective. *Ecology and Society* 19 (4).
- Opdyke, A. and Javernick-Will, A. (Eds.), 2014. Resilient and sustainable infrastructure systems: The role of coordination, stakeholder participation, and training in post-disaster reconstruction: Engineering Project Organization Conference.
- Pohl, C. and Hadorn, Gh., 2007. Principles for designing transdisciplinary research: oekom Munich.
- Pooley, J. A. and Cohen, L., 2010. Resilience: A definition in context. *Australian Community Psychologist* 22 (1), pp. 30–37.
- Pradhan, P., Costa, L., Rybski, D., Lucht, W. and Kropp, J. P., 2017. A systematic study of Sustainable Development Goal (SDG) interactions. *Earth's Future*, 5(11), pp. 1169-1179
- Purvis, B., Mao, Y. and Robinson, D., 2019. Three pillars of sustainability: in search of conceptual origins. *Sustain Sci Journal* 14, pp. 681–695.
- Redman, C. L., 2014. Should sustainability and resilience be combined or remain distinct pursuits? *Ecology and Society* 19 (2).
- Reid, DG., Mair, H. and George W., 2004. Community tourism planning: A self-assessment instrument. *Annals of Tourism Research* 31(3), pp. 623–639.
- Sekulova, F., Kallis, G., Rodríguez-Labajos, B. and Schneider, F., 2013. Degrowth: from theory to practice. *Journal of Cleaner Production* 38, pp. 1–6. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2012.06.022>
- Siano, A., Vollero, A., Conte, F. and Amabile, S., 2017. “More than words”: Expanding the taxonomy of greenwashing after the Volkswagen scandal. *Journal of Business Research*, 71, pp. 27-37
- Sidali, K. L., Kastenholz, E. and Bianchi, R., 2015. Food tourism, niche markets and products in rural tourism: Combining the intimacy model and the experience economy as a rural development strategy. *Journal of Sustainable Tourism* 23 (8-9), pp. 1179–1197.
- Stanford, D., 2008. ‘Exceptional visitors’: Dimensions of tourist responsibility in the context of New Zealand. *Journal of Sustainable Tourism*, 16(3), pp. 258-275.
- Stoll-Kleemann, S. and O’Riordan, T., 2017. The Challenges of the Anthropocene for Biosphere Reserves. *Parks* 23:89–100. doi: 10.1016/B978-0-12-409548-9.09828-6
- Suansri, P., 2003. Community Based Tourism Handbook. Bangkok, Thailand: REST. Responsible Ecological Social Tour. [online] ხელმისაწვდომია: <https://www.mekongtourism.org/community-based-tourism-handbook/> [Accessed on 17 July 2020].
- Sustainable Development Goals Fund., 2020. From SDGs To SDGs. [online] ხელმისაწვდომია: <https://www.sdgfund.org/sdgs-sdgs> [Accessed 8 July 2020].
- Szabo, S. and Webster, J., 2020. Perceived Greenwashing: The Effects of Green Marketing on Environmental and Product Perceptions. *Journal of Business Ethics*, pp. 1-21.
- Sznajder, M., Przebórska, L. and Scrimgeour, F., 2009. Agritourism. Wallingford, England. *CABI International*. [online] ხელმისაწვდომია: <https://www.cabi.org/leisuretourism/ebook/20093120380> [Accessed 5 October 2020].
- Tainter, J. A. and Taylor, Temis, G., 2014. Complexity, problem-solving, sustainability and resilience. *Building Research & Information* 42 (2), pp. 168–181.
- Team, U. T., 2012. UN System Task Team on the Post-2015 Development Agenda: Addressing Inequalities: The Heart of the Post-2015 Agenda and the Future we Want For All.
- The International Ecotourism Society, 2018. What Is Ecotourism – The International Ecotourism Society. [online] ხელმისაწვდომია: <https://ecotourism.org/what-is-ecotourism/>.

UN, 2012. The future we want. Resolution 66, pp. 288.

UN, 2015. “Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution Adopted by the General Assembly on 25 September 2015.” United Nations General Assembly. [online] ხელმისაწვდომია: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E.

UN, 2020. The 17 Goals. Department Of Economic And Social Affairs. [online] ხელმისაწვდომია: <<https://dgs.un.org/goals>>

UNEP and UNWTO, 2005. Making Tourism More Sustainable – A Guide for Policy Makers, pp. 11-12

United Nations Conference on Trade and Development, 2014. World Investment Report, Investing in the გვერდებს: Action Plan. [online] ხელმისაწვდომია: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2014_en.pdf [Accessed 12th January 2019]

United Nations, 2020. Inequality In A Rapidly Changing World. *World Social Report 2020*. United Nations publication. [online] ხელმისაწვდომია: <<https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2020/01/World-Social-Report-2020-FullReport.pdf>> [Accessed 11 August 2020].

UNWTO, 2017. Tourism Highlights 2017 Edition. UNWTO, p.14. [online] ხელმისაწვდომია: <<https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419029>> [Accessed 14 June 2020]

Vinod, B., 2020. The COVID-19 pandemic and airline cash flow. *J Revenue Pricing Manag* **19**, 228–229. [online] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.1057/s41272-020-00251-5> [Accessed 9 September 2020].

Walker, B. and Salt, D., 2012. Resilience thinking: sustaining ecosystems and people in a changing world: Island Press.

Wals, A. E. J. and Peters, M. A., 2017. Flowers of Resistance: Citizen science, ecological democracy and the transgressive education paradigm. König A, Jerome R (eds) Sustainability Science: Key Issues. Routledge, London, pp. 29–52

Wapner, P., 2003. World Summit on Sustainable Development: Toward a Post-Jo’burg Environmentalism. Global Environmental Politics 3, pp. 1–10. <https://doi.org/10.1162/152638003763336356>

WCED, S. W. S., 1987. World commission on environment and development. Our common future, 17, pp. 1-91.

World Commission on Environment and Development, 1987. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. Oxford: Oxford University Press.

World Travel & Tourism Council, 2018. City Travel & Tourism Impact 2018. pp. 5. [online] ხელმისაწვდომია: <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/cities-2018/city-travel--tourism-impact-2018final.pdf> [Accessed 14 June 2020]

2. Education for Sustainable Development and the Role of Higher Educational

Abson, D.J., Fischer, J., Leventon, J., Newig, J., Schomerus, T., Vilsmeier, U., von Wehrden, H., Abernethy, P., Ives, C.D., Jager, N.W. and Lang, D.J., 2017. Leverage points for sustainability transformation. *Ambio. A Journal of the Human Environment* **46**, pp. 30–39. <https://doi.org/10.1007/s13280-016-0800-y>

Barth, M., 2016. Teaching and Learning in Sustainability Science, in: Heinrichs, H., Martens, P., Michelsen, G., Wiek, A. (Eds.), Sustainability Science. An Introduction. *Springer Netherlands*, Dordrecht, pp. 325–333.

Berkes, F., 2009. Evolution of co-management: Role of knowledge generation, bridging organizations and social learning. *Journal of Environmental Management* **90**, pp. 1692–1702. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2008.12.001>

Breznitz, S. M. and Feldman, M. P., 2012. The engaged university. *The Journal of Technology Transfer* **37** (2): pp. 139–157. doi:10.1007/s10961-010-9183-6

Brundiers, K., Barth, M., Cebrián, G., Cohen, M., Diaz, L., Doucette-Remington, S., Dripps, W., Habron, G., Harré, N., Jarchow, M., Losch, K., Michel, J., Mochizuki, Y., Rieckmann, M., Parnell, R., Walker, P. and Zint, M., 2020. Key competencies in sustainability in higher education—toward an agreed-upon reference framework. *Sustainability Science*.

pp. 1–17. <https://doi.org/10.1007/s11625-020-00838-2>

Buffel, T., Skyrme, J. and Phillipson, C., 2017. Chapter 7. Connecting Research with Social Responsibility: Developing ‘Age-Friendly’ Communities in Manchester, UK, in: Shek, D.T.L., Hollister, R.M. (Eds.), University Social Responsibility and Quality of Life A Global Survey of Concepts and Experiences, Quality of Life in Asia. *Springer Nature*, Singapore.

Clark, B., 2001. The entrepreneurial university: New foundations for collegiality, autonomy, and achievement. *Higher Education Management*, vol 13. vol 2. OECD, Paris, pp. 9-24

Clark, W. C. and Dickson, N. M., 2003. Sustainability science: the emerging research program. Proceedings of the national academy of sciences, 100(14), pp. 8059-8061.

Engel, B., Muhar, A., Penker, M., Freyer, B., Drlik, S. and Ritter, F., 2012. Co-production of knowledge in transdisciplinary doctoral theses on landscape development-An analysis of actor roles and knowledge types in different research phases. *Landscape and Urban Planning* 105, pp. 106–117. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2011.12.004>

Geilfus, F., 2008. 80 Tools for Participatory Development: Appraisal, Planning, Follow-up and Evaluation. Inter-American Institute for Cooperation on Agriculture (IICA).

Gibbs, P., 2017. Transdisciplinary higher education: A theoretical basis revealed in practice. *Springer: Cham*, Switzerland.

Hirsch Hadorn, G., Hoffmann-Riem, H., Biber-Klemm, S., Grossenbacher-Mansuy, W., Joye, D., Pohl, C., Wiesmann, U. and Zemp, E. (Eds.), 2008. Handbook of Transdisciplinary Research. *Springer Science + Business Media B.V.*

Kates, R. W., Clark, W. C., Corell, R., Hall, J. M., Jaeger, C. C., Lowe, I., et al., 2001. Sustainability science. *Science*, 292(5517), pp. 641-642.

Kerr, C., 2001. The Uses of the University, Fifth. ed. Harvard University Press, Cambridge Massachusetts.

Kioupi, V. and Voulvouli, N., 2019. Education for sustainable development: A systemic framework for connecting the θρός to educational outcomes. *Sustainability* 11, pp. 1–18.

Lang, DJ., Wiek, A., Bergmann, M., et al., 2012. Transdisciplinary Research in Sustainability Science: Practice, Principles, and Challenges. *Sustainability Science* 7: pp. 25–43. doi: 10.1007/s11625-011-0149-x.

Larrán Jorge, M. and Andrades Peña, F.J., 2017. Analysing the literature on university social responsibility: A review of selected higher education journals. *Higher Education Quarterly* 71, pp. 302–319. <https://doi.org/10.1111/hequ.12122>

Max-Neef, M.A., 2005. Foundations of transdisciplinarity. *Ecological Economics* 53, pp. 5–16. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2005.01.014>

Merck, J. and Beermann, M., 2015. The relevance of transdisciplinary teaching and learning for the successful integration of sustainability issues into higher education development. *Integrative Approaches to Sustainable Development at University Level*, Springer: Cham, Switzerland; pp. 19-25.

Mochizuki, Y. and Yarime, M., 2015. Education for Sustainable Development and Sustainability Science: Re-purposing Higher Education and Research, in: Barth, M., Michelsen, G., Rieckmann, M., Thomas, I. (Eds.), . Routledge, London, pp. 11–24.

Peer, V. and Stoeglehner, G., 2013. Universities as change agents for sustainability-framing the role of knowledge transfer and generation in regional development processes. *Journal of Cleaner Production* 44: pp. 85-95. doi:10.1016/j.jclepro.2012.12.003

- Pohl, C. and Hirsch Hadorn, G., 2007. Principles for Designing Transdisciplinary Research. *Oekom Verlag*, Munich.
- Pohl, C., Krütl, P. and Stauffacher, M., 2017. Ten Reflective Steps for Rendering Research Societally Relevant. *GAIA* 26, pp. 43 – 51. <https://doi.org/10.14512/gaia.26.1.10>
- Pohl, C., Rist, S., Zimmermann, A., Fry, P., Gurung, G. S., Schneider, F., Speranza, C. I., Kiteme, B., Boillat, S., Serano, E., Hadorn, G. H. and Wiesmann, U., 2010. Researchers' roles in knowledge co-production: experience from sustainability research in Kenya, Switzerland, Bolivia and Nepal. *Science and Public Policy* 37 (4): pp. 267-281. doi:10.3152/030234210x496628
- ProClim/CASS, 1997. Research on Sustainability and Global Change – Visions in Science Policy by Swiss Researchers. Bern: CASS/SANW.
- Rieckmann, M., 2012. Future-oriented higher education: Which key competencies should be fostered through university teaching and learning? *Futures* 44 (2): pp. 127-135
- RSP [A Rounder Sense of Purpose], 2019. A Rounder Sense of Purpose. Educator competences in learning for sustainability.
- Schneidewind, U., Singer-Brodowski, M. and Augenstein, K., 2016. Transformative Science for Sustainability Transitions, in: Brauch, H.G., Oswald Spring, Ú., Grin, J., Scheffran, J. (Eds.), Handbook on Sustainability Transition and Sustainable Peace, Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace. *Springer International Publishing*, Switzerland, pp. 123–136. Doi:10.1007/978-3-319-43884-9_5.
- Steelman, T.; Nichols, E. G.; James, A.; Bradford, L.; Ebersöhn, L.; Scherman, V.; Omidire, F.; Bunn, D. N.; Twine, W. and McHale, M. R., 2015. Practicing the science of sustainability: the challenges of transdisciplinarity in a developing world context. *Sustainability Science* 10, pp. 581-599.
- Stephens, J. C., Hernandez, M. E., Román, M., Graham, A. C. and Scholz, R. W., 2008. Higher education as a change agent for sustainability in different cultures and contexts. *International journal of sustainability in higher education* 9 (3): pp. 317-338
- Tassone, V. C., O'Mahony, C., McKenna, E., Eppink, H. J. and Wals, A. E., 2018. (Re-) designing higher education curricula in times of systemic dysfunction: a responsible research and innovation perspective. *Higher Education* 76 (2): pp. 337-352. doi:10.1007/s10734-017-0211-4
- UN [United Nations], 1992. Agenda 21. Programme of Action for Sustainable Development. United Nations Conference on Environment & Development. Rio de Janerio, Brazil, 3 to 14 June 1992.
- UNECE [United Nations Economic Commission for Europe], 2012. Learning for the future: Competences in Education for Sustainable Development.
- UNESCO [The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization], 2019a. UNESCO 40th General Conference adopts a new global framework for Education for Sustainable Development for 2020-2030 [WWW Document]. UNESCO. Building peace in the minds of men and women. [online] სელმისანვდომია: <https://en.unesco.org/news/unesco-40th-general-conferenceadopts-new-global-framework-education-sustainable-development> [Accessed 9.23.2020]
- UNESCO [The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization], 2019b. Framework for the implementation of Education for Sustainable Development (ESD) beyond 2019.
- UNESCO [The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization], 2017. Education for Sustainable Development Goals – Learning Objectives. UNESCO, Paris, France.

UNESCO [The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization], 2019. Framework for the implementation of education for sustainable development (esd) beyond 2019. [online] ხელმისაწვდომია: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000370215>

United Nations, 2015. “Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution Adopted by the General Assembly on 25 September 2015.” *United Nations General Assembly*. [online] ხელმისაწვდომია: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E.

Vare, P., 2018. A Rounder Sense of Purpose: developing and assessing competences for educators of sustainable development. *Form@re – Open Journal per la formazione in rete* 2, pp. 164–173. <https://doi.org/doi: 10.13128/formare-23712>

Wiek, A., Bernstein, M., Foley, R., Cohen, M., Forrest, N., Kuzdas, C. and Withycombe Keeler, L., 2015. Operationalising competencies in higher education for sustainable development. *Handbook of Higher Education for Sustainable Development*; Barth, M., Michelsen, G., Rieckmann, M., Thomas, I., Eds, pp. 241-260.

Wiek, A., Withycombe, L. and Redman, C.L., 2011. Key competencies in sustainability: a reference framework for academic program development. *Sustainability Science* 2, pp. 203–218. <https://doi.org/10.1007/s11625-011-0132-6>

3. Public Participation

Aarts, N. and Leeuwis, C., 2010. Participation and power: reflections on the role of government in land use planning and rural development. *Journal of Agricultural Education and Extension* 16 (2), pp. 131–145.

Ahern, J., 2011. From fail-safe to safe-to-fail: Sustainability and resilience in the new urban world. *Landscape and urban Planning* 100 (4), pp. 341.

Albert, N. M., Collier, S., Sumodi, V., Wilkinson, S., Hammel, J. P., Vopat, L., et al., 2002. Nurses’s knowledge of heart failure education principles. *Heart & Lung* 31 (2), pp. 102–112.

Anderies, J. M., Folke, C., Walker, B. and Ostrom, E., 2013. Aligning key concepts for global change policy: robustness, resilience, and sustainability. *Ecology and Society* 18 (2).

Arnstein, S. R., 1969. A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of planners* 35 (4), pp. 216–224. Assembly. http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E.

Beierle, T. C. and Cayford, J., 2002. Democracy in Practice: Public Participation in.

Bocchini, S., Chiolerio, A., Porro, S., Accardo, D., Garino, N., Bejtka, K. et al., 2013. Synthesis of polyaniline-based inks, doping thereof and test device printing towards electronic applications. *Journal of Materials Chemistry C* 1 (33), pp. 5101–5109.

Chambers, R., 1994. The origins and practice of participatory rural appraisal. *World development*, 22(7), pp. 953-969.

Chambers, R., 2004. Participatory rural appraisal: methods and applications in rural planning: essays in honour of Robert Chambers (Vol. 5). Concept Publishing Company.

Chouinard, M., 2018. Uncovering themysteries ofinclusion: empirical and methodological possibilities in participatory evaluation in an international context. (E. P. 67:70–78., Ed.). [online] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2017.12.001>.

Collins, K. and Ison, R., 2009. Jumping off Arnstein’s ladder: social learning as a new policy paradigm for climate change adaptation. *Environmental Policy and Governance* 19 (6), pp. 358–373.

Cornwall, A., 2002. Beneficiary consumer citizen: perspectives on participation for poverty reduction (Vol. 2). Swedish International Development Cooperation Agency.

Coulson, S., Woods, M., Scott, M., and Hemment, D., 2018. Making Sense: Empowering participatory sensing with transformation design. *Design Journal*, 21(6), pp. 813–833. [online] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.1080/14606>

- Darnhofer, I., Bellon, S., Dedieu, B. and Milestad, R., 2010. Adaptiveness to enhance the sustainability of farming systems. A review. *Agronomy for sustainable development* 30 (3), pp. 545–555.
- EIPP, European Institute for Public Participation, 2009. Public Participation in Europe – An international perspective. [online] ხელმისაწვდომია: http://www.participationinstitute.org/wpcontent/uploads/2009/06/pp_in_e_report_03_06.pdf [Accessed 03.05.2011]
- Enengel, B., Muhar, A., Penker, M., Freyer, B., Drlik, S. and Ritter, F., 2012. Co-production of knowledge in transdisciplinary doctoral theses on landscape development—An analysis of actor roles and knowledge types in different research phases. *Landscape and urban Planning* 105 (1-2), pp. 106–117. DOI: 10.1016/j.landurbplan.2011.12.004.
- Enengel, B., Muhar, A., Penker, M., Freyer, B., Drlik, S. and Ritter, F., 2012. Co-production of knowledge in transdisciplinary doctoral theses on landscape development—An analysis of actor roles and knowledge types in different research phases. *Landscape and urban Planning* 105 (1-2), pp. 106–117. DOI: 10.1016/j.landurbplan.2011.12.004.
- Ernstson, H., Van der Leeuw, S. E., Redman, C. L., Meffert, D. J., Davis, G., Alfsen, C. and Elmquist, T., 2010. Urban transitions: on urban resilience and human-dominated ecosystems. *AMBIO: A journal of the human environment* 39 (8), pp. 531–545.
- Felt, A. P., Ainslie, A., Reeder, R. W., Consolvo, S., Thyagaraja, S., Bettes, A. and Grimes, J. (Eds.), 2015. Improving SSL warnings: Comprehension and adherence. Proceedings of the 33rd Annual ACM Conference on Human Factors in Computing Systems.
- Folke, C., Carpenter, S. R., Walker, B., Scheffer, M., Chapin, T. and Rockström, J., 2010. Resilience thinking: integrating resilience, adaptability and transformability. *Ecology and Society* 15 (4).
- Folke, C., Carpenter, S., Elmquist, T., Gunderson, L., Holling, C. S. and Walker, B., 2002. Resilience and sustainable development: building adaptive capacity in a world of transformations. *AMBIO: A journal of the human environment* 31 (5), pp. 437–440.
- Fung, A., 2003 Thinking about Empowered Participatory Governance Archon Fung and Erik Olin Wright. Deepening democracy: Institutional innovations in empowered participatory governance 4 (3).
- Hassler, U. and Kohler, N., 2014. Resilience in the built environment: Taylor & Francis.
- Honey, M., 2008. Ecotourism and sustainable development: Who owns paradise?. Island Press.
- Hubert, B. and Bonnemaire, J., 2000. La construction des objets dans la recherche interdisciplinaire finalisée : de nouvelles exigences pour l'évaluation, *Natures Sciences Sociétés*, 8, 3, pp. 5-19.
- Justyna, K., 2019. Let's Play the City Game. UNDP. [online] ხელმისაწვდომია: [www.ge.undp.org:](http://www.ge.undp.org/) <https://www.ge.undp.org/content/georgia/en/home/blog/2019/city-game.html>
- Kerr, C., 2001. The uses of the university. Harvard University Press
- Koontz, T. M., 2006. Collaboration for sustainability? A framework for analyzing government impacts in collaborative-environmental management. *Sustainability: Science, Practice and Policy* 2 (1), pp. 15–24.
- Kotus, J. and Sowada, T., 2017. Behavioural model of collaborative urban management: extending the concept of Arnstein's ladder. *Cities* 65, pp. 78–86
- Krek, A., 2008. Games in Urban Planning: The Power of a Playful Public Participation. *REAL CORP 2008: Mobility Nodes as Innovation Hubs Verkehrsknoten Als Innovations- Und Wissensdrehzscheiben*, 2(Krek 2005), pp. 683–691. [online] ხელმისაწვდომია: http://www.corp.at/archive/CORP2008_45.pdf
- Lew, A. A., 2014. Scale, change and resilience in community tourism planning. *Tourism Geographies* 16 (1), pp. 14–22.
- López-Ridaura, S., van Keulen, H., van Ittersum, M. K. and Leffelaar, P. A., 2005. Multi-scale sustainability evaluation of natural resource management systems: Quantifying indicators for different scales of analysis and their trade-offs

- using linear programming. *The International Journal of Sustainable Development & World Ecology* 12 (2), pp. 81–97.
- Lozano, S. and Arenas, A., 2007. A model to test how diversity affects resilience in regional innovation networks. *Journal of Artificial Societies and Social Simulation* 10 (4), pp. 8.
- Moulaert, F., 2013. The international handbook on social innovation: collective action, social learning and transdisciplinary research: Edward Elgar Publishing.
- Nared, J. and Bole, D. (Eds.), 2020. *Participatory Research and Planning in Practice*. 1st ed. 2020. Cham: *Springer International Publishing; Springer (The Urban Book Series)*.
- Newig, J., 2007. Does public participation in environmental decisions lead to improved environmental quality?: towards an analytical framework. *Communication, Cooperation, Participation (International Journal of Sustainability Communication)* 1 (1), pp. 51–71.
- Nkhata, A. B., Breen, C. M. and Freimund, W. A., 2008. Resilient social relationships and collaboration in the management of social–ecological systems. *Ecology and Society* 13 (1).
- Olsson, P., Galaz, V. and Boonstra, W. J., 2014. Sustainability transformations: a resilience perspective. *Ecology and Society* 19 (4).
- Opdyke, A. and Javernick-Will, A. (Eds.), 2014. Resilient and sustainable infrastructure systems: The role of coordination, stakeholder participation, and training in post-disaster reconstruction: Engineering Project Organization Conference.
- Parfitt, T., 2004. The ambiguity of participation: a qualified defence of participatory development. *Third world quarterly* 25 (3), pp. 537–555.
- Peer, V. and Stoeglehner, G., 2013. Universities as change agents for sustainability–framing the role of knowledge transfer and generation in regional development processes. *Journal of Cleaner Production* 44, pp. 85–95.
- Pohl, C. and Hirsch Hadorn, G., 2007. *Principles for Designing Transdisciplinary Research*. Oekom Verlag, Munich.
- Pooley, J. A. and Cohen, L., 2010. Resilience: A definition in context. *Australian Community Psychologist* 22 (1), pp. 30–37.
- Popescu, L. G., 2013. From a holistic approach of public policy to co-governance. *Theoretical and Applied Economics* 20 (7), pp. 584.
- Redman, C. L., 2014. Should sustainability and resilience be combined or remain distinct pursuits? *Ecology and Society* 19 (2).
- Resolution Adopted by the General Assembly on 25 September 2015.” United Nations General
- Ritter, T., Wilkinson, I. F. and Johnston, W. J., 2004. “Managing in complex business networks”, *Industrial Marketing Management*, Vol. 33 No. 3, pp. 175-183.
- Saladin, C. and van Dyke, B., 1998. Implementing the Principles of the Public Participation Convention in International Organizations. Center for International Environmental Law, Washington DC, June.
- Schauppenlehner-Kloyber, E., 2017. Collaboration: Long-Term Partnerships for Local Development. *Management of Cities and Regions*, pp. 1.
- Stauffacher, M., Flüeler, T., Krütti, P. and Scholz, R. W., 2008. Analytic and dynamic approach to collaboration: a transdisciplinary შემთხვევის შესწავლის on sustainable landscape development in a Swiss prealpine region. *Systemic Practice and Action Research*, 21(6), pp. 409-422.
- Stuart, G., 2020. *What Is The Spectrum Of Public Participation?*. [online] Sustaining Community. სელმისანვდომა: <<https://sustainingcommunity.wordpress.com/2017/02/14/spectrum-of-public-participation/>>
- Tainter, J. A. and Taylor, T. G., 2014. Complexity, problem-solving, sustainability and resilience. *Building Research & Information* 42 (2), pp. 168–181.

Terry, J. P. and Khatri, K., 2009. People, pigs and pollution—Experiences with applying participatory learning and action (PLA) methodology to identify problems of pig-waste management at the village level in Fiji. *Journal of Cleaner Production*, 17(16), pp. 1393–1400.

Tritter, J. Q. and McCallum, A., 2006. The snakes and ladders of user involvement: moving beyond Arnstein. *Health policy* 76 (2), pp. 156–168.

UN, 2012. The future we want. *Resolution* 66, pp. 288.

United Nations, 2015. Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution Adopted by the General Assembly on 25 September 2015. United Nations General Assembly. [online] ხელმისაწვდომია: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E.

Walker, B. and Salt, D., 2012. Resilience thinking: sustaining ecosystems and people in a changing world: *Island Press*.

Wilcox, D., 1994. Community participation and empowerment: putting theory into practice. *Rra Notes* 21, pp. 78–82

Part II. Methods

4. Case Study Teaching, Principles and Methods

Ackermann, F. and Eden, C., 2011. Strategic Management of Stakeholders: Theory and Practice. *Long Range Planning*, 44(3), pp. 179–196. [online] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.1016/j.lrp.2010.08.001>

Baxter, J., 2009. Content Analysis. In R. Kitchin & N. Thrift (Eds.), *International Encyclopedia of Human Geography*, pp. 275–280. Elsevier Inc. [online] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.1016/B978-008044910-4.00415-6>

Bell, W., 2017. Foundations of Futures Studies: Volume 2: Values, Objectivity, and the Good Society. Routledge.

Bergmann, M., Jahn, T., Knobloch, T., Krohn, W., Pohl, C. and Schramm, E., 2012. Methods for Transdisciplinary Research. A Primer for Practice. Digital Times (Vol. Unknown). Campus Verlag. [online] ხელმისაწვდომია: https://www.press.uchicago.edu/ucp/books/book/distributed/M/bo15474881.html%0Ahttp://www.dt.co.kr/contents.html?article_no=2012071302010531749001

Boddy, C., 2005. A rose by any other name may smell as sweet but “group discussion” is not another name for a “focus group” nor should it be. *Qualitative Market Research: An International Journal*, 8(3), pp. 251.

Bradfield, R., Wright, G., Burt, G., Cairns, G., and Van Der Heijden, K., 2005. The origins and evolution of scenario techniques in long-range business planning, *Futures*, 37(2005): pp. 795–812

Bratio, M. and Penker, M., 2019. Scenario process for knowledge integration. Presentation from the online-conference by Gabriele Bammer on knowledge integration. [online] ხელმისაწვდომია: <https://www.slideserve.com/malcolm-kirby/scenario-process-for>

Burns, R., 1997. Introduction to Research Methods (3rd ed.). South Melbourne [N.S.W.]: Addison Wesley Longman.

Creswell, J. W. and Clark, V. L. P., 2017. Designing and Conducting Mixed Methods Research (Third Edit). SAGE Publications, Inc. [online] ხელმისაწვდომია: <https://us.sagepub.com/en-us/nam/designing-and-conducting-mixed-methods-research/book241842>

Creswell, J. W. and Tashakkori, A., 2007. Editorial: Differing Perspectives on Mixed Methods Research. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(4), pp. 303–308. [online] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.1177/1558689807306132>

Dator, J., 1996. ‘Foreword’, in: R.A. Slaughter (Ed.), *The Knowledge Base of Futures Studies*, 3 vols., DDM Media Group, Hawthorn, Australia, 1996

De Lopez, T. T., 2001. Stakeholder management for conservation projects: a შემთხვევის შესწავლის of Ream National Park, Cambodia. *Environmental Management* 28, 47–60.

De Vaus, D., 2014. *Surveys in Social Research*. Sydney, Vic.: Allen & Unwin.

Eden, C. and Ackermann, F., 1998. *Making Strategy: The Journey of Strategic Management*. *Making Strategy: The Journey of Strategic Management*. SAGE Publications Ltd. [online] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.4135/9781446217153>

- Edgar, B., Abouzeedan, A., Hedner, T., Maack, K. and Lundqvist, M., 2013. Using scenario planning in regional development context: the challenges and opportunities. *World Journal of Science, Technology and Sustainable Development*.
- Flick, U., 2007. Qualitative Research Kit. *SAGE Publications*, ISBN: 0761949763,9780761949763
- Flick, U., 2014. An introduction to qualitative research. *SAGE Publications*, ISBN: 1847873235
- Flyvbjerg, B., 2011. შემთხვევის შესწავლის. In Denzin Norman K & Lincoln Yvonna S. (Eds.), *The Sage Handbook of Qualitative Research* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage, pp. 301–316
- Gajdošík, T., 2016. Network Analysis of Cooperation in Tourism Destinations. *Czech Journal of Tourism*, 4(1), pp. 26–44. [online] ხელმისაწვდომია: <https://content.sciendo.com/view/journals/cjot/4/1/article-p26.xml>
- Glanzer, M., Freyer, B., Muhar, A., Schauppenlehner and T., Vilsmaier, U., 2005. Leben 2014 – Perspektiven der Regionalentwicklung in der Nationalparkregion Hohe Tauern/Oberpinzgau. Dokumentation der Ergebnisse; Verlag Tauriska, Neukirchen/Großvenediger
- Glanzer, M., Muhar, A., Vilsmaier, U. and Freyer, B., 2006. Initiating transdisciplinarity in academic შემთხვევის შესწავლის teaching. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 7, pp. 293-308.
- Gokhale, P.A., 1998. Third International Conference on Grey Literature: A Report. SRELS Journal of Information Management Vol 35, No 1. pp. 68-70
- Gratzer, G., Muhar, A., Winiwarter, V., Lindenthal, T., Radinger-Peer, V. and Melcher, A., 2019. The 2030 Agenda as a challenge to life sciences universities. *GAIA – Ecological Perspectives for Science and Society*, 28, pp. 100-105.
- Greene, J. C., 2007. Mixed Methods in Social Inquiry. [online] ხელმისაწვდომია: <https://www.wiley.com/en-us/Mixed+Methods+in+Social+Inquiry-p-9780787983826>
- Grinnell, R. M. and Unrau, Y. A., 1981. Social work research and evaluation : foundations of evidence-based practice (Eleventh).
- Guest, G., Namey, E. E. and Mitchell, M. L., 2013. Collecting Qualitative Data: A Field Manual for Applied Research. [online] ხელმისაწვდომია: <https://methods.sagepub.com/book/collecting-qualitative-data>
- Hall, A. D. and Fagen, R. E., 1956. Definition of a system, General Systems, pp. 18–28.
- Hanneman, R. A. and Riddle, M., 2005. Introduction to Social Network Methods. [online] ხელმისაწვდომია: <https://faculty.ucr.edu/~hanneman/nettext/>
- Hass, B., 2004. The brouhaha surrounding scientifically-based research. Stanford Educator.
- Inayatullah, S., 2013. “Futures studies: theories and methods.” There’s a future: Visions for a Better World, BBVA, Madrid: pp. 36-66.
- Johnson, P., Buehring, A., Cassell, C. and Symon, G., 2006. Evaluating qualitative management research: Towards a contingent criteriology. *International Journal of Management Reviews*, 8(3), pp. 131–156. [online] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.1111/j.1468-2370.2006.00124.x>
- Johnson, R. B. and Onwuegbuzie, A. J., 2004. Mixed Methods Research: A Research Paradigm Whose Time Has Come. *Educational Researcher*, 33(7), pp. 14–26. [online] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.3102/0013189X033007014>
- Kuckartz, U., 2014. Qualitative Text Analysis: A Guide to Methods, Practice and Using Software. Sage.
- Kumar, R., 2014. Research Methodology: A Step-by-Step Guide for Beginners. [online] ხელმისაწვდომია: <https://study.sagepub.com/kumar4e>
- Kvale, S., 2007. Doing Interviews. (U. Flick, Ed.), *Doing Interviews*. *SAGE Publications*, Ltd. [online] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.4135/9781849208963>
- Lewis, I. and Munn, P., 1987. So You Want To Do Research! A Guide for Teachers on How To Formulate Research Questions.

- Maxwell, J. A. J., 1996. Qualitative Research Design: An Interactive Approach (Vol. 41). *Applied Social Research Methods Series*. [online] ხელმისაწვდომია: https://doi.org/10.1007/978-3-8349-6169-3_3
- Mayring, P., 2000. Qualitative Content Analysis. Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: *Qualitative Social Research*, 1(2). [online] ხელმისაწვდომია: <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1089>
- Mayring, P., 2007. Generalisierung in qualitativer Forschung. Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: *Qualitative Social Research* (Vol. 8). [online] ხელმისაწვდომია: <http://www.qualitative-research.net/fqs/>
- Mills, A. J., Durepos, G. and Wiebe, E., 2009. Encyclopedia of შემთხვევის მესრავლის Research Activity Theory.
- Narayanasamy, N., 2009. Participatory rural appraisal: Principles, methods and application. *Participatory Rural Appraisal: Principles, Methods and Application*. SAGE Publications Inc. [online] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.4135/9788132108382>
- Patton, M. Q., 2002. Qualitative research & evaluation methods : integrating theory and practice (3rd ed.). Sage Publications.
- Pechlaner, H., Herntrei, M., Pichler, S. and Volgger, M., 2012. From destination management towards governance of regional innovation systems – the case of South Tyrol, Italy. *Tourism Review*, 67(2), pp. 22–33. [online] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.1108/16605371211236123>
- Peric, M. and Djurkin, J., 2014. Systems thinking and alternative business model for responsible tourist destination. *Kybernetes*, 43(3), pp. 480–496. [online] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.1108/K-07-2013-0132>
- Petticrew, M. and Roberts, H., 2006. Systematic Reviews in the Social Sciences. (M. Petticrew & H. Roberts, Eds.). Oxford, UK: Blackwell Publishing Ltd. [online] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.1002/9780470754887>
- Pohl, C. and Hadorn, G., 2008. Methodological challenges of transdisciplinary research. *Natures Sciences Sociétés*, 16(2), pp. 111–121. [online] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.1051/nss:2008035>
- Queirós, A., Faria, D. and Almeida, F., 2017. Strengths and Limitations of Qualitative and Quantitative Research Methods Innovation and Entrepreneurship View project Observatory of Portuguese Academic Spin-offs View project European Journal of Education Studies STRENGTHS AND LIMITATIONS OF QUALITATIVE AND QUANTITATIVE RESEARCH METHODS. *European Journal of Education Studies*, 3(9), pp. 369–387. [online] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.5281/zenodo.887089>
- Reed, M. S., Graves, A., Dandy, N., Posthumus, H., Hubacek, K., Morris, J. and Stringer, L. C., 2009. Who's in and why? A typology of stakeholder analysis methods for natural resource management. *Journal of Environmental Management*, 90(5), pp. 1933–1949. [online] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2009.01.001>
- Rialland, A. and Wold, K. E., 2009. Future Studies, Foresight and Scenarios as basis for better strategic decisions. Trondheim.
- Rosenberg Daneri, D., Trencher, G. and Petersen, J., 2015. Students as change agents in a town-wide sustainability transformation: The Oberlin Project at Oberlin College. *Current Opinion in Environmental Sustainability*. [online] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2015.07.005>
- Sardar, Z., 2010. The Namesake: Futures; futures studies; futurology; futuristic; foresight—What's in a name? *Futures* 42 (3): pp. 177-184
- Saunders, B., Sim, J., Kingstone, T., Baker, S., Waterfield, J., Bartlam, B. and Jinks, C., 2018. Saturation in qualitative research: exploring its conceptualization and operationalization. *Quality & Quantity*, 52(4), pp. 1893-1907. [online] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.1007/s11135-017-0574-8>
- Schröder, J., 2016. Face-to-Face Surveys. [online] ხელმისაწვდომია: https://doi.org/10.15465/gesis-sg_en_005
- Schwartz, P., 1991. The Art of the Long View: Planning for the Future in an Uncertain World, 1st Ed., Doubleday Business.
- Scott, N., Baggio, R. and Cooper, C., 2008. Network Analysis and Tourism: From Theory to Practice, ASPECTS OF

TOURISM. *Channel View Publications*, Clevedon, Buffalo, Toronto.

Sirur, S., Nurse, J. R., and Webb, H., 2018. Are we there yet? Understanding the challenges faced in complying with the General Data Protection Regulation (GDPR). In *Proceedings of the 2nd International Workshop on Multimedia Privacy and Security*. pp. 88-95.

Spaniol, M. J. and Rowland, N. J., 2019. "Defining scenario." *Futures & Foresight Science* 1.1: e3.

Stokes, D. and Bergin, R., 2006. Methodology or "methodolatry"? An evaluation of focus groups and depth interviews. *Qualitative Market Research: An International Journal*, 9(1), pp. 27.

Tellis, W. M., 1997. Introduction to შემთხვევის შესწავლის Examples. შემთხვევის შესწავლის Research in Software Engineering, 3(2), pp. 127-132. [online] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.1002/97811181034.ch9>

Walter, M., 2009. Participatory Action Research. Social Research Methods. In A. (Ed. . Bryman (Ed.), *Social Research Methods*, London: The Falmer Press. Scientific Research Publishing, pp. 151–158.

Widdowson, M., 2011. შემთხვევის შესწავლის Research Methodology. *International Journal of Transactional Analysis Research & Practice*, 1(1). [online] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.29044/v2i1p25>

Williams, B. and Hummelbrunner, R., 2010. Systems concepts in action: a practitioner's toolkit. *Stanford University Press*.

Yilmaz, K., 2013. Comparison of Quantitative and Qualitative Research Traditions: epistemological, theoretical, and methodological differences. *European Journal of Education*, 48(2), pp. 311–325. [online] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.1111/ejed.12014>

Yin, R. K. and Campbell, D. T., 2018. How to Know Whether and When to Use the შემთხვევის შესწავლის as a Research Method. In შემთხვევის შესწავლის Research and Applications: Design and Methods (Sixth). *SAGE Publications Ltd*.

Zainal, Z., 2007. The შემთხვევის შესწავლის as a Research Method. *Jurnal Kemanusiaan*, 5(1), pp. 15–15. [online] ხელმისაწვდომია: <https://doi.org/10.4135/9781473915480.n2>

Part III. Implementing a TD Case Study Course

5. Integrating the შემთხვევის შესწავლის Course into an HEI curriculum

Trencher, G., Terada, T. and Yarime, M., 2015. Student participation in the co-creation of knowledge and social experiments for advancing sustainability: experiences from the University of Tokyo. *Current Opinion in Environmental Sustainability* 16, pp. 56-63. <http://dx.doi.org/10.1016/j.cosust.2015.08.001>

6. Implementing a Transdisciplinary Case Study Course

Pohl, C., Krütl, P. and Stauffacher, M., 2017. Ten Reflective Steps for Rendering Research Societally Relevant. *GAIA* 26, pp. 43-51. <https://doi.org/10.14512/gaia.26.1.10>

Scholz, R.W. and Tietje, O., 2002. Embedded შემთხვევის შესწავლის Methods. Integrating Quantitative and Qualitative Knowledge. *SAGE PUBN*, Thousand Oaks, CA.

Steiner, G. and Posch, A., 2006. Higher education for sustainability by means of transdisciplinary case studies: an innovative approach for solving complex, real-world problems. *Journal of Cleaner Production* 9, pp. 877-890. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2005.11.054>

ყაზბეგის სავალი პრაქტიკა
2019 წელი

ამპლოდაურის საველე პრაქტიკა 2020 წელი

გამომცემლობა „გამოცემსალი“

თბილისი, 0186, ა. ჭოლიძე გვ. №4. ტელ: 5(99) 33 52 02, 5(99) 17 22 30
E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversal@gmail.com